

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Sociologijos katedra

Šarūnas Matulaitis

Sociologijos magistrantūros studijų programa
II kursas

Magistro darbas

**Pasipriešinimo židiniai populiariojoje kultūroje. Pankroko subkultūra: Vilniaus
pankų atvejis**

Darbo vadovas: Prof. Algimantas Valantiejus

Vilnius 2011

Baigiamąjį darbą

„Paspriešinimo židiniai populiariojoje kultūroje. Pankroko subkultūra: Vilniaus pankų atvejis“, patvirtintą Filosofijos fakulteto dekanų įsakymu Nr., parengiau savarankiškai, galutinai suredagavau ir įteikiau vadovui.

2011-05-30
(Data)

Šarūnas Matulaitis

(Absolvento parašas)

Baigiamasis darbas atitinka MA darbams keliamus reikalavimus ir gali būti ginamas

.....
(Data)

.....
(Vadovo parašas)

Baigiamąjį darbą su vadovo tarpininkavimu katedra gavo

.....
(Data)

.....
(Katedros reikalų tvarkytojos parašas)

TURINYS

SANTRAUKA	4
SUMMARY	5
ĮVADAS	6
1 DALIS: TEORINĖ PANKROKO SUBKULTŪROS REZISTENCINĖS RAIŠKOS ANALIZĖ	11
I. SUBKULTŪROS SAMPRATA IR JOS KAITA	11
1.1 Modernių ir postmodernių subkultūrų skirtumai	12
1.2 Moderni subkultūros samprata	14
1.3 Modernios subkultūros sąvokos kritika	16
1.4 Postmoderni subkultūros samprata	17
1.5 I skyriaus apibendrinimas	20
II. PANKROKO SUBKULTŪROS KULTŪRINĖ IR SIMBOLINĖ REZISTENCIJA	22
2.1 Subkultūrinės erdvės formavimosi prielaidos	22
2.2 Vakarietiškosios pankų subkultūros formavimosi etapai, rezistencinė erdvė ir turinys	24
2.3 Vakarietiškosios post-pankų subkultūros savikritika ir rezistencijos raiška	28
2.4 II skyriaus apibendrinimas	31
III. PANKROKO SUBKULTŪRA LIETUVOJE	33
3.1 Identiteto problema subkultūroje	33
3.2 Jaunimo subkultūrų specifika Lietuvos sociokultūriniame kontekste	35
3.3 Subkultūriniai Lietuvos <i>underground'o</i> ir <i>overground'o</i> aspektai	37
3.4 III skyriaus apibendrinimas	41
2 DALIS: KOKYBINIS VILNIAUS PANKŲ SUBKULTŪROS TYRIMAS	43
IV. TYRIMO METODIKA	43
V. MINTIS IR VEIKSMAS VILNIAUS PANKŲ SUBKULTŪROJE	45
5.1 Įsitraukimas į subkultūrą ir jos nariai	45
5.2 Individualumo ir kolektyviškumo santykis subkultūroje	47
5.3 Protesto idėjos Vilniaus pankų subkultūroje	50
5.4 Vilniaus pankų subkultūros praktinis turinys ir protesto raiška	52
5.5 Pankų subkultūros erdvė ir santykis su vyraujančia kultūra	55
5.6 Pankų subkultūros savikritika	57
5.7 V skyriaus apibendrinimas	59
IŠVADOS	61
LITERATŪRA	64
1. Priedas	66
2. Priedas	67

SANTRAUKA

Paspriešinimo židiniai populiariojoje kultūroje. Pankroko subkultūra: Vilniaus pankų atvejis

Dabartiniame jaunimo subkultūrų žemėlapyje pastebima dešimtys skirtingų subkultūrų. Dalis jų egzistuoja kaip tam tikra jaunimo laisvalaikio forma ar individualaus identiteto konstravimo įrankis, kurio pagrindas yra tam tikras muzikos ir mados stilius. Kita dalis subkultūrinių grupių gali būti apibūdinamos kaip turinčios tam tikrą subkultūrinę „filosofiją“, kuriai išreikšti pasitelkiamos specifinės praktikos. Vienos subkultūros labiau leidžiasi būti konstruojamos masinių medijų ir pasyviai perima jų teikiamas idėjas, o kitos siekia atsiriboti nuo jų įtakos, kad išlaikytų savitą subkultūrinį tapatumą. Šiame darbe nagrinėjama problematika siekia atskleisti koku būdu šiandien yra įmanoma subkultūrinė rezistencija ir kaip ji išreiškiama subkultūroje. Darbe koncentruojamasi į pankų subkultūrą, kuri daugelio Lietuvos ir užsienio autorių vertinama kaip klasikinis subkultūrinės rezistencijos pavyzdys.

Pirmojoje darbo dalyje nagrinėjama modernių ir postmodernių subkultūrinių teorijų specifika, ribotumai ir kritika. Taip pat nagrinėjama subkultūros sąvokos problematika bei modernių ir postmodernių subkultūrų bruožai aptinkami ankstyvosios ir vėlyvosios Birmingemo mokyklos atstovų darbuose. Pankų subkultūra darbe vertinama pagal tris pagrindinius subkultūros egzistavimo komponentus, padedančius atskirti konfliktuojančias nuo labiau atvirų populiariosios kultūros įtakai subkultūras. Minėtus aspektus sudaro subkultūros erdvė, nurodanti subkultūrinės veiklos pobūdį (uždaras (*underground*) ar viešas (*overground*)); turinys, apimantis idėjines ir praktines subkultūros raiškas; ir ryšys su populiariąja kultūrine aplinka, nurodantis subkultūros aktyvumą ar pasyvumą bei santykį su populiariąja kultūra.

Antrojoje darbo dalyje pateikiamas empirinis Vilniaus pankų subkultūros vertinimas. Tyrimas atskleidžia įsitraukimo į subkultūrą priežastis; subkultūros turinį, atspindintį jos idėjas, vertybes ir praktikas; erdvę bei jos ryšį su vyraujančia kultūra; modernius ir postmodernius subkultūros bruožus bei vidinį subkultūros savikritikos vertinimą. Įvertinus tyrimo duomenis daroma išvada, kad Vilniaus pankų subkultūrą galime vadinti labiau rezistencine nei konformistine dėl kelių aspektų. Pirmiausia dėl to, kad jos idėjos ir praktika (arba mintis ir veiksmas) yra gana nuosekli ir kryptinga. Antras veiksnys – subkultūros siekis tapti „nesuvartojama“, nes esminės subkultūros idėjos ir praktikos yra sąmoningai atribojamos nuo išorinės kultūros įtakos.

SUMMARY

Spots of Resistance in Popular Culture. Punk Rock Subculture: Punk Case in Vilnius

There are tens of subcultures in the present-day subcultural map. Some of them exist as a particular form of leisure or as an identity building tool that is based on some fashion or musical style. Other subcultures can be described as having certain subcultural „philosophy“ which is expressed through specific praxis. Some subcultures are more passive and less resistant to the influence of mass media and its attempts to generate ideas for the subcultures themselves. Other youth cultural groups tries to protect their subcultural identity by avoiding external impact. This work tries to reveal how subcultural resistance is possible in nowadays and how it is expressed in particular subculture. This paper is based on punk subculture which is conserved as an classic example of subcultural resistance by many foreign and Lithuanian authors.

In the first part of the work the particularity, limitations and criticisms of modern and postmodern subcultural theories are examined. The problematic and features of subcultural concept, which is found in modern and postmodern theories of early and late Birmingham school members, is also analysed. Punk subculture analysis is based on three main components, that hepls to separate conflict subcultures from these that are more open to the influence of popular culture. These components are subcultural space, that indicates manner of subcultural activity (underground or overground); subcultural content, that includes ideological and practical expressions of the subculture; connections with the popular culture environment, that indicates subcultural activeness or passiveness and relation to popular culture.

Second part of the work deals with empirical analysis of punk subculture in Vilnius. Research reveals reasons of subcultural involvement; subcultural content, that includes the main punk ideas, values and practices; subcultural space and its linking to the popular culture; modern and postmodern features of the subculture; and its self-criticisms. Author comes to a conclusion that Vilnius punk subculture can be treated more like a spot of resistance in popular culture than conformist subculture because of the few reasons. Firstly, because of the consistency of its ideological and practical (or notion and action) content. Secondly, because of subcultures effort to become „unconsumable“. The main subcultural ideas and practices are purposefully demarcated from the influence of external culture.

ĮVADAS

Populiarioji jaunimo kultūra yra neatsiejama dabartinės vartotojiškos visuomenės dalis. Gamybos ir vartojimo santykiai pasiekia net meno ir kultūros sritį. Todėl šiandieniniame jaunimo kultūros, saviraiškos bei saviugdų kontekste iškyla konfliktas tarp prisitaikymo ir pasipriešinimo. Kultūros, meno ir muzikos srityje vartojimas, kaip „pareiga“ ir vartojimas, kaip priemonė konkrečiam tikslui pasiekti, iliustruoja perskyrą tarp masinės populiariosios jaunimo kultūros ir subkultūrų, kurios pasirenka alternatyvius gyvenimo stilius, kultūrinės formas bei menines raiškas.

Masinė „kultūros“ gamyba formuoja jos vartotojų visuomenę, o vartotojai, konstruojantys savo tapatumą naudodami standartizuotus „kultūros“ produktus, įtvirtina masiškos „kultūrinės“ gamybos standartus. Anot Z. Baumano, būda, kuriuo šiuolaikinė visuomenė formuoja savo narius, nulemia pareiga atlikti vartotojo vaidmenį, o aukščiausia vertybe paverčia norą ir sugebėjimą atlikti tą vaidmenį (Bauman 2007; 123). Tokiu būdu formuojasi prisitaikanti ir pasyviai vartojanti populiarioji kultūra. Tačiau ar šiomis dienomis egzistuoja kokia nors populiariosios kultūros refleksija? Ar viskas dabartinėje popkultūroje yra priimtina?

Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad populiariosios kultūros vartotojiškumo ideologija ir deklaruojamos vertybės gali pasirodyti pakankamos patenkinti individų kultūriniais ir saviraiškos poreikiams, nes postmodernizmo sąlygomis¹ egzistuojančią visa apimančią ir įtraukiančią vartojimo ir malonumo kultūrą noriai priima įvairios jaunimo subkultūrinės grupės.² Jei sutiksime, kad kultūros industrija patenkina ar bent siekia patenkinti visus vartotojų malonumo poreikius, turėsime sutikti ir su tuo, kad pasipriešinimo ar konflikto joje būti negali. Tačiau šioje prisitaikymo „kultūroje“, nepaisant

¹ Postmodernizmo sąlygomis yra įvardijama šiandienos kultūrinė, ekonominė, socialinė sankloda, kurioje susiformuoja vartotojų visuomenė, diktuojanti tam tikrą gyvenimo būdą. Zygmuntas Baumanas, kalbėdamas apie modernios ir postmodernios visuomenių skirtumus, pabrėžia, jog pasikeitus prioritetams vėlyvojoje modernybėje buvo pereita nuo gamintojų prie vartotojų visuomenės. Pasikeitus prioritetams naujoji visuomenė įgijo naujų bruožų: „idealiu atveju vartotojas į nieką neturi tvirtai įsikibti; niekas neturi priversti mūsų įsipareigoti iki mirtis mus išskirs; jokie poreikiai nelaikytini visiškai patenkintais, jokie troškimai – galutiniais. Tik nepastovumas, vidinis visų pasižadėjimų laikinumas yra išties svarbus; jis reikšia daugiau nei pats įsipareigojimas, kuriam neleidžiama trukti ilgiau, negu reikia geidžiamam objektui suvartoti“ (Bauman 2007; 125).

Jaunimo subkultūrose išibėgėjusi vartotojiškumo „kultūra“ taip pat nustato tam tikras normas ir vertybes, kurios formuoja subkultūrinį žemėlapi. Postmodernių subkultūrų tyrinėtojai - Andy Bennet (2000), Michel Maffesoli (1996), Steven Redhead (1997), Shane Blackman (2005) – apibrėžia jaunimo subkultūras kaip laisvai sklidančius (ang. *free-floating*) ženklų ar simbolių rinkinius, kurie sustiprina individualios patirties reikšmę taip padidindami subkultūrų diferenciaciją, atomizaciją, daugėjimą. Subkultūrų nuvertėjimo veiksniu taip pat laikoma greita kaita, kurią vejasi siekis išlikti individualiam, savitam ir šiuolakiškam (ang. *up to date*), todėl dažnai yra „slystama paviršiumi“, neįsipareigojama vienam subkultūriniam identitetui.

² Vartotojiškomis subkultūromis galima laikyti įvairias šokių muzikos arba klubines subkultūras (*techno, house, trance, new rave* ir kt.) nesiekiančias savęs išskirti iš populiariosios kultūros.

pastarosios siekio suniveluoti nuomones, požiūrius ir kritiškumą, jaunimo kultūrinių grupių tyrinėtojai visgi identifikuoja grupes, kurios atsisako vartotojiško gyvenimo būdo.³

Dabartiniame jaunimo subkultūrų žemėlapyje pastebima dešimtys skirtingų subkultūrų. Dalis jų egzistuoja kaip tam tikra jaunimo laisvalaikio forma, gyvenimo būdas ar individualaus identiteto konstravimo įrankis, kurio pagrindas yra tam tikras muzikos ir mados stilius. Kita dalis subkultūrinių grupių gali būti apibūdinamos kaip turinčios tam tikrą subkultūrinę „filosofiją“ arba „ideologiją“, kuriai išreikšti pasitelkiama muzika ir tam tikra subkultūrinė atributika. Antruoju atveju muzika ar mada nėra savitikslių, o veikia kaip savitos pasaulėžiūros ir kolektyvinio požiūrio į subkultūrą supančią aplinką išraiškos instrumentas.

Skirstant subkultūras prisitaikymo ir pasipriešinimo kontekste, pirmąsias (muzikos ir mados) galima įvardinti kaip nekonfliktuojančias arba prisitaikančias (*glam rock, emo, hip hop, techno, house, drum and bass*), o antrąsias (idėjines) - kaip konfliktuojančias arba rezistencines (pankai, skustagalviai, metalistai, *straight edge*, reperiai). Svarbu pabrėžti, kad toks dvinaris suskirstymas yra veikiau teorinis, nei griežtai aptinkamas empiriniame lygmenyje, kuriame galimos įvairios tarpinės pozicijos.

Taip pat svarbu pabrėžti subkultūrų ir „kultūros gamybos“ bei masinių informavimo priemonių ryšį. Sarah Thornton, tyrinėjusi masinių medijų įtaką subkultūroms, pastebi, kad jokioje kitoje srityje vartojimas nesulaukia tokio didelio dėmesio kaip muzikoje. Per masinio informavimo priemonės masinė kultūra nuolat siūlo naujus muzikos stilius, madas ir kitas malonumų ir identiteto konstravimo formas, kurios pasiekia ir keičia subkultūras (Thornton 1995; 63). Anot A. McRobbie ir S. Thornton, masinės medijos konstruoja atskirus varotojų segmentus priskirdamos jiems tam tikrus požymius pagal vartojimo įpročius, pavyzdžiui *The Times* skaitytojai, klubinis jaunimas, baikeriai ir kita (McRobbie, Thornton 1995; 571). Vienos subkultūros labiau leidžiasi būti konstruojamos masinių medijų ir pasyviai perima jų teikiamas idėjas savo subkultūrinio tapatumo konstravimui, o kitos siekia atsiriboti nuo jų įtakos, kad išlaikytų savitą subkultūrinį tapatumą. Todėl tos subkultūros, kurios populiariosios kultūros teikiamas idėjas naudoja savo identiteto konstravimui, gali būti laikomos prisitaikančiomis, o tos, kurios jų atsisako ir siekia sukurti savus standartus – neprisitaikančiomis, todėl rezistencinėmis.

Šiame darbe nagrinėjama problematika siekia atskleisti koku būdu šiandien yra įmanoma nekonformistinė kultūrinė jaunimo raiška arba subkultūrinė rezistencija ir kaip ji išreiškiama subkultūroje. Todėl koncentruojamasi į pankų subkultūrą, kuri daugelio Lietuvos ir užsienio autorių vertinama kaip klasikinė subkultūrinės rezistencijos pavyzdys.

³ Viena pagrindinių subkultūrų įvardijamų kaip antivartotojiška ir konfliktuojanti su populiariąja kultūra yra pateikiama pankų subkultūra. Pankų subkultūros problematiką nagrinėjo Dylan C. (2004); Levine H. G., Stumpf, H. S (1983); Moore. R. (2007). Lietuvoje pankų subkultūrą tyrinėjo R. Šatūnienė (2009); M. Laužikaitė (2004); E. Ramanauskaitė (2004). Kitas su išorine aplinka konfliktuojančias subkultūras, tokias kaip sunkiojo metalo, *Straight edge*, skustagalvių, nagrinėjo D. Bloustien (2004); R. Haenfler (2004); A. R. Brown (2004).

Lietuvoje pankų subkultūra formavosi XX amžiaus devintojo dešimtmečio viduryje.⁴ Ne tik pankų, bet ir daugelio jaunimo kultūrinių grupių savitumą lėmė bendras Lietuvos sociopolitinis kontekstas, o ypač laikotarpis nuo 1986 metų kuomet sovietinės valdžios kontrolė kultūros ir viešojoje erdvėje palaiapsniui mažėjo.⁵ Anot E. Ramanauskaitės, pankrokas demonstravo savo simboliką ir nihilistinę filosofiją, hiperbolizavusią laikotarpio visuomenės gyvenimo realijas. Nagrinėdama pankroko grupių dainų tekstus autorė taip pat pastebi, kad pankai kėlė ekologines, politines bei kasdienes žmogaus asmeninio gyvenimo problemas (Ramanauskaitė 2004; 77).

Amerikoje ir Didžiojoje Britanijoje pankų subkultūra pirmiausia atsirado kaip viešas (*overground*) reiškiny, o Lietuvoje dėl „geležinės uždangos“ ir valdžios politikos formavosi pogrindžio (*underground*) kultūra. Lietuvai tapus nepriklausoma respublika, pankų subkultūrai būdingas maištas prieš vyraujančią sistemą priėjo aklavietę: dingo konkretus priešas, kurį buvo lengva įvardyti, o masinė vartotojiška kultūra kaip „priešas“ buvo suvokta tik jai įgavus didelį pagreitį. Lietuvos pankų subkultūros savitumui įtakos turėjo ir besikeičianti politinė situacija, kuri neišvengiamai palietė ir kultūrinio bei viešojo gyvenimo sritis. Maištas prieš politinę sistemą su visomis jos pasekmėmis (asmens ir žodžio laisvės, saviraiškos ribojimu) padėjo suformuoti Lietuvos pankų subkultūrą kaip konfliktišką jau jos formavimosi pradžioje.

Todėl tikėtina, kad konfliktuojančios subkultūros bruožus pankai išsaugojo ir šiandien. Nagrinėjant subkultūrų prisitaikymo – konflikto perskyrą daromos kelios prielaidos. **Pirma**, konfliktuojančios subkultūros atsiradimą iš dalies lemia griežti populiariosios kultūros kūrybiniai ir kultūriniai standartai sukuriantys savarankiškų kultūrinių praktikų ir saviraiškos formų apribojimus. **Antra**, tam tikrai jaunimo daliai masiškos, vienodos populiariosios kultūros „vertybės“ yra iš esmės nepriimtinos, todėl sukeliančios norą konfliktuoti. **Trečia**, siekdamas išvengti išorinės aplinkos įtakos jaunimas bando susikurti autonomišką erdvę, kurioje galėtų išreikšti kritišką santykį su populiariąja kultūra. **Ketvirta**, atsisakantis pasyvaus kultūros ir kultūrinių simbolių vartojimo jaunimas pasitelkia jau egzistuojančias arba kuria naujas kultūrinės saviraiškos praktikas, kurias neretai atranda subkultūrinėse grupėse. Analizuojant subkultūrų rezistencijos prielaidas yra išskirtini trys pagrindiniai komponentai: subkultūros erdvė, turinys ir ryšys su vyraujančia kultūra (ang. *mainstream*). Šis ryšys gali būti pasyvus ir prisitaikantis arba aktyvus ir konfliktuojantis.

⁴ E. Ramanauskaitės, M. Laužikaitės ir R. Šatūnienės atlikti pankų subkultūros tyrimai rodo, kad pankų subkultūra Lietuvoje buvo ypač pastebima devintojo dešimtmečio antroje pusėje kuomet oficialioji valdžia leido daugiau laisvės kultūrinėje ir viešojoje erdvėje. Tai iliustruoja vieno iš E. Ramanauskaitės informatų atsiminimai apie 1988 metus: „Buvo marios pankų, neįsivaizduoji. Kiekvienam mieste – Ukmergėj ar provincijose... Būdavo nerealiai daug grupių ir kas savaitę jų daugėdavo, norėdavosi kiekvienam lipt ant scenos, grot“ (Ramanauskaitė 2004: 73).

⁵ Šis kultūros laisvėjimas yra siejamas su SSKP CK generalinio sekretoriaus M. Gorbačiovo 1986 metais pradėta viešumo arba „*glasnost*“ politika. Anot V. Tininio, ši politinė reforma atvėrė kelią visuomenės gyvenimo liberalizavimui: viešumui, kritikai ir žodžio laisvei, buvo apribota represinių struktūrų savivalė ir kt. (Anušauskas; Banionis; Bauža ... [et. al.] 2007; 551).

Darbo tikslas: Išanalizuoti ir atskleisti pankų subkultūros santykį su populiariaja jaunimo kultūra. Ištirti subkultūros idėjų ir praktinės raiškos nuoseklumą bei šių komponentų pasiskirstymą tarp konformizmo ir pasipriešinimo aspektų.

Hipotezės:

1. Jaunimo įsitraukimą į pankų subkultūrą, iš dalies lemia saviraiškos formų apribojimai, kuriuos sukuria populiarioji kultūra.
2. Šiandien pankroko subkultūrai būdingi tiek modernios, tiek postmodernios subkultūros bruožai.⁶
3. Dabartinei Vilniaus pankų subkultūrai būdingas kritiškas mąstymo būdas skatinantis aktyvų ryšį su išorine kultūra bei lemiantis vidinę subkultūros kritiką.
4. Vilniaus pankų subkultūra turi rezistencinių bruožų ir jos idėjinė bei praktinė raiška didžiaja dalimi sutampa.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti Lietuvos ir užsienio mokslinę literatūrą pankroko subkultūrų ir populiariosios kultūros tematika.
2. Išsiaiškinti Vilniaus pankų pasaulėžiūrą, pagrindines vertybes bei subkultūrinę „filosofiją“ ir jos ryšį su praktine subkultūros veikla.
3. Atskleisti Vilniaus pankų subkultūros veiklos erdvę ir ryšio su išorine aplinka pobūdį.

Pagrindinės sąvokos:

1. **Subkultūra** – kultūrinis laukas, kurio turinį sudaro idėjos, socialinė ir meninė veikla bei jame veikiantys individai. Modernios subkultūros buvo apibrėžiamos kaip individų grupės tuo tarpu postmodernizmo sąlygomis subkultūros apytiksles ribas daugiau nurodo tik jai būdingos veiklos praktikos.
2. **Populiarioji kultūra arba *mainstream* 'as** – ši sąvoka naudojama taip, kaip ją naudoja patys subkultūrų nariai. Ji įvardija tam tikrą įsivaizduojamą dominavimo centrą bendroje kultūroje.

⁶ Modernios ir postmodernios subkultūros nurodo skirtį tarp ankstyvųjų Didžiosios Britanijos ir JAV pokario subkultūrų ir dabartinių subkultūrinių grupių. D. Muggletonas, tyrinėjęs ankstyvųjų ir dabartinių subkultūrų skirtumus, pateikia jų idealiuosius tipus. Anot jo, modernioms subkultūroms būdingas grupinis identitetas, stiprus ribų palaikymas, stiprus įsitraukimas, stiliaus homogeniškumas, o postmodernioms - silpnas ribų palaikymas, daugialypis stilistinis identitetas, silpnas įsitraukimas, trumpalaikė narystė (Muggleton 2000; 49).

Šiuo atveju tai yra veikiau archetipas nei kažkas turintis aiškiai nurodomą vietą ir charakteristikas. Šis terminas padeda apibrėžti vyraujančią kultūrą siekiant ją kritikuoti ar formuoti savo tapatumą (Clark 2004; 224).

3. ***Underground'as*** ir ***Overground'as*** – šios sąvokos nurodo subkultūrinės veiklos pobūdį ir ryšį su išorine aplinka priklausomai nuo to ar subkultūra yra uždara ir vengianti viešumo (*underground*) ar atvira ir vieša (*overground*).
4. **Scena** – apibrėžia visą subkultūros praktinį lauką ir visas subkultūrai būdingas veiklos sferas (pvz.: pankroko scena, metalo scena ir t.t.).
5. **Rezistencija** - šiame darbe ši sąvoka suvokiama ir kaip veiksmas „prieš“ (aktyvus siekis keisti) ir kaip veiksmas „nuo“ (siekis atsiriboti nuo išorinės aplinkos įtakos bei individualumo ir saviraiškos siekis).

1 DALIS: TEORINĖ PANKROKO SUBKULTŪROS REZISTENCINĖS RAIŠKOS ANALIZĖ

I. SUBKULTŪROS SAMPRATA IR JOS KAITA

Subkultūros sąvoka yra naudojama įvairiuose socialiniuose kontekstuose, nes jos aiškinimo modeliai remiasi sugebėjimu paaiškinti solidarumo formas, kurios skiriasi nuo visuomenėje dominuojančių normų ir vertybių. Šiame skyriuje bus aptariama modernių ir postmodernių subkultūrinių teorijų specifika, ribotumai ir kritika. Taip pat nagrinėjama subkultūros sąvokos problematika bei modernių ir postmodernių subkultūrų bruožai. Jaunimo subkultūros analizuojamos apžvelgiant modernios ir postmodernios subkultūros sampratas, kurios aptinkamos ankstyvosios ir vėlyvosios Birmingemo mokyklos atstovų darbuose.⁷

Subkultūros terminas jaunimo kultūrinėse studijose imtas plačiau vartoti po Alberto K. Cohen'o veikalo *Delinquent Boys: The Culture of the Gang* (1956) pasirodymo (Blackman 2005; 3). Tačiau subkultūros terminas nuolat kito. XX a. pradžioje Čikagos mokykla vartojo subkultūros terminą aiškindama jaunosios kartos delinkventiškumą. 1964 metais Birmingeme įkurtame Šiuolaikinių kultūros studijų centre (trump. CCCS) susiformavusi Birmingemo mokykla subkultūros sąvoką pritaikė muzikiniu ir estetiniu pagrindu susibūrusiems darbininkų klasės jaunimo grupėms tirti. XX a. pabaigoje postmodernios arba post-CCCS teorijos subkultūros koncepciją vartojo jaunimo laisvalaikio, individualumo ir individualaus tapatumo konstravimo kontekste.

Toks skirtingas subkultūrinių grupių aiškinimas buvo paveiktas sparčios pačių subkultūrų kaitos ir dinamikos. XX a. antrosios pusės pradžioje subkultūroms buvo būdingas grupinis identitetas, stiprus įsitraukimas, stiprus ribų palaikymas, homogeniškumas (Muggleton 2000; 49). XX a. pabaigoje subkultūros įgijo postmodernizmo bruožų. Identitetas tapo daugialypis, nyko subkultūros autentiškumas bei ribos, įvyko subkultūrų pliuralizacija, todėl atsirado tendencija neįsipareigoti vienam, o propaguoti kelis subkultūrinius tapatumus.

Šioje dalyje analizuojamos ir lyginamos modernių ir postmodernių subkultūrų sampratos jų ribotumai, kritika ir tarpusavio pranašumai siekiant atsižvelgti į juos nagrinėjant pankų subkultūros specifiką tolesniuose skyriuose.

⁷ Darbe taip pat naudojama CCCS sąvoka pagal 1964 metais Birmingeme įkurtą Šiuolaikinių kultūros studijų centrą (ang. Centre for Contemporary Cultural Studies).

1.1 Modernių ir postmodernių subkultūrų skirtumai

Norint geriau suprasti modernių ir postmodernių subkultūrų skirtumus būtina suvokti ir paties modernizmo ir postmodernizmo bruožus. Pastaruosius aptinkame J. F. Lyotardo, J. Baudrillardo bei F. Jamesono darbuose.⁸ Anot Lyotardo, modernus žinojimas buvo paremtas universaliomis pagrįsto ir racionalaus progreso tezėmis. Tai jis vadina didžiaisiais marksizmo, humanizmo, feminizmo ir kitais naratyvais (Muggleton 2000; 34). Šiandieninio skepticizmo, nukreipto į minėtus naratyvus, akivaizdoje postmodernus žinojimas nebegali būti universaliai pagrindžiantis, todėl yra susiskaldęs į daugybę lokalizuotų „kalbinių žaidimų“ (Lyotard 1993; 17). Užtikrintumą ir universalumą pakeitė neapibrėžtumas ir įvairovė.

Kitas autorius Baudrillardas nagrinėja kaip informacijos tinklų ir masinių informavimo priemonių paplitimas sukėlė perėjimą nuo industrine tvarka paremtos masinės gamybos prie visuomenės paremtos ženklų ir įvaizdžių reprodukcija (Muggleton 2000; 34). Modernioje visuomenėje įvaizdžiai (vaizdiniai) ir idėjos ženklino ir atspindėjo realybę. Dabar, anot Baudrillardo, jie tarnauja tam, kad atitrauktų nuo fakto, kad iš tikrųjų neegzistuoja tokia realybė, kurią vaizduoja minėtos idėjos. Dar daugiau, laisvai kintantys įvaizdžiai nurodo tik patys į save arba vieni į kitus. Taip sukurdami, vartojant Baudrillard'o terminus, „viršrealybę“ (*hyperreality*), kuri panaikina ribas tarp tikrovės ir vaizduotės (Baudrillard 2009; 3).

Anot F. Jamesono, postmodernizmo sąvoka apima naujai susiformavusius kultūros formų bruožus, kurie yra siejami su naujo pobūdžio socialiniu gyvenimu ir nauja ekonomine tvarka, kuri yra įvardijama kaip modernizacija arba postindustrine ar vartotojų visuomene (Jameson 2002; 17). Jamesonas teigia, kad vienas svarbiausių postmodernizmo bruožų yra realybės transformavimas į įvaizdžius (Jameson 2002; 15). Tokiu būdu yra sulaužoma riba tarp socioekonominės ir kultūrinės srities bei tarp elitinio ir masinio meno.

Modernizme šios sritys buvo aiškiai atskirtos. Anot Jamesono, per masines informavimo priemones, video, televiziją, namų kompiuterius postmodernizmas prasismelkia tiek į aukštąją, tiek į masinę kultūrą ir taip įsilieja į kasdienio gyvenimo audinį (Muggleton 2000; 35). Tokiu būdu yra pažeidžiamos „modernios“ ribos, kurios kadaise skyrė kultūrą ir visuomenę, įvaizdį (vaizduotę) ir realybę, meną ir kasdieninį gyvenimą. Didžioji dalis postmodernios kūrybos radosi kaip reakcija į pripažintas aukštojo modernizmo formas. Todėl vienas pagrindinių postmodernizmo bruožų yra tas, kad jame ypač nyksta senasis aukštosios kultūros atsiribojimas nuo vadinamosios masinės ar populiariosios

⁸ J. F. Lyotard *Postmodernus būvis: šiuolaikinių žinojimą aptariant* (1993); J. Baudrillard *Simuliakrai ir simuliacija* (2009); F. Jameson *Kultūros posūkis: rinkiniai darbai apie postmodernizmą* (2002).

kultūros (Jameson 2002; 16). Taigi galima teigti, kad kultūros industrijos atsiradimas, paviršutinės ir fragmentiškos kultūros gamyba yra panaikintų minėtų modernybės ir postmodernybės ribų rezultatas.

Lashas ir Friedmanas teigia, kad egzistuoja ne viena, o kelios modernybės. Tai „aukštoji“ arba Apšvietos modernybė ir „žemoji“ arba Estetikos modernybė (cit. pg. Muggleton 2002; 35). Anot jų, apšvietos modernybė yra pagrįsta mokslu, jai būdingas pastovumas ir universalumas. Apšvietos modernybės siekis buvo rekonstruoti tiesos, teisingumo, grožio principus racionalumo pagrindu. Tokiu būdu buvo atmetamas mito, prietarų ir religijos „iracionalumas“, kuris buvo būdingas ikimodernioms epochoms. Todėl apšvietos modernybės pavyzdžiu pateikiamas Maxo Weberio racionaliai maštantis ir veikiantis individas.

Tuo tarpu estetiškoji modernybė grindžiama ekspresyvumu bei sparčių socialinių pokyčių refleksija. Jai būdingas nuolatinis kismas ir nenuspėjamumas. Taigi, anot Lasho ir Friedmano, postmodernizmas nutraukia ryšius su apšvietos modernybe, tačiau išreiškia estetiškosios modernybės tęstinumą. Statiškumą keičia dinamika, racionalumą – estetika (Muggleton 2000; 36).

Tokia skirtis pastebima ir modernių bei postmodernių subkultūrų teorijose. Modernios subkultūrų teorijos akcentavo eilę skirtingų subkultūrinių stilių ir identitetų, kurie keitė vienas kitą tam tikru laikotarpiu. Tai buvo tarsi horizontali linijinė subkultūrų kaita, turėjusi gana tikslias pradžios ir pabaigos datas. Anot Muggleton'o, subkultūroms tai buvo būdinga maždaug iki aštuntojo dešimtmečio. Devintajame ir dešimtajame dešimtmečiuose išryškėja postmodernių subkultūrų bruožai. Tai subkultūrinė fragmentacija, daugėjimas, įvairių hibridinių subkultūrų atsiradimas ir koegzistavimas greta jau esančių (Muggleton 2000; 47). Modernioms subkultūroms buvo būdingos aiškios stiliaus ir ideologijos ribos leidžiančios atskirti ir lyginti atskiras subkultūras. Modernioms subkultūroms taip pat būdingas autentiškumas. Tuo tarpu postmodernios subkultūros atsisakė autentiškumo ribų išsaugojimo. Tokiu būdu jos tapo sunkiai palyginamos, o subkultūrinis identitetas pasidarė greitai kintantis ir daugialypis.

Postmodernizmo sąlygomis ir pati subkultūros sąvoka tapo sunkiai pritaikoma empiriniame lygmenyje. O subkultūrų laviravimą tarp prisitaikymo ir konflikto apsunkino vartotojiškos populiariosios kultūros fragmentacija. Anot Muggletono, postmoderniame būvyje nebeegzistuoja vienalytė ir aiškiai suvokiama populiarioji kultūra (Muggleton 2000; 47). O riba tampa sunkiai nustatoma ne tik tarp pačių subkultūrų, bet ir tarp vyraujančios ir *sub* kultūros.

Nors ir nevienalytė bei sparčiai kintanti, populiarioji kultūra veikia pagal ekonomikos dėsnius. Jos tikslas suformuoti rinką ir suskirstyti vartotojus pagal jų galimybę vartoti. Tokiu būdu susidaro tam tikros pasyviai vartojančios jaunimo subkultūrinės grupės, kurias įtraukia bendra populiarioji kultūra. Anot Muggletono, dabartinės subkultūros sukuria ideologiją, kuri išaukština individą vietoj grupės,

akcentuoja išskirtinumą bei heterogeniškumą ir atsisako kolektyviškumo (Muggleton 2000; 49). Lygindamas modernias ir postmodernias subkultūras Muggleton'as sukuria jų idealiuosius tipus ir nurodo jų bruožus (žr. 1 lentelė).

1. lentelė. Modernių ir postmodernių subkultūrų skirtumai.

Modernios subkultūros	Postmodernios subkultūros
Grupinis identitetas	Daugialypis identitetas
Stiliaus homogeniškumas	Stiliaus heterogeniškumas
Stiprus ribų palaikymas	Silpnas ribų palaikymas
Subkultūra suteikia pagrindinį identitetą	Daugialypis stilistinis identitetas
Stiprus įsitraukimas	Silpnas įsitraukimas
Nariai suvokiami kaip nuolatiniai	Trumpalaikė narystė
Mažas subkultūrinis mobilumas	Didelis subkultūrinis mobilumas
Akcentuojami įsitikinimai ir vertybės	Susizavėjimas stiliumi į įvaizdžiu
Rezistencijos politiškumas	Apolitiškumas
Subkultūra ir jos nariai suvokiami kaip autentiški	Nesureikšminamas autentiškumas

Svarbu pabrėžti, kad Muggletono pasiūlyti subkultūrų bruožai yra veikiau teorinis konstruktas nei realūs empiriniai pavyzdžiai. Reikia sutikti, kad tiek ankstyvosios tiek dabartinės subkultūros neišvengiamai buvo veikiamos lokalaus ir globalaus socialinio, ekonominio ir istorinio konteksto, kuris iš dalies nulėmė subkultūrinių grupių bruožus. Tačiau vienos subkultūros turi gilesnę istorinę tradiciją, o kitos susiformavo tik per pastaruosius kelis dešimtmečius. Todėl tikėtina, kad istoriškai brandesnės subkultūros išlaikė modernių, o besikeisdamos perėmė ir postmodernių subkultūrų bruožų.

1.2 Moderni subkultūros samprata

Ankstyvieji jaunimo grupių tyrinėjimai Didžiojoje Britanijoje buvo panašūs į pirmuosius JAV tyrimus ir koncentravosi į jaunimo grupių deviantiškumą ir į aplinką, kurioje tokios grupės susiformuodavo. Atsiradus Birmingemo mokyklai britiškosios jaunimo studijos pasikeitė dviem aspektais. Pirma, nuo jaunimo deviantinių gaujų dėmesys nukrypo į stiliumi ir muzika pagrįstas jaunimo

kultūras, tokias kaip *Teddy boys, mods* (Lietuvos *stiliagu* atitikmuo), rokeriai, skustagalviai (*skinheads*) ir pankai. Šios subkultūros Britanijoje jau nuo septintojo dešimtmečio ir vėliau tapo kasdienio gyvenimo dalimi. Antra, ankstesnių jaunimo tyrinėjimų pagrindas buvo aplinkos, kurioje formuojasi tam tikros jaunimo grupės ar gaujos, aiškinimas. Susiformavus Birmingemo mokyklai pereita prie subkultūrinių aiškinimo modelių (Bennett 1999; 600). Čikagos mokyklos tezę, kad subkultūros gali padėti paaiškinti, kodėl deviacija laikoma normaliu reiškiniu esant tam tikroms socialinėms sąlygoms, CCCS perkonstravo stiliumi paremtoms pokario Britanijos jaunimo subkultūroms tirti. Anot Bennetto, deviantinis tokių jaunimo subkultūrų elgesys CCCS buvo suvokiamas kaip kolektyvinė reakcija į pokario visuomenės pokyčius (Bennett 1999; 600).

Ankstyvoji arba *moderni* subkultūros samprata pateikiama klasikiniuose CCCS darbuose, kurių autoriai: S. Hall, T. Jefferson, J. Clarke, B. Roberts, D. Hebdige, P. E. Willis.⁹ Modernios Birmingemo mokyklos teorijos analizavo subkultūras trimis lygmenimis: istoriniu (specifinės sąlygos, su kuriomis susiduria dirbančiųjų klasė); struktūriniu arba semiotiniu (subkultūra kaip atsakas į tas sąlygas) ir fenomenologiniu (kaip subkultūros yra išgyvenamos pačių jos narių) (Muggleton 2000; 11). Minėtuose CCCS darbuose subkultūra yra suvokiama kaip realus darinys, žmonių grupė, turinti aiškias ribas. Tačiau tokia universali subkultūros samprata šiomis dienomis nėra aptinkama empiriniame lygmenyje, nes kai kalbame apie subkultūras dažniausiai kalbame apie individus (žr. 1 lentelė). Todėl vienas iš CCCS trūkumų yra atsisakymas tirti subkultūrą kaip iš atskirų individų, turinčių subjektyvias tos pačios subkultūros sampratas, sudarytą darinį. Vietoj to yra siekiama paaiškinti istorinę problematiką, su kuria susiduria darbininkų sluoksnis. O subkultūra yra suprantama kaip jaunosios kartos atsakas į tas problemas per subkultūros estetines, politines ir ideologines reikšmes (Muggleton 2000; 12).

Birmingemo mokyklos požiūriu, klasė (šiuo atveju pokario Didžiosios Britanijos darbininkų sluoksnis) yra struktūra turinti galią generuoti subkultūras kaip pasipriešinimo židinius istoriškai susiklosčiusiems prieštaravimams. Todėl *moderni* subkultūros samprata yra daugiau teorinis konstruktas, kuris egzistuoja nepriklausomai nuo jį sudarančių individų ir leidžiantis aplink juos nustatyti konkrečias ribas, nei empirinis faktas.

⁹ Hall S., Jefferson T. (1975) *Resistance through Rituals*;

Hall S., Critcher C., Jefferson T., Clarke J., Roberts B. (1978) *Policing the Crisis: Mugging, The State, and Law and Order*;

Hebdige D. (1979) *Subculture: The Meaning of Style*;

Willis P. E. (1978) *Profane Culture*;

Willis P. E. (1977) *Learning to Labour: How Working Class Kids Get Working Class Jobs*.

1.3 Modernios subkultūros sąvokos kritika

Iki pat postmodernių subkultūrinių teorijų atsiradimo subkultūros terminas Birmingemo mokykloje buvo daugiau konstruojamas teoriniame lygmenyje ir po to tikrinamas empiriškai. Socialinė realybė kito sparčiai, o teorija ir tyrimo metodai nebuvo rekonstruojami. Tai nulėmė atotrūkį nuo pačių subkultūrų, nes simbolių, išraiškų ir ideologijų buvo ieškoma ne subkultūrinės erdvės ribose. Kaip teigia S. Thornton, nekritiškas požiūris į subkultūros konceptą lėmė teorijos sustabarėjimą ir atotrūkį nuo empirikos, todėl tai jį pavertė empiriškai nepritaikomu (cit. pg. Blackman 2005; 7). Nekritiškas subkultūros termino vartojimas pavertė ją neapibrėžta, turinčia begalę referentų, romantizuota ir desociologizuota (atitraukta nuo jos referentų) sąvoka, kuri leidžia įvardyti tik lengvai pastebimus skirtumus tarp centro ir periferijos arba dominuojančios ir „sub“ kultūrinės grupės (Bennett 2004; 1).

Dar viena subkultūros sąvokos taikomumo problema iškyla siekiant tiksliai apibrėžti ribas tarp vyraujančios kultūros ir subkultūros. Tačiau tai neįmanoma, kai sąvoka taikoma įvairiuose socialiniuose kontekstuose bei stengiamasi griežtai apibrėžti tiek dominuojančios kultūros, tiek subkultūros ribas, kurios dažniausiai nėra griežtai atskirtos empiriniame lygmenyje.

Didėjant visuomenės fragmentacijai ir diferenciacijai, atsirandant vis naujiems sociokultūriniais kontekstams subkultūros terminas taikomas vis dažniau, tačiau kartu ir vis netiksliau. Paplitus internetui atsiranda virtualiųjų subkultūrų fenomenas. Jas C. Bassett apibrėžia kaip neribotą grupę žmonių, kurie komunikuoja laike ir erdvėje ir yra laisvi nuo tiesioginės sąveikos bei realaus laiko apribojimų (Basset 1997; 538). A. McRobbie pateikia „subkultūrinių prekiautojų“ terminą, apibrėžiantį gatvės prekeivių kultūrą. H. Jenkins ir J. Tulloch aprašo „zinų“ subkultūrą. Tai - įvairių kultūrinių ir kitų reiškinių neprofesionalūs aprašymai, kuriais keičiasi muzikos, kino, sporto gerbėjai (cit. pg. Bennett 2004; 7).

Postmodernizmo sąlygomis subkultūros atskyrimas nuo vyraujančios kultūros tapo pagrindine „ortodoksinės“ subkultūrų teorijos problema. Subkultūros sąvoka tapo pritaikoma bet kokiai individų grupei, kuriai nebūtinai būdingi tam tikri kultūros ar konflikto bruožai ir ji nebūtinai yra išskiriama iš vyraujančios kultūros. Subkultūra ėmė reikšti bet kokią visuomenės grupę, kuriai yra būdingas tam tikras gyvenimo būdas. Pavyzdžiu Andy Bennett pateikia Jim Macbeth buriuotojų (Ocean Cruisers) tyrimą, kuriame subkultūra apibrėžiama kaip grupė individų pasirinkusių alternatyvų gyvenimo būdą dėl tam tikrų skirtingų ir neapibrėžtų veiksnių (Bennett, 2004; 7).¹⁰ Toks apibrėžimas nebūtinai reiškia grupės išskyrimą iš dominuojančios kultūros, todėl yra visiškai priešingas klasikinėms subkultūrų teorijoms, tokioms kaip Čikagos arba Birmingemo mokykla, nagrinėjusioms jaunosios kartos kultūrinės

¹⁰ <...> individuals, motivated by a variety of different – and indeterminate – factors actively choose to adopt an alternative lifestyle.

raiškas ir konfliktiškumo priežastis. Anot Andy Bennett, subkultūros sąvoka ėmė stokoti analitinio naudingumo ir empirinio pagrįstumo, todėl savo aktualumą ji gali išsaugoti tik jeigu subkultūra bus apibrėžiama atsižvelgiant į jos dalyvių refleksijas.

Taigi teorinis subkultūrų konstravimas, anot klasikinių subkultūrų teorijų kritikų, yra pagrindinis trūkumas siekiant paaiškinti jaunimo subkultūras, atskleisti jų raiškos ribas, bei nustatyti ryšį su jas supančia aplinka. Siekis objektyvizuoti subkultūras atskyrė jas nuo „gyvenamojo pasaulio“, tuo tarpu vis sparčiau globalėjančioje kultūrinėje erdvėje subjektyvumas ir individualumas įgauna vis didesnę reikšmę bei prasmę.

1.4 Postmoderni subkultūros samprata

XX amžiaus pabaigoje Birmingemo mokykla (CCCS) susilaukė kritikos dėl savo teorijos nelankstumo ir analitinio nenaudingumo. Tokiu pagrindu iškilo antra jaunimo kultūrinių tyrinėjimų banga ir postmodernios subkultūrinės teorijos. Naujoji tyrinėtojų banga siekė atsitraukti nuo CCCS teorijų ir pasiūlyti naujas koncepcijas ir teorijas, kurios tiksliau atspindėtų šiandienines jaunimo kultūrinės praktikas. Kitaip nei socialiniais sluoksniais paremtos Birmingemo mokyklos teorijos, postmodernios subkultūrų teorijos teigia, kad šiandieną jaunimo kultūros yra greitai kintančios, trumpalaikės, besikuriančios individualaus gyvenimo būdo pagrindu ir veikiamos vartojimo kultūros bei masinių informavimo priemonių. Toks požiūris sukūrė prielaidas naujų koncepcijų, tokių kaip naujosios gentys (*neo-tribes*) (M. Maffesoli), postsubkultūralistai (*postsubculturalist*) (D. Muggleton), scenos (*scenes*) (G. Stahl), gyvenimo būdai (*lifestyles*) (S. Miles), klubų kultūros (*clubcultures*) (S. Redhead), atsiradimui.

Šiose teorijose subkultūros samprata įgyja kitokius bruožus ir vertinama pagal kitokius kriterijus nei tai buvo daroma Birmingemo mokyklos atstovų. Postmodernios subkultūrų teorijos didžiausią dėmesį skiria jaunimo kultūros „išorei“ (stiliui, madai, vartojimui), todėl subkultūros dažnai politiškumą, ideologiją palieka nuošalyje. Postmodernios subkultūrų teorijos atsiriboja nuo Birmingemo mokyklos subkultūrų suvokimo paremto socialinių apribojimų, socialinės klasės bei hegemoninio dominuojančios kultūros ir subkultūrų santykio. Akcentas perkeliamas nuo grupinių prie individualių reikšmių ieškojimo per subkultūrinės praktikas. Anot G. Martin, postmodernios subkultūros nebetelpa į griežtas kategorijas, kurias naudojo CCCS, nes jaunimo kultūrinės praktikos tapo sunkiai palyginamos, nesugretinamos ir įvairiapasmės (Martin, 2002; 77). Postmodernios subkultūrų teorijos į pirmą vietą iškelia vartojimo kultūros teikiamus malonumus, narkotikų vartojimą, įvairią šokių muziką, kuri leidžia

išreikšti savo individualumą. Pastebima, kad naujosios jaunimo kultūrinės grupės yra nebepaaiškinamos kaip vienalytės bendruomenės, nes jas sudaro atskiri individai, kuriuos sieja ne asmeniniai santykiai, o bendri vartojimo įpročiai, muzikinis stilius ar laisvalaikio leidimo būdas. Šiuo atžvilgiu tradicinis subkultūros apibrėžimas nėra visai tinkamas tokioms grupėms aiškinti. Todėl anksčiau minėtas S. Redhead vietoj subkultūrų vartoja klubų kultūrų sąvoką išreikšiančią identiteto nepastovumą ir kultūrinių ribų neegzistavimą. Taigi Redheadas pabrėžia, kad jaunimo kultūrinės grupės, egzistavusios XX amžiaus pabaigoje, XXI amžiuje jau nebetelpa į tokias kategorijas, kurias naudojo Birmingemo mokykla, nes tai yra nebe tokios homogeniškos ir konkrečiai apibrėžiamos bendruomenės kaip tradicinės jaunimo subkultūros (Redhead 1990; 48).

Kito tyrinėtojo Maffesolio įvardijamos naujosios gaujos (*neo-tribes*) yra suvokiamos kaip tam tikra atomizuotų individų, kuriems būdingi panašūs vartojimo įpročiai, visuma. Naujosios gaujos nebeturi aiškiai apibrėžtų ribų ir yra greitai kintančios. O jų kaitą užtikrina masinės vartojimo kultūros teikiami resursai. Maffesolio naujųjų genčių koncepcija yra siekiama paaiškinti jaunimo grupių egzistavimą postmoderniomis sąlygomis. Autorius teigia, kad naujosioms gentims yra būdingas nepastovumas, didelis išsiskaidymas ir atsitiktiniai arba proginiai susirinkimai (Maffesoli 1996; 76). Naujosioms gentims nėra būdingas griežtas grupinis uždaramas ir apibrėžtumas, kuris buvo ryškus modernųjų subkultūrų bruožas. Taigi galima teigti, kad Maffesolio pasiūlyta naujųjų genčių koncepcija yra suvokiama veikiau kaip masinės kultūros dalis nei atskiras kultūrinis laukas.

Vienas postmodernių subkultūrų bruožų – vartojimas, taip pat yra vertinamas kaip jaunimo kultūrinių grupių ir individų saviraiškos ir identiteto konstravimo būdas. Anot Andy Bennett, siekiant pagrįsti „vartotojišką refleksyvumą“ buvo pradėtas vartoti gyvenimo būdo arba *lifestyle* terminas. Čia *lifestyle* yra kildinamas ne iš tradicijos ar papročių, o iš vartojimu sukaupiamų gėrybių, įpročių ir patirčių, kurios padeda konstruoti gyvenimo būdo strategijas ir demonstruoti individualumą (Bennett 2004; 14). Subkultūra šiuo atveju yra suvokiama kaip gyvenimo būdo dalis, kurioje jaunimas savaip konstruoja alternatyvų kultūrinį tapatumą. Taip suvokta subkultūros sąvoka padeda suprasti kaip jaunimas kuria fizinio ir simbolinio bendravimo su kasdiene aplinka būdus (Bennett 2004; 15).

Tiek subkultūrinėje tiek populiariosios kultūros erdvėje svarbus masinių informavimo priemonių indėlis, nes siekdamas formuoti vartotoją, jos naudoja simbolių, metaforų ir reikšmių kalbą, kurią jaunimas perima ir savarankiškai pritaiko savo kultūrinio identiteto konstravimui. Dabartinėje jaunimo kultūroje identiteto kūrimas yra neatsiejamas nuo vartojimo. Kiekvienas vartojimo veiksmas kartu yra ir kultūrinės arba reikšmių gamybos veiksmas (Fiske 1989, cit. pg. Bennett 2004; 12).

Postmodernių subkultūrų teoretikai akcentuoja ne tik vartojimo, bet ir medijų įtaką subkultūroms. Medijų įtaką subkultūroms nagrinėjusi S. Thornton teigia, kad masinių informavimo

priemonių pagalba populiarioji kultūra nuolat generuoja ir siūlo naujus kultūrinius ir estetinius simbolius, muzikos stilius, madų tendencijas ir kitas malonumų ir identiteto konstravimo formas, kurios neišvengiamai pasiekia ir daro įtaką muzikinėms subkultūroms (Thornton 1995; 60). Anot Thornton, šią įtaką iliustruoja dabartinėms subkultūroms būdinga hierarchija – tikri nariai ir „mėgėjai“ arba prijaučiantys ir mėgdžiojantys subkultūros narius. „Mėgėjams“ yra būdingas subkultūros simbolių, estetinių idėjų, mados vartojimas, todėl pastarieji yra labiau linkę perimti vyraujančios kultūros idėjas ir pernešti jas į subkultūrą. Aiškindama hierarchiją subkultūros viduje, ji naudoja *subkultūrinio kapitalo* sąvoką. Daug subkultūrinio kapitalo turintys nariai siekia palaikyti tam tikras ribas ir apsaugoti unikalias idėjas nuo populiariosios kultūros įtakos. Tuo tarpu mažiau subkultūrinio kapitalo turintys „mėgėjai“ veikia egzistuoja šalia subkultūros nei jos viduje ir yra veikiami tiek subkultūros, tiek išorinės aplinkos (Thornton 1995; 63).

D. Muggletonas akcentuoja postmodernių subkultūrų nepastovumą ir individualizaciją. Tokiu būdu yra suardomos subkultūros ribos, kolektyvinės prasmės ir raiška. Anot jo, naujosios subkultūros netenka tvarkos, jose nebeegzistuoja tokios taisyklės, kurios buvo būdingos ankstyvosioms subkultūrinėms grupėms, todėl yra prarandamas jų autentiškumas (Muggleton 2000; 47).

Taigi postmodernios subkultūrų teorijos, atsiribodamos nuo klasikinių jų aiškinimo būdų, taip pat atsiriboja ir nuo klasikinių subkultūrų. Todėl šių teorijų ribotumas yra tas, kad jaunimo kultūrinė raiška yra redukuojama vien į stiliaus, mados, įvairių simbolių vartojimą bei asmeninio pasitenkinimo siekį. Postmodernių subkultūrų taisyklių nebuvimas negali būti taikytinas gilesnes kultūrinės ir istorinės tradicijas turinčioms subkultūroms, kurios egzistuoja ir šiandien. Todėl, anot T. Shildrick, galima teigti, kad postmodernių subkultūrinių teorijų trukumai neišeliminuoja rizikos pateikti nepilną arba iškreiptą jaunimo kultūros vaizdą (Shildrick, MacDonald 2006; 128).

Ankstyvuojų jaunimo kultūros studijų etapu subkultūra apibūdinama kaip subordinuotos klasės rezistencijos forma. Klasikinis tokios formos pavyzdys – ankstyvieji aštuntojo dešimtmečio pankai. Tolesnė kultūros studijų raida, atitinkanti pokyčius socialinėse struktūrose bei pačių subkultūrų praktikose, žymi atitolimą nuo klasinės perspektyvos bei postmarksistinės ideologijos sampratos. Artimesnė tampa postmodernistinė ideologijos versija, atmetanti prielaidą apie objektyvios tikrovės ir ją iškreipiančių ideologinių reprezentacijų visumą (Laužikaitė 2004; 142). Pankų subkultūra, 20 amžiaus antroje pusėje susiformavusi kaip ekspresyvi ir rezistencinė *overgroundo*¹¹ subkultūra, šiandieną egzistuoja pogrindyje, yra uždara turinti savo muziką, literatūrą, savitas taisykles ir ideologiją. Anot M.

¹¹ Undergroundo ir overgroundo sąvokas šio darbo autorius vartoja apibrėžti subkultūros veiklos specifikai. Undergroundu yra laikoma giluminė, paslėpta, subkultūros narių sąmoningai atribota nuo viešumos subkultūrinė erdvė. Tuo tarpu overgroundas apibūdina atvirą ir viešai išreikštą subkultūrinę veiklą (pavyzdžiu gali būti pateikiami ankstyvieji JAV ar Didžiosios Britanijos pankai viešai demonstravę savo madas ir šokiruojantį elgesį arba dabartinės klubinės šokių muzikos subkultūros).

Laužikaitės, svarbu tinkamai įvertinti stiliaus, kaip galinčio blokuoti įsitvirtinusias reprezentacines sistemas, galią. Įprastinių kodų, demonstratyvus pažeidimas (muzikoje tai gali būti įprastų turinio ar formos standartų nesilaikymas) sukelia smarkias visuomenės reakcijas (Laužikaitė 2004; 143). Todėl pankai, šiandien laikomi jaunimo muzikinio pagrindžio subkultūra¹² (*underground*), negali būti pilnai suprasti tik pagal išorinius arba „paviršinius“ kriterijus, nes egzistuoja veikiau populiariosios kultūros užribyje nei yra jos dalis.

1.5 I skyriaus apibendrinimas

Tiek klasikinių tiek postmodernių teorijų subkultūrinių grupių aiškinimas yra nulemtas sparčios pačių subkultūrų kaitos ir dinamikos. XX a. antrosios pusės pradžioje subkultūroms buvo būdingas grupinis identitetas, stiprus įsitraukimas, stiprus ribų palaikymas, homogeniškumas. Tačiau klasikinės Birmingemo mokyklos teorijos šiuos bruožus perdėtai sureikšmino ir tokiu būdu objektyvizavo ir perėmė subkultūrų konstravimą ir pačių jų dalyvių. Klasikinių teorijų pastanga paaiškinti jaunimo kultūrinės grupės buvo paremta deterministine ir konfliktiška klasės ir dominuojančios hegemoninės kultūros samprata, kuri nebegalėjo deramai paaiškinti dabartinių vartotojiškos visuomenės subkultūrų.

XX a. pabaigoje subkultūros įgijo postmodernizmo bruožų. Identitetas tapo daugialypis, nyko subkultūros autentiškumas bei ribos, įvyko subkultūrų pluralizacija, todėl atsirado tendencija neįsipareigoti vienam, o propaguoti kelis subkultūrinius tapatumus. Postmodernios subkultūrinės teorijos, atsižvelgdamos į jos pirmtakų ribotumus, konstravo naują subkultūros sampratą. Atsižvelgiant į naujai išryškėjusius subkultūrinių grupių bruožus, subkultūros imtos tirti kaip iš atskirų individų, turinčių subjektyvias tos pačios subkultūros sampratas, sudaryti dariniai. Tačiau pakeitus požiūrį į jaunimo subkultūras kampą ir subkultūras tiriant remiantis vien jos dalyvių refleksijomis, tapo sunku tiksliai apibrėžti ribas tarp vyraujančios kultūros ir subkultūros bei suvokti individualizuotų subkultūrų veiklos bei organizacijos taisykles ir normas. Individualizuotos patirties sureikšminimas lėmė tai, kad jaunimo kultūrinė raiška buvo redukuojama vien į stiliaus, mados, įvairių simbolių vartojimą bei asmeninio pasitenkinimo siekį, kuriam didžiulę reikšmę turėjo ir populiarios kultūros bei masinių informavimo priemonių, generuojančių naujus kultūrinius ir estetinius simbolius, muzikos stilius, madų tendencijas ir kitas malonumų ir identiteto konstravimo formas, įtaka.

Nagrindėdamos naujas postmodernių subkultūrų formas, tokias kaip naujosios gentys ar klubų kultūros, šiuolaikinės teorijos pametė iš akių senąsias subkultūras sugebėjusias neprarasti aktualumo iki

¹² Undergroundo samprata simboliškai atskiria subkultūrinį lauką nuo aplinkos pažymėdama visuomenėje kylančius kultūros prieštaravimus.

šių dienų. Todėl postmodernių subkultūrų taisyklių neegzistavimas negali būti taip griežtai taikytinas gilesnes kultūrinės ir istorinės tradicijas turinčioms subkultūroms. Taigi darbe tyrinėjami pankai egzistuoja veikiau populiariosios kultūros užribyje nei yra jos dalis ir turi savitą egzistavimo logiką ir taisykles.

II. PANKROKO SUBKULTŪROS KULTŪRINĖ IR SIMBOLINĖ REZISTENCIJA

Rezistenciją populiariosios kultūros kontekste reiškia veiksmas neleidžiantis įtraukti asmens į vartotojiškumo ideologijos lauką. Taip suprantant pasipriešinimo sąvoką, subkultūras, siekiančias atsiribojimo nuo visuotinai priimtinos kultūros, galima vadinti rezistencinėmis. Kitas aspektas, leidžiantis subkultūrą vadinti rezistencine, yra subkultūros idėjinių ir praktinių raiškos būdų tarpusavio suderinamumas.

Šiame skyriuje nagrinėjami autoriaus nuomone trys pagrindiniai subkultūros egzistavimo komponentai padedantys atskirti konfliktuojančias ir aktyvias subkultūras nuo labiau atvirų populiariosios kultūros įtakai, pasyvesnių ir labiau prisitaikančių subkultūrų. Minėtus aspektus sudaro subkultūros erdvė, nurodanti subkultūrinės veiklos pobūdį (uždaras (*underground*) ar viešas (*overground*); turinys, apimantis idėjines ir praktines subkultūros raiškas; ir ryšys su populiariąja kultūrine aplinka, nurodantis subkultūros aktyvumą ar pasyvumą bei santykį su populiariąja kultūra. Atsižvelgiant į šiuos kriterijus yra nagrinėjama pankų subkultūra.

2.1 Subkultūrinės erdvės formavimosi prielaidos

Jaunimo subkultūrų kontekste rezistencija gali būti suvokiama kaip protestas arba nenoras pripažinti tam tikrą visuotinai pripažįstamų elgesio ir gyvenimo normų arba lūkesčių apie tas normas. Pavyzdžiui, ankstyvieji pankai šokiruodami savo išvaizda, apranga ir elgesiu siekė pažeisti visuotinai priimtus lūkesčius apie jaunimo madą, išvaizdą ir gyvenimo būdą. Šiuo atveju rezistencijos samprata yra artima deviacijos sampratai, nes konfliktuodama subkultūra atmeta arba kvestionuoja gyvenimo būdą ir vertybes, kurios dominuoja populiariojoje kultūroje. Todėl svarbu atsižvelgti į kelis dalykus. Kokios yra tos visuotinai priimtinos normos, kas jas palaiko ir iš kur jos kyla.

Anot Z. Baumano, šiandienos visuomenės yra neatskiriama susijusios su vartojimu ir jo konstruojamomis vertybėmis bei normomis. Perkėlus akcentą nuo gamybos prie vartojimo šiuolaikinė visuomenė sukūrė „normą“, kuri sugebėjimą ir norą vartoti pavertė aukščiausia vertybe. Todėl ir vartotojai, nuolat trokštantys naujų potyrių ir greitai pradedantys nuvertinti jau patirtus, ir pasaulis, visais – ekonominiu, politiniu ir asmeniniu – žmonių gyvenimo aspektais pasikeitė pagal vartotojiškos rinkos modelio primetus principus (Bauman 2007; 129).

Anot Frankfurto kritinės mokyklos atstovų M. Horkheimerio ir T. W. Adorno, susiformuoja atskira masinės meno gamybos industrija, kuria jie įvardija „kultūros industrijos“ terminu. *Apšvietos dialektikos* autoriai tvirtina, kad kaip ir bet kuri kita pardavimui skirta prekė ar paslauga, masinis menas pataikauja vartotojų skoniui. Kūrėjai stengiasi išpildyti savo kūrinių pirkėjų lūkesčius ir patenkinti jų poreikius (Horkheimer, Adorno 2006; 105).

Masinės „kultūros“ gamintojai yra suinteresuoti nuolat laikyti individą įtampoje ir siekti, kad susižavėjimas tam tikrais produktais būtų paviršutinis, staigus ir trumpalaikis. Troškimai, kad ir kokio pobūdžio jie bebūtų, visada orientuoti į jų patenkinimą, trokštantis subjektas nuolat juda vis prie kito objekto, jis nuolat nepatenkintas (Laužikaitė 2004; 139). Nuolatinis pažadų išpildymo atitolinimas yra masinės kultūros gyvybingumo variklis. Masinė kultūros produkcija suformuoja standartinius mąstymo ir elgesio būdus. O tai ji pasiekia per nuolatinį to paties kartojimą. Šio proceso rezultatas – masė vienodomis schemomis mąstančių ir stereotipiškai jausmus išgyvenančių žmonių (Laužikaitė 2004; 138).

Pagrindinis masinio meno teikiamas poreikis yra relaksacija – tai pramoginis, laisvalaikiui skirtas menas. Pasak M. Laužikaitės, muzikos ir masinės kultūros ideologijos santykių problema nurodo į muzikos socialines funkcijas, ryšius tarp kūrėjų, pačios muzikos ir klausytojų. Labiausiai paplitęs yra popmuzikos klausytojų tipas, muziką vertinantis kaip pramogą ar būdą atsipalaiduoti (Laužikaitė 2004; 136). Būtent to nori minia. Kita vertus minios skonis ir poreikiai formuojasi pagal pasiūlą. Susidaro užburtas ratas, kuriame išlošia dauguma, o tai reiškia - vidutinybė (Noreikienė 2004; 4). Nors masinis menas taikosi prie vartotojų ar prie publikos skonio, tačiau kartu vyksta ir atvirkščias procesas: masinis menas perša visuomenei jos pačios (o tiksliau vidurkio) standartus ir taip juos dar kartą įtvirtina (Noreikienė 2004; 5). Todėl masinė kultūros produkcija sustiprina išpūdį, kad viskas yra taip, kaip turi būti, nes taip elgiasi visuomenės dauguma. Toks masinės rinkos ir vartotojo santykis sudaro klaidingą išpūdį, kad vartotojiškos visuomenės standartai negali turėti alternatyvos.

Kiekvienoje visuomenėje egzistuoja daugiau ar mažiau normų, kurios yra universalios. Tačiau yra ir daugybė normų, kurios vienuose kontekstuose turi didelę galią kontroliuojant elgesį, o kituose jos neturi. Todėl siekdama atsiriboti nuo populiariojoje kultūroje vyraujančių normų kontrolės subkultūra turi susikurti autonomišką erdvę su savitomis taisyklėmis.

Sprendžiant šią problemą galima pasitelkti *sub-kultūros* sąvoką. Anot Peterio Aggletono, visuomenė gali būti suvokta kaip kultūra, sudaryta iš daugybės atskirų elementų – sub-kultūrų. Sub-kultūra šiuo atveju suvokiama kaip sudėtinis kultūros vienetas arba kultūros laukas turintis tam tikras jam būdingas vertybes ir normas (Aggleton 1987; 8). Tokiu būdu atsiveria galimybė atskirų kultūrinių

segmentų arba laukų normų konfliktui. Taigi plačiai paplitusių normų ir vertybių kvestionuotojai (mažos grupės arba individai) užima rezistencinę poziciją vyraujančios kultūros atžvilgiu.

Subkultūrinės erdvės konstravimą išsamiai nagrinėjęs H. S. Beckeris pateikia subkultūrinės erdvės formavimosi modelį, kurį atranda džiazų atlikėjų subkultūroje. Apibrėždamas džiazų muzikantų subkultūrą, autorius vartoja deviacijos terminą. Šiuo atveju deviacija yra suvokiama ne kaip nukrypimas nuo tiesos ir teisingumo, kai į deviaciją žiūrima kaip į nusikalstamą elgesį, o kaip visuotinai priimtinių normų nesilaikymas, jų atsisakymas ir pastanga kurti kitokias normas. Nors džiazų muzikantai nepažeidžia visuomenės teisingumo principų, tačiau jų kultūra ir gyvenimo būdas yra neįprasti ir svetimi daugumai visuomenės narių, todėl muzikantai yra suvokiami kaip vyraujančios kultūros autsaideriai (Becker 1963; 55).

Tam tikrą kultūrą arba subkultūrą sudaro tam tikri simboliai, objektai ir elgesys. Tačiau ne visiems individams jie turi vienodą reikšmę ir yra vienodai suprantami. Kultūra gali susiformuoti tada, kai individai taip pat suvokia ir pripažįsta tuos pačius simbolius, objektus ir elgesį. Būtent toks konsensusas sudaro prielaidas naujai kultūrai arba subkultūrai atsirasti, nes tokiu būdu susidaro erdvė kur normos, vertybės, lūkesčiai ir tikslai yra pripažįstami ir siektini tos kultūros nariams.

Dar vienas naujos subkultūros susidarymo aspektas yra vadinamų deviantų arba autsaiderių sąveika. Anot Howardo Beckerio, jeigu individai, siekiantys tapti autsaideriais, turi galimybę komunikuoti, atsiranda prielaidos vystytis naujai kultūrinei grupei. O jos kūrimosi pagrindu tampa siekis spręsti problemas iš kilusias dėl skirtumų tarp to, kaip savo elgesį suvokia autsaideriai, ir kaip jį traktuoja dominuojanti kultūra (Becker 1963; 61).

Pankų subkultūroje ypač ryškus siekis kurti savitas taisykles, kurios sudarytų ryškų kontrastą lyginant su populiariosios kultūros vertybėmis. Tai taikytina tiek aprangos stiliuje, tiek muzikoje, tiek formuojant savitą gyvenimo būdą ar subkultūrinę filosofiją. Subkultūros homogeniškumą lemia bendrai priimtinas vyraujančių normų neigimas jas pakeičiant mažiausiai tikėtinais vartotojiškai populiariajai kultūrai standartais. Tai išsamiau nagrinėjama vėlesniuose skyriuose.

2.2 Vakarietiškosios pankų subkultūros formavimosi etapai, rezistencinė erdvė ir turinys

Pankų judėjimas susiformavo dvidešimtojo amžiaus aštuntajame dešimtmetyje. Pirmosios pankų grupės susikūrė Londone bei Niujorke ir Losandžele.¹³ Anot R. Motore, roko muzika ilgainiui tapo vis

¹³ Dauguma autorių išskiria kelis pankų subkultūros egzistavimo etapus (Clark 2004; Haenfler 2004; Moore 2007; Lentini 2003; Sabin 1999; Davies 1996; Levine, Stumpf 2007). Pirmasis, 1976 – 1978 metai. 1976 metais pankų judėjimas susiformavo Londone, o 1977 Niujorke ir Losandžele. Šiuo laikotarpiu pankų judėjimas išgyveno pakilimą ir paplito

labiau pataikaujanti ir hedonistinė. Dauguma roko muzikantų tapo vis pretenzingesni siekiant geresnės įrašų kokybės ir didesnių albumų tiražų bei vis profesionalesnės ir sudėtingesnės kūrybos. Tokiu būdu buvo nutolta ne tik nuo auditorijos, bet ir nuo rezistencinės roko muzikos esmės (Moore 2007; 446). Aštuntajame dešimtmetyje roko muzika prarado savo bekompromisį būdą ir ėmė pataikauti masinio vartotojo skoniui. Kaip atsakas į tokią situaciją kūrėsi įvairios pankroko grupės, tokios kaip *The Sex Pistols* ir *The Ramones*, kurios didžiavosi savo, kaip muzikantų, mėgėjiškumu. Nepaisant to, kad kai kurios iš jų buvo gana profesionalios.

Tai buvo protestas ir kartu pastanga grąžinti roko muziką kūrėjui ir auditorijai. Ankstyvosios pankų subkultūros pagrindinė idėja buvo neprisitaikymo, nesantaikos skelbimas. Buvo siekiama išaukštinti elgesį, kurio mažiausiai tikimasi. Pankų subkultūrai muzika pirmiausia buvo svarbi kaip saviraiškos forma. Galimybė pankroke save išreikšti neturint profesionalaus muzikinio išsilavinimo buvo svarbi subkultūros vertybė.

Anot Clarko, pankų subkultūros susiformavimas siejamas ne tik su roko muzikos nuosmikiu, bet su platesniu socialiniu kontekstu. Didžiojoje Britanijoje pankų subkultūra prasidėjo kaip didėjančio nedarbo, smunkančios ekonomikos, turtingųjų požiūrio, klaidingų politinių reformų pasmerkimas, kuri išreiškė darbininkų klasės jaunimas. JAV ankstyvasis pankų subkultūros laikotarpis buvo vidurinėsios klasės jaunimo judėjimas, teigiantis konformistinės kultūros nuobodybę. Ankstyvieji Didžiosios Britanijos ir JAV pankai siekė sunaikinti buržuazijos idealus bei kvestionuoti prabangos, vartotojiškumo idėjas (Clark 2004; 225).

Pirmasis pankų judėjimo sprogdymas buvo stublinantis ir netikėtas, tačiau ilgainiui tai tapo įprasta kultūrinio lauko dalimi. Paskutiniame XX amžiaus dešimtmetyje ši konfliktuojanti jaunimo subkultūra jau negalėjo sukelti tokios aštrios moralinės panikos. Subkultūra arba subkultūriškumas tapo milijardine industrija (Boethius 1995; 52).

Stilius, kaip pažeidimas ar iššūkis, egzistuoja sąlygiškai trumpą laiką. Subkultūrų pažeistos tvarkos atstamą apibrėžia D. Hebdige'o įvardytas rekuperacijos procesas, kai subkultūra inkorporuojama į dominuojančią kultūrą kaip „kitas“ (Hebdige 1997; 130). Anot Hebdige'o, tai daroma prekinės ir ideologinės inkorporacijos formomis. Pirmuoju atveju stiliaus elementai paverčiami masinio vartojimo prekėmis. Antruoju – „kitas“ (pažeidžianti normas subkultūra) sumenkinamas, prijaukinamas arba transformuojamas į bereikšmę egzotiką. Tai daroma pasitelkiant žiniasklaidos galią (Hebdige 1997; 133).

Europoje ir pasaulyje. Ankstyvuojau laikotarpiu pankų subkultūra siekė atsiriboti ir šokiruoti visuomenę savo išvaizda, muzika, dainų tekstais ir eglesiu. Antrasis etapas siejamas su mados, reklamos ir masinių informavimo priemonių įtaka pankų subkultūrai ir datuojamas nuo XX amžiaus devintojo dešimtmečio iki šių dienų. Antrajame etape pankų subkultūrai labiau būdingas uždarumas ir atsiribojimas nuo vyraujančios (mainstream) kultūros ir ieškoma naujų protesto formų (Levine, Stumpf, 1983; 422).

Išoriniais šokiruojančiais stiliaus ir mados simboliais protestuojanti ankstyvoji pankų subkultūra tapo nuspėjama ir suvokiama kaip norma jaunimo kultūroje. Tai, kas anksčiau kėlė grėsmę *mainstream'ui*, tapo jo dalimi, kaip ir pati subkultūra. Anot Dylano Clarko, norma tapo ne tik deviantiškos ir novatoriškos pankų subkultūros mada, bet ir pati subkultūra tapo savaime suprantamu dalyku, kuris yra priimtinas ir kurio tikimasi iš jaunosios kartos (Clark 2004; 231). Pankų subkultūros gebėjimas kurti mados ir stiliaus naujoves buvo pajungtas tiekti naujas idėjas mados ir reklamos industrijai. Tokiu būdu ankstyvais pankų judėjimas neteko politinės ir ideologinės galios, o pankiško idėja tapo ne daugiau nei ryškios šukuosenos, grubus slengas ir pop muzikos dainos: „Pankai, stiliagos, hipiai, breiko šokėjai: visi buvo uždaryti į istorijos zoologijos parko narvus, iš kurių buvo juokiamasi ir į kuriuos žiūrima iš saugaus televizijos ekrano“ (Clark 2004; 231).¹⁴ Šis agresyvių simbolių spektaklis, lydintas nešvarios ir neprofesionalios pankroko muzikos, buvo staigus ir šokiruojantis, tačiau trumpalaikis reiškinys. Aštuntojo dešimtmečio pabaigoje – devintojo pradžioje Didžiojoje Britanijoje ir JAV įvyko pankų subkultūros transformacija perkėlusia subkultūrą iš viešos ir retorinės į pagrindinę ir nuosaikesnę poziciją.

Minėta transformacija buvo reflektuojama ir pačios pankų subkultūros viduje. Ankstyvasis pankų judėjimas, anot D. Clarko, tik imitavo „anarchiją“, t. y. maištingos minios veiksmą. Tai buvo veiksminga tol, kol galėjo kelti nerimą ir įtikinti aplinkinius. Pankų judėjimui reikėjo įbaugintos ir abstulbintos minios, nuo kurios jis galėtų atsispirti. Tačiau, kai kultūros industrijai pankų judėjimo negatyvumas tapo reikalingas ir naudingas, dėl anksčiau minėtų priežasčių, subkultūra neteko protesto simbolių ir galios, todėl turėjo iš naujo prisitaikyti, kad galėtų vėl konfliktuoti.

XX amžiaus 8-ojo dešimtmečio pabaigoje ir 9-ojo pradžioje pankų subkultūrą ištiko krizė ir buvo manoma, kad subkultūra mirė, nes tapo dominuojančios kultūros dalimi. Tačiau gatvėse ant sienų vis daugėjo užrašų *Punks Not Dead*. Tai rodė, kad ši kultūra gyvuoja net jeigu jos išoriniai estetiniai simboliai yra adaptuojami populiariajai kultūrai ir netenka vertės pankų subkultūroje. Iš *overgroundo* (viešosios erdvės) ji pasitraukė į *undergroundą* (pogrindį) ir atgijo iš naujo.

Naujoji pankų judėjimo banga prasidėjo XX amžiaus 9-ajame dešimtmetyje ir D. Clarko yra įvardijama post-pankų terminu (Clark 2004; 236). Šiame laikotarpyje pankų judėjimas atsisakė simbolinės rezistencijos ir perėjo prie politiškai ir socialiai aktyvaus veiksmo. Anot Clarko, post-pankų judėjimas išreiškia protestą prieš standartizuotą kultūros industriją, rasizmą, diskriminaciją, Trečiojo pasaulio šalių išnaudojimą, karą, vivisekciją, gamtos išteklių švaistymą ir kitus kapitalistinės visuomenės trūkumus (Clark 2004; 234).

¹⁴ Punks, mods, hippies, break dancers: all seem relegated to cages in the zoo of history, viewed and laughed at from the smug security of a television monitor.

Pogrindžio pankų subkultūros kultūrinį ir idėjinį turinį užpildė savarankiška ir nepriklausoma muzikos leidyba (ang. *independent labels*), fanų ir muzikinių grupių narių spauda – zinai (ang. *fanzines*), provokuojantys užrašai ant sienų (trafaretai) ir kitos meno formos. Šiame laikotarpyje susiformavo „pasidaryk pats“ ideologija (ang. *Do It Yourself*, trump. DIY) įgalinusi susikurti autonomišką subkultūrinę erdvę, kurioje galėjo vystytis rezistencinės idėjos ir praktikos. „Pasidaryk pats“ idėja yra viena pagrindinių pankų subkultūros filosofijoje nuo tada, kai ji tapo politizuota ir pozityvi (nuo 9-ojo dešimtmečio).

Kalbant apie subkultūras svarbu pabrėžti ne tik jų turinį, bet ir erdvę, kurioje jos veikia. Siekiant išreikšti tam tikrą opoziciją ar protestą jo reiškėjai turi turėti autonomišką erdvę, kurioje galėtų generuoti ir laisvai reikšti idėjas, tokiu būdu atsiribojant nuo išorinės aplinkos įtakos. K. R. Cultonas ir B. Holtzmanas tokioms erdvėms įvardyti naudoja laisvųjų erdvių (ang. *free spaces*) sąvoką. Tai tam tikroje bendruomenėje egzistuojančios mažos apimties erdvės, kurios yra nutolę nuo tiesioginės dominuojančių grupių kontrolės ir metančios joms iššūki, o dalyvavimas jose yra laisvanoriškas (Culton, Holtzman 2010; 271). Šiame darbe tokia laisvoji erdvė pankų subkultūroje yra vadinama pogrindžiu (ang. *underground*).

Įvairios kultūrinės išraiškos – vadinamoji „elito“ kultūra, profesinio meno žanrai ir kita – suskyla į alternatyviosios ir populiariosios kultūros sferas. Populiarioji kultūra suprantama kaip visuomenėje įprastos bendravimo ir saviraiškos normos, o alternatyva joms – subkultūros. Taigi galime išskirti dvi subkultūros sudėtinės dalis: erdvę (šiuo atveju pogrindis) ir turinį. Viena šio turinio dalių yra idėjinis arba ideologinis turinys. Pankų subkultūroje pastarąjį užpildo būtent „pasidaryk pats“ filosofija.

Šiais laikais „pasidaryk pats“ pankų filosofijoje reiškia kritišką mąstymo būdą, ekonominių, kultūrinių ir socialinių bet kokios valdymo tikslais sukurtos sistemos pasekmių vertinimą (Moore 2007; 448). Vienas iš pagrindinių pankų subkultūros „pasidaryk pats“ principų – yra sąmoningas atsiribojimas nuo oficialių institucijų. Toks požiūris kyla iš anarchistinių idėjų, propaguojančių nieko nevaldymą, antihierarchiją, antiautoritarizmą. Tradicinė hierarchizuota struktūra subkultūroje yra traktuojama kaip atgyvenusi ir žudanti kūrybiškumą. Taip pat palaikoma nuostata, kad sistema, kurioje gimstama yra primesta, todėl savaime yra prievartinio pobūdžio, o tai prieštarauja pankų laisvės ir lygybės idėjai, todėl tokia sistema yra kvestionuojama (Šatūnienė 2009; 152).

Noras apeiti oficialias institucijas, organizuojant įvairaus pobūdžio renginius ar kūrybos platinimą, turi ir praktinį aspektą. Vienas esminių antivartotojiškais ir antikomerciniais tikslais paremtos organizacijos principų yra savanoriškas išitraukimas ir pasitikėjimas savo jėgomis. Tokiu būdu „pasidaryk pats“ filosofija „pirkimo kultūrą“ įgalina iškeisti į savarankiškumą ir asmeninį kūrybiškumą. Viena iš pankų subkultūros atsiradimo priežasčių Vakaruose buvo siekis sukurti alternatyvą roko

muzikai, kuri ilgainiui tapo masinės komercializuotos kultūros dalimi. Todėl pastaroji prarado politinį kandumą. Jau aštuntajame dešimtmetyje egzistavo įvairios autonomiškos pankų scenos, tokios kaip hardcore, punk rock, straight edge, kurios išlaikė nekonformistinius bruožus ir veikė kaip alternatyva populiariajai kultūrai (Moore 2007; 442).

Siekiant suprasti pankų subkultūrinės erdvės turinį svarbus veiksnys, įgalinantis subkultūrinės produkcijos autonomiškumą, yra vadinamosios nepriklausomos įrašų studijos (ang. – *independent labels*). Tokios įrašų studijos padeda įrašyti, tiražuoti ir platinti muziką subkultūroje ir už jos ribų. Neretai jos yra įkuriamos namų sąlygomis, o jų iniciatoriai – patys muzikantai. Skirtingai nuo oficialių įrašų studijų, kurios siekia, kad muzikinė produkcija būtų pelninga ir patraukli masiniam vartotojui, nepriklausomos įrašų studijos imasi net ir rizikingų ar eksperimentinių projektų. Todėl, anot Moore'o, nepriklausomos įrašų studijos dažnai kuriamos dėl nekonformistinių paskatų (Moore 2007; 458).

Kitas dėmuo, kuris sudaro pankų subkultūros praktinį turinį yra nepriklausoma pagrindinė spauda - ziniai (ang. *zines* arba *fanzines*). Ziniai, kaip ir muzika, funkcionuoja kaip alternatyvi idėjų sklaidos erdvė, kurioje dalijamasi tokia informacija, kuri nėra aktuali populiariojoje kultūroje, nes yra nepelninga. Pankų žinių leidyboje pabrėžiami jau minėti „pasidaryk pats“ principai: nepriklausomybė, nekonformizmas ir nekomerciškumas. T. Triggs savo straipsnyje žinūs pristato underground'o kultūros perspektyvoje kaip rezistencinių idėjų kūrybos ir „pasidaryk pats“ filosofijos sklaidos lauką. Anot jos, esminis pankų identiteto konstravimo elementas yra rezistencija, o ziniai yra kaip demokratiška platforma kur kurti ir save išreikšti gali kiekvienas pankų subkultūros dalyvis (Triggs 2006; 81).

Taigi kalbant apie subkultūras svarbu pabrėžti, kad siekiant išreikšti tam tikrą opoziciją ar protestą jo reiškėjai turi turėti nepriklausomą erdvę, kurioje galėtų generuoti ir laisvai reikšti idėjas atsiribojant nuo išorinės įtakos. Pankų subkultūroje praktinę ir idėjinę erdvę apima subkultūrinis pagrindis ir „pasidaryk pats“ filosofija. O šią erdvę užpildo pankų alternatyvios muzikos, žinių ir nepriklausomų įrašų studijų kūrimas. Todėl Pankroko sceną¹⁵ (tiek muziką, tiek jos leidybą, tiek žinūs) galima laikyti stipria pankų rezistencinių idėjų sklaidos tribūna, o kartu ir solidarizuojančiu veiksmu.

2.3 Vakarietiškosios post-pankų subkultūros savikritika ir rezistencijos raiška

Rezistencijos tema visada buvo viena pagrindinių tiek subkultūros narių veiklos, tiek subkultūrinių tyrinėjimų elementų. Birmingemo mokyklos (CCCS) subkultūrų teorijos koncentravosi į

¹⁵ Scena – apibrėžia visą subkultūros praktinį lauką ir visas subkultūrai būdingas veiklos sferas (pvz.: pankroko scena, metalo scena ir t.t.).

jaunimo simbolinės-stilistinės rezistencijos būdus. Subkultūrų atsiradimą jos kildino iš žemesniųjų sluoksnių jaunimo protesto prieš dominuojančią kultūrą (visuomenę)¹⁶, ribotas ekonomines galimybes, susvetimėjimą bei vyresniąją kartą (Haenfler 2004a; 407). Birmingemo mokyklos atstovai buvo kritikuojami dėl nepakankamo subkultūros narių subjektyvių refleksijų įtraukimo į subkultūrinių teorijų konstravimą. Anot Haenfler'io subkultūrų aiškinimas buvo per daug paremtas marksistiniu klasiniu supratimu, subkultūrinės teorijos per mažai paremtos empiriniais tyrimais, o subkultūros suvokiamos kaip uždaros ir statiškos grupės. Todėl subkultūrų simbolinė rezistencija buvo perdėtai sureikšmintą (Haenfler 2004a; 408). Apibendrinant CCCS subkultūrų tyrinėjimus galima teigti, kad simbolinė subkultūrinė rezistencija buvo iliuzinė. Ji suteikė subkultūros nariams solidarumo ir pasipriešinimo jausmą, tačiau pats protestas neturėjo didesnės socialinės ar politinės įtakos.

Atsižvelgiant į modernių subkultūrų teorijų kritiką, postmodernias teorijas buvo siekiama konstruoti remiantis konkrečiais empiriniais tyrimais ir subjektyviomis subkultūros narių nuomonėmis. Tai leido atskleisti naujus šiuolaikinių subkultūrų bruožus ir naujai suvokti socialinę ir politinę subkultūrinės rezistencijos reikšmę. Siekdamas atskleisti postmodernių subkultūrų rezistencijos specifiką Rossas Haenfleris nagrinėja pankų subkultūros atmainą „*straight edge*“ (ang. *tiesi linija*) (toliau sXe). Šią subkultūrą autorius laiko neformaliu judėjimu, kurio nariai įsipareigoja kolektyviniam identitetui. Pankiškas „*straight edge*“ identitetas taip pat siejamas ir su asmeninėmis vertybėmis, kurios įprasminamos per kolektyvinį subkultūros veiksmą.¹⁷ Remiantis sXe narių refleksijomis, ši subkultūra yra dinamiška, heterogeniška ir individualistinė. Jos narių įsitraukimas yra paremtas individualiais tikslais, kurių yra siekiama ir individualiai ir kolektyviškai. Priešingai nei ankstyvosios subkultūros, kurias tyrinėjo Birmingemo mokykla, ši neturi griežtų ribų ar struktūros. SXe dinamiškumą ir heterogeniškumą užtikrina individualizuotas ir subjektyvus subkultūros idėjų suvokimas ir konstravimas. Tačiau subkultūroje egzistuojantis konsensusas įgalina veikti tiek individualiai, tiek kolektyviškai. Taigi kiekvienas sXe narys nėra griežtai įtraukiamas į subkultūrinės grupės ribas, o savo įsitraukimą renkasi laisvai.

Anot Haenflerio, postmodernizmo sąlygomis subkultūrinė rezistencija nebegali būti aiškinama nei marksizmo klasių kovos terminais, nei kaip simbolinė – stilistinė išraiška, nei suvokiama tik kaip

¹⁶ Birmingemo mokyklos subkultūrinių studijų kontekste dominuojanti kultūra yra suvokiama hegemoniška visuomenė. Pagrindinė hegemonijos teorijos prielaida yra ta, kad žmogus yra valdomas ne tik jėgos, bet taip pat ir idėjų. Hegemonija negali būti tapatinama vien tik su dominavimu, kuris dažnai suprantamas kaip jėgos panaudojimas. Tai yra ir galia, kuri yra išplečiama per intelektualinę ir moralinę lyderystę. Anot Steveno Gillo, kokios nors socialinės grupės viršenybė kitos atžvilgiu reiškiasi dviem būdais, kaip dominavimas ir kaip intelektualinė ir moralinė lyderystė (Gill 1994; 149).

¹⁷ *Straight edge* subkultūra (jos nariai naudoja trumpinį sXe) susiformavo Didžiojoje Britanijoje XX a. aštuntajame dešimtmetyje, o devintajame dešimtmetyje paplito ir JAV. SXe subkultūra yra laikoma pankų subkultūros atmaina. Ši subkultūra egzistuoja kaip tam tikra prasmės bendruomenė, kurios dalyviai savo identitetą ir elgesį formuoja reaguodami į visuomenėje egzistuojančias vertybes (Haenfler 2004; 787). Ji išreiškia protestą ne tik prieš visuomenę, bet ir pačioms subkultūroms būdingas neigiamas praktikas, tokias kaip tabako, alkoholio, narkotikų vartojimas.

populiariosios kultūros kritika. Postmoderni kontekstuali ir daugiasluoksni subkultūrinė rezistencija pakeitė moderniąją, kuri buvo statiška ir turėjo vieną kryptį (Haenfler 2004a; 409). Postmodernioms subkultūroms būdinga individuali ir kolektyvinė – rezistencija, todėl subkultūros idėjos ir veikla gali būti išreiškiamos trimis lygmenimis: mikro (individualus), mezo (grupinis arba tarpgrupinis) ir makro (išeinantis už grupės ribų) (Haenfler 2004a; 408).

Subkultūrose dažnai veikia savotiška simbolinė hierarchija. Nariai yra skirstomi į tikruosius ir „mėgėjus“ priklausomai nuo to ar jie pilnai įsitraukia į subkultūros veiklą ar veikia joje tik epizodiškai. Tuo tarpu kolektyvinis sXe identitetas nėra primetamas dirbtinai. Čia nėra tikrųjų narių ir mėgėjų, o tik nariai ir nenariai. Priimti „švaraus“ gyvenimo (ang. – *clean living*) idėją, atsisakant bet kokių svaigalų, narkotikų ir tabako, apsisprendžiama individualiai ir neretai visam gyvenimui, todėl sXe judėjime gerbiamas asmeninis pasirinkimas ir jis yra aukščiau nei kolektyvinis. Mikro lygmuo apibrėžia individualų identitetą, kuris konstruojamas remiantis bendromis subkultūrinėmis vertybėmis. SXe nariai propaguoja sveiką gyvenimo būdą atsisakydami alkoholio, tabako ir narkotikų, o radikaliausi nariai tampa vegetarais arba veganais. Abstinencija, kaip sXe subkultūros ideologinė kategorija, išreiškia nekonformizmą vartotojiškumui ir žalingų vartojimo įpročių atsisakymą individualiame lygmenyje.

Modernių subkultūrinių teorijų autoriai dažnai traktuodavo subkultūras kaip uždarus kultūrinius laukus. Šis trūkumas apribojo subkultūrų kaitos, adaptacijos ir dinamiškumo aiškinimą. Ankstyvosios subkultūros įgavo postmodernizmo bruožų ne tik dėl besikeičiančios sociokultūrinės, ekonominės ir politinės situacijos, prie kurios jos turėjo adaptuotis, tačiau ir dėl to, jog nuolat sąveikaudavo tarpusavyje. Anot Muggleton'o, CCCS teorijų trūkumas buvo tas, kad jos traktavo subkultūras kaip turinčias pradžias ir pabaigas taškus, kurie išsidėstę vienoje tiesėje. Tokiu būdu buvo ignoruojamas subkultūrų koegzistavimas ir abipusė įtaka (Muggleton 2000; 47). Atsiradęs kaip vienalytis homogeniškas judėjimas XX a. pabaigoje pankų subkultūra išsiskaidė į daugybę atmainų – *hardcore punk*, *garage punk*, *straight edge*, *electro-punk*, *ska punk*, *skate punk* ir kt. Tokia pankų subkultūros fragmentacija iš dalies buvo nulemta sąveikos su kitomis subkultūromis.

Mezo rezistencijos lygmuo, anot Haenflerio, paaiškina santykį tarp pačių jaunimo subkultūrų. Šiuo atveju autorius nagrinėja vidinę pankroko subkultūros refleksiją, kuomet pankiškasis gyvenimo būdas yra kvestionuojamas pačių pankų, pasivadinusių „straight edge“.

Aštuntajame dešimtmetyje pankroko scena skatino jaunąją kartą tapti individualiomis asmenybėmis, muzikos kūrėjais, atsisakyti pasyvaus vartotojo ir stebėtojo vaidmens ir kvestionuoti viską, kas susiję su populiariąja kultūra. Tačiau dėl anarchistinių idėjų ir nusivylimo juos supančia aplinka pankroko scenoje prigijo gyvenimo šia diena idėja, kurios veikiami subkultūros nariai nevaržomai vartojo alkoholį ir narkotikus. Toks gyvenimo būdas privedavo prie degradacijos,

alkoholizmo ir narkomanijos. Straight edge subkultūra, reaguodama į pankroko scenoje paplitusį saviustrukcinį, nihilistinį požiūrį ir elgesį, užėmė radikalai priešingą poziciją. Pagrindinė sXe idėja skelbė, kad prieš sistemą reikia kovoti šviesia galva, todėl judėjimo nariai užėmė tvirtą poziciją prieš bet kokius svaigalus. SXe iniciatoriai teigė, kad svaigalų vartojimas ir pankiškasis individualizmas nėra suderinami, nes svaigalų vartojimas yra konformizmo ir vartotojiškumo bruožas. Dar daugiau, nuolatinis gyvenimas apsvaigus, anot sXe judėjimo, stipriai pakenkė subkultūros rezistenciniam potencialui (Haenfler 2004a; 416). Taigi sXe judėjimas tapo protestu prieš pankų subkultūrą nuo jos neatsiribodamas ir tapdamas subkultūros vidinės refleksijos veiksmu. Pankroko ir sXe sąveika iliustruoja rezistenciją mezo lygmenyje.

Makro lygmenyje sXe veikia kaip judėjimas, kuris remiasi idėja, kad kiekvieno asmens individualūs įsitikinimai ir veiksmai prisidės prie bendrų kolektyvinių pokyčių visuomenėje (Haenfler 2004b; 787). Kaip judėjimas sXe įsitraukia į aktyvią žmogaus teisių, aplinkosaugos bei gyvūnų teisių gynimo veiklą. *Straight edge* yra daugiau nei asmeninis identitetas ir kolektyvinė reakcija į pokyčius pankų subkultūroje. Tai kaip pastanga aktyviai prisidėti siekiant pozityvių socialinių pokyčių.

2.4 II skyriaus apibendrinimas

Ankstyvojo ir vėlyvojo pankų judėjimo santykis su populiariąja kultūra kito. Ankstyvajame laikotarpyje pankų subkultūra buvo ekspresyvi ir atvira, o vėlyvajame - uždara, bet labiau aktyvi politiškai. Ankstyvajai pankų subkultūrai buvo būdingas aktyvus ir atviras dalyvavimas vyraujančioje kultūroje. Subkultūros rezistencinės strategijos buvo paremtos šokiruojančiu stiliumi, mada ir kūno estetika, todėl buvo matomos viešai ir buvo išreiškiamos *overgrounde*. Ankstyvoji pankų subkultūra buvo naujas, neįprastas, keliantis nerimą reiškiny, o būtent tokio statuso ir buvo siekiama. Ankstyvoji subkultūra taip pat sugebėjo išlaikyti kultūrinį tapatumą nesvarbu kaip aktyviai ir atvirai ji išreikšdavo populiariosios kultūros kritiką.

Vėlyvajame laikotarpyje pankų subkultūra neteko anksčiau turėto ekspresyvių ir šokiruojančių maištininkų statuso. Dėl vartojimo industrijos ir masinių informavimo priemonių įtakos pankų subkultūra turėjo adaptuotis ir iš naujo atrasti autonomišką erdvę ir maištingos veiklos būdus. Šiuo atveju kultūrinio tapatumo išlaikymo buvo siekiama atsiribojant nuo populiariosios kultūros ir pasitraukiant į pogrindį. Tačiau užėmus tokią poziciją statuso įgijimas ir interakcijos su *mainstream* 'u tapo labiau komplikotos, nes subkultūra tapo „nematoma“, o aktyvus veiksmas pareikalavo daugiau pastangų nei vien maištinga išvaizda.

Siekdama išlikti aktyvia ir sugebančia sukelti išorinės aplinkos reakcijas, vėlyvoji pankų subkultūra turėjo permąstyti savo vertybes ir kultūrinės raiškos būdus. Pankų subkultūroje susiformavęs *Straight edge* judėjimas atliko subkultūros savistabos vaidmenį, išreiškė jos kritiką, ir pasiūlė kitokius subkultūrinės rezistencijos būdus. Radikalios sXe alternatyvaus gyvenimo būdo idėjos buvo nukreiptos ne tik link populiariosios jaunimo kultūros, bet ir pačios pankų subkultūros atžvilgiu. Kitiškas *Straight edge* pobūdis užtikrino subkultūros savirefleksiją ir adaptaciją siekiant išlaikyti jos idėjas ir pačią subkultūrą kaip veiklią kūrybinę ir rezistencinę erdvę. Šis judėjimas parodė, kad kai kurie pankų gyvenimo būdo aspektai yra konformistiniai ir nulemti vartotojiškumo.

Pankų alternatyvios muzikos, žinių ir nepriklausomų įrašų studijų kūrimas rodo, kad vėlyvoji pankų subkultūra perėjo nuo viešos simbolinės rezistencijos prie aktyvaus veiksmo parodančio konfliktišką santykį su populiariąja kultūra. Taigi pankroko scena gali būti suvokiama kaip stipri pankų rezistencinių idėjų skaidos tribūna, o kartu ir solidarizuojantis veiksnys, kurį apjungia ir įprasmina „pasidaryk pats“ filosofija.

III. PANKROKO SUBKULTŪRA LIETUVOJE

Kaip minėta anksčiau, pankų subkultūros atsiradimo prielaidos skirtingose šalyse (JAV ir Didžiojoje Britanijoje) turėjo savitą specifiką. Pankų subkultūros formavimosi pradžioje Lietuvos socialinis, ekonominis ir politinis kontekstas buvo kitoks nei Vakaruose. Lyginant Vakarų ir Lietuvos autorių darbus išryškėja subkultūros autentiškumo problema. Šiame skyriuje bus aptariama kokią įtaką Lietuvos pankų subkultūros formavimui turėjo Vakarų subkultūros ir lokalus socialinis kontekstas. Bei kaip panašios subkultūrinės idėjos buvo perimtos ir adaptuotos Lietuvos atveju. Bandoma nustatyti postmodernios subkultūros ribas, kurios gali būti pastebimos žvelgiant ne į subkultūros narius, o į subkultūrinės erdvės turinio specifiškumą. Taip pat aptariamas E. Ramanauskaitės empiriniais tyrimais paremtas Lietuvos jaunimo grupių kultūrinis žemėlapis turėjęs autentiškus bruožus sovietmečiu, kultūrinio „atšilimo“ laikotarpiu ir po 1990-ųjų.

3.1 Identiteto problema subkultūroje

Vartotojiškoje visuomenėje, kuri vis labiau virsta standartizuota ir šabloniška sistema, subkultūra, kaip identiteto konstravimo įrankis, tampa vis aktualesnė. Priežastys skatinančios įsitraukti į subkultūrą yra susijusios su socialinės autonomijos siekiu. Dažniausiai tai noras pasipriešinti nepaaiškintoms, nesuprastoms ir nepriimtinioms dominuojančios kultūros tradicijoms, noras išsiskirti iš pilkos masės, siekis būti unikaliai, užsiimti alternatyvia veikla (Šatūnienė 2009; 150).

Anot A. Fornas, identiteto formavimas nėra strategiškai suplanuotas, tikslą turintis procesas, o natūralus kūrybinės ir komunikatyvios prigimties vyksmas (Fornas 1995; 236). Asmens identitetas kinta veikiamas aplinkos faktorių, gali būti keičiamas sąmoningai, o prasmę įgyja tik santykyje su vyraujančia kultūra (Fornas 1995; 236). Tie patys procesai gali būti taikomi ir kolektyviniam arba subkultūriniam identitetui. A. Fornaso nagrinėjama kultūrinio konflikto idėja yra paranki analizuojant subkultūros ir masinės kultūros pasaulėžiūros, kultūrinių skonių ir normų konfliktus. Anot E. Ramanauskaitės, šie kultūriniai prieštaravimai išryškina visuomeninių vertybių krizės požymius liudijančius apie tradicinės kultūros kaitą (Ramanauskaitė 2004; 19). Postmodernizmas kvestionavo totalizuojantį aiškinimo būdą besiremiantį tokiomis socialinėmis abstrakcijomis kaip klasės, masės, visuomenė ir kita. Postmodernizmas taip pat išreiškė tikslingo visuomenės vystymosi, kryptingo meno, istoriškai nuoseklaus linijinio progreso neigimą (Hebdige 1988; 192).

Šių bruožų atspindžiai yra randami ir šiandienos jaunimo subkultūrose, kai nuo bendrumo „mes“, kaip uždara grupė, klasė, kasta, yra pereinama prie kitokio „mes“, kuris yra suvokiamas per „aš“. Šiandieninių subkultūrų raiškos pagrindas yra jų narių asmeninė patirtis, kūrybiniai poreikiai, kurie ir nulemia jų savitumą (Ramanauskaitė 2004; 43). Tokiu būdu subkultūra yra išlaisvinama iš jos žanrinių, stilistinių ar kitokių taisyklių, kurios buvo būdingos ankstyvosioms subkultūroms. Paradoksalu, bet postmodernių subkultūrų išsilaisvinimas iš bet kokių ribų padaro jas sunkiai apibrėžiamomis ar net nereferentinėmis sąvokomis, nes kolektyvinio tapatumo neigimas reiškia subkultūrų „nebuvimą“. Pankų subkultūrą tyrinėjusi R. Šatūnienė pastebi, kad didžioji dalis informantų nelabai norėjo save vadinti subkultūros nariais. Daugeliu atvejų buvo neigiamai vertinamas „subkultūros“ termino implikuojamas apibrėžtumas, potencialiai egzistuojantys bendri bruožai, pagal kuriuos asmuo gali būti priskiriamas subkultūrai (Šatūnienė 2009; 149). Todėl tenka ieškoti naujų būdų padėsiančių suvokti subkultūros ribas.

Šią problemą bando spręsti Fornas'as teigdamas, kad žmogaus veiksmai visada turi priežastis, jis kelia idėjas ir pateikia motyvus to, ką jis daro. Subkultūrų sąmoningumo ir intencionalumo laipsnis gali būti skirtingas (Fornas 1995; 117). Grupės identiteto pateikimas simboliškai sudaro tam tikrą distanciją nuo jo kūrėjų, todėl tampa objektyvizuotas ir išskirtas, ir tada jis gali būti suvoktas kaip identitetas. Subkultūros nariai patys save supranta per kuriamus kultūrinius tekstus, kuriuose įkūnyta jų savimonė (Ramanauskaitė 2004; 93). Konkrečių postmodernios subkultūros ribų negalima tiksliai apibrėžti, tačiau jas visgi galime išvelgti subkultūrinės veiklos sferų (muzika, spauda, koncertai, festivaliai), kurios veikia kaip unifikuota schema, dėka. Būtent subkultūros „turinys“ (atskiri kambariai, kuriuose veikiama), o ne jos nariai (veikėjai) padeda suprasti ir įvardyti subkultūros egzistavimą, jos filosofiją ir vietą bendrame kultūriniame lauke.

Rezistencijos ir dominuojančios kultūros sąveiką atskleidžia ryšiai tarp visuomenėje veikiančių sistemų ir „gyvenamojo pasaulio“, apimančio „individue tarpusavio bendravimą“ (Ramanauskaitė 2004; 252). Anot Fornas'o, visuomenėje viešpatauja valdymo ir valstybinio bei privataus sektoriaus ekonominės sistemos, abipusiais ryšiais glaudžiai susijusios su institucinėmis visuomenės sferomis: laisvalaikio organizacijomis, darbu, mokykla, žiniasklaida. Akivaizdūs prieštaravimai tarp sistemos ir „gyvenamojo pasaulio“ liudija kolonizuojančias sistemos tendencijas (Fornas 1995; 75). Oficialios institucijos funkcionuoja racionalių ir standartizuotų taisyklių pagrindu, kuris eliminuoja asmeninius poelgius bei saviraišką. Jų alternatyva – „gyvenamojo pasaulio“ sfera – autonomiškos ir autentiškos mikrokultūros su savomis vertybėmis ir tradicijomis. „Gyvenamojo pasaulio“ kultūra yra dinamiška, savikritiška ir „gyva“, tuo tarpu visuotinė vartojimo kultūra yra virtusi sustabarėjusia automatizuota

sistema su nekintančiomis vertybėmis bei vienodumo standartais neigiančiais individualumą ar kitoniškumą.

3.2 Jaunimo subkultūrų specifika Lietuvos sociokultūriniame kontekste

Lietuvos subkultūrinį žemėlapi išsamiai tyrinėjusi E. Ramanauskaitė išskiria dvi skirtingas kultūros individualėjimo proceso išraiškas pradėjusias reikštis Lietuvoje nuo XX a. septintojo dešimtmečio. Pirmą, etnokultūrinis judėjimas, pasireiškęs per kultūrinių bendrijų veiklą (lituanistų, istorikų organizuotos etnografinės ekspedicijos; *žygeivių* veikla; *Ramuvos* etnokultūrinis judėjimas; Folkloro teatro bei jaunimo folklorinių ansamblių susikūrimas). Antra, vakarietiškos subkultūros formos – septintojo dešimtmečio jaunimo elektroninės muzikos ansambliai; bigbyto (ang. big beat) grupės; hipiai; pankai; metalistai ir kitos subkultūros (Ramanauskaitė 2004; 46). Etnokultūrinis judėjimas ir vakarietiškos jaunimo kultūros įtaka buvo pagrindiniai alternatyvių sovietinei ideologijai Lietuvos subkultūrų formavimosi veiksniai. Anot autorės, panašūs procesai vyko ir religinėje, meno bei kitose kultūros sferose.

Lietuvoje, skirtingai nei Didžiojoje Britanijoje ir JAV, jaunimo subkultūrų vystymasis apėmė ne tik pakilimo ir nuosmukio etapus, bet turėjo ir kovos su oficialia valdžia ir bendro kultūrinio „atšilimo“ laikotarpį. Šis socialinis ir politinis kontekstas suteikė autentiškumo ir savitų bruožų visame posocialistinių šalių bloke besiformuojančioms jaunimo subkultūroms. Lietuvos atveju E. Ramanauskaitė išskiria tris subkultūrų formavimosi etapus. Pirmasis datuojamas nuo XX a. septintojo iki devintojo dešimtmečių. Šiame laikotarpyje prasidėjo jaunimo domėjimasis Vakarų kultūros, tarp jų ir roko muzikos, naujovėmis.

Šiame laikotarpyje bet kokia muzikinė veikla buvo griežtai kontroliuojama, todėl pankiškoji „pasidaryk pats“ filosofija įgijo ne tik idėjinį, bet ir praktinį aspektą.¹⁸ Ypač didelės reikšmės turėjo roko muzika, kuri vienareikšmiškai buvo laikoma protesto, individualumo ir laisvės išraiška¹⁹. Vakarietišku grupių pavyzdžiu kūrėsi vokaliniai-instrumentiniai ansambliai, tačiau jų repertuarą kontroliavo oficialios komisijos, draudusios dainuoti angliškai ir reikalavusios į muzikinį repertuarą įtraukti ir tarybinių kompozitorių kūrinių. To meto valdžios požiūrį į vakarietišku grupių gerbėjus iliustravo psichiatrijos

¹⁸ Jaunimo muzikinėms idėjoms įgyvendinti buvo reikalingos naujoviškos vakarietiškos muzikinės technologijos. Todėl pagrindiniai instrumentai – elektrinės, bosinės gitaros, mušamieji – buvo perdaromi arba gaminami savarankiškai.

¹⁹ Lietuvos Atgimimo sąjūdžio pradžioje jaunimo muzikinis pogrindis iškilo į kultūros paviršių ir tapo savitu socialinių ir politinių visuomenės problemų reiškėju. Tai patvirtina daugybė 1988 – 1989 metais jaunimo rengtų koncertų, festivalių, manifestacijų, protesto akcijų ir kt. (Ramanauskaitė 2004; 76). Pankai savo pasaulėžiūrą ir estetiką demonstravo per jų rengtus pankroko festivalius („Pank-87“, „Vilniaus pank-88“, „Purvina žiema“, „Vilniaus anderground-89 ir kt.).

žinyuose pateikiamos roko muzikanto psichologinės charakteristikos: „*Tai jaunuoliai, kurie, ieškodami pramogų, leidžia sau brutalius išsišokimus, privedančius iki riaušių, organizuoja juokus ir išdaigas. Dažniausiai šiam jaunimui būdingas groteskas, bruožų pakeitimas, dirglumas, negatyvizmas, grubumas. Atsiranda refleksija – padidinti samprotavimai, ypatingai sureikšmintas domėjimasis metaforomis, filosofinėmis sistemomis, religijomis, mokslais.*“ (Ramanauskaitė 2004; 58). Taigi roko muzikos atlikimas ir klausymas kėlė jaunimo antisovietines nuotaikas bei atspindėjo individualumo ir laisvės troškimą bei skatino refleksiją, tačiau šie reiškiniai buvo griežtai kontroliuojami valdžios ir veikė pogrindyje.

Antrasis etapas, E. Ramanauskaitės įvardijamas kaip vėlyvasis sovietinis laikotarpis, truko nuo XX a. devintojo dešimtmečio pabaigos iki 1990 metų. Tai kultūros idėjų ir formų sklaidos laikotarpis, kuriame Lietuvą pasiekė nauja vakarietišku jaunimo subkultūrų idėjų banga bei formavosi naujoji jaunimo kultūrinio avangardo karta. Lietuvoje dar nebuvo susiformavusi jaunimo subkultūrinių judėjimų tradicija, jaunimas rinkosi viską iš karto, nes laikmečio socialinis kontekstas buvo ypač palankus protesto išraiškoms. Anot E. Ramanauskaitės, šiuo laikotarpiu ryškėja XX a. antros pusės subkultūrinėms bendrijoms būdingas polinkis atsiriboti nuo socialinės tikrovės, polinkis į misticizmą, tradicinės kultūros interpretacijas, susietas su poreikiu ieškoti individualaus santykio su aplinka. Šie bruožai buvo būdingi vakarų pankų subkultūrai ankstyvajame laikotarpyje - aštuntajame dešimtmetyje.

M. Gorbačioviui pradėjus „perestroikos“ ir „glasnost“ politiką sovietinėje erdvėje prasidėjo kultūrinis „atšilimas“ įsileisdavęs vis daugiau vakarietišku naujovių. Lietuvos jaunimo subkultūrinės grupės ėmė vis aktyviau domėtis vakarietišku subkultūrų idėjomis, jas mėgdžiodavo, rekonstruodavo ir pritaikydavo Lietuvos situacijos kontekste. Šiame laikotarpyje pankų subkultūra pasiekia Lietuvą. Anot R. Šatūnienės, *punk* scenos idėjos, pasižyminčios politizuotais tekstais, ekologijos, žmonių, gyvūnų teisių ir kitomis idėjomis Lietuvoje pasklido nuo devintojo dešimtmečio vidurio (Šatūnienė 2009; 147). Tuo tarpu Vakaruose pankų subkultūros mada jau buvo tapusi masiniu reiškiniu praradusiu savo prasmes dėl masinės kultūros įtakos. Lietuvos kontekste pankų subkultūra išliko autentiška: „*ju subkultūra buvo panaši į simbolinį sovietmečio kasdienybės farsą*“ (Ramanauskaitė 2004; 73).

Šio laikotarpio pankų subkultūrą galima apibūdinti artizacijos terminu²⁰. Tai buvo vienas ryškiausių subkultūrinės saviraiškos ir sociokultūrinio konflikto išraiškos būdų padėjusių kelti į viešumą laikmečio problemas. Šiuo laikotarpiu jaunimo subkultūrinė veikla sutapo su bendru visuomeniniu sociokultūriniu išsilaisvinimo judėjimu, todėl buvo ypač aktyvi, atvira ir iš dalies skatinama tautinio solidarumo. Anot Redos Šatūnienės, sovietmečiu kultūroje originalu buvo viskas, kas

²⁰ Artizacija – subjekto kalbėjimo apie gyvenimo realijas estetinėmis formomis būdas (Ramanauskaitė 2004; 84).

ateidavo iš už *geležinės uždangos*, bet kokia vakarietiška informacija savaime turėjo vertę, nes buvo draudžiama, nauja, mažai kam žinoma ir pasiekiamą (Šatūnienė 2009; 147).

Trečiasis Lietuvos jaunimo subkultūrų egzistavimo laikotarpis prasidėjo po 1990-ųjų. Galutinai atsisakius kultūros suvaržymų Lietuvos subkultūros pamažu įgavo postmodernizmo bruožų ir įsiliejo į bendrą vakarietiškų subkultūrų kontekstą, tačiau kurį laiką dar išlaikė autentišką „lietuviškosios subkultūros“ bruožų (Ramanauskaitė 2004; 91). Pasitraukus sovietinei sistemai pasipriešinimas ir protestas buvo nukreiptas prieš praeities kultūrinius standartus bei iš Vakarų atėjusią jaunimo popkultūrą. Didžiulis susidomėjimas naujomis laisvo gyvenimo ir kūrybos galimybėmis transformavo Lietuvos jaunimo subkultūrinį lauką pakeisdamas jo tikslus ir vertybes. Jaunimo kultūra tapo dinamišku idėjų ir formų srautu, kuris sparčiai kito niveliuodamas senąsias prasmes ir sparčiai kurdamas naujoves (Ramanauskaitė 2004; 93).

XX a. pabaigoje pankų subkultūrinėje erdvėje buvo nutolta nuo savo ištakų, būdingų ankstyvajai Vakarų ir Lietuvos pankų subkultūrai, atsirado naujos reikšmės, formavosi naujos simbolių sistemos, nauja pasaulėžiūra, subkultūros filosofija bei naujos subkultūrinės praktikos. Išryškėjo postmodernizmo savivokos požymiai: asmens poreikis kurti individualų pasaulį, naujų saviraiškos formų, estetinių išraiškų bei naujų sąveikos su aplinka galimybių ieškojimas.

Šie pokyčiai didžiąja dalimi buvo nulemti pasikeitusios šalies politinės bei kultūrinės situacijos. Pasitraukus sovietinei sistemai, anksčiau taip vertintas Vakarietiškos jaunimo kultūros idėjas pakeitė populiarioji kultūra. Dėl pastarosios pretenzijų įtraukti jaunimo subkultūras į vartotojišką sistemą, pankų subkultūroje ji buvo imta suvokti kaip naujas protesto objektas.

3.3 Subkultūriniai Lietuvos *underground'o* ir *overground'o* aspektai

Kaip buvo minėta anksčiau, atviras ir viešas ankstyvosios pankų subkultūros protestas greitai tapo nebeveiksmingas, nes virto mados industrijos dalimi. Todėl, siekdama išsaugoti autentišką tapatumą, subkultūra ėmė veikti pogrindžio sąlygomis. Svarbu pabrėžti, kad subkultūros uždarumas ir viešumo vengimas nebūtinai reiškia jos kultūrinio aktyvumo nebuvimą. Atsisakydama atviro ir ekspresyvaus veiksmo pankų subkultūra siekia išvengti masinių informavimo priemonių ir populiariosios kultūros, kuri ima konstruoti subkultūrinius simbolius ir idėjas už pačius subkultūrų dalyvius, įtakos. Todėl dabartinei pankų pogrindinei subkultūrai dažniau yra būdingas aktyvumas

(veiksmas), o ne stilius ar mada (išvaizda). Tuo tarpu *overground*‘o²¹ subkultūros yra atviros ir viešos. Jos nesiekia atsiriboti nuo populiariosios kultūros įtakos ir lengviau ją išsileidžia. Todėl joms labiau būdingas vartotojiškumas bei idėjinis ir kūrybinis pasyvumas. Pavyzdžiu gali būti pateikiamos klubinės šokių muzikos subkultūros, kurių nariams būdingas tam tikras vienodas populiariosios kultūros suformuotas įvaizdis ir muzikos standartai.

Po 1990-ųjų Lietuvos jaunimo kultūrą užplūdęs kultūrinės įvairovės proveržis neleido susiorientuoti nei kultūros stiliuose, nei prasmėse, todėl gilesnių kultūrinių ir istorinių tradicijų neturinčių postmodernių subkultūrų tapatumas, anot E. Ramanauskaitės, dažnai slydo paviršiumi ir buvo menkai suvokiamas. Devintojo dešimtmečio pabaigos *underground*‘o²² kūrėjai po dešimtmečio susiformavusią naują jaunimo kultūros sluoksnį laikė netikru *underground*‘u arba teigė, kad jo nėra (Ramanauskaitė 2004; 90).

Anot E. Ramanauskaitės, subkultūrinį *underground*ą nuo aplinkinės kultūros skiria jo kūrėjų estetinė nepriklausomybė nuo visuotinai priimtų meno pasaulio standartų. Todėl siekiama atsiriboti nuo standartizuotos aplinkos, pasirinkti individualų gyvenimo stilių, kuris prieštarautų vyraujančiai tvarkai. Tačiau svarbu pabrėžti, kad E. Ramanauskaitės vartojama *underground*‘o sąvoka subkultūrų rezistencijos kontekste nėra visai tinkama, jei subkultūrinę rezistenciją suprasime kaip veiksmą „prieš“, o ne veiksmą „nuo“ standartizuotos populiariosios kultūros. Veiksmas „nuo“ rodo individualumo ir saviraiškos siekį, o veiksmas „prieš“ - taip pat ir protestą bei konfliktą ar bent jau neigimą. Taigi *underground*‘o sąvoka nurodo skirtį tarp turinčių gilesnes tradicijas „giluminių“ ir naujais susiformavusių „paviršutinių“ subkultūrų, todėl prie E. Ramanauskaitės vartojamos sąvokos svarbu pridėti slaptumo bei uždarumo kriterijus.

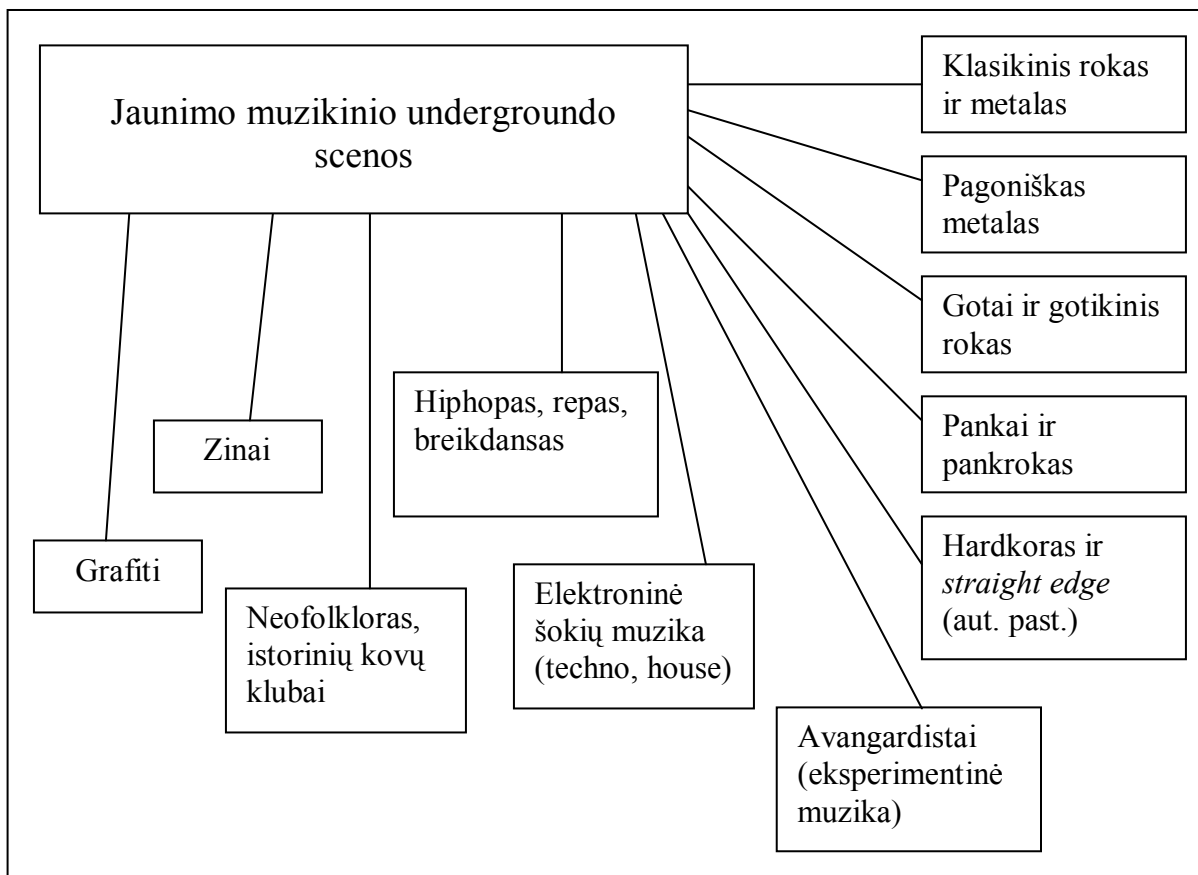
Taip pat svarbu turėti omenyje, kad subkultūrinis *underground*‘as apima daugybę atskirų subkultūrų arba scenų.²³ Tačiau dalis jų nėra konfliktuojančios ar bent neturi gilesnių rezistencinės subkultūros tradicijų, todėl yra kuriamos labiau dėl laisvos, saugios ir autonomiškos saviraiškos erdvės. Remdamasi empiriniais tyrimais E. Ramanauskaitė pateikia Lietuvos *underground*o scenų žemėlapi (žr. 3 lentelė).

²¹ *Overground*‘o sąvoka vartojama apibrėžti atviroms ir nevengiančioms viešumo subkultūroms. Toks subkultūrinis tapatumas yra demonstruojamas viešai bei yra atviras populiariosios kultūros įtakai, todėl *overground*‘o subkultūroms būdingas taip pat ir vartotojiškumo aspektas.

²² *Underground*o sąvoką E. Ramanauskaitė naudoja apibrėždama visą jaunimo subkultūrinį lauką. *Underground*u įvardijamos grupės bei judėjimai, kurie pasirenka alternatyvius gyvenimo stilius, kultūrines formas bei menines raiškas.

²³ Scena apibrėžia visą subkultūros praktinį lauką ir visas subkultūrai būdingas veiklos sferas (pvz.: pankroko scena, metalo scena ir t.t.).

3. lentelė. Jaunimo muzikinio undergroundo scenos.

Anot E. Ramanauskaitės, gyvenimas šiose scenose jų kūrėjų dažniausiai suvokiamas kaip gyvenimo stilius, glaudžiai susietas su menine kūryba. Nors šios subkultūrinės grupės egzistuoja kaip alternatyva populiariajai kultūrai, tačiau ne visas iš jų galima laikyti rezistencinėmis.

Anot M. Laužikaitės, subkultūrinio stiliaus formavimasis pagrįstas vartojimo specifika, per kurią išreiškiamas santykis su kapitalizmu. Todėl į subkultūrinės veiklas reikia žvelgti ne kaip į rezistenciją, o kaip į stilizuotą sistemos prieštaravimų atspindį (Laužikaitė 2004; 144). Subkultūrų raida atspindi vartotojiškos visuomenės transformacijas ir problemas, tačiau subkultūros stilius nėra rezistencijos forma. Taigi subkultūros simbolikoje manifestuojamos pažiūros, lygiai taip kaip ir kiti stiliaus elementai – muzika, apranga, slengas, tėra savitumo išraiška, būdas išsiskirti iš kitų, bet ne protestuoti prieš socialinę tvarką ar kovoti su dominuojančia kultūra (Laužikaitė 2004; 144). Tokią išvadą Laužikaitė daro remdamasi Susan Willis hardkoro subkultūros tyrimais: „*Hardkoro kaip subkultūros raida yra būdas, kuriuo paaugliai išreiškia prieštarumą sistemai, žeminančios juos kaip darbininkus ir besipiukuojančios jais kaip vartotojais*“.²⁴ Su šia išvada galima sutikti tik iš dalies, nes autorė nedaro skirties tarp rezistencinių savo šaknėmis (pankai, *straight edge*) ir nerezistencinių (*techno, house*) subkultūrų. Nei stilius, nei muzika, šokiruojantis elgesys pats savaime nėra rezistencija, o daugų

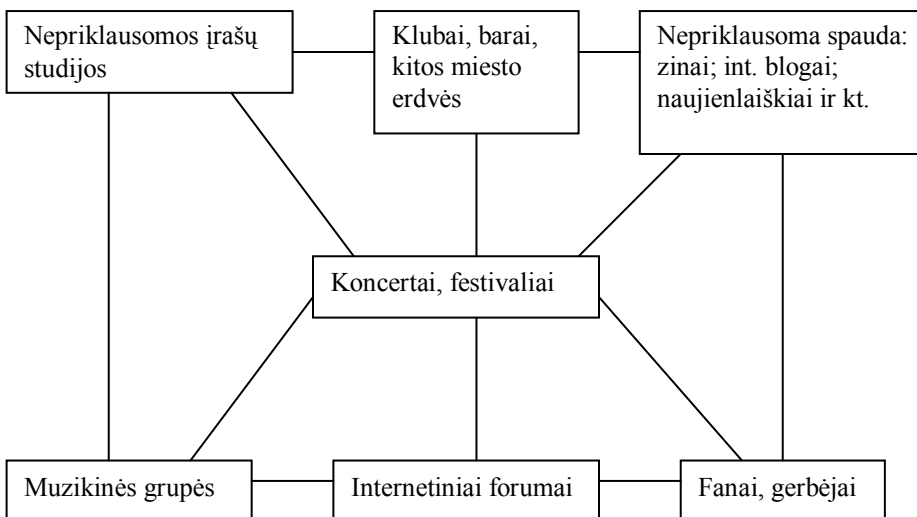
²⁴ S. Willis „Hardcore: Subculture American Style“, *Critical Inquiry*, vol. 19, 1993.

daugiausia protesto ar nepasitenkinimo išraiška. Tuo tarpu rezistencija galima vadinti ne tik tam tikrą veiksmą, bet ir prieš tą veiksmą einančią mintį, kuri pagrindžia tą veiksmą. Pankų subkultūros atveju mintis yra pankiška „pasidaryk pats“ filosofija, raginanti atsisakyti primestų vartojimo įpročių ir skatinanti laisvą ir nekontroliuojamą saviraišką. „Pasidaryk pats“ – savita vartojimo kultūra, pankų alternatyva vartotojiškam gyvenimo būdui (Laužikaitė 2004; 152). O veiksmas – įvairios subkultūrinės praktikos: muzikos kūryba ir leidyba, pankiška spauda, gatvės menas ir kita veikla, kuri įprasmina „pasidaryk pats“ principus bei skatina aktyvų ryšį su aplinka. Anot M. Laužikaitės, Lietuvos pankroko muzikantams svarbiausia groti dėl savęs ir dėl auditorijos, užmegzti ryšį su klausytojais, provokuoti aktyvų klausymąsi (Laužikaitė 2004; 148).

Lyginant su Vakarų subkultūromis, Lietuvos subkultūrinis undergroundas buvo unikalus, nes turėjo dvejopą reikšmę. Pirmą, pagrindinę veiklą buvo neišvengiama dėl kultūros ideologizavimo ir cenzūros sovietmečiu. Antra, šie apribojimai padėjo perimti ir pritaikyti Vakarietiško subkultūrinio undergroundo tradicijas po 1990-ųjų. Taip pat svarbu pabrėžti, kad posovietinio regiono visuomenės specifiškumas neleidžia subkultūrinių bendrijų formavimosi sieti su standartizuotais klasių santykiais, kaip tai darė Birmingemo mokyklos teoretikai, aiškindami Didžiosios Britanijos pokario subkultūras.

Pasak E. Ramanauskaitės, XX a. pabaigos Lietuvos undergroundo originalumas labiau susietas ne su klasinėmis problemomis, o su kultūrinėmis idėjomis (Ramanauskaitė 2004; 218). Lietuvos subkultūrinis undergroundas, kaip ir dauguma tuometinių mokslinių ir kultūrinių jaunimo organizacijų, labiau siekė asmeninės laisvės bei kūrybinio autonomiškumo. Lietuvos subkultūrinis pagrindis sugebėjo sukurti alternatyvią visuomenę sovietinės sistemos viduje ir tęsti jo tradicijas po nepriklausomybės atstatymo. Subkultūrinę pagrindžio erdvę užpildė įvairialypis tarpusavyje susietų veiklos sferų tinklas sukūręs galimybes rasti integruotai subkultūrinei bendruomenei (žr. 1 schema) (Ramanauskaitė 2004; 240).

1. Schema. Subkultūrinės veiklos sferos.

Linijomis sujungtos veiklos sferos nurodo tarpusavio ryšį: muzikos fanai pateikia komentarus, keičiasi naujienomis internetiniuose forumuose ar spaudoje; muzikinės grupės savo kūrybą pristato koncertų metu ir vėliau ją platina padedami įrašų studijų ir t.t. Aktyviausias bendravimas vyksta koncertų ar kitų didesnių susibūrimų metu. Tai pagrindinė terpė padedanti pajusti kolektyvinį tapatumą.

Toks ar panašus tinklas šiandieną yra būdingas daugeliui muzikinių subkultūrų, tarp jų ir pankams. Tiek Lietuvoje, tiek Vakaruose šios veiklos sferos egzistavo jau ankstyvajame subkultūrų formavimosi laikotarpyje, tačiau ilgainiui kito priklausomai nuo besikeičiančių technologinių galimybių ar išorinės aplinkos įtakos. Postmodernizmo sąlygomis tokia subkultūrinė struktūra leidžia ne tik atskirti vienas subkultūras nuo kitų, bei reikštis jų unikalumui, bet taip pat teikia instrumentus konstruoti individualų kultūrinį tapatumą.

3.4 III skyriaus apibendrinimas

Lietuvoje, skirtingai nei Didžiojoje Britanijoje ir JAV, jaunimo subkultūrų vystymasis apėmė ne tik pakilimo ir nuosmukio etapus, bet turėjo ir kovos su oficialia valdžia ir bendro kultūrinio „atšilimo“ laikotarpį. Sovietiniu laikotarpiu jaunimo subkultūrinė veikla sutapo su bendru visuomeniniu sociokultūriniu išsilaisvinimo judėjimu, todėl buvo ypač aktyvi, atvira ir veikiama tautinio solidarumo.

Šio laikotarpio Lietuvos pankų subkultūrai buvo būdingi ankstyvųjų „vakarietišku“ pankų subkultūros bruožai, kuriuos apibūdina artizacijos (simbolių kalbos) terminas. Tai buvo vienas ryškiausių subkultūrinės saviraiškos ir sociokultūrinio konflikto išraiškos būdų, padėjusių kelti į viešumą laikmečio problemas. Tačiau dėl oficialiosios valdžios politikos Lietuvos subkultūrinių grupių veikla įgavo pagrindžio bruožų. Pankų subkultūra išsaugojo šias tradicijas siekdama atsiriboti nuo populiariosios kultūros įtakos ir susikurti autonomišką idėjinę ir praktinę raiškos erdvę.

Po 1990 –ųjų Lietuvos subkultūrinę pagrindžio erdvę užpildė įvairialypis turinys apėmęs tiek pasyvias ir vartotojiškas, tiek rezistencines ir konfliktuojančias subkultūras.

Dabartiniame laikotarpyje jaunimo subkultūrose pastebimas atitolimas nuo kolektyvinio tapatumo. Nenoras savęs priskirti konkrečiai grupei sudaro subkultūrinių ribų apibrėžties problemą. Taigi bet koks kalbėjimas apie subkultūras, kaip grupes, jau yra pastanga jas sukonstruoti.

Dabartinių subkultūrų raiškos pagrindas yra jų narių asmeninė patirtis, kūrybiniai poreikiai, kurie ir nulemia subkultūrų savitumą. Nors konkrečių postmodernios subkultūros ribų negalima tiksliai apibrėžti per individų grupę, tačiau jas visgi galime išvelgti subkultūrinės veiklos sferų (muzika, spauda, koncertai, festivaliai), kurios veikia kaip unifikuota schema, dėka. Būtent subkultūros „turinys“ (atskiri

kambariai, kuriuose veikiama), o ne jos nariai (veikėjai) padeda suprasti ir įvardyti subkultūros egzistavimą, jos filosofiją ir vietą bendrame kultūriniame lauke.

2 DALIS: KOKYBINIS VILNIAUS PANKŲ SUBKULTŪROS TYRIMAS

IV. TYRIMO METODIKA

Šiame darbe nagrinėjama problematika siekia atskleisti koku būdu šiandien yra įmanoma nekonformistinė kultūrinė jaunimo raiška arba subkultūrinė rezistencija ir kaip ji išreiškiama subkultūroje. Teorinėje dalyje nagrinėta kaip ji reišksis Lietuvoje ir Vakaruose skirtingais pankų subkultūros gyvavimo etapais.

Kaip minėta pirmojoje darbo dalyje, Lietuvos pankų subkultūros savitumui įtakos turėjo ir besikeičianti politinė situacija, kuri neišvengiamai palietė ir kultūrinio bei viešojo gyvenimo sritis. Maištas prieš politinę sistemą su visomis jos pasekmėmis (asmens ir žodžio laisvės, saviraiškos ribojimu) padėjo suformuoti Lietuvos pankų subkultūrą kaip konfliktišką jau jos formavimosi pradžioje.

Todėl buvo daroma prielaida, kad būtent pankų subkultūra, turinti konfliktiškos subkultūros tradicijas, padės atskleisti darbe iškeltą problemą.

Siekiant įvertinti dabartinės Vilniaus pankų subkultūros idėjų ir veiklos pobūdį bei nuostatas buvo apklausiami Vilniaus pankų subkultūros nariai. Analizuojant subkultūrų rezistencijos ar konfliktiškumo prielaidas yra išskirtini trys pagrindiniai komponentai:

1. Subkultūros erdvė, nurodanti subkultūrinės veiklos pobūdį.
2. Turinys, apimantis idėjines ir praktines subkultūros raiškas.
3. Ryšys su vyraujančia kultūra (ang. *mainstream*), nurodantis subkultūros nuostatas pastarosios atžvilgiu.

Tyrimo tikslas. Kokybiniu tyrimu siekiama išnagrinėti ar dabartinei Vilniaus pankų subkultūrai yra būdingi rezistencinės subkultūros bruožai ir kaip ji išreiškiama subkultūroje. Tiriami trys aspektai: subkultūrinė erdvė, turinys ir nuostatos populiariosios kultūros arba *mainstream* 'o atžvilgiu.

Tikslui pasiekti keliami šie **uždaviniai**:

1. Išsiaiškinti informantų įsitraukimo į subkultūrą priežastis.
2. Analizuoti kaip pankų subkultūros nariai suvokia savo subkultūrinę erdvę (overground'o – underground'o santykis).
3. Ištirti kas sudaro subkultūros praktinį ir idėjinį turinį (veiklos sferas, gyvenimo būdą, kultūrinės praktikas, subkultūros filosofiją, pagrindines idėjas ir vertybes).

4. Išsiaiškinti subkultūros nuostatas vyraujančios kultūros atžvilgiu bei subkultūrinės veiklos ir kūrybos pobūdį.
5. Iširti subkultūros savikritikos aspektus.
6. Išanalizavus subkultūros idėjinį ir praktinį turinį įvertinti ar šią subkultūrą galima vadinti rezistencine.

Tyrimo metodas. Šiam tyrimui buvo pasirinkta atlikti kokybinius pusiau struktūruotus interviu su Vilniaus pankų subkultūros nariais, kurių asmeniniai vertinimai ir veikla suteikia galimybę išsiaiškinti Vilniaus pankų subkultūros, kaip pasipriešinimo židinio populiariojoje kultūroje, pagrindumą.

Atranka. Atsižvelgiant į pirmosios darbo dalies apibendrinimus daroma prielaida, kad tiriamoji grupė yra *underground'o* subkultūra, todėl ji nelinkusi viešintis, uždara ir jos generalinė aibė nėra didelė. Todėl informantų atrankai buvo pritaikytas „siego gniūžtės“ metodas. Informantai atrinkti pagal du pagrindinius kriterijus:

- 1) dalyvavimas pankroko subkultūros muzikinėje ar kitoje meninėje veikloje;
- 2) savęs priskyrimas pankų subkultūrai.

Informantai.

Tyrimo metu buvo apklausta 11 informantų, kurių amžius nuo 23 iki 36 metų. Dalyvavimo pankų subkultūroje trukmė vidutiniškai 9 metai.

V. MINTIS IR VEIKSMAS VILNIAUS PANKŲ SUBKULTŪROJE

Šioje darbo dalyje pateikiama empirinio tyrimo analizė ir apibendrinimai. Vertinant Vilniaus pankų subkultūrą analizuojami tam tikri jos aspektai padedantys įvertinti subkultūrą kaip galimą pasipriešinimo židinį masinėje kultūroje.

Pirma, nagrinėjamos įsitraukimo į subkultūrą priežastys bei vertinami modernūs ir postmodernūs subkultūros bruožai. Antra, vertinamas subkultūros turinys atspindintis jos idėjas, vertybes ir praktikas. Trečia, analizuojama subkultūros erdvė bei jos ryšys su vyraujančia kultūra. Ketvirta, pateikiamas subkultūros savikritikos vertinimas.

5.1 Įsitraukimas į subkultūrą ir jos nariai

Nagrinėjant informantų įsitraukimo į subkultūrą aplinkybes matyti, kad jos yra gana individualios, tačiau dažniausiai nulemtos muzikinio skonio, pankiškumo idėjų patrauklumo bei bendraminčių aplinkos. Dalis informantų nurodė, kad įsitraukimas į subkultūrą prasidėjo klausant pankroko muzikos ar įvairių jos subžanrų, o vėliau buvo susidomėta ir pankiškomis idėjomis ir labiau gilinamasi į pačią subkultūrą: „Nu viskas prasidėjo, iš esmės, nuo muzikos. Kad tiesiog mėgau klausyti šiek tiek kitokią muziką, ten gilintis į kažkokias... Patraukė ant pankroko, o paskui... Kaip sakyti, viskas išėjo į tai, kad aš papuoliau į tam tikrą kaip bendruomenę, sakykim“ (inf. 11). Dalis informantų teigė, kad susidomėjimą šia subkultūra nulėmė bendraminčių ir draugų ratas: „Vėl gi daug kas formavosi draugų lygmeny. Ir mūsų labai daug draugų buvo. Toks buvo ratas, kurie domėjomės alternatyvia muzika. Ir taip su tais visais draugais kartu būnant, bendraujant, tas ir patraukė. Kad po to visas tavo gyvenimas ir draugai ir viskas ratu sukasi aplink tą kultūrą“ (inf. 10). Susidomėjimą šia subkultūra taip pat paskatino masinėse informavimo priemonėse pateikiamas ankstyvųjų Lietuvos pankų įvaizdis: „Turbūt žurnalai „Jaunimo gretos“ galbūt. Tokios vienos pirmųjų apraiškų. Nu žinai, atgimimo pankų visas tas aidėjimas. Kažkaip labai tada buvo susiję pankai su atgimimu kaip tokiu. Tai tų pankų buvo tokioj medijoje, bendram gaudesy medijos. Jie man buvo toks medijos personažas negu tikras personažas“ (inf. 7). Taigi įsitraukimą į šią subkultūrą dažniausiai nulėmė jos estetiniai, muzikiniai ar idėjiniai veiksniai, bet ne populiariosios kultūros standartai ar saviraiškos galimybių stoka.

Vertinant dabartinę Vilniaus pankroko subkultūrą, matyti, kad ji nėra vienalytė bendruomenė. Ją sudaro atskiros muzikinės grupės arba individai užsiimantys įvairia menine ir organizacine veikla. Remiantis D. Muggletono išskirtais idealiaisiais subkultūrų tipais (žr. 1 lentelė) matyti, kad Vilniaus

pankų subkultūra įgyja vis daugiau postmodernioms subkultūroms būdingų bruožų. Vienas ryškiausių tokių bruožų yra nenoras savęs įvardinti panku arba pankų subkultūros nariu. Devyni iš vienuolikos informantų linkę save laikyti veikiau subkultūros dalyviais nei nariais: „*Aš po tuo skėčiu. Jeigu galima išskleist skėtį pavadinimu pankrokas, tai aš po juo palindęs* (inf. 10). Taip siekiama pabrėžti individualaus identiteto savivoką ir nenorą užsidaryti tam tikros subkultūros ribose.

Kitas postmodernių subkultūrų bruožas, būdingas Vilniaus pankų subkultūrai, yra stiliaus heterogeniškumas. Šiuo atveju jis susijęs tiek su muzikinių stilių įvairove, tiek su išorine išvaizda. Didžioji dauguma informantų groja vienoje ar keliose muzikinėse grupėse ir nurodo, kad dabar subkultūroje nėra vieno dominuojančio muzikinio stiliaus: „*Dabar į tą pankroką labai daug kas kišama yra. Ir tas rastafari* (aut. past. subkultūra siejama su regio scena) *yra gretinamas prie pankroko. Nu irgi kaip ska yra kažkokia pankroko atšaka arba atvirkščiai pankrokas yra ska atšaka. Ir nuo to ska, rokstedis, regis*“ (inf. 2).

Pankiška mada ir iššaukianti išvaizda, daugumos informantų nuomone, dabar yra būdinga tik daliai. Dažniausiai jaunesniems subkultūros nariams. Tačiau išoriniai simboliai, kaip vienas ryškiausių ankstyvųjų pankų protesto ženklų, šiandien laikomas populiariosios kultūros mados dalimi: „*Matai, įsiurbė pankroką sistema, medija - didžioji mašina. Įsiurbė ir apropiavo į save. Tu pažiek dabar į moterų šukuosenas. Jos būtu laikomos radikaliuos pankiškos šukuosenos '87ais arba '94ais metais. O dabar tai yra ten, ką aš žinau... Arba galų gale ten Robbie Williamso skiauterės. Tai yra įsiurbta ir galų gale tas prabluro* (aut. past. nublanko). *Galų gale tos grupės MTV. Tai va prabluro tas vat stilistinis apibrėžimas. Ir dabar ir tai, kas per MTV yra pankas, ir tai, kas į taborą važiuoja, irgi yra dar vis pankas* (inf. 7).

Minėtieji postmodernių subkultūrų bruožai informantų yra vertinami kritiškai, nes tai lemia subkultūros autentiškumo nuvertėjimą. Dalis informantų tikroju pankroku laiko tradicinę ankstyvąją subkultūrą, o naujų muzikinių stilių ir mados įvairovę laiko iš Vakarų atėjusiomis naujovėmis. Naujai atsiradę subkultūros bruožai didžiąja dalimi ir lemia nenorą savęs laikyti subkultūros nariais, o veikiau dalyviais. Todėl pabrėžiamas individualumas ir atsiribojimas nuo dalies pankiškos subkultūros, paremtos tik mada. Tokiu būdu siekiama išlaikyti tam tikras ankstyvojo pankroko tradicijas suvokiant, kad jos pamažu nuvertėja subkultūrai įgijant postmodernių bruožų.

Naujieji subkultūros dalyviai dažnai nėra laikomi tikraisiais nariais, nes labiau vertina ne subkultūros idėjas, o išorinę išvaizdą. Todėl pastarieji yra įvardijami mados pankais: „*Čia ir yra didžioji bėda Lietuvos pankroko dabar, kad pagrinde, tai tie vadinami fashion punk. Mados pankai. Jie susižavi grynai kažkokiu tokiu noru šokiruoti visuomenę. Ir jie ten nelabai ir gilinasi į tą muziką. Jiem nelabai tai*

rūpi. Jiem skiauterė, pavyzdžiui, ten auskarai, tatuiruotės ar, nežinau, suplyšusios kelnės. Tai yra kieta“ (inf. 2).

Taigi matyti, kad subkultūros idėjos ir stilius šiandien nėra stipriai susiję, todėl išitraukimo į subkultūrą suvokimą galima įvardinti kaip ėjimą nuo paviršiaus į gylį. Išitraukimo į pankų subkultūrą specifika nagrinėjusi M. Laužikaitė pastebi, kad pirmiausia jauną žmogų patraukia išskirtinė pankų apranga, vėliau jie susidomi muzika, susiformuoja draugų ratas, perimamos specifinės bendravimo, laisvalaikio ir vartojimo formos ir galiausiai imama suvokti pankroko idėjas ir vertybes (Laužikaitė 2004; 154). Šitoks išitraukimo modelis atitinka S. Thornton subkultūrinio kapitalo koncepciją, teigiančią, kad simbolinis perėjimas iš „netikrųjų“ narių į „tikruosius“ vyksta pamažu perimant subkultūros idėjas, užmezgant pažintis, įgaunant bendraminčių rato pripažinimą, taigi didinant savo subkultūrinį kapitalą (Thornton 1995; 63).

5.2 Individualumo ir kolektyviškumo santykis subkultūroje

Dabartinėje Vilniaus pankroko subkultūroje tikrųjų jos narių esmę sudaro ne išoriniai estetiniai bruožai, o subkultūros idėjų suvokimas ir palaikymas. Ilgesnį laiką subkultūroje dalyvaujantys nariai pabrėžia savo atisiribojimą nuo standartinių, „vadovėlinių“ pankišku idėjų ir teigia, jog kiekvienas propaguoja tas idėjas ir vertybes, kurios jam asmeniškai yra vertingos ir priimtinos. Pastebėtina tai, kad dalis informantų mano, kad postmodernių subkultūrų individualizacija yra subkultūros privalumas. Pasak informantų, kiekvienas dalyvis suvokia pankų subkultūrą savaip, ieško joje vertybių, jas transformuoja ir savaip pritaiko savo gyvenime: *„Tiesiog tu savo gyvenimą kuri turėdamas kažkokias vat <...> iliuzijas kaip tu norėtum gyvent, kaip tu galėtum gyvent. Nu kas tai galbūt yra apibrėžiama kaip pankiška idėja. Ten koks nors nešiukšlinimas, ten gerbimas kito žmogaus laisvės, privatumo, tos idėjos palaikymas, kad visi lygūs ir taip toliau... <...> tas man atėjo grynai per šitą vat subkultūrinį domėjimąsi ir panašiai. Aš tiesiog pasiimu iš to iš to ir aš kuriu savo gyvenimą tokį, bet iš esmės tu gali išvelgti, kad čia pankiškai elgiasi, čia taip, iš serijos...“ (inf. 3).* Tokiu būdu subkultūra yra nuolat vertinama individualiai, į ją įnešama naujų idėjų. Tai užtikrina subkultūros dinamiką, aktualumą ir gyvybingumą.

Šitoks suvokimas yra priešingas nei dalies postmodernių subkultūrų tyrinėtojų, kurie subkultūrų individualizaciją ir atomizaciją laiko subkultūros silpnėjimo ženklu. M. Maffesolio naujų genčių koncepcija nurodo, kad joms yra būdingas nepastovumas, didelis išsiskaidymas ir atsitiktiniai arba proginiai susirinkimai (Maffesoli 1996; 76). S. Redheadas vietoj subkultūrų vartoja klubų kultūrų

sąvoką išreikšiančią identiteto nepastovumą ir kultūrinių ribų neegzistavimą (Redhead 1990; 89). A. Bennetas gyvenimo būdo arba *lifestyle* terminą kildina ne iš tradicijos ar papročių, o iš vartojimu sukaupiamų gėrybių, įpročių ir patirčių, kurios padeda konstruoti gyvenimo būdo strategijas ir demonstruoti individualumą (Bennett 2004; 14). Tačiau Vilniaus pankų atveju subkultūrinės ribos nėra ištrinamos. Pasak informantų, ši subkultūra siekia išlikti uždara ir tokiu būdu apsaugoti savo subkultūrinį savitumą: „Bet yra tokių vietų kaip, pavyzdžiui, klubas 11/20. Tai žmogus, kuriam tai nieko nesako, jis nepamatys, kad tokia ir tokia grupė groja tada ir tada. Ir iš viso net gali būt parašyta „visur kaip visada“ ir jie žinos kur ateit ir kelintą valandą ir net gi kiek litų būt paruošus“ (inf. 2).

Nepaisant anksčiau minėtos individualizuojančios tendencijos Vilniaus pankų subkultūroje visgi galima rasti daug idėjų, kurios yra bendros daugeliui informantų. Pirma, individualumas ir savarankiškumas. Šią idėją pankų subkultūroje atitinka „pasidaryk pats“ filosofija. Kaip buvo minėta anksčiau, „pasidaryk pats“ filosofija išreiškia norą apeiti oficialias institucijas, savarankiškai organizuojant įvairaus pobūdžio renginius ar kūrybos platinimą ar kitas veiklas. Idėjine prasme „pasidaryk pats“ filosofija pankų subkultūroje yra laikoma protesto prieš dominuojančią kultūrą ženklų: „Svarbus aspektas yra „pasidaryk pats“, kaip čia pasakyt, filosofija ar etika pankų judėjime. Tai vėlgi susiję su nevartojimu ir nepriklausymu nuo išorės. Kad jeigu tu esi tik vartotojas, tai tu tampi priklausomas, tu nieko negali. Tu nieko negali susitverti. O iš tikrųjų tu gali pasidaryti pats daug dalykų. Ir tas „pasidaryk pats“, jisai išlaisvina tave ir įgalina tave, ir tu tuo pačiu būdu ir protestuoji prieš tą sistemą, kurios tu nekenti“ (inf. 7). Vienas esminių antivartotojiškais ir antikomerciniais tikslais paremtos organizacijos principų yra savanoriškas išitraukimas ir pasitikėjimas savo jėgomis. Tokiu būdu „pasidaryk pats“ filosofija „pirkimo kultūrą“ įgalina iškeisti į savarankiškumą ir asmens kūrybiškumą.

Pasak informantų, ši idėja išreiškia ne tik savarankiškumo, bet ir antivartotojiškumo idėją. Vilniaus pankų subkultūroje ši idėja turi ryškų praktinį aspektą labai įvairiose srityse: „Kai atvažiuoja grupė, randi kur pagrot, surenki jiems už kurą, juos apgyvendini, pamaitini“ (inf. 10). „Buvo toks Darom festivalis, tai žmonės nuvažiuodavo ten patys tris savaites statydavo, tą aplinką paruošdavo festivaliui, tada patys koncertuodavo ir patys susirinkę šiukšles išvažiuodavo“ (inf. 11). Pastebėtina, kad „pasidaryk pats“ praktinis aspektas gali pakeisti ne tik įvairias paprastai perkamas paslaugas, bet ir kai kurių fizinių objektų gamybą: „Nu tarkim, nuolatos kas nors sugalvodavo <...> paskelbdavo internete, kad šiandien bus, tarkim, dviračių workshop'as. Visi suvažiuoja su dviračiais, atsiveža įrankių visokių ir remontuojasi dviračius“ (inf. 11). „Tai viskas tas DIY susiveda į paslaugų sferą. Kad patys paslaugą pagamina, o ne perka tos paslaugos. Na o su fiziniais objektais, tai gal nėra taip lengva. Aš pats verdu alų, tai čia yra vienas atvejis“ (inf. 7). Taip pat pastebėta, kad „pasidaryk pats“ principas yra vertinamas ir kaip saviraiškos bei kūrybos erdvė, kuri dažnai yra ribojama populiariosios kultūros. Pasak

respondentų, masinės produkcijos įvairovė turi dar vieną neigiamą aspektą. Nuolatinis gatavų masinių produktų antplūdis atima atradimo džiaugsmą: *„Kada man neparodo pirštu, kad: „Va žiūrėk. Nueik ten, pamatysi tą...“. Jeigu man kažkas jau padėjo ant lėkštutės, aš to jau nevertinu kaip aukščiausio malonumo“* (inf. 3).

Kitos, daugumos informantų minėtos, pankų subkultūros idėjos – solidarumas bei autoritetų nebuvimas. Autoritetų nebuvimas subkultūroje padeda užtikrinti lygybės idėją, kuri yra priešinama valdžiai, kaip jėgos aparatui, ir populiariajai kultūrai, kaip stabų kūrėjui. Šis aspektas taip pat padeda užtikrinti ir subkultūros solidarumą. Siekiama, kad visi jos dalyviai būtų lygiaverčiai. Autoritetų nepaisymas subkultūroje kyla iš priešpriešos su dominuojančia, taigi „aukštesne“ kultūra. Siekiant išreikšti konfliktišką santykį su primesta aplinka, stengiamasi nepaisyti visuotinai pripažįstamų autoritetų. Todėl ir pačioje subkultūroje autoritetas nėra laikomas vertybe.

Kitas svarbus aspektas yra bendraminčių ratas, kurį jungia bendros idėjos, gyvenimo būdas ir veikla: *„Vertybės yra galbūt šeima. Vadinkim, vienintelė subkultūra turbūt pasaulyje, kur gali nukeliauti po visą pasaulį ir nesumokėt nė cento, nes... Nu jeigu grojantis žmogus, grojantis pankroko grupėj. Tu groji už kurą, važiuoji toliau. Tave pamaitina. Lygiai taip pat tu darai čia. Pačiuose tokio priešiško koncertuose viens prieš kitą nebuvo ir bent jau nėra. <...> esmė, kad visi draugiškai...“* (inf. 10).

Pasak respondentų, subkultūrinis solidarumas taip pat leidžia išeliminuoti riziką, kad elgesys ir idėjos, kurios už subkultūros ribų nebūtų toleruojamos, liks nesuprastos: *„Bet šitoj subkultūroj yra radikalus individualizmas. Ta prasme, kad jeigu aš dabar norėsiu, tai aš bet ką padarysiu. Ir mano draugai mane supras. Tarkim man taip dabar susišvietė, kad toks vat veiksmas mane dabar išpildys, ir aš tą veiksmą padarysiu“* (inf. 7).

Dar vienas svarbus veiksnys, lemiantis pankų subkultūros solidarumą – skvotavimas arba gyvenimas apleistuose, negyvenamuose pastatuose. Skvotavimo idėja yra būdinga pankų subkultūrai nuo pat jos susiformavimo ir yra gyva iki šiol. Pasak informantų, skvotai yra labiau populiarūs Didžiojoje Britanijoje nei Lietuvoje, tačiau čia taip pat egzistuoja. Skvotas pankų subkultūroje dažnai atlieka uždaro, pagrindinio kultūrinio centro funkciją. Tai erdvė, kurioje gali būti ne tik bendrų susibūrimų ar koncertų vieta, bet kūrybinė ar gyvenamoji erdvė: *„Vilniui kablio chebra, taip vadinama. Vienas furoj gyvena pasidareęs gyvenamą patalpą, kiti ten šiaip. Nu visą klubą įrengė jie. Jie ten visų galų meistrai. Elektra, vandentiekis, viską prasivedė. Ten festivaliai būdavo visokie, vykdavo worksop'ai“* (inf. 5).

5.3 Protesto idėjos Vilniaus pankų subkultūroje

Nagrinėjant pankų subkultūros protesto idėjinę ir praktinę raišką matyti, kad dabartinės subkultūros kryptis nėra tokia aiški kokia buvo ankstyvuoju laikotarpiu. Pasak informantų, sovietiniu laikotarpiu „priešas“ buvo oficialioji valdžia ribojanti saviraiškos ir kūrybos laisvę. Dabar protesto objektas yra nebetoks konkretus ir aiškiai suvokiamas: „*Nemanyčiau, kad labai realus yra (aut. past. subkultūros priešas). Nėra. Yra tik tai, kas muzikoje, tai muzikoje visą laiką ten surandi priešų, bet kiek tas priešas yra gyvenime aš nežinau*“ (inf. 5).

Tačiau dabartinėje Vilniaus pankų subkultūroje visgi galima išskirti kelis pagrindinius objektus, į kuriuos nukreipta kritika ir protestas. Pirma, tai dabartinė populiarioji kultūra. Ir antra – oficialioji valdžia, kuri informantų įvardijama kaip „sistema“. Populiariosios kultūros kritika kyla iš nekonformistinių ir antivartotojiškų subkultūros nuostatų. Viena iš subkultūros vertybių - kritiškas mąstymas, skatinantis kvestionuoti įprastus, standartinius įpročius ar tradicijas. Todėl vertindami popkultūrą informantai pabrėžia jos komerciškumą, kūrybos standartiškumą ir pastangas įtikti masiniam vartotojui: „*Dabar absoliutus grupių darymas pagal klišes. Reikia tik gražių merginų. Nu tai duot žmonėm labai paprastai suprantamu, pigių pramogų ir kad jie nekreiptų dėmesio į kas vyksta iš tikrujų, kad būtų neutralūs ir politikoj ir visur. Nu tiesiog nukenksmint visus*“ (inf. 5).

Masinė kultūros produkcija suformuoja standartinius mąstymo ir elgesio būdus. Tai ji pasiekia per nuolatinį to paties kartojimą. Taigi populiarioji kultūra yra vertinama kaip tam tikra ideologinė priemonė, kuria yra siekiama sukurti masę, nekritiškai mąstančių ir patiklių žmonių. Pasak respondentų, populiariosios kultūros mechanizmai, tokie kaip reklama, televizija, ir pop muzika, taip pat sukuria ir pasyvumo išpūdį. Gatava ir lengvai prieinama produkcija lemia patogesnį gyvenimą, kuriame nebelieka vietos savarankiškumui. Mažėja atsakomybės jausmas, žmonės nebejaučia galintys savarankiškai keisti ir tvarkyti savo gyvenimą: „*Tai vat privalumas tam žmogui atrodytų galbūt tai, kad tai yra patogus gyvenimas. Nu vat viskas apie tave gerai, tau niekuo nereikia rūpintis, tavęs nekvaršina galva, tu ten nesigilini apie tam tikrus dalykus, tau ten nereikia. Ir tu vat tokiu būdu esi tas varžtelis*“ (inf. 3).

Keldama antivartotojiškas ir nekonformistines idėjas subkultūra siekia sukurti alternatyvią populiariajai muzikai kūrybinę terpę. Ši erdvė yra įprasminama anksčiau minėta „pasidaryk pats“ filosofija. Nepriklausoma sprauda (zinai), savarankiškas koncertų, festivalių ir saviraiškos erdvių (skvotų, workshop'ų) organizavimas, pankroko muzikos kūryba ir platinimas Vilniaus pankų subkultūroje yra laikomi alternatyva populiariajai kultūrai ir masinėms informavimo priemonėms.

Kitas protesto objektas, skatinantis rezistencinę subkultūros laikyseną, anot informantų, yra valdžia ir jos sukurta „sistema“. Valdžios kritika kyla iš „anarchistinių“ subkultūros nuostatų

pabrėžiančių asmeninę, kūrybos ir saviraiškos laisvę. Pankų subkultūroje anarchizmo manifestavimas nėra paremtas utopinių anarchistinės visuomenės vizijų ar jos reformavimo siekiu. Anarchizmo idėja yra suvokiama tik pačios subkultūros ribose ir išreiškia nuostatą, kad savo aplinką reikia pradėti keisti nuo savęs, todėl ši sąvoka yra dedama į kabutes. Remiantis pankiškojo „anarchizmo“ nuostatomis yra siekiama išvengti oficialių institucijų kontrolės tiek idėjiškai (atsisakant būti valdomiems), tiek praktiškai (per „pasidaryk pats“ principą, tokiu būdu mažinant priklausomybę nuo išorinės aplinkos ir, vieno iš „sistemos“ simbolių – pinigų). Informantai „sistemą“ apibūdina kaip neefektyvią, nes ji veikia kaip prievartos aparatas: „Bet esmė, kad jo valdžia <...> yra prievartos aparatas, jos nereikia. Žmonės puikiai sugebam, sako, valdytis patys. Nu tokia va idėja pagrinde. Kiti dalykai irgi išplaukia. Tas pats, kad ir... Antimonopoliniai visi dalykai, antikorporaciniai, antireklama ypatingai stipriai. Ta prasme visas tas smegenų plovimas ir panašiai“ (inf. 4).

Dabartinėje pankų subkultūroje „anarchizmo“ idėja taip pat reiškia autoritetų naikinimą ir subkultūros dalyvių lygiavertiškumą. Tačiau subkultūroje neišvengiamai egzistuoja ilgą laiką veikiančių ir daugiau pasiekusių asmenų, kurie turi tam tikrą autoritetą. Muzikiniuose grupėse ar organizuojant tam tikrą veiklą taip pat atsiranda ir tam tikri lyderiai. Tačiau lyderystė ar autoritetas šiuo atveju nesuteikia vienam ar kitam dalyviui jokio išskirtinio statuso ar privilegijų. Pasak informantų, subkultūroje tai yra aiškiai suvokiama ir stengiamasi išvengti hierarchijos formavimosi: „Vertybės turbūt yra individualizmas ir autoritetų nepaisymas ir naikinimas. Ir tai yra sunkus darbas. Ta prasme, kad aš kai esu vyresnis, tai tu turi dirbti, kad tu naikintum savo autoritetą jaunų žmonių akyse. Tu turi pastoviai stengtis, kad netaptum autoritetu“ (inf. 7).

Autoritetų nepaisymas ir dalyvių lygiavertiškumas pankų subkultūroje suponuoja priešpriešą su išorine aplinka ir taip pat veikia kaip jungiantis veiksnys. Per santykį su išorine aplinka subkultūra yra suvokiama kaip autonomiška erdvė, įgalinanti atsiriboti ir nepaisyti bendrųjų visuomenės normų. Ji yra vertinama kaip uždara terpė, kurioje galioja savos taisyklės ir pasaulėžiūra. Pankų subkultūroje deviacija nuo tradicinių elgesio, gyvenimo būdo, saviraiškos ir išvaizdos modelių yra priimtina ir laikoma viena iš subkultūros vertybių. Išorinių taisyklių ir standartų neigimas dažnai yra demonstruojamas per nihilistinį požiūrį ir elgesį: „Ir vat kas dabar labiausiai galbūt sieja dabartinį pankroko judėjimą, suriša į vieną, tai tas fuck off attitude. Tai nėra, supranti, ar tai būtų anarchizmas ar tai būtų autoritarizmas, negali taip pasakyti. Ten visokių tų žmonių yra. Bet va tas fuck off attitude yra, iš jis išlieka“ (inf. 7).

Didžioji dalis informantų nurodė, kad dalyvavimas subkultūroje jiems veikia kaip gyvenimo būdas nei laisvalaikio leidimo forma. Pasak jų, pankišką gyvenimo būdą jie propaguoja ne tik dalyvaudami subkultūroje, bet ir asmeniniame gyvenime. Individualus subkultūrinių idėjų suvokimas ir jų laikymasis už subkultūros ribų rodo, kad normos ir vertybės, iškeliamos pankiškoje erdvėje, nėra

simbolinės ar visai nesuderinamos su visuotinai priimtinomis normomis. Taip pat, nepaisant nihilistinio požiūrio ir išorinių standartų neigimo, yra pripažįstama, kad dalyvavimas subkultūroje yra gyvenimo būdo dalis, kuri negali ir nesiekia pilnai pakeisti gyvenimo bendrojoje kultūroje, o veikiau išreiškia jos kritiką: „*Nu aš pats va aš pripažįstu, kad mane valdo sistema. Nes aš va turiu eit į darbą, nes aš tada galvosiu, kad kažkas man nutiks gyvenime, jeigu aš nedirbsiu. Mokytis turiu, nes nu visi mokosi. Nu kaip čia dabar tu būsi nebaigęs*“ (inf. 3).

Pankų subkultūros idėjinį turinį taip pat iliustruoja ir santykis su kitomis subkultūromis. Pagrindinė subkultūra, kuri yra vertinama kritiškai dėl subkultūrinių idėjų priešpriešos, yra skustagalvių arba skinų (ang. skinhead) subkultūra. Kritika skustagalvių subkultūrai kyla dėl netolerancijos, homofobijos, rasizmo, radikalių nacionalistinių idėjų, smurto ir hierarchizacijos subkultūros viduje: „Vienintelis priešas dabar vienijantis visus, tai naciai. <...> va tie skinhead'ai, nacionalistai, kurie vis dar kovoja už tą laisvą Lietuvą, tik nesuprasi kokio (b..). Ir šiaip kurie yra tokie pseudo patriotai. Nors, aš nežinau, reikia skirt patriotą nuo idioto. Radikalūs tie. Nu jie daug daro blogo“ (inf. 2). Pabrėžiama, kad šios idėjos yra nesudaromos ir priešingos pankų vertybėms. Ši kritika iš dalies rodo ir pankų subkultūros, kaip vertinančios savo vertybes per išorines kultūras, nuoseklumą. Nuolatinė savistaba ir savęs vertinimas per santykį su išorine aplinka padeda užtikrinti subkultūros idėjinio turinio aktualumo palaikymą ir padeda ją įprasminti ir išskirti iš bendro subkultūrinio žemėlapio.

5.4 Vilniaus pankų subkultūros praktinis turinys ir protesto raiška

Vertinant subkultūros praktinį turinį galima išskirti meninę, organizacinę bei socialiai aktyvią veiklą. Pastebėtina tai, kad praktinis subkultūros aspektas dabartiniu laikotarpiu yra labiau kuriantis nei griauantis. Kaip minėta, meninė ir organizacinė veikla yra paremta „pasidaryk pats“ filosofija. Socialiai aktyvi veikla labiau orientuota į tolerancijos, ir solidarumo vertybes. Subkultūros gyvavimo pradžioje protesto raiška buvo labiau pastebima, nes buvo labiau paremta simboliais ir provokuojančia retorika. Dabartinė subkultūra yra linkusi atsisakyti ankstyvajai subkultūrai būdingų simbolių suprasdama, kad dauguma jų tapo visuotinai priimtini ir madingi, todėl nebeatitinkantys pankiškosios kitoniškumo vizijos. Santykis su išorine aplinka šiandien išreiškiamas labiau per praktikas nei per simbolius ar savitą mados stilių. Tačiau pabrėžiama, kad iššaukianti išvaizda ir pankiška atributika vis dar būdinga jaunesniems ir mažiau patyrusiems subkultūros dalyviams, siekiantiems pažinti subkultūros idėjas ir sulaukti vyresniųjų pripažinimo: „*Yra tas vat būtent nestandartinis atrodymas kažkoks išlikęs, nes nenori visi būt vienodi. Bet, manau, kad čia amžiaus dalykas. Dabar mažėja tų visų stendų. Iš savęs*

stendo nebedarai. Visos našifkės tau įsigeria į vidų ir tu taip galvoji, bet tau jau nereikia užsirašyt ant sąvės, kad tu taip galvoji ir viskas“ (inf. 10).

Aktyviausia ir daugiausiai subkultūros dalyvių įtraukianti praktika yra muzikinė veikla. Dešimt iš vienuolikos informantų dalyvavo arba dalyvauja muzikinėje veikloje. Tačiau teigiama, kad pankrokas – tik sąlyginis subkultūrą vienijančios muzikos pavadinimas. Pasak informantų, dabar subkultūroje yra aptinkama įvairiausių muzikinių stilių ir jų atmainų. Pankroko scenoje šiandieną galima aptikti *hardcore*, *ska*, *punk ska*, *reggae*, *skate punk* ir net elektroninės muzikos elementų. Taigi nors grynųjų muzikos stilių šiandien aptikti sunku, tačiau visgi yra siejančių bruožų, leidžiančių šią stilių įvairovę priskirti pankrokui. Vienas iš bruožų yra rokiui būdingas „sunkesnis“ ir „nešvarus“ skambesys. Kitas, svarbesnis bruožas, anot informantų, yra pankiški tekstai, pagrindžiantys, kodėl ši muzika vadinama „pankų roku“: „*Jo jo prieš valdžią prieš vartojimą. Yra tokia retorika, vis dar yra. Bet čia tokia tradicinė pankų retorika. Aš buvau Ispanijoje pas vieną tokį draugelį <...>. Sakau: “o apie ką jūsų, chebra, tekstai?”.* Sako: „*nu, žinai, usual punk stuff*“ (inf. 7). Taigi muzika pankroko subkultūroje atlieka idėjų nešėjos funkciją. Idėjos ir simboliai subkultūroje yra palaikomi muzikinių tekstų.

Muzikinė veikla taip pat yra pagrindinis solidarizuojantis ir jungiantis veiksnys, nes didžiausi susibūrimai vyksta būtent koncertų ir festivalių metu. Pankroko muzikoje vyraujančios tradicijos pasižymi ne tik maišto ir protesto retorika, bet savyje taip pat turi ir nemažai ironijos bei autoironijos. Pasak informantų, ironiškuose tekstuose pašiepiamas vartotojiškas kvailumas, imperialistiniai korporacijų siekiai, populiarioji kultūra, militaristinė valstybių politika vedanti į susinaikinimą ir kita. Tačiau pankroko muzikinių tekstų tematika yra labai įvairi ir nebūtinai konfliktiška. Pasak informantų, konfliktiška retorika šiandieną yra kiek labiau būdinga jaunesniems dalyviams, o ilgiau grojančių grupių tekstai pasižymi didesne įvairove. Tekstai tiek ironiški, tiek gyvenimiški, tiek kritikuojantys ar provokuojantys: „*Nu klausė: „Apie ką jūsų tekstai? - Nu seniau buvo prieš kažką, o dabar apie kažką“.* <...>. *Jaunom grupėm labiau „prieš“, o senom, tai ieškoma... Nu jaunas tai dažniausiai pagal klišes, yra tematika gana siaura. O kur groja ilgiau tai tiesiog vien dėl to, kad norisi kažko ieškoti nuolat. Kokia nors visiškai neįprasta tema sukurti dainą“* (inf. 5). Taigi muzikinė veikla yra bene pagrindinis subkultūros praktinio turinio elementas, kuris veikia kaip sąveikos su išorine aplinka instrumentas. Provokuojantys, pašiepiantys ir kritikuojantys tekstai dabartinėje subkultūroje iliustruoja konfliktišką subkultūros pobūdį. Pankroko muzika ir įvairios jos atmainos šiandien pakeičia viešą ankstyvsios pankų subkultūros laikyseną, kurią išreiškė šokiruojanti aprangos ir kūno estetika.

Kita praktinė subkultūros idėjų sklaidos tribūna yra nepriklausoma spauda – zinai. Dalis informantų per dalyvavimo subkultūroje laikotarpį yra rašę zinus, tačiau pabrėžiama, kad dabartinėje subkultūroje tai nėra populiaru. Aktyviausias zinų rašymo laikotarpis, informantų nuomone, buvo

ankstyvuoju subkultūros laikotarpiu: „Nu seniau, kiek žinau, tai buvo oi oi oi kiek Lietuvoj zinu. Kai dar interneto nebuvo. Dabar internetas beveik užgožė tas... Bet yra leidžiami keli kartas nuo karto. Tai čia irgi tas toks manyčiau romantizmas galbūt labiau. Nes informacijos sklaidos priemonės yra įvairios ir jau nebebūtina visko daryt. Čia labiau toks... Nu sakau, sovietmečiu <...> tas popierinis daiktas kažką reiškę, už jį kažką galėjai gaut, ar kalėjimą ar baudą...“ (inf. 5). Zinuose buvo keliamos įvairios rezistencinės, kritikuojančios išorinę kultūrą idėjos, tokios kaip antivartotojiškumas, antimilitarizmas, kova už gyvūnų teises ir kita: „Lygiai taip pat zine išpeikt kažkokį restoraną vieną kitą greito maisto. Kitiem, pavyzdžiui, baisiai gint gyvūnų teises. Kol pamato, kad žmogaus teisių nėra, tai dar iki gyvūno toli. Ir taip augi ir maištauji. Ir visas menas apie tai“ (inf. 10).

Taigi zinai, kaip ir muzika, buvo subkultūrinės ideologijos nešėjai ir kartu nemuzikinės saviraiškos forma. Pati zinų idėja, pasak informantų kyla iš „pasidaryk pats“ principų. Zinų rašymas yra kūrybinis, meninis procesas, kuris suvokiamas kaip alternatyva populiariajai spaudai ir joje įsitvirtinusiems standartams. Zinas subkultūroje yra vertinamas ir kaip nepriklausomos ir subkultūrai aktualios informacijos šaltinis, ir kaip meno kūrinys, kuris gali įgauti komikso, žurnalo ar poezijos rinkinio formą. Tačiau zinai yra leidžiami vis rečiau. Pagrindinė to priežastis – internetas, veikiantis ir kaip komunikacijos, ir kaip subkultūrai aktualios informacijos šaltinis, kuriame prieinama visa informacija ne tik apie vietos subkultūrą, bet ir globalų pankų judėjimą: „Taigi internetas yra. Yra tenais tie visokie portalai, kurie neprieinami kiekvienam. Tam pačiam hardcore (aut. past. internetinis puslapis www.hardcore.lt) ten forumėlių visokių yra kur šnekasi apie reikalus tipo. Ir ten negali lįst kiekvienas ir skaityt. Arba ką užmato iš užsienio“ (inf. 2).

Trečia, konfliktišką subkultūros santykį su išorine aplinka rodanti, praktika yra socialinės akcijos arba vieši protestai. Dalis informantų teigia, kad pankrokui yra būdinga prisidėti prie įvairių viešų protestų ar akcijų, skatinančių solidarumą, toleranciją, nes šios vertybės yra ir pankų subkultūros dalis. Tačiau kita dalis palaiko poziciją, kad subkultūra yra uždara, todėl nėra išreiškianti aktyvaus santykio su išorine aplinka. Nors politinis ir pilietinis aktyvumas pankų subkultūroje yra palaikomas, tačiau dabartiniame etape požiūris kinta. Dalyvavimas viešose akcijose buvo aktyviau palaikomas ankstyvesniais subkultūros egzistavimo etapais, o šiuo metu jis silpnėja. Protesto akcijose, pasak informantų, dažnai kritikuojamos globalinės politinės, ekonominės struktūros, monopolinės korporacijos, vedančios prie vis didesnio laisvių ribojimo. Dalis akcijų taip pat išreiškia poziciją remiančią gyvūnų teises, gamtosauginės veiklos sklaidą: „Už gyvūnų teises <...>. Dabar jau daug yra sintetinės medžiagos. Aš ne už tai, kad nevalgyk to gyvulio, bet kad dėl kailio žudyt jau nebe tas amžius. Tas stop NATO <...>. Tai čia vistiek gal plačiau atmerktos akys. Nu tu matai, iš sąjungos į sąjungą, iš karinės organizacijos į karinę organizaciją bėgioji. Ir tu, kaip žmogus, kuris čia gyvena, vis tiek šiek tiek

politiškai įtrauktas. Vis tiek čia gyvenimi, moki mokesčius, atsiskaitinėji su valdžia ir taip toliau” (inf. 10). Dalyvavimu viešojoje erdvėje bandoma pareikšti savo nuomonę ir parodyti, kad problemomis domisi ne tik įvairios suinteresuotos institucijos, bet ir nepolitinės grupės. Tačiau pabrėžtina tai, kad šiandien nesiekama ieškoti artimesnio dialogo ar daryti įtaką vykstantiems procesams didesniu mastu.

Dabartinė subkultūra vis labiau atsisako aktyvaus ryšio su aplinka. Minėtų problemų sprendimas yra veikiau simbolinis ir paremtas individualiomis pastangomis. Todėl dabartinėje subkultūroje stipriai palaikoma „pasidaryk pats“ praktika, kaip alternatyva vartotojiškam gyvenimo būdai. Gyvūnų teises palaikantys nariai dažnai propaguoja vegetarišką ar veganišką gyvenimo būdą. Antikorporacinės ir antimonopolinės pozicijos išreiškiamos pastangomis atsisakti pasyvaus ir neapgalvoto vartojimo. Vartotojišką gyvenimo būdą siekiama pakeisti savotiška paslaugų sfera apimančia susibūrimų organizavimą, savarankišką muzikos įrašymą bei platinimą, workshop‘us (dirbtuves), savarankiškas filmų peržiūras, įvairius mainus ir net plaukų kirpimą: *„Dviračius patiem susitaisyti, kompiuterius patiem susitaisyti. Nu ta prasme, tuos elementariusius dalykus, už kuriuos dažnai žmonės prašo labai daug pinigų. Pavyzdžiui kirpimas. Aš pati kerpu žmones ir jie sako: „kiek aš tau skoloj? O kiek tau atrodo verta? Puodelis arbatos tiks? Tiks.“ Ir viskas“* (inf. 8). Šios praktikos kuriamos kaip alternatyvos vartotojiškai kultūrai, pridėtinės vertės siekimui. Atsiribojimas nuo išorinės aplinkos skatina kurti savitą autonomišką bendruomenę, kuri išryškintų vartotojiškos visuomenės trūkumus ir kartu dalinai juos pakeistų savitu subkultūriniu vartojimu. Tokiu būdu yra išreiškiamas tiek individualus, tiek kolektyvinis protestas, kuris yra įprasminamas kasdienėse subkultūrinėse praktikose.

5.5 Pankų subkultūros erdvė ir santykis su vyraujančia kultūra

Underground‘u yra laikoma giluminė, paslėpta, subkultūros narių sąmoningai atribota nuo viešumos subkultūrinė erdvė. Tuo tarpu overground‘as apibūdina atvirą ir viešai išreikštą subkultūrinę veiklą, kuri yra matoma pankiškosios mados stilistikoje, viešuose koncertuose, festivalių metu ar internetinėje erdvėje. Subkultūrinio underground‘o ir overground‘o santykis siekia ankstyvosios subkultūros ištakas, kuomet šokiruojanti pankų išvaizda veikė ne tik kaip subkultūrinis simbolis, bet ir veiksmingas protesto įrankis. Šiandieną subkultūros nariai pastebi vis didėjančią populiariosios kultūros skverbimąsi, todėl stengiamasi nuo jos atsiriboti ir apsaugoti saviraiškos erdvę nuo išorinės įtakos. Dauguma informantų teigia, kad overground‘o bruožai labiau būdingi naujesiems subkultūros nariams. Išorinis stilius yra vertinamas kaip populiariosios kultūros dalis, todėl subkultūroje jos atsisakoma. Taigi subkultūros esmė visgi išlieka viešai nematoma. Tokiu būdu subkultūrinis laukas yra atskiriamas nuo

aplinkos pabrėžiant subkultūros ir populiariosios kultūros prieštaravimus: „*Ir mūsų tokia kaip ir bendra idėja yra nelįsti į išorę. Nes ten nėra ko lįst. Ta prasme atkreipti visuomenės dėmesį į ką? Į tai kokia jina? Yra supuvusi? Tai ne mano čia yra dabar prasmė išmokyti visus gyventi. Aš bent save išgelbėt stengiuosi. Ir tai yra daug darbo, o kitus mokyt gyvent, tai ne*” (inf. 7).

Dabartinė pankų subkultūra yra linkusi atsisakyti aktyvaus ryšio su vyraujančia kultūra. Mažėja viešų protestų ir manifestacijų, atsisakoma pastangų užmegzti dialogą su aplinka ar ją keisti, mažai reikšmės teikiama iššaukiančiai išvaizdai. Šiandien protestu tampa siekis pasipriešinti populiariosios kultūros pastangoms įtraukti ir suprekinti subkultūrą: „*Ne, manau, kad bando patys atsiriboti. Vien tas parodytu, kad mainstream'as dabar daug ką bando parodyt atseit, kad pankiška. Drabužių mada, tarkim. Labai populiaru dabar visokie drabužiai, muzikiniai visokie, kiek per teliką galima pažiūrėt, atseit susivėlus tai tipo pankė su kokia grandine ten. Tiesiog tas yra labai juokinga ir ta prasme... Pankrokas tuo labiau nori nuo to toliau*“ (inf. 5). Taigi vienu pagrindinių rezistencijos veiksnių tampa individualumo ir masiškumo, pasyvumo ir savarankiškumo priešprieša. Subkultūrą stengiamasi organizuoti taip, kad ji taptų netinkama „vartoti“. „Pasidaryk pats“ idėja ir praktika yra bene gyvybingiausias subkultūros rezistencijos bruožas pabrėžiantis gamybą, o ne vartojimą. Todėl iš to kylančios subkultūrinės idėjos ir praktikos tampa nebeatrauklios populiariosios kultūros formuotojams ir jos vartotojams.

Pagrindinis subkultūros pobūdis taip pat išryškina dar vieną populiariosios kultūros trūkumą – susvetimėjimą. Informantų pabrėžiama, kad vartojimas suskaldė žmones, suskirstė juos pagal galimybę vartoti ir pavertė masėmis. Todėl pankų subkultūra siekia sukurti autonomišką bendruomenę, kurioje nebūtų hierarchijos, lyderių, narių vertinimo pagal nustatytus standartus: „*Dabar iš žmonių atimtas socialumas, žmonės labai suskaldyti tiek paties vartojimo, tiek kitų dalykų, o pankų subkultūra stengiasi suteikti žmonėms kažkokį bendrumo, solidarumo jausmą, kad jie jaustųsi viena bendruomene, viena šeima*“ (inf. 7). Subkultūra yra iškeliamas kaip tikslas, kuris yra kuriamas bendrai, tokiu būdu dalyviams ji tampa artima. Sukuriamas pojūtis, kad už subkultūrą yra atsakingas kiekvienas jos narys. Priešingai nei populiariojoje kultūroje, čia nėra vartotojų ir juos tenkinančių korporacijų. Kaip minėta anksčiau, stengiamasi išvengti autoritetų ir palaikoma lygybės ir atsakomybės už subkultūrą idėja. Tokiu būdu yra naikinamas bejėgiškumo jausmas, nes iniciatyvumas visada sulaukia palaikančio atsako. Taip pat nyksta susvetimėjimo jausmas, o subkultūrą stengiamasi puoselėti kaip savą. Nors pabrėžiama, kad pankai atsiriboją nuo išorinės aplinkos, tačiau kartu yra teigiama, kad subkultūra nėra visiškai uždara. Ji noriai įsileidžia naujas idėjas ir naujus dalyvius, tačiau prižiūri, kad būtų laikomasi vidinių bendruomenės taisyklių: „*Judėjimo esmė irgi sako, kad nu neturi būt vedlys, neturi kurt organizacijos, kuri vestų žmones į šviesesnį rytojų ir panašiai. Žmonės patys turi tai suvokt. Kas norės, prisijungs*“ (inf. 4).

5.6 Pankų subkultūros savikritika

Nors subkultūra jos dalyvių vertinama kaip laisva ir saviraišką skatinanti erdvė, kuriai būdingas idėjų ir jų praktinio išpildymo nuoseklumas, tačiau stengiamasi į subkultūrą žiūrėti kritiškai ir išvelgti jos trūkumus. Vienas iš neigiamų subkultūros vertinimo aspektų – didėjanti vakarietiškos pankų kultūros įtaka. Ilgiau subkultūros veikloje dalyvaujantys nariai pasigenda tradicinės ankstyvosios subkultūros bruožų. Pastebima, kad lietuviškoji subkultūra pamažu perima vakarietiškos pankų kultūros kaitos tendencijas. Šios tendencijos pasižymi subkultūros dalijimusi į įvairius muzikinius stilius bei atskiras subkultūrinės atšakas, siekiančias pabrėžti savo autentiškumą per joms būdingas idėjas ir praktikas. Toks susiskaidymas taip pat lemia ir subkultūros laisvės mažėjimą kuomet nauji muzikos stiliai ir subkultūrinės atmainos sukuria griežtas taisykles siekiant pagrįsti tokį susiskaidymą: „*Nu dabar labai atitolusi yra nuo šaknų ta pati subkultūra. Jeigu lietuvių seniau buvo tokia individuali tokia. Nu grynai Lietuviška. Dabar jinai perimta iš vakarų Europos yra. Atsirado tokios mados kaip vegetarizmas, ko seniau nebuvo. Visokie straight edge'ai. Seniau buvo tiesiog daugiau laisvas judėjimas ir nebuvo jokių apribojimų. Nebuvo kažkokių kanonų, kaip reikia rengtis ar kažką*“ (inf. 5) Taigi šiandien pastebimas lietuviškosios pankų subkultūros autentiškumo mažėjimas yra veikiamas globalių tendencijų ir pabrėžiama, kad tai ypač būdinga jaunesniems dalyviams. Subkultūros globalėjimas taip pat prisideda ir prie lietuviškosios subkultūros, kaip vientisos bendruomenės, silpnėjimo.

Kitas savikritikos aspektas rodo subkultūros radikalėjimo tendencijas. Radikalios tendencijos subkultūroje suvokiamos keliais aspektais. Pirma, siekis kurti griežtas taisykles. Tai yra susiję su pankų subkultūros atmaina *straight edge*, pabrėžiančia sveiką gyvenimo būdą bei visišką alkoholio ar narkotinių medžiagų atsisakymą. Dalies informantų nuomone, toks radikalumas yra nepriimtinas, nes būtent taisyklių nepaisymas yra viena pagrindinių subkultūros vertybių: „*Jie tiesiog žmonės manantys esantys kur kas veiklesni, nes jie nevartoja alkoholio. Jie ten sportuoja, daro kažkokius ten susirinkimus. Nu... Bet jie kažkodėl mano, kad jie yra geresni, dažniausiai*“ (inf. 8). Antra subkultūros radikalumo bruožus kritikuojanti tendencija yra nukreipta priešinga kryptimi. Perdėtas alkoholio vartojimas, kuris yra grindžiamas laisvės idėja taip pat yra vertinamas neigiamai: „*Ir dar yra toksai dalykas, kad maždaug alkoholizmą gali pateisinti pankroku. Atseit neribota laisvė. Tai daug ir geria be skaičiaus ir vadina save panku*“ (inf. 2). <...> *nesuranda to tokio vidurkio, kad būtų ir smagu ir neprasisgertų. Nu vat tokio trūksta. Nes būna labai dažnai, kad žmonės prasigeria*“ (inf. 8).

Dar vienas trūkumas, dalyvių nuomone, yra subkultūros nesugebėjimas išpildyti savo pažadų. Nors pabrėžiama, kad pankai siekia atsiriboti nuo išorinės kultūros ir nežaisti pagal jos taisykles, tačiau pastebima, kad subkultūrai taip pat būdingas vartojimas: „*Na pankrokas yra tas pats vartojimas. Na, ta*

prasme, kad aš matau koncertus. Aš kas savaitę matau pankroko koncertą ir pankroko koncertas yra 200 litrų bačka šiukšlių. 200 litrų bačka šiukšlių reiškia, kad įvyko vartojimo aktas. O vartodami mes stipriname sistemą. Ta prasme nu mes darom tai, ko jinai nori” (inf. 7).

Kaip minėta, nemažai kritikos išreiškiama ir jaunajai subkultūros dalyvių kartai. Teigiama, kad ji yra ta dalis, per kurią į subkultūrą yra įnešamos vakarietiškos naujovės. Vyresniųjų dalyvių nuomone, jaunesnieji yra neišsiginę į subkultūros idėjinę esmę ir ją vertinantys daugiau per išorinius dalykus, todėl tai vertinama kaip subkultūros silpnoji vieta. Tačiau suvokiant šiuos trūkumus visgi nesistengiama atsiriboti nuo naujųjų narių. Teigiama, kad toks vertinimas buvo jaučiamas ir jų pačių atžvilgiu, todėl siekiama prižiūrėti, kad būtų laikomasi vidinių subkultūros nuostatų ir naujuosius narius pripažinti, kai jie įrodo savo idėjinį brandumą: *„Nu jeigu žiūrint į jaunimą dabartinį... Nu aišku, aš ir pati tą patį dariau. Eini į koncertus, prisigeri, aišku. Nu tipo pašoki, viskas tvarkoj. Grįžti slapta. Nu toks, žinai, mažas maištukas neaišku prieš ką“ (inf. 8).*

Subkultūros dalyvių vertinimu, taip pat pastebimas vis didėjantis subkultūros pasyvumas. Kaip minėta, mažėja socialinių akcijų, workshop'ų, pankišku festivalių bei naujų grupių. Šis trūkumas iš dalies kyla ir dėl tam tikrų idėjinių nuostatų, ribojančių pačią subkultūrą. Todėl tarp subkultūros dalyvių vyrauja kelios nuomonės. Pirmą, griežtai nelįsti į viešumą ir neužsiimti jokia veikla, rodančia, kad yra žaidžiama pagal „sistemos“ taisykles. Antra, mažiau radikalus požiūris, teigiantis, kad totalus išorinių taisyklių atsisakymas riboja pačios subkultūros aktyvumą. Tai susiję tiek su festivalių ar koncertų organizavimu, tiek su didesnių viešų susibūrimų legalumu: *„Nu čia yra dvi pusės, iškart galiu pasakyti. Viena nuomonė, kad pankrokas turėtų būt rusys nuo kitų, o kitų, kad pankrokas turėtų būt nemokamas. Tai, kad rusys nesumokės muzikantam kurui iki Rygos, tai čia aišku. O kavinė, ta G kontora, vis tiek sumokės. Ir kad kavinę daryt, reikia vis tiek kažkokio popieriuko. Nu tą popieriuką pasidarėm, tai išsiskyrė dvi nuomonės. Viena, kad mes blogi ir popieriukus darom pankai. O mum whatever <...>. Aš darau taip, kad viskas būtų nemokama” (inf. 10).*

Taigi nors subkultūra yra suvokiama kaip uždara bendruomenė, tačiau jos viduje matomi ir prieštaravimai. Vienavertus subkultūra yra vertinama kaip išorinės kultūros kritikos židinys ir nepriklausoma saviraiškos erdvė, tačiau suvokiama, kad subkultūra yra tik atskiras laukas, kuris negali būti asmeninio gyvenimo pakaitalas. Diferenciacija tarp „tikrųjų“ ir „netikrųjų“ narių rodo skirtingą subkultūrinės „filosofijos“ supratimą ir iš to kylančius vidinius konformizmo ir pasipriešinimo prieštaravimus. Nors individualizacija prisideda prie subkultūros savistabos ir idėjinės bei praktinės raiškos, tačiau ji kartu lemia ir subkultūros diferenciaciją. Jaunieji nariai pankiško idėją labiau išreiškia per tradicinę pankų išvaizdą ir retoriką ir yra įvardijami ne kaip subkultūros kūrėjai, bet vartotojai. Vyresniųjų narių požiūris į subkultūrinių idėjų išpildymą taip pat nevisada sutampa. Vienu

teigiama, kad siekdama išlikti rezistencine, dabartinė pankų subkultūra turi laikytis tvirtos nekonformistinės pozicijos ir nežaisti pagal išorines taisykles. Tačiau tokiu būdu ji praranda ryšį su išorine aplinka, o kartu riboja ir konfliktiškumo išraiškos galimybes. Vertinant šiuos apribojimus atsiranda ir kita nuomonė. Siekiant palaikyti subkultūros konfliktiškumo aktualumą ir gyvybingumą negalima visiškai atsiriboti nuo išorinės aplinkos ir jos taisyklių, nes taip apribojamos pačios subkultūros praktinės raiškos galimybės. Kaip minėta anksčiau, šie apribojimai susiję su festivalių ar koncertų organizavimu bei su didesnių viešų susibūrimų legalumu.

5.7 V skyriaus apibendrinimas

Dabartinis pankų subkultūros laikotarpis apima skirtingus ryšio su aplinka būdus, viešąją ir pogrindinę subkultūrinę erdvę (*overground; underground*) bei subkultūrinį turinį užpildantį kritišką mąstymą, antivartotojiškumą, nekonformizmą, savarankiškumą („pasidaryk pats“ filosofija) ir kūrybinę autonomiją. Šiandien subkultūrai labiau būdingas praktinis aspektas, o subkultūriniai simboliai ir atributika yra tapę populiariosios kultūros mados ir įvaizdžio komponentu. Pastebima, kad viešojo subkultūros pusė dažnai pasižymi maištinga muzikine ir mados retorika, tačiau pabrėžiama, kad tai nėra subkultūros stiprioji pusė ir yra labiau būdinga jaunesniems ar mažiau patyrusiems dalyviams. Todėl įsitraukimas į subkultūrą yra apibūdinamas kaip ėjimas nuo mados prie idėjų, taigi nuo paviršiaus į gylį.

Pankroko subkultūrą galime vadinti labiau rezistencine nei konformistine dėl kelių aspektų. Pirmiausia dėl to, kad jos idėjos ir praktika (arba mintis ir veiksmas) yra gana nuosekli ir kryptinga. Pankų subkultūros atveju *mintis* yra pankiška „pasidaryk pats“ filosofija, raginanti atsisakyti masėms būdingų vartojimo įpročių ir skatinanti laisvą ir nekontroliuojamą saviraišką. O *veiksmas* – įvairios subkultūrinės praktikos: muzikos kūryba ir leidyba, pankiška spauda, savarankiškos dirbtuvės (workshop'ai), nekomercinių koncertų organizavimas bei individualus pasiryžimas taikyti pankiškas idėjas asmeniniame gyvenime. Šios praktikos įprasmina idėjinius „pasidaryk pats“ principus. Subkultūros idėjų ir veiksmo nuoseklumą rodo ir tai, kad jos dalyviai yra linkę kritiškai vertinti tiek juos supančią išorinę kultūrą tiek ir vidinius subkultūros trūkumus.

Antrasis aspektas, leidžiantis šią subkultūrą vadinti rezistencine, yra pastarosios siekis tapti „nevartojama“. Pabrėžiama, kad pankai neturi intencijos šokiruoti ar keisti išorinę aplinką. Priešingai, stengiamasi atsiriboti nuo populiariosios ir masinio vartojimo kultūros. Esminės subkultūros idėjos ir praktikos visgi yra sąmoningai atribojamos nuo viešosios erdvės, todėl gali būti vadinamos pogrindinėmis. Nuo išorės atsiribojama atsisakant subkultūros atributų, kurie galėtų virsti visuotine mada

ar masine preke. Taip pat palaikomos idėjos („pasidaryk pats“), kurios subkultūrą paverčia neaktualia kaip vartotoja. Tokiu būdu yra priešinamasi pastangoms įtaukti ir „parduoti“ subkultūrą arba kurti jos simbolius už ją pačią. Subkultūra sieka tapti nesuvartojama, todėl laisva ir autonomiška, saviraiškos ir identiteto konstravimo erdve. Taigi pagrindiniai rezistencijos ženklai yra kritiškas ir savikritiškas aplinkos vertinimas, bendruomenės uždarumas bei individualus pankiškų vertybių vertinimas ir taikymas asmeniniame gyvenime.

Taip pat pabrėžtina, kad dabartinė pankų subkultūra įgyja vis daugiau postmodernioms subkultūroms būdingų bruožų. Lietuviškoji pankų subkultūra jaučia vis didesnę globalaus pankų judėjimo įtaką. Dalyviai dažnai atsisako save vadinti pankais, taip parodydami nenorą savęs priskirti prie „vadovėlinio“ panko įvaizdžio ir atsiribojant nuo tos subkultūros dalies, kuri yra laikoma populiariosios kultūros dalimi. Taip pat pabrėžiamas individualus subkultūrinių idėjų vertinimas ir taikymas savo identiteto konstravime. Tačiau Vilniaus pankų subkultūrą visgi reikėtų vertinti ne kaip postmodernų atomizuotą darinį, o kaip gana solidarią ir hermetišką bendruomenę išlaikiusią ir ankstyvųjų Lietuvos pankų bruožų.

IŠVADOS

- Dabartinei Vilniaus pankų subkultūrai yra būdingi ir modernios ir postmodernios subkultūros bruožai. Lietuviškoji pankų subkultūra jaučia vis didesnę globalaus pankų judėjimo, kuriam būdingas didėjantis muzikos stilių ir pačios subkultūros fragmentiškumas, įtaką. Postmodernius bruožus (žr. p. 14) nurodo dalyvių nenoras savęs laikyti subkultūros nariais, o veikiau dalyviais. Tokiu būdu atsisakoma griežtai priskirti save tam tikrai subkultūrai. Akcentuojant dalyvio, o ne nario, statusą pabrėžiamas individualus subkultūros idėjų vertinimas ir propagavimas. Tai, kad Vilniaus pankų subkultūra išlaikė ir modernioms subkultūroms būdingų bruožų (žr. p. 14) liudija gana aukštas subkultūros solidarumas ir jos, kaip uždaro bendruomenės, suvokimas.
- Įsitraukimas į subkultūrą gali būti suvokiamas kaipėjimas nuo paviršiaus į gylį, nuo išorinių subkultūrinių simbolių (aprangos, muzikos stiliaus) vartojimo prie idėjinio subkultūros turinio (specifinių bendravimo ir laisvalaikio formų, meninės ir organizacinės veiklos, pankišku vertybių bei subkultūros „filosofijos“). Pirminis susidomėjimas subkultūra veikiau kyla iš išorinių subkultūros komponentų nei saviraiškos formų apribojimų ar neigiamo populiariosios kultūros vertinimo.
- Dabartinėje Vilniaus pankroko subkultūroje tikrųjų jos narių esmę sudaro ne išoriniai estetiniai bruožai, o subkultūros idėjų suvokimas ir palaikymas. Pankiška mada ir iššaukianti išvaizda dažniausiai būdinga jaunesniems subkultūros nariams tokiu būdu parodantiems savo intencijas tapti pripažintais subkultūros dalyviais.
- Muzikinė veikla yra bene pagrindinis subkultūros praktinio turinio elementas, kuris veikia kaip sąveikos su išorine aplinka instrumentas. Provokuojantys, pašiepiantys ir kritikuojantys tekstai dabartinėje subkultūroje iliustruoja konfliktišką subkultūros pobūdį. Pankroko muzika ir įvairios jos atmainos šiandien pakeičia viešą ankstyvosios pankų subkultūros laikyseną, kurią išreiškė šokiruojanti aprangos ir kūno estetika.
- Praktinis subkultūros aspektas dabartiniu laikotarpiu yra labiau kuriantis nei griauantis. Dabartinė subkultūra yra linkusi atsisakyti ankstyvajai subkultūrai būdingų išorinių simbolių suprasdama, kad dauguma jų tapo visuotinai priimtini ir madingi, todėl nebeatitinkantys pankiškosios kitoniškumo vizijos. Nors praktinė subkultūros raiška siekia išryškinti vyraujančios kultūros trūkumus, tačiau aktyvaus ryšio su išorine aplinka pamažu atsisakoma. Mažėja viešų protestų ir manifestacijų, atsisakoma pastangų užmegzti dialogą su išorine aplinka ar ją keisti, mažai reikšmės teikiama iššaukiančiai išvaizdai.

- Vilniaus pankų subkultūra šiandien egzistuoja veikiau populiariosios kultūros užribyje nei yra jos dalis. Ji turi savitą egzistavimo logiką bei taisykles, todėl jos dalyvių yra suvokiama kaip pogrindinė, o ne kaip vieša erdvė.
- Pagrindinėmis antivertybėmis pankų subkultūroje yra laikomas vartotojiškumas, masiškumas, kūrybos ir asmens laisvę ribojantys populiariosios kultūros standartai, militarizmas, rasizmas, homofobija. Šios temos yra dažnai sutinkamos pankroko muzikiniuose tekstuose ir nepriklausomoje spaudoje – žiniuose. Minėtos antivertybės kyla iš kelių pagrindinių subkultūros protesto objektų – populiariosios kultūros ir oficialiosios valdžios politikos ir jos sukuriamų taisyklių. Pastarasis konflikto objektas įvardijamas kaip „sistema“.
- Pankų subkultūroje deviacija nuo tradicinių elgesio, gyvenimo būdo, saviraiškos ir išvaizdos modelių yra priimtina ir laikoma viena iš subkultūros vertybių.
- Autoritetų nepaisymas ir dalyvių lygiavertiškumas suponuoja priešpriešą su išorine aplinka ir veikia kaip jungiantis veiksnys. Narių hierarchizacijos atsisakymas yra grindžiamas vartotojiškosios visuomenės kritika. Teigiama, kad populiariosios kultūros dalyviai dažnai yra skirstomi į tam tikrus segmentus pagal galimybę atlikti jų, kaip vartotojų, pareigas.
- Per santykį su išorine aplinka subkultūra yra suvokiama kaip autonomiška erdvė, įgalinanti atsiriboti ir nepaisyti bendrųjų visuomenės normų. Ji yra vertinama kaip uždara terpė, kurioje galioja savos taisyklės ir pasaulėžiūra.
- Subkultūros nekonformistines nuostatas įprasmina „pasidaryk pats“ praktikos, kuriamos kaip alternatyvos vartotojiškai kultūrai, pridėtinės vertės siekimui. Atsiribojimas nuo išorinės aplinkos skatina kurti savitą autonomišką bendruomenę, kuri išryškintų vartotojiškos visuomenės trūkumus ir kartu dalinai juos pakeistų savitu subkultūriniu vartojimu (muzikos kūryba ir platinimu, koncertų ir festivalių organizavimu, savarankiškais dirbtuvėmis (workshop'ais), nepriklausoma spauda (žiniais) bei alternatyvia paslaugų sfera apimančia plaukų kirpimą, drabužių gaminimą, leidybą, vadybą ir kita. Tokiu būdu yra išreiškiamas tiek individualus, tiek kolektyvinis protestas, kuris yra įprasminamas kasdienėse subkultūrinėse praktikose.
- Kritišką subkultūros mąstymo būdą lemia populiariosios kultūros trūkumų įvardijimas bei pačios subkultūros vertinimas atsižvelgiant į šiuos trūkumus. Populiariosios kultūros kritika kyla iš nekonformistinių ir antivartotojiškų subkultūros nuostatų. Tačiau ir pačioje subkultūroje pastebima diferenciacija tarp konformizmo ir pasipriešinimo. Naujieji subkultūros nariai yra vertinami ne kaip subkultūros kūrėjai, bet vartotojai. Vyresniųjų dalyvių nuomonės taip pat skiriasi. Nors pasipriešinimo objektas, idėjos, praktika subkultūroje yra suvokiamos vienodai, tačiau subkultūrinės erdvės (undergroundo – overgroundo) pobūdis yra suvokiamas šiek tiek

skirtingai. Viena vertus subkultūros uždarmo ir atsiskyrimo idėja yra vertinama kaip jungiantis ir apsaugantis nuo išorinės populiariosios kultūros įtakos veiksnys, kita vertus šis uždarumas riboja subkultūros konfliktišką ryšį su išorine kultūra.

- Pastebima, kad rasistinė, radikalaus nacionalizmo, homofobijos, netolerancijos, smurto idėjų priešprieša, aptinkama kitose subkultūrose, lemia jų kritiką. Pastaroji didžiąja dalimi kyla iš skustagalvių (skinų) ir pankų idėjinių nuostatų prieštaravimų. Ši kritika iš dalies rodo ir pankų subkultūros, kaip vertinančios savo vertybes per išorines kultūras, nuoseklumą. Nuolatinė savistaba ir savęs vertinimas per santykį su išorine aplinka daro įtaką subkultūros idėjinio turinio aktualumo palaikymui ir padeda ją įprasminti ir išskirti iš bendro subkultūrinio žemėlapio.
- Pankroko subkultūrą galime vadinti labiau rezistencine nei konformistine dėl kelių aspektų. Pirmiausia dėl to, kad jos idėjos ir praktika (arba mintis ir veiksmas) yra gana nuosekli ir kryptinga. Idėjinį ir praktinį nuoseklumą rodo vidinė subkultūros savikritika bei nuolatinis savęs vertinimas per santykį su populiariąja kultūra ir kitomis subkultūromis. Pankų subkultūros atveju *mintis* yra pankiška „pasidaryk pats“ filosofija, raginanti atsisakyti įprastų vartojimo įpročių ir skatinanti laisvą ir nekontroliuojamą saviraišką bei bendrosios tolerancijos, pacifizmo, gamtosaugos, lygiateisiškumo idėjos. O *veiksmas* – įvairios subkultūrinės praktikos: muzikos kūryba ir leidyba, pankiška spauda, savarankiškos dirbtuvės (workshop'ai), nekomercinių koncertų organizavimas bei individualus pasiryžimas taikyti pankiškas idėjas asmeniniame gyvenime. Antras veiksnys – subkultūros siekis tapti „nesuvartojama“, todėl laisva ir autonomiška, saviraiškos ir identiteto konstravimo erdve. Esminės subkultūros idėjos ir praktikos yra sąmoningai atibojamos nuo viešosios erdvės atsisakant subkultūros atributų, kurie galėtų virsti visuotine mada ar masine preke.

LITERATŪRA

1. Aggleton, P. *Deviance* // London: Tavistock Publications, 1987.
2. Anušauskas, A.; Banionis, J.; Bauža, Č. ... [et. al.] *Lietuva 1940 – 1990. Okupuotos Lietuvos istorija* // Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2007.
3. Basset, C. *Virtually Gendered: Life in an on-line world* In: Geldner K., Thornton S. *The Subcultures Reader* // Routhledge, London, 1997.
4. Baudrillard, J. *Simulacra and simulation* // Michigan: The University of Michigan Press, 1994.
5. Bauman, Z. *Globalizacija: pasekmės žmogui* // Vilnius: Apostrofa, 2007.
6. Becker, H. S. *The Culture of a Deviant Group: the „Jazz“ Musician* (1963) In: Gelder, K.; Thornton, S. *The Subcultures Reader* // London: Routhledge, 1997.
7. Bennett, A. *Situating subculture: Reappraising the Sociological Value of a ‚Desociologised‘ Term* // San Francisco: American Sociological Association, Conference paper, 2004, pp. 1 – 20.
8. Bennett, A. *Subcultures or Neo-Tribes? Rethinking the Relationship between Youth, Style and Musical Taste* // Sociology, vol. 33, nr. 3, 1999, pp. 599 – 617).
9. Blackman, S. *Youth Subcultural Theory: A Critical Engagement with the Concept, its Origins and Politics, from the Chicago School to Postmodernism* // Journal of Youth Studies, vol. 8, no. 1, 2005, pp.1 – 20.
10. Boethius, U. *Youth, the Media and Moral Panics* In: Fornas, J.; Bolin, G. *Youth Culture in Late Modernity* // London: Sage, 1995.
11. Clark, D. *The Death and Life of Punk, the Last Subculture* In: Muggleton, D.; Weinzierl, R. *The post-subcultures Reader* // Oxford: Berg, 2004.
12. Culton, K. R.; Holtzman, B. *The Growth and Disruption of a "Free Space": Examining a Suburban Do It Yourself (DIY) Punk Scene* // Space and Culture, vol. 13, no. 3, 2010, pp. 270 – 284.
13. Fornas, J. *Cultural Theory and Late Modernity* // London: Sage Publications, 1995.
14. Gill, S. *Gramsci, Historical Materealism and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 1993.
15. Haenfler, R. *Collective Identity in the Straight Edge Movement: How Diffuse Movements Foster Commitment, Encourage Individualized Participation, and Promote Cultural Change* // The Sociological Quarterly, vol. 45, no. 4, 2004b, pp. 785 – 805.
16. Haenfler, R. *Rethinking Subcultural Resistance: Core Values of the Straight Edge Movement* // Journal of Contemporary Ethnography, vol. 33, no. 4, 2004a, pp. 406 – 436.

17. Hebdige, D. *Hiding in the Light: On Images and Things* // London: Routledge, 1988.
18. Hebdige, D. *Subculture: the Meaning of Style* (1979) In: Gelder, K.; Thornton, S. *The Subcultures Reader* // London: Routledge, 1997.
19. Horkheimer, M.; Adorno, T. W. *Apšvietos dialektika* // Vilnius: Margi raštai, 2006.
20. Jameson, F. *Kultūros posūkis: rinkiniai darbai apie postmodernizmą (1983 – 1998)* // Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002.
21. Laužikaitė, M. *Subkultūrų muzika ir ideologija* // Vilnius: Baltos lankos, nr. 18/19, 2004, p. 134 – 155.
22. Levine, H. G.; Stumpf, H. S. *Statements of Fear through Cultural Symbols: Punk Rock as a Reflective Subculture* // Youth and Society, vol. 14, no. 4, 1983, pp. 415 – 435.
23. Lyotard, J.-F. *Postmodernus būvis: šiuolaikinį žinojimą aptariant* // Vilnius: Baltos lankos, 1993.
24. Maffesoli, M. *The Time of the Tribes* // London: Sage, 1996.
25. Martin, G. *Conceptualizing Cultural Politics in Subcultural and Social Movement Studies* // Social Movement Studies, vol.1, no. 1, 2002, pp. 73 – 88.
26. McRobbie, A.; Thornton, S. *Rethinking “Moral Panic” for Multi-Mediated Social Worlds* // The British Journal of Sociology, vol. 46, no. 4, 1995, pp. 559 – 574.
27. Moore, R. *Friends Don't Let Friends Listen to Corporate Rock: Punk as Field of Cultural Production* // Journal of Contemporary Ethnography, vol. 36, no. 4, 2007, pp. 438 – 474.
28. Muggleton D. *Inside Subculture: The Postmodern Meaning of Style* // Oxford: Berg, 2000.
29. Noreikienė, J. *Masinė kultūra ir jos funkcijos* // Filosofija. Sociologija, nr. 3, 2004, pp. 39 – 42.
30. Redhead, S. *The End-of-the-century Party: Youth and Pop Towards 2000* // Manchester: Manchester university Press, 1990.
31. Shildrick, T.; MacDonald, R. *In Defence of Subculture: Young People, Leisure and Social Divisions* // Journal of Youth Studies, vol. 9, no. 2, 2006, pp. 125 – 140.
32. Šatūnienė R. *Pankų subkultūrinės tapatybės bruožai Lietuvoje ir Vakaruose* // Grupės ir aplinkos, nr. 1, 2009, pp. 143 – 163.
33. Thornton, S. *Club cultures: music, media and subcultural capital* // Cambridge: Polity, 1995.
34. Triggs, T. *Scissors and Glue: Punk Fanzines and the Creation of DIY Aesthetic* // Journal of Design History, vol. 19, no. 1., 2006, pp. 69 – 83.

1. Priedas

Pusiau struktūruoto interviu klausimų gairės

1. Koks tavo amžius ir išsilavinimas?
2. Kuo šiuo metu užsiimi?
3. Ar laikai save pankų subkultūros nariu/-e ar dalyviu/-e?
4. Kiek laiko esi įsitraukęs/-usi į subkultūros veiklą?
5. Kuo tave patraukė pankų subkultūra? Kodėl nusprendei joje dalyvauti?
6. Kaip sužinojai apie pankus?
7. Kokia veikla užsiimi kaip subkultūros narys/-ė?
8. Ar dalyvavimas subkultūroje tau yra laisvalaikis ar gyvenimo būdas?
9. Papasakok kas būdinga šiuolaikiniam Lietuvos pankui? Kokia jo išvaizda, gyvenimo būdas ..?
10. Ar pankams šiandieną yra būdinga iššaukianti išvaizda kaip ankstyviesiems pankams?
11. Kuo skiriasi šių dienų pankai nuo pankų Lietuvoje sovietmečiu?
12. Šiandienos pankus laikytum *undergroundo* ar *overgroundo* subkultūra? Kodėl?
13. Kokios pankų subkultūros pagrindinės idėjos, vertybės? Kaip jos įgyvendinamos?
14. Kuo pankai išsiskiria iš kitų šiandienos subkultūrų?
15. Kokia yra pankų kūrybos tematika? Kokios jos nuostatos?
16. Kokios Lietuviškos pankroko grupės tavo nuomone geriausiai atspindi pankiškas idėjas?
17. Ką manai apie dabartinę populiariąją kultūrą?
18. Kokie yra populiariosios kultūros privalumai ir trūkumai lyginant su pankų subkultūra?
19. Ar pankai užsiima kokia nors kita veikla be muzikos?
20. Ar pankų subkultūroje yra svarbios įvairios akcijos atkreipiančios visuomenės dėmesį į socialines, ekonomines, politines problemas? Papasakok kaip jos vyksta ir būna organizuojamos? Ar pats/-i jose dalyvauji?

2. Priedas

Interviu su Vilniaus pankų subkultūros nariais transkripcijos

I: - interviu atlikėjas

R: - informantas

Informantas 1

I: Pradedam nuo to koks tavo amžius ir išsilavinimas?

R: Amžius mano 25 metai. Esu baigęs Vilniaus M. Daukšos vidurinę mokyklą.

I: O vėliau, po mokyklos..?

R: Po mokyklos... Po mokyklos nėjau iš karto dirbti. Ėjau į profesinę mokyklą. Ten baigiau kursus floristikos, bet darbo taip ir neradau.

I: Aišku.

R: Buvo sunku su pinigais. Aišku. Taip toliau ir panašiai. Ir išėjom į gatves.

I: O sakyk ar laikai save pankų subkultūros nariu, dalyviu?

R: Be abejo taip. Nes kultūra yra... Visos idėjos ir panašiai, tai ne iš piršto laužtos, kad stilius tiesiog... Užsimetei kažką tai tokių rūbų, tokių provokuojančių visuomenę, o tiesiog yra toks dalykas kaip nesvarbu, kaip tu rengiesi, kaip tu atro dai, svarbu turi kažką galvelėj.

I: Aišku.

R: Jo. O taip tai darai ne taip kaip kiti, žiūrint į kitus stilius pankų ar tai kas bebūtų. Paprasčiausiai tą stilių propaguoji kaip tu nori. Iš viso kaip mąstai apie visuomenę tiesiog parodai save.

I: O kiek laiko esi jau toj subkultūroj?

R: Esu nuo mažumės. Nepriklausomai nuo to, kad baigiau dvyliką klasę ir patapau panku. Yra toksai dalykas kaip stebinti visuomenę iš kitos pusės kaip elgiasi su mumis, eiliniaais žmonėm. Ir juos tiesiog smaugia dėl paprasčiausiai tokių dalykų. O visa šita subkultūra ir pankų judėjimas yra pasipriešinimas prieš valdžią, prieš korupciją ir taip toliau ir panašiai.

I: Aišku. Na prie šito gal sugrišim vėliau ir konkrečiau. Tai maždaug po mokyklos įsitraukei, ar jau mokykloj žinojai..?

R: Ne. Jau mokykloj žinojau nuo pirmų dienų. Kaip pradėjau suvokti kas aplinkui darosi. Nuo mažumės.

I: Aišku. O kuo tave patraukė ta pankų subkultūra? Kodėl nusprendei joje dalyvaut?

R: Nusprendžiau joje dalyvaut, nes...

I: Muzika gal..?

R: Ne nebūtinai. Nebūtinai, muzika tai yra... Gali klausytis bet kuris eilinis žmogus. Ar tai būtų rokas ar tai pankrokas. Tiesiog tai patraukė ir mane, kaip ir minėjau, pasipriešinimas. Nesvarbu, kad tai yra tik tai pankų stilius ir tu tik rengiesi taip. O pats pajutai šitą dalyką, kai tave smaugia ir tiesiog neturi kur pasidėt, turi tam pasipriešint.

I: Aišku. O kaip sužinojai apie pankus?

R: Sužinojau būdamas apsuptyje pankų. Mano kieme nebuvo gežų ir uraganų. Paprasčiausiai visas kiemas buvo pankais, buvo šeima.

I: Aišku. Tai nuo kiemo dienų... Tiesiog draugai kiemo buvo?

R: Jo nuo kiemo dienų. Nu pat mažumės, kai dar tik ropojai aplinkui.

I: O sakyk kokia veikla užsiimi, kaip subkultūros narys?

R: Visi... Ne visi, bet dauguma kaip visi galvoja, kad pankai tai yra purvini žmonės, baigę penkias klases ir panašiai. Neišsilavinę. Tai netiesa. Iš pankų pusės, galima taip sakyt, žmonės yra gan geriau net gi

išsilavinę negu kiti žmonės, kurie atrodo eidami ar su švarkais ar su kuo nors, ta prasme... Turi išsilavinimus ir aukštus. Dažniausia, kiek pastebėta, esu ir aš vat būtent tas vat ir yra, kad aš pats esu tą pastebėjęs. Tai yra menas graffiti, paišyba ir taip toliau, Dailės akademija.

I: Aišku. Tai pats ir pieši, kaip suprantu?

R: Jo. Esu piešęs ir dabar paišau.

I: O su muzika kaip yra?

R: Muzika nebūtinai eina pagal judėjimą. Muzika gali būti bet kokia. Čia irgi tavo asmeninis reikalas. O taip tai, iš tikrųjų, ką esi pasirinkęs, tai nebūtinai gali būt ten pankas kažkuo, kad klausytum muziką. Paprasčiausiai pankroką ar kažką. Tiesiog žmogus pats pasirenka šitą dalyką.

I: Aišku. Bet vis tiek pankrokas jau prie pankų prisiskiria?

R: Jo. Paprasčiau kaip yra... Galiu pasakyt taip biškį plačiau... Yra tokie vadinami pankai galbūt sekantys madą prisiplakėliai.

I: Mhm.

R: Eina, trinasi, bando įstoti į gretas. Tai tuos pankus dažniausiai atskiria tie pankai. Pagal jų nu... Iš pradžių nesimato jų idėjų, atrodo seka šalia, visa kita. O po to išlenda visokie dalykai kaip nesutapimas mąstymo. Tai muzika irgi išduoda žmogų.

I: Tai, žodžiu, gali būt taip, kad sakysi, kad groji pankroką, bet gali nebūt pankas... Tas, kuris groja pankroką ir savo idėjas pankroke išskiria..?

R: Taip, be abejo taip. Taip yra ir daug tokių žmonių yra.

I: Aišku. O pankai, pankrokas tai tau yra daugiau laisvalaikis ar gyvenimo būdas?

R: Čia yra mano gyvenimas.

I: Supratau. O galėtum apibūdinti, kas būdinga šiuolaikiniam vat Lietuvos pankui? Na tiesiog neatsižvelgiant į tai, kas buvo anksčiau ten sovietmečiu. Ten Atsuktuvą minėjai anksčiau... O tiesiog va šiuolaikiniam. Kuo tai pasikeitė?

R: Pasikeitė? Aš va sakau, tokių pankų kaip pankų, kurie buvo 95-ais, 80-tais ar 70-ais, kaip gyvavo Sex Pistols ir taip panašiai, tai dabar yra labai mažumos tų pankų tokių tikrųjų. Ir, kaip minėjau, ateina nauji, bet ateina visai ne tokie kokie yra, ta prasme... Kurie buvo jau pankai. Tų pankų yra gretos mažos.

I: O kokias tų šiuolaikinių pankų išvaizda, gyvenimo būdas? Tu taip išskyrei aiškiai tikruosius ir netikruosius.

R: Jo. Iš pradžių gali apsigaut. Gali pažiūrėt ir į vieną ir į kitą ir nesiskirs niekuo. Apart gali būt jo plaukai ar kelnės nudažytos skirtingai tiktai. Čia gali užvelgti tiktai kai su tuo žmogum pabendrauji.

I: Tai iš esmės sakai šiuolaikinių tikrų pankų nėra daug.

R: Jo. Nėra daug jų.

I: O daugiau yra, kaip tu sakei, tų netikrųjų.

R: Jo. Netikrųjų prisiplakėlių arba einatnys į priekį... Ta prasme bando palaikyti šitą visą judėjimą, bet tokio kaip anksčiau pankroko nėra. Ypač Lietuvoj.

I: O ko reiktų, kad galėtum vadinti save tikru panku? Nes apranga ir, tarkim, sakei pankrokas, nebūtinai gali būt tų tikrųjų pankų. Tai kaip tada jau nuspręst kur tas tikrasis pankas? Ir kada ne? Ir kuo reikia, kad tu jau galėtum laikyti save tuo tikruoju panku?

R: Paprasčiausiai, kaip minėjau yra... Kai ateina į pankus tie vadinamieji pankai... Tiesiog reikia su jais bendrauti, reikia žiūrėti iš šono. Jeigu jisai sakys ir minės, ta prasme, ką tu sakai, jisai tau pritars, jisai įeina, galima sakyti, į jų gretas.

I: O ar šiandien pankams, na ne visiems, daugumai, būdinga iššaukianti išvaizda, kaip tai buvo būdinga ankstyviesiems? Tarkim ten Britanijoje ir Lietuvoj. Šokiruojanti išvaizda, skiauterės... Ar visa tai jau, kaip pasakyt, nėra taip reikšminga?

R: Yra reikšmės, yra, iš tikrųjų. Kad išsiskirti, parodai savo tą tokį galbūt už ką tu eini. Nu neeilinis žmogus, tu nešioji visokius antsiuvus ir taip toliau. Parodai visuomenei kas toksai pats esi. Pavyzdžiui, yra ant peties anarchija tu iškart gali save vadinti, kad tu neisi už politiką, už šitą visą... O tiesiog anarchija prieš vadžią, prieš visą šitą sistemą.

I: Aišku. Kokie tie antsiuvai? Plačiau papasakok kaip tai yra?

R: Čia yra dauguma...

I: Kas juose vaizduojama?

R: Grupės. Grupės daugiausia, bet apart, kaip sakiau, anarchija koks nors tai būtų antsiuvas, gali būt kitokių irgi. Pavyzdžiui galėtų būti minia žmonių iškėlusių kumščius, lazdas ir taip toliau ir panašiai prieš kažkokį pastatą arba prieš kažkokį vieną žmogų, kuris būtų tas politikas, tas toksai... Chamas vadinamas.

I: Aišku. O sakyk kuo skiriasi šių dienų pankai, ir tikrieji ir netikrieji, nuo ankstyvųjų pankų sovietmečiu? Jeigu pats žinai ar atsimeni.

R: Nu ką jie dabar skiriasi. Visų pirma vienas dalykas, kaip aš sakau, jų yra mažuma. Kitas dalykas jau tokių, kurie buvo dabar yra mažuma, galima sakyti beveik išnykę. O kurie yra tai jie yra net galima sakyti ir degradavę nuo to. O taip tai šiaip...

I: Skirtumai kažkokie yra?

R: Tiesiog skirtumai yra nedideli tokie kažkaip tai... Aš net negaliu išsireikšt. Aišku, taip 80-tais buvo tikras pankrokas. Dabar yra tai mažuma.

I: O galbūt esi svarstęs kodėl taip įvyko?

R: Todėl, kad atėjo žmonės... Tiesiog tie žmonės vat atėjo kiti. Tie paleiskim ta visa sistema politinė ir tie žmonės... Paprasčiausiai to pankroko sumažėjo todėl, kad juos irgi užsmaugė. Atėjo per daug žmonių.

I: Tai sakai šiandien ta subkultūra tokia per daug išplėsta, o tada buvo mažiau, bet tikrieji..?

R: Jo. Tada buvo daugiau kovotojų ir panašiai. Užtat aš ir sakau... Galima paminėt tą reikalą, kad ateina ne tie pankai, kurie reiškiasi apsireiškia tarp pankų tikrų. Paprasčiausiai jie, jeigu eit pasipriešintis valdžiai, jeigu riaušės kyla, tiesiog neina, nes nedrįsta jie... Jie paprasti eiliniai sekantys madą.

I: A, supratau. O tu sakai eiti prieš valdžią, prieš politikus tai kaip tai yra daroma? Muzikoje ar kažkaip kitu veiksmu?

R: Veiksmuose, be abejo veiksmuose, todėl kad jeigu minėjai muziką ar dar kai ką, ten galima pasakyti, kad išeini paprotestuoti su plakatais, paprasčiausiai pastovėti, nieks tavęs neišgirs. Už tai reikia imtis drastiškesnių, žinai, šitų visų dalykų, kad į tave atkreiptų dėmesį, kad tu priešinies tam dalykui.

I: Aišku. Kaip tai atrodo, kame jūs dalyvaujate?

R: Dalyvaujam tame, kad... Jeigu va mūsų negirdi, mes darom taip, kad girdėtų. Mes einam...

I: Kokios priemonės?

R: Imam iš pradžių... Net gi, kaip čia pasakius, viską beveik smurtu. Nes prieš smurtą nesukovosi.

I: O dabar pereinam labiau prie idėjų prie vertybių. Ir pradžia norėčiau paklaust ar tu pankus laikai underground'o ar overground'o subkultūra?

R: Šitą daugiau underground'o iš tikrųjų.

I: O kas tada būdinga underground'ui? Nu tiesiog kaip yra pagrindinės subkultūros... Galima taip vadint, ane?

R: Nu taip.

I: Ir yra overgroundinės. Tai va tas skirtumas. Ar galėtum palygint?

R: Nu, tiesą pasakius, nu...

I: Tiesiog kodėl pankai underground'inė subkultūra?

R: Todėl, kad jie yra išskirtiniai, bet jie kartu ir neišskirtiniai, nes jie irgi žmonės. Bet daugiau tas underground'as yra... Tai yra labiau, kaip galima pasakyti... Nu iš tiesų negaliu išsireikšt čionais, nes underground'as yra underground'as, tai yra kitų pankų pasilinksminimo ir taip toliau toksai buveinė, ta prasme. Antri namai, galima pasakyti. O tie galbūt yra iš aukštesniųjų, ta prasme, daugiau tokie... Ar būtų jie pasikėlę ar kažkas tai tokio.

I: O sakyk, tas underground'as gali būt siejamas, tarkim, su kažkokiu uždarumu, pagrindžiu?

R: Ką turi omeny uždarumu? Kažkur slėptis nuo kažko?

I: Na ne tai, kad slėptis, bet galbūt mažiau įsileisti... Nu tiesiog, kad panku ne taip lengvai tampama kaip atrodo. Kad tai yra savas ratas, į kurį ne taip lengva patekti.

R: Ne. Į šituos žmones galima įeiti. Gan, ta prasme, lengvai. Bet čia jau buvo irgi minėta, kad žmonės atsiskiria, kurie yra tie tikrieji ir netikrieji.

I: Tai į pankų subkultūrą ateini lengvai, bet tave, galima sakyti, savotiškai išbando ir arba priima ir žiūri kaip į savą arba tu esi toks..?

R: Čia kaip ir paprastoj aritmetikoje tokioje... Paleiskim draugų rate. Kai ateina irgi draugas, bet tas draugas nusišneka. Tai tas pats ir tarp jų, jeigu jis ateis ir jisai nusišnekės arba ten kažką prisigėręs arba ateis jeigu visus pankus ten laiko: narkomanai ir prisigėrę, nors jie turi aukštesnius išsilavinimus ir panašiai, tai visiškai ne tiesa, taip gali beleikas... Bet jisai bus išstumtas, jeigu jisai bus ne žmogus. Tada jau būsi degradas.

I: Aišku. O, pereinant jau prie subkultūros tų idėjų, tai galėtum gal plačiau papasakoti kokios pagrindinės idėjos, vertybės?

R: Sunku čia pasakyti, žinai.

I: Na kokias idėjas, kokias vertybes..?

R: Šita laisvė, nepriklausomybė...

I: Čia turi omeny nepriklausomybę kaip žmogui, ane?

R: Žmogus yra laisvas, o ne šiaip kažkur tai jisai... Juo manipuluojama ar kažkas su juo daroma. Turi elgtis laisvai ir jaustis žmogum.

I: O vertybės, kaip sakei, laisvė, dar kokių..? Net nežinau... Jeigu sakei ta kova, tai kova dėl laisvės ar..?

R: Dėl teisingumo, dėl laisvės.

I: Teisingumas, ane, laisvė, tokios..?

R: Jo.

I: O galėtum įvardinti kuo pankai išsiskiria iš kitų šiandienos subkultūrų? Jau nebūtinai nuo tų netikrųjų pankų, kaip tu sakai, bet kažkokie skirtumai, idėjos, gyvenimo būdas, gal kūryba..?

R: Jo skiriasi, pavyzdžiui, pankai tie patys su skustagalviais, skinheadais. Jie nesutampa todėl, kad paprasčiausiai jie yra rasistai. O pankai, kaip minėjau, daugiau už laisvę, už nepriklausomybę. Ne tai, kad ką noriu, tą darau, bet tai viskas turi ribas. O skustagalviai, jie paprasčiausiai nekenčia kitų kultūrų, nepripažįsta. Ir labai skiriasi šitie dalykai. Jie smurtu labai žiaurūs yra žmonės.

I: O pankų subkultūra su kitomis nekonfliktuoja?

R: Nu ne.

I: Nu tiesiog jie nežiūri į juos kaip į kažkokius prastesnius ar..?

R: Ne, tai labiausiai pjaunasi dėl to, kad ... Tiksliau kiti žmonės žiūri į pankus, kiti daleiskim stiliai ar tai būtų gotai ar tai būtų šiaip reperiai, jie prie tavęs prieis ir nieko nieko nepasakys. Pankas jiems irgi nepasakys nieko apskritai. Bet su skustagalviais jie priešai iki galo.

I: Aišku. O sakyk čia minėjai muzika toks kaip atskiras... Net nežinau. Per daug nesusiejai muzikos, to pankroko, su pankais. Bet vis tiek norėčiau paklausti kokia kūrybos tematika. Ar muzika apie ką ar gal jie kažkokius tekstus rašo, va zinus tarkim? Ar nežinau net tie patys graffiti piešiniai ką jie vaizduoja?

R: Vaizduoja... Na gal labiau nuo muzikos dabar pradėsim. Tekstai ir visa kita skiriasi, pavyzdžiui, rokas nuo pankroko. Rokas gali būti tai yra muzika, žodžiai apie žolę apie dangų ir panašiai, o pas pankroką tokio stiliaus daugiau eina, kaip ir aš tau pasakojau, apie tokius dalykus kaip smurtą, ateitį, žmonių, ta prasme, apskritai. Daugiausia eina tokie žodžiai: aš nekenčiu, aš priešinsiuos, aš eisiu iki galo...

I: O pats esi grojęs?

R: Taip.

I: Papasakok kaip sekėsi, kokia grupė, ką darėt, kur dalyvavot?

R: Na galima sakyti taip, repetavom, grojom underground'e. Muzika buvo, kaip minėjau va šituos žodžius, buvo tose dainose, tekstuose. Ir paprasčiausiai renginių nedarėm. Ir va tokie va yra žodžiai paprasčiausiai pasipiktinimas prieš visus šituos dalykus, kuriuos minėjau.

I: Aišku. O kokios pankroko grupės lietuviškos tavo nuomone geriausiai atspindi pankiškas idėjas?

R: Iš tikrųjų, galima sakyti, beveik visos tokios grupės. Nu yra išskirtinų grupių, bet paprasčiausiai kartais nekreipi į jas dėmesio į tą visą ritmą. Daugiau į žodžius žiūri.

I: Visos, bet vis tiek yra gi ir tų tikrų ir netikrų, kurie groja...

R: Jo yra yra... Toks dalykas, kaip kiti vadina, popsu. Ir yra komercija, kas liečia juos. Žodžiu tai yra anksčiau buvusi grupė Offspring tai vienas arba tai būtų Green day. Ir aš nuo to esu pradėjęs, bet po to jie pradėjo muziką tą pačią groti, bet pas juos žodžiai nuvertėjo ir jie užlipo tiesiog jau dėl pinigų.

I: O tos tikrosios tai sakai groja iš idėjos..?

R: Jo būtent iš idėjos groja. Ir groja dažniausiai ne visiems. Bet dėl to ne visiems, kad ne tai, kad ir patys užgrotų ant scenos, bet, kad kai kurie žmonės tos muzikos nepripažįsta.

I: Aišku. O sakyk ką manai apie tą dabartinę popkultūrą, populiariąją kultūrą? Kuo ji bloga, kuo ji gera?

R: Man asmeniškai, už kitus nekalbu, gyvenu savo idėjom, pankai kiti galbūt jom negyvena. Paprasčiausiai man nepatinka, asmeniškai, negyva muzika. Negyva muzika aš vadinu tą muziką, kuri... Galbūt jinai jau sugrota, ne fonograma, bet tiesiog nėra instrumentalo, nėra instrumentų aplink, o tiesiog į mikrofoną. Nėra, nėra gyvumo.

I: Aišku. Dar norėčiau paklaust ta populiarioji kultūra tai yra ne tik muzika, galbūt kažkokios, nežinau... Vartojimo įpročiai dar kažkas.. Na tiesiog tokia kaip overground'o galima vadint. Ir toks klausimas būtų kokie yra tos populiariosios kultūros privalumai ir trūkumai lyginant su pankų subkultūra? Ar galėtum kažkaip išskirti? Kuo yra pankai geresni ir kokie yra pankų trūkumai palyginus su...? Ir kuo ta populiarioji kultūra..? Tiesiog išvelgt joje kažką gal ir teigiamo.

R: Tiek pankų, tiek pop muzikos yra visur trūkumų. Bet dažniausiai, vėl mano nuomonė, bet manau kiti tikrai pritartų, bent jau mano draugai ir kiti, kad tai yra netgi aš galiu pasakyt nusišnekėjimas, tai nėra muzika. Ir vėl gi yra pankų mažuma, todėl, kad daug kam patinka netikroji muzika.

I: O ar pankų subkultūroje yra svarbios įvairios akcijos, tarkim, atkreipiančios visuomenės dėmesį į įvairias problemas? Tarkim socialines, ekonomines, politines ir kitas? Ar teko jose dalyvaut? Ar žinai ar jos vyksta?

R: Ta prasme...

I: Na tiesiog kaip jūs tas idėjas..? Tiesiog sakei turi tam tikras idėjas, savo nusistatymus, bet ką tu realiai padarai, nu kaip tai realiai vyksta? Nes viena yra galvoti, o kita yra daryti, tai vat ta praktika.

R: Pavyzdžiui, jeigu nori save parodyt tokie yra renginiai, ta prasme viešieji renginiai, kur išeina iš undergound'o, iš rūsių ta prasme. Pats grot viešumai, žmonėm. O daleiskim akcijos kažkokios irgi be abejo yra visokių akcijų yra.

I: Aišku, o galėtum gal konkrečiau. Tarkim kas daroma jeigu ne muzika jau?

R: Jeigu ne muzika? Kaip pasakyt į viešumą išeini kaip kažkas tave labai jau spaudžia, tada parodai žmonėm kas vyksta, padedi praregėti kas nemato kas aplinkui dedasi. Išeina ir bando patraukti kitų dėmesį.

I: Aišku. Dar pabaigai norėčiau paklaust. Jau šiek tiek minėjai, bet būtų įdomu sužinot ar pankai užsiima kokia nors kita veikla be muzikos?

R: Grupėse tai be abejo platinama muzika, nes kitaip daug nesugrosi...

I: O kaip platinat muziką?

R: Yra irgi kurie platina muziką. Nesivadina tas dalykas kaip populiarioji muzika, nes jos nedaug kas klauso.

I: O kaip jinai platinama?

R: Koncertuose, pačiuose uždaruose šituose... Underground'e.

I: O kaip įrašoma, nes vis tiek tam reikia ir pinigų?

R: Iš tikrųjų jie visi metasi pinigus, daro iš to ką gali ir nusiperka tą, ką gali. Tiesiog kartais to nedaug užtenka. Tiesiog kur repetuoja tenais pat ir išleidžia kompaktą.

I: Ir tai jau platinama tiesiog... Daug ir nepadarysi.

R: Daug ir nepadarysi. Tiesiog neina ta produkcija kažkur į parduotuves ar panašiai. Tik tai yra... Anksčiau ir buvo tokia parduotuvė, dabar jos jau nebėra, platindavosi tie kompaktai, bet irgi ten yra žmonės tik tie, kurie tą muziką klauso.

I: Na tai turbūt ir viskas. Dėkui.

R: Ner už ką. Visuomet prašom.

Informantas 2

I: Iš pradžių norėčiau paklaust koks yra tavo amžius ir išsilavinimas?

R: 24 metai. Išsilavinimas bus aukštasis universitetinis po maždaug trijų tikiuosi, kad po maždaug trijų mėnesių. O taip tai vidurinis pakolkas.

I: Aišku. O šiuo metu kuo užsiimi, be mokslu, pavyzdžiui?

R: Intensyviai muzikuojam.

I: O dirbt...?

R: Ne.

I: Dabar toks klausimas ar laikai save pankų subkultūros nariu?

R: Taip. Nelaikau savęs panku, bet laikau save tos kultūros dalimi tai tikrai.

I: O kiek esi įsitraukęs į tą subkultūros veiklą?

R: Nu tai kiek nu taip iki ausų. Ne tu ta prasme aš nežinau.

I: Kiek laiko?

R: Septyni metai.

I: O kuo patraukė pankų subkultūra? Kaip susidomėjai?

R: Tai, kaip ir visos subkultūros, prasideda viskas nuo muzikos. Nu išskyrus nacių idiotų šaiką. Bet šiaip tai nuo muzikos. Pradėjau paklaust sunkiau, sunkiau. Tada pamačiau ten atseit seni pankai, tai man tokie labai patrauklūs pasirodė. Tada pabandžiau paskvotint (aut. past. Skvotinimas – gyvenimas apleistuose negyvenamuose pastatuose) Vingrių gatvėj. Visai pavyko. Bet irgi toksai pseudo skvotinimas, žinai, kai atvarai pagert tenais į skvotą, o paskui važiuoji nakvot namo pas mamytę. Tai vat.

I: Tai šiaip iš esmės muzika buvo, ane? O idėjomis jau paskui pradėjai domėtis.

R: Taip. Idėjos tai šiaip patraukė, jie visada spindėjo laisve tokia.

I: O kaip sužinojai apie pankus? Nu tiesiog apie pačią subkultūrą, kad tokia yra, nes muzika tai vienas dalykas..?

R: Nu tai pradžioj ten iš viso vaikystėj per televizorių. Ten visokios legendos Clash'ai, Sex Pistol'ai ten visi žino juos tiesiog. Va ten senamiesty važinėdamas su riedlente, ten draugų buvo, kurie supankavo anksčiau arba kurie tiesiog buvo pankai, susipažinom. Taip palaipsniui.

I: Aišku. O kokia veikla užsiimi, kaip subkultūros narys?

R: Muzikine.

I: Tik muzika?

R: Stengiuosi į politiką, ideologiją nelįsti. Tiesiog muzika.

I: Aišku. O tai yra tau laisvalaikis daugiau ar jau skaitai, kad čia gyvenimo būdas?

R: Nu, ko gero, gyvenimo būdas.

I: Tai per tuos septynis metus taip įsitraukei, kad ta muzika ir veikla...

R: Užvaldė mano gyvenimą. Taip.

I: O sakyk koks bendraminčių ratas? Su kuo bendrauji? Tik grupės nariai ar kažkas plačiau draugai..?

R: Pagrindė bendraminčių ratas ir mano visi draugai beveik yra kokios nors grupės nariai. Irgi tos pačios scenos, po ta pačia vėliava visi. Tai va taip pagrindė. O daugiau, tai dar bendrauju su pora klasiokų tokių ir kaip ir viskas.

I: Papasakok kas, tavo nuomone, būdinga šiuolaikiniam Lietuvos pankui? Tarkim, kokia jo išvaizda, gyvenimo būdas..?

R: Čia ir yra didžioji bėda Lietuvos pankroko dabar, kad pagrindė, tai tie vadinami fashion punk. Mados pankai. Jie susižavi grynai kažkoku tokiu noru šokiruoti visuomenę. Ir jie ten nelabai ir gilinasi į tą muziką. Jiem nelabai tai rūpi. Jiem skiauterė, pavyzdžiui, ten auskarai tatuiruotės ar, nežinau, suplyšusios kelnės. Tai yra kieta. Ir dar yra toksai dalykas, kad maždaug alkoholizmą gali pateisinti pankroku. Atseit neribota laisvė. Tai daug ir geria be skaičiaus ir vadina save panku.

I: Tai tą laisvę supranta per tą alkoholį ir...

R: Mhm. Per alkoholį, narkotikus ir taip toliau.

I: Aišku. Tai iš esmės sakytum, kad yra tokie tikrieji ir netikrieji pankai?

R: Taip, tai visada buvo. Buvo ir idėjiniai pankai ir net gi tokia buvo kategorija, ir dabar yra, alko pankai. Mes juos vadinam bomžais.

I: Mhm. O tų tikrųjų vat šiandien kiek matai pats?

R: Yra yra, tikrai nemažai. Pavyzdžiui daugiau nei prieš kokius tris keturis metus. Dabar yra toks atgimimas truputėlį. Atsirado daugiau naujų grupių, stilių įvairovė keičiasi.

I: O nuo ko čia priklauso, kad būtent dabar pradėjo, kaip tu manai?

R: Aš nežinau gal gal protingesnė karta užaugo. Vat nežinau kodėl būtent dabar, bet dabar jaučiasi toksai renesansas pankroko Lietuvoje truputėlį. Muzikiniu atžvilgiu. Netgi dauguma tų pankų, kurie muzikuoja, tu nepasakytum, kad jisai pankas.

I: O ar šiandien pankam būdinga, nu iš dalies atsakei, ar būdinga iššaukianti išvaizda tokia kaip buvo ankstyviesiems, tarkim britų..?

R: Ne ne, visiškai ne.

I: Tai iš esmės galima tada būtų atskirti panką ar jisai yra tas, kaip sakei, mados pankas ar jisai tikrasis. Tai jeigu matai gatvėj iššaukianti išvaizda, tai jau gali įtart..?

R: Nu aš vat nežinau. Yra ir tų, kurie atrodo taip, kaip tie madingieji, bet jie yra labai idėjiniai. Bet dabar iš viso galima atskirti panką pagal amžių. Jeigu maždaug skiauterėtas ir nebarzdotas, tai nelabai... Pagal amžių.

I: Aišku. O gal žinai ar teko girdėt kuo skiriasi šių dienų pankai nuo pankų Lietuvoje sovietmečiu?

R: Tai šių dienų pankam nu nebūdinga ta... Dabar, kaip čia išsireikšti, nebūdinga ta kova už Lietuvos laisvę, pavyzdžiui. Visos tos idėjos, jos nebėra aktualios.

I: O dabar kova daugiau... Tiesiog sakai, kad tiems ankstyviesiems Lietuvoje, tai vis tiek jie buvo kažkiek ir politiškai aktyvūs..?

R: Taip, be abejo. Maištininkai tokie. Jie turėjo prieš ką maištauti, prieš sistemą. Tada tai buvo žymiai pavojingiau, dabar tavęs KGB netardys vien už skiauterę.

I: O šiandien tada kaip ir nebeliko to priešų?

R: Iš viso jo. Paradoksas toks, kad galima sakyti, kad pankam nebeliko prieš ką kovoti. Vienintelis priešas dabar vienijantis visus, tai naciai. Kurie daro šūdus...

I: Ai susipriešinimas, ane?

R: Taip būtent va tie skindead'ai, nacionalistai, kurie vis dar kovoja už tą laisvą Lietuvą, tik nesuprasi kokio (b..). Ir šiaip kurie yra tokie pseudo patriotai. Nors aš nežinau, reikia skirt patriotą nuo idioto. Radikalūs tie. Nu jie daug daro blogo.

I: O šiandienos pankus laikytum labiau underground'o ar overground'o subkultūra? Ir kodėl?

R: Nu va čia irgi taip įdomiai. Yra visokių tų pankų. Yra va tokios grupės kaip Armatūra ten žinai. Tai jie jau gali... Bet tai irgi jie toks ir popsas, jie užsitarnavę tai. Ten kažkada jie buvo underground'as. Dabar tas underground'as jau tokio nebeliko to... Nežinau net kaip pasakyti. Būna ir tas rimtas pankų grupes kviečia į pop festivalius grot.

I: O tai ta veikla pati. Nu nebūtinai muzika. Muzika tai viešumoje irgi gali būt atliekama ir festivaliuose ir nebūtinai pankų festivaliuose.

R: Ir rūšį kur nors.

I: Jo. Bet pati veikla, pati ta subkultūra?

R: Ne ji tikrai nėra atvira. Gal jo labiau link underground'o būtų. Pogrindinė, taip.

I: O galėtum dabar papasakoti, tarkim pankų subkultūros šiandien pagrindinės idėjos, vertybės?

R: Tai taip, nu tai aš galiu bendrai paėmus. Nebūtinai apie save, o tiesiog tai taip tai yra tos šakos, tai DIY, tipo „pasidaryk pats“ visas tas reikalas. Po to antifašizmas būtinai. Čia irgi yra pankų apolitiškų, yra grynai politiškų, yra gi komunistų įvairiausių pankų. Dabar į tą pankroką labai daug kas kišama yra. Ir tas rastafari (aut. past. Subkultūra siejama su regio scena) yra gretinamas prie pankroko. Nu irgi kaip ska yra kažkokia pankroko atšaka arba atvirkščiai pankrokas yra ska atšaka. Ir nuo to ska rokstedis, regis. Viskas taip ir susivaro.

I: O apie tą DIY plačiau. Vis tiek sakei laisvė, kažkokia saviraiška tokia laisva dar kažkas. Kaip tai DIY jeigu plačiau? Kokias vertybes jisai iškelia ir..?

R: DIY yra grynai toks kaip kapitalizmui pasipriešinimas. Jeigu visiškai įgyvendinus DIY visą tą ideologiją, teoriją, tai turėtų nebelikti kapitalistinių santykių, turėtų nebelikti pinigų iš viso. DIY ir siekia to, kad tu nebūtum priklausomas nuo materialaus pasaulio, visų tų kapitalistinių šūdų, kad tau tiesiog nereikėtų pinigų. Tu viską galėtum pasidaryt pats. Po to yra labai daug kas nuo maisto iki drabužių.

I: O kaip tos vertybės..? Tarkim yra iškeltos kažkokios, ane, prieš vartojimą, už tą laisvę, už nevaržomumą, už tą nepriklausomybę nuo kažkokių finansinių dalykų. Tai tokia yra vizija to pankroko scenos, ane? O kaip tai įgyvendinama realiai. Nu čia viena yra sugalvot, o kita yra jau veikt, tai va kaip stengiamasi tas idėjas realizuoti?

R: Įvairiai. Tai gali būti va, pavyzdžiui, žiūrėk va šitas maikonas, ane? Aš tau parodysiu jį. Čia jis yra homemade'as. Padarytas va namie tiesiog. Tai gali būt ir alkoholio gamyba ir po to ne parduot draugam, o tiesiog duot. Lygiai taip pat tai gali išsivystyt į kapitalizmą, tu gali prisidaryt maikių ir po to jas pardavinėt.

I: O sakyk kuo pankai išsiskiria iš kitų šiandienos subkultūrų?

R: Nu pankai po hipių yra antra pagal senumą. Čia toksai jau būtų. Nors čia irgi galima ginčytis. Kiekvienas savaip sako. Ten koks skinhead'as sakys, kad nee. Bet tai... O nuo kitų, tai dabar gi tu jetau yra gi subkultūrų tokių idiotišku ten visokie hipsteriai ir taip toliau. Ten visokie pseudo menininkai, visas tas fluxus generation'as. Va po to kas reperiai. Nu kas tie reperiai iš tikro. Nu irgi įdomiai, irgi su savita ideologija. Skinai, naciai tai (bl...). Čia vienu žodžiu (bl...) galima viską apibūdint, idiotai. Dar subkultūrų, ultros, chuliganai (aut. past. futbolo sirgaliai – hooligans), metalistai, gotai. Visi turi savo kažką.

I: O pankai. Vat toks bruožas, kurio jau su niekuo nesumaišytum. Ar idėja, ar vertybė, ar kažkokia veikla, praktika dar kažkas. Kuo galėtum..? Nu išvaizda ten pankus nuo kokių gotų ar skinhead'ų atskirsi. Tai va toks vienas, pavyzdžiui dalykas. O muzika...?

R: Muzika irgi. Nu tai dabar sakau ten gali būt pankas klausantis regio ir gali būt pankas, kuris klausosi death metalo, vat kaip aš. Va o galima atskirt pagal tokį dalyką, manau, iš visų subkultūrų. Paimk sumuštinį labai skanų ir gražų, bet iš konteinerio ir duok. Tai pankas net nepažiūrės ir suvalgys.

I: Tai toks, nežinau kaip čia pavadint, anarchizmas...

R: Taip. Be abejo tai anarchija taip taip, taip.

I: Tai tos idėjos irgi yra dalis tos subkultūros?

R: Be abejo.

I: O muzika, kaip sakei jau..?

R: Jau dabar spektras labai platus, labai.

I: Jau ji nebetampa tuo ženklų kaip, tarkim, sovietmečiu rokas buvo?

R: Arba šiaip punk⁷⁷ štatuose visa ta banga, pas britus. Tai jau nebėra taip. Ir tokios vienybės nebėra.

I: Jo norėjau klaust ar subkultūroje jaučiasi tas grupiškumas, solidarumas kaip buvo anksčiau, kai subkultūrą galėjai vadint grupe? Nes dabar ir pats sakei, kad esi dalyvis, bet nesi pankas.

R: Aš tai grynai vat dėl muzikos ko gero. Nu nes mes jau kažką pasiekėm, turim savo gerbėjų ratą, tą stilių varom.

I: Gali plačiau papasakot nuo ko ten viskas prasidėjo ir kur jūs dalyvaujat, ką kuriat?

R: Mes stengiamės kurti aš dar negaliu pasakyt, kad jau mum taip labai pavyksta. Bet aš pats manau, kad pavyksta. Vadinas *crust punk* tas stilius. Tai čia yra toksai metalo ir pankroko mišinys. O pats tas stilius, kaip ir daugelis stilių rūšiuojami pagal ritmą.

I: O nuo ko čia viskas prasidėjo. Turbūt vėliau negu pats susidomėjai?

R: Jo jo. Klausiau iš pradžių pankroką, tą paprastą, ten ska visokius. O tada kažkaip užsinorėjau kažko rimčiau. Paklausiau. Po truputį, po truputį ten ir susižavėjau tuo stilium, panirau į jį giliau. Susidomėjau ten ideologija. Vis tiek pagrindas viso šito tai tipo *no war* prieš karą.

I: O kur dalyvaujat su grupe ir kaip ta muzika platinama? Koncertai kaip vyksta? Čia yra tokie kaip visai atviri ar tiesiog tik saviems?

R: Tai žiūrint kaip kur. Jeigu yra koncertas... Dabar matai, dabar yra tas šūdinas facebook'as. Per jį jau platinama yra viskas ir ten prieinama yra bet kokiam durneliui, kuris turi internetą. Bet yra tokių vietų kaip, pavyzdžiui klubas 11/20. Tai žmogus, kuriam tai nieko nesako, jis pamatys, kad tokia ir tokia grupė groja tada ir tada. Ir iš viso net gali būt parašyta „visur kaip visada“ ir jisai žinos kur ateit ir kelintą valanda ir net gi kiek litų būt paruošus. O gali būt ten koncertas kur nors open air'e kur laisvai per facebook'ą pasiskaitysi atvyksi arba va Pogo (aut. past. klubas), kaip mes va gegužės 7. Skylė jo majo.

I: O kaip muziką platinat, įrašinėjat..?

R: Taip nu tai platinam tiesiogiai. Įrašėm albumą.

I: Taip, bet yra girdėjau kažkokios *independent labels* ten kur patys vos ne garaže susipirkę tą... Kur repetuoja ten įrašo.

R: Tai galima, taip. Tai mes tai irgi įrašinėjom nu realiai studijoj pas Verbaitį. Ir irgi nepriklausom jokiam label'ui (aut. past. įrašų studija) mes išsileidom patys.

I: Yra savi finansai tiesiog. Pasidaryk pats.

R: Taip. Visiškai. Ir net yra tas label'as „Pasidaryk pats“.

I: O tokių nepriklausomų įrašų studijų, kad grynai pankiškų..?

R: Blemba nelabai žinau. Nu galima, žinai, garaže viską susijungus ten daryt toki dirty purvą. Bet tai irgi yra savita jėga. Ten visokie japonų noizeriai, tai jie specialiai pasidaro švarų įrašą ir po to stengiasi jį kuo labiau supurvint, kad gautųsi dirty toksai.

I: O sakyk kokios pankroko grupės Lietuvoje geriausiai atspindi tas pankroko idėjas?

R: Oho, oho. Hmm. Kad aš nemėgstu jų visų. Nu nežinau iš jaunimo tada. Yra *Avarinis įėjimas*, bet čia jau visai jaunimas, bet jeigu jie varys taip toliau, tai visai jiems gera ateitis šviečiasi. Po to kas... Nu va ten iš to tipo dabar labai madinga pasidarė visur tą metalą kišt tenais. Pasivadint trash'u (aut. past. trash metal). Ten tie patys pankai pasivadina tash'eriais. Ir *GFT* irgi nebloga grupė. Dabar visi persimetė ant tokios sunkesnės. Va *Lachudra*, draugai. Nu čia apie ką šneku, tai draugai. Nu toks bendraminčių ratas draugų per slash'ą pažįstamų.

I: Nu tai grupės, su kuriom irgi tenka grot.

R: Taip. Nu tai nori nenori po to po koncerto kartu išgert. Nu ir gimsta tos draugystės taip. Dar tada paminėsiu prie grupių būtinai *Wasted bullets*. Čia pati geriausia Lietuvos grupė. Čia mūsų tipo. Neabejotinai geriausia Lietuvos grupė (juokiasi). Nu *Toro bravo* dar groja. *Toro bravo* savo tą patį Oi rock'n'roll, street punk'u dar vadinama. *Netvarkoi*.

I: Aišku. O vat kaip viskas vyksta? Nes teko skaityt, kad pankai siekia grot ne tai, kad išpopuliarėt ar kažką, o tiesiog tai yra bendravimas su auditorija.

R: Taip tai čia gal net irgi prie to DIY truputėlį. Padaryk pats tipo. Čia irgi įdomiai. Nu taip kam tai patinka tai siekia. Ten būna vokalas nušoka nuo scenos ir varo į auditoriją su mikrafonu. Bet realiai taip jeigu panaikinsi tą ribą, tai gero konco nepadarysi, nes maždaug procentaliai 50 procentų ateina į koncertą ne muzikos klausyt, o pagert. Tai jiems ten nelabai ir rūpi. Kai kas ateina pasimušt. Nu tai toksai gauna į snapą ir eina namo. Ko norėjęs tą ir gauna.

I: O kokia yra pankų kūrybos tematika, kokios tos kūrybos nuostatos?

R: Kūrybos nuostatų nėra. Gali dainuot apie b..., gali dainuot apie dievą. Čia jokio skirtumo. Bet tiesiog pagrinde tenais nu... Jeigu tu turi ką pasakyt, tai sakyk. Bet tokia vyraujanti tematika, tai gal yra tas antifasizmas, po to tas antimilitarizmas. Kai kas kovoja vat prieš tas pačias sąjungas. Prieš nu nežinau prieš tą Europos sąjungą. Kai kas nežinau prieš religiją kovoja. Nu kiekvienas... Bet realiai ta kova kažkokia jinai turi būt, nes tai yra kaip įkvėpimas kažkoks, nežinau.

I: Tai iš esmės gali būt visaip, bet dažniausiai tai tas pankiškas idėjas, kurias kelia ta pankiška filosofija, tai iš dalies atspindi ir kūryboje.

R: Taip, taip.

I: O sakyk ką manai apie tą dabartinę popkultūrą, populiariąją kultūrą?

R: Čia galima išsiplėsti... Nu aš ką galiu pasakyti, ką aš norėčiau pasakyti, kad ne Kubilius kaltas, pradėkim nuo to. Per dvidešim nepriklausomybės metų televizija Lietuvoje, būtent televizija, iš žmonių

padarė durnių durnius paskutinius. Dabar labai daug ką formuoja tas vat televizijos kultas. Taip pat aš garantuoju tuoj atsiras kokių nors naujų subkultūrų. Lygiai taip pat kaip pažiūrėk kokį turėjo muzikinį pasisekimą ta muzikinė kastracija “Kelias į žvaigždes”. Taigi jie užsidirbo babkių. Valinskas užsidirbo bapkių. Todėl, kad buvo daunų, kurie pirko tuos albumus, kurie ėjo į koncertus. Ir lygiai taip pat dabar Lietuvoj yra su repu koku. Nu visiškai popsas totalus. Jie be reklamos neišgyventų. Pankam reklamos nereikia.

I: Tai čia yra visiškai kita barikadų pusė galima sakyti.

R: Jo.

I: O sakyk dabar kaip tu manai kokie yra tos populiariosios kultūros privalumai ir trūkumai lyginant su pankų subkultūra? Ar viskas ten yra taip vien tik neigiama?

R: Matai aš niekad negalvočiau ir niekad nebandžiau pažvelgti į visa tai iš teigiamosios pusės. Mane tai ta nu robotukų armija žinai. Stengiasi tokie būt pelytės. Tokie daryt taip kaip visi, kad neduok dieve neišsiskirčiau, nes... Esmė jiems rūpi, ką apie juos galvoja, ką apie juos kalba kiti. Pankrokui tai yra visiškai vienodai. Gyveni tik kartą ir čia nėra reikalo ir laiko nėra sukti galvą dėl kitų. Tegu jie patys parinasi su savo bėdom.

I: O dabar, jeigu taip ne apie muziką šnekant, ar pankų subkultūrai yra svarbios ar vyksta įvairios akcijos atkreipiančios visuomenės dėmesį į įvairias socialines, ekonomines, politines problemas?

R: Nu buvo irgi vat kovo 11, kai buvo tos eitynės, tai atsirado keli drašuoliai, kurie išdrįso ten perbrauktom svastikom atsistoti jiems prieš kelią. Bet buvo policijos nuslopinti, nes tipo negalima, jie turi teisę čia eit ir rėkt *juden raus*. Nu tai va tokios. Po ten vyksta vegan fronto viso, už gyvūnų teises daro jie ten šiošias tokias.

I: Veganai irgi prie pankų galima sakyti, ane?

R: Nu jo galima sakyti.

I: O žaliųjų judėjimas?

R: Irgi čia prie to pačio. Nu ten, žinai, pagrinde pas pankus aktualiau ta meilė gyvūnui. Tipo jau geriau nužudyt žmogų negu gyvūną, bet čia iš mano pusės tik tai. Bet kad medžius jie ten saugotų, ekologija, tai Lietuvoje tas nėra aktualu.

I: O kaip tos akcijos yra organizuojamos gal žinai? Ar pats jose dalyvauji?

R: Taigi internetas yra. Yra tenais tie visokie portalai, kurie neprieinami kiekvienam. Tam pačiam hardcore (aut. past. internetinis puslapis www.hardcore.lt) ten forumėlių visokių yra kur šnekasi apie reikalus tipo. Ir ten negali lišt kiekvienas ir skaityt. Arba per tuos pačius koncertus ten susišneka davai ten tada ir tada padarom... Arba ką užmato iš užsienio. Arba būna šiaip ten tradicijos. Pasaulinė ten kokia nors... Va vasario 8 yra pasaulinė antifašizmo diena.

I: Ir pabaigai dar sakyk ar pankai užsiima kokia nors kita veikla be muzikos? Nu čia kaip minėjom tas akcijas, bet dar gal yra, kaip sakei va internetiniai forumai, va zinai..?

R: Zinai vo. Pamiršom zinus. Zinai leidžiami yra, kurie visada yra nemokami. Vėl gi tas anticapitalism. Tenais zinuose platinamos, tenai pagrinde būna grynai idėjiniai, tokia ideologiniai, ten „neėsk mėsos...“. Nu įvairaus pobūdžio tų zinų yra ten „neik į kariuomenę...“. Vat lygiai taip pat pankam yra visiškai vienodai... Va prie tų pačių akcijų, pamiršau paminėt, va irgi pankrokas palaikė, tie, kas išdrįso iš tikro, nes čia kai buvo gėjų eitynės irgi. Piderastų, nu čia kaip pavadinsi, taip nepagadinsi, bet... Pankai dažniausiai jie ne homofobai, nes ir man visiškai vienodai kas kur savo pempę kiša. Tai yra ne mano reikalas. Tai va buvo tokių, kurie išdrįso kartu su jais pražygiuot, papevēsuot ta vaivorykštės vėliava. Lygiai taip pat kaip kitoj barikadų pusėj stovėjo tenais seimūnai mūsų kai kurie. Mano kursinio vadovas supistas naxis. Tenais tie patys naciai skindead'ai apsiputoję rėkė „žudyk piderastą“. Kai kas net ne lietuviškai, nes nemoka lietuviškai, bet trispalvė čia puikuoiasi. Taip vat.

I: O kas rašo zinus?

R: O zinus rašo tokie kaip aš. Vat sugalvoja padarom. Aš va dabar irgi turiu klausimynas man atsiųstas, tik kad mokslai užspaudė neturiu laiko atsakyti irgi. Tiesiog vat kas nors susigalvoja. Ten, pavyzdžiui, vienos grupės vokalistas, kitos grupės gitaristas ir šiaip koks nors prijaučiantis išleisti ziną tipo. Čia labai paprasta, jeigu turi ką pasakyti, tai sakyk, netylėk. Va čia irgi prie tos ideologijos.

Informantas 3

I: Iš pradžių norėčiau paklaust koks tavo amžius ir išsilavinimas?

R: Man yra 26 metai. Aš esu baigęs bakalaurą chemijos, o iš magistrantūros, tai nebaigtas fizikos.

I: Bet dabar mokaisi, ane?

R: Šiuo metu sustabdęs studijas ir nežinau ar tęsiu.

I: O šiuo metu daugiau kuo užsiimi?

R: Šiuo metu dirbu viešojoj įstaigoj, muziejuje. Esu gidas edukatorius. Pasakoju įdomius dalykus žmonėms. Šiaip didelę mano laisvo laiko dalį užima muzika. Grojimas projektuose, grupėse ir panašiai.

I: Ar laikai save pankų subkultūros nariu ar dalyviu?

R: Nu čia reiktų žiūrėt kas tai yra tas dalyvis. Bet čia nesigilinant į apibrėžimus galbūt tiesiog... Dalyvis... Nu iš tos minimalios pusės, kad aš kažkiek... Kažkiek kartais padedi, palaikai kažkokiu būdu. Nežinau, ten renginių metu. Bet tai yra labai toks minimalus, nes nu ta prasme... Tai, kas daugiau iš tokios radikalaus gyvenimo pusės... Aš radikalių ribų kol kas savo gyvenime neturiu susidaręs. Tai, sakykim, tas padėjimas toks, grynai dalyvavimas, jisai nu pasyvus daugiau sakyčiau.

I: O muzika sakei, tas pankrokas...

R: Nu jo čia jau kaip pasakyt... Tavo išraiška susikaupusios kažkokios energijos blogos ar galbūt geros, nežinau kokia tik gali būti. Tu tiesiog išeini iš darbo, iš gatvės, sulendi į savo rūšį išleidi kažkokiu tai būdu savo energiją per muziką.

I: Tą pankroką, tarkim, kuri jūs grojat, tai galima laikyt tam tikra pankų kultūros dalim?

R: Jo. Sakykim, jeigu kalbant tą grupę, kurioj aš ska punk'ą, greičiau, groju, tai to pankroko ten nėra tiek daug. Sakykim kas yra laikoma kaip originalu, kažkas tokio link pankroko, gitarinis ten grojimas ir panašiai. Bet nu...

I: Bet galima laikyt tą muziką pankų..?

R: Jo galima, nes nu iš esmės koncertai daromi, nu kol kas šiuo metu nedarom koncertų, bet anksčiau būdavo. Ir paprastai ska punk'o grupės koncertuose lankosi ir tie patys pankroką mėgstantys žmonės ir ne tik. Ir ska muziką mėgstantys, ir regį ir... Aš manyčiau, kad galima būtų laikyt.

I: O kiek esi laiko ištraukęs į tą dalyvavimą?

R: Šiaip nu pastaruoju metu galbūt suėdė mano dalį laiko visokie ten mokslai, darbai ir taip toliau. Tai dėl to esu toks daugiau pasyvus ir veiksmas vyksta tik tai muzikiniam mano gyvenime. Anksčiau, maždaug 11 – 12 klasėj ten prasidėjo koncertų organizavimai pirmieji, sakykim. Aš esu ne vilnietis, bet gyvenu čia jau kuris laikas. Tai savo gimtajam mieste koncertų organizavimas, sakykim, irgi pankroko ten... Ska, regio kažkokie koncerčiukai. Čia maždaug būtų prieš aštuonis gal metus. Susipažinau pradėjau kažkokią tai veiklą. Bet po to, sakau, jinai taip persisuko į tą tokį sistemini gyvenimą. Sistema tave įtraukia, įlupa, suveržia kažkokiais būdais.

I: Aišku. O kuo tave patraukė pankų subkultūra?

R: Visų pirma, nu kaip ir viskas yra paprastai nutinka per draugus, per pažįstamus. Nes tu pradžioj apie tokius dalykus net nežinai. Tiesiog galvoj tau negimsta idėja, kad galbūt kažkur kas nors yra ten, metalistas pavyzdžiui.

I: Nežinai ko nežinai.

R: Nežinai ko nežinai. Tai tiesiog pirmiausia ateina per draugus, susipažįsti su draugais ten kolektyvai, tūsai ten kažkur. Ir tu pamatai, kad tie žmonės yra kitokie negu, sakykim, gatvėj, mokykloj, netgi namuose daugeliu atvejų. Nes pavyzdžiui, aš galiu pasakyti, kad aš daugiau išmokau iš draugų gatvėj.

I: O kaip sužinojai..? Kaip sakei, tie patys draugai. Nes kaip kiti sako, kad pirmiausia muzika patraukia.

R: Pradžioj jo buvo pati muzika ir ten tos idėjos ne tiek buvo... Nu, suprant, kai tu esi toks pakankamai tam paaugliškam tam lūžyje tokiam. Tipu tarp 18 ir 20, Kur nu labai sunku, bent jau man, tai buvo atskirti kur čia kas. Aš nesigilindavau į vienus dalykus, ten į kitus mažiau, į kitus gilinesi, žodžiu tai...

I: O sakyk koks bendraminčių ratas, žiūrint iš tos subkultūros pusės? Ar tai yra tik tavo grupė ar dar kažkas..?

R: Ne vien. Yra draugai, su kuriais tiesiog bendrauji kažkokiais klausimais. Galbūt ten susitikti kur nors, nežinau, darant kažkokius renginius, kažką rengiant. Bendravimas vyksta ne vien tik mūsų tame rate, kuriame mes teikiame savo muziką kažkam, kuriame mes patys grojam.

I: O kokia veikla užsiimi kaip tas subkultūros narys? Minėjai muziką, bet, tarkim, gali būt kažkokia muzikos leidyba, gatvės menas ten trafaretai visokie, paskui fanzinai...

R: Šiuo metu tikrai neužsiimu jokia kita veikla išskyrus muziką. Anksčiau ten buvo keletas bandymų ir zinus visokiausius daryt ir... Bet tiesiog kažkaip taip dabar to nėra. Yra kitos veiklos, kitos mintys, kitos idėjos kažkokios.

I: Pagrinde visos idėjos ir saviraiška per muziką.

R: Jo, aš tai nuo mažens, nuo vaikystės visiškai grojantis ir ten dainuojantis, tai pas mane kitaip ir negali būt.

I: Ar dalyvavimas subkultūroj yra daugiau laisvalaikis ar tai laikytum gyvenimo būdu? Tarkim dabar ar anksčiau.

R: Tuoj sudėliosiu. Tiesiog tu savo gyvenimą kuri turėdamas kažkokias vartikslai, kažkokias susikuri sau, nežinau, iliuzijas kaip tu norėtum gyvent, kaip tu galėtum gyvent. Tai pas mane tai sakyčiau yra ne vien tik laisvalaikio, nes aš turiu galvoj, kad aš kiekvieną veiksmą darydamas... Nu kas tai galbūt yra apibrėžiama kaip pankiška idėja. Ten koks nors nešiuokšlinimas, ten gerbimas kito žmogaus laisvės, privatumo, tos idėjos palaikymas, kad visi lygūs ir taip toliau... Nu tų principų aš laikausi ar vat tas man šitie visi dalykai atėjo nu grįžtant dar prie to, kad tas man atėjo grynai per šitą vat subkultūrinį domėjimąsi ir panašiai. Ir tau paskui galvoj... Tiesiog atsiriboji vat nuo tos tipo čia vat pankas, čia metalistas taip galvoja. Aš tiesiog pasiimu iš to iš to ir aš kuriu savo gyvenimą tokį, bet iš esmės tu gali įžvelgti, kad čia pankiška elgiasi, čia taip, iš serijos... Nu toks žinai stengiesi būti laisvas, atviras, kuo geresnis kitiems ir...

I: Ar galėtum pasakyt kas būdinga šių dienų Lietuvos pankui? Jo išvaizda, gyvenimo būdas...

R: Nu sunku pasakyti vien dėl to, kad aš kai anksčiau dar pats nesidomėdamas, nedalyvaudamas, negrodamas ir jokiais būdais nesusijęs su šitais dalykais, tai aš matydavau, kad pankas nu tai jis toks tos amerikietiškos ar britiškos išvaizdos turintis žmogus, kuris išsiskiria savo ten išvaizda. Nežinau, skiautiakas ten kožucha visa, ten grupės kažkokios našifkės (aut. past. antsiuvas ant drabužio, pankiška atributika) ten kerzai. Nu, žodžiu, tokia vat būdinga išvaizda kas yra laikoma tuo jau tipo panku. Bet šiandieniniai tai, sakau vat keletas pažįstamų draugų yra žmonės, kurie grynai dar laikosi tokių senų galbūt tradicijų. O šiuolaikiniai tai aš jų iš viso nesuprantu tiesiog tų žmonių. Nes tai dažniausiai yra jauni žmonės, jaunuoliai tokie, kurie dar... Nu jie neskiria tiesiog. Jis ten vaikšto į pankroko koncertus ten užsidėjęs kažkokias kelnes, džinsus ten užsisiuvęs ten ska našifkę kokią nors, ten su skrybėle kažkokia, žinai, ten su kuprine. Ir po to žiūrėk jau jisai kokiam makdonalde trinas. Nu toks tipo kur... O tų žmonių tai yra labai mažai.

I: Tai čia galima atskirt tokius, kaip vadint, tikrieji ir netikrieji pankai kažkas tokio turbūt?

R: Matai, tas pankas tai yra čia kažkoks pavadinimas daugiau vadovėlinis apibūdinimas žmogaus. Vat įspaustas į standartą kažkokį vat, kad vat pankas, tai jisai ten turi nevalgyt mėsos ten, žodžiu, kažkokių... Iš kitos pusės tas pats pankas jis ten vaizduojamas kaip girtuoklis kažkoks prasilakęs, ten skvoteris užsidaręs į kažkokį urvą ten kur nors kanalizacijos šuliny, ir panašiai. Nu yra tokia standartinė nuomonė. Bet man tas visiškai... Aš kitaip įsivaizduoju žmogų, kuris visai kitaip gyvena. Man labai vat sunku pasakyti. Aš niekada negalvojau kaip aš galėčiau apibūdinti savo tą panką žmogaus suvokimą. Galbūt aš net terminą kitą sugalvočiau.

I: Kuo skiriasi šių dienų pankai nuo pankų Lietuvoje sovietmečiu? Gal žinai, teko girdėt?

R: Jo, tai... Matai, aš per daug nesidomėjau tuo sovietinių žmonių idėjomis. Bet kiek esu susipažinęs tai maždaug, kad tuo metu buvo irgi savotiškas pasipriešinimas ten valdžiai kažkokiai tai, priespaudai ir panašiai. Tai šiandieninis true pankas, kuris kuris kažką nori pasakyti, išreikdamas, ar dainuodamas, ar rašydamas ant sienos ten kažkokį tai socialinį paišalą. Tai tiesiog jie turi glaudų kažkokį ryšį, man atrodo, nu kad ta prasme išlikęs galbūt priešas jisai abstrakčiai yra vienas ir tas pats, bet jis tiesiog kitokią formą įgavęs. Tuo metu ten galbūt sakykim kažkokie sovietiniai ten šūdai, KGB gal kažkas dar

ten, sunku pasakyti, nes per daug nesigilinau į tuos dalykus. O šiaandieniniai? Nu vis tiek einama prieš tą pačią sistemą, bet jis yra kitokia, nes pasikeitė gi laikai.

I: Tai šiaandien priešas, ta sistema galbūt galima įvardinti kaip kokią tai populiariąją kultūrą, popsą..?

R: Jo jo jo. Popsas, vartotojiška kultūra, nors iš esmės nu jinau buvo ir sovietmečiu tik tai ten galbūt buvo jinau taip labiau nu kitokiais level'iais. Sakykim čia (aut. past. žemiau) vartotojiškumas, o čia (aukščiau) daugiau ta jau kontrolė žmogaus, teisių tavo pažeidimai kažkokie, valdžios kišimasis ten, sekimas tavo ten gyvenimo ir ten pajudinti piršto be valdžios žinios. Nu kontrolė. Iš esmės dabar tas susikeitė vietom. Dabar jau išlenda tas, kas verčia žmones būti masėmis, būti gabalu vienu, judėti visur, daryti viską, pirkti tą patį, galvoti lygiai taip pat, elgtis taip pat. Nu nebelieka išskirtinumo visiškai.

I: O pankų ir yra vieną iš tų vertybių, kažkoks nepriklausomumas, ane?

R: Jo jo. Čia yra būtent iš tos pusės ką aš galėčiau tuo nevadovėliniu, kaip aš įsivaizduoju, sakykim, žmogus apie tai net negalvoja, jis atsiriboja. *Fuck you*, turėk tu ten, būk tu ten pankas, nešiok tą savo kožūchą ar ten kerzą, nežinau, ir pofik man tavo plaukai. Tiesiog tu turi galvoj, kad... Aš pasigavęs sau galvoj kažkokią idėją ir aš ją gvildenu, ir man vienodai kokia išvaizda mano ar ten dar kažkas.

I: O šiaandienos pankus laikytum labiau underground'o ar overground'o subkultūra?

R: Nu tai matai pankiškumas, pankrokas jinau... Esmė jos yra underground'as, nes tai yra mažumos, kaip bebūtų, gyvensena, veikla.

I: Bet ar tas underground'as yra pačių noras atsiriboti ar tai yra tiesiog savotiškas ta sistema išstumia kažkur į paribius ir dėl to, tarkim..?

R: Čia tipo vos ne gautusi kas pirmiau? Višta ar kiaušinis? Dabar mes galim galvoti, kad galbūt sistema išstūmė, bet kita vertus tie žmonės jie patys atsitraukė nuo to kas juos žiauriai užknisa ir jie daro savo. Bet kita vertus kad ta pati sistema: „ai nu čia atsiskyre, čia neėda mėsos, čia kožūchas nešioja, rusiuos groja kažkokį ten...“. Nu taip irgi gali galvoti, bet iš kitos pusės, kai pagalvoji, žmogus renkasi pats gi nieks jam nepasako.

I: O galėtum gal šiek tiek papasakoti apie pankų subkultūros pagrindines idėjas, vertybes?

R: Jo. Vat vienas iš tokių labai svarbių dalykų, kad tiesiog tu... Tiesiog jeigu tu neturi kažko nu tai tu visada gali pasidaryt pats. Tu gali ten išsikępt, išsidrožt, išsipjaut, nusitekit, pasistatyt ir panašiai. Bet viskas yra įmanoma, nes nu vis tiek žmonės per daug laiko tuos dalykus išmoko ir tu taip gali pats padaryt. Tai vat ta idėja man yra labai artima. Nes daug įvairių dalykų aš... Va tiesiog negali, o kodėl gi ne. Kitas dalykas... Toksai vartotojiškumo toksai... Nu ne panieka galbūt, bet toksai ironiškas požiūris, toks pašėpiantis visiškai požiūris į bendrąją visuomenę, jos gyvensenas, požiūrius ir taip toliau. Sakykim laisvas judėjimas nepriklausomai... Nu man čia generuojasi dabar, šaudo idėjos. Laisvas judėjimas nepriklausomai nuo kažkokių kelionių agentūrų ten. Nu aš kalbu apie tranzavimus ir panašiai. Bet čia nebūtinai turi būt siejama su panku, bet iš esmės tokių idėjų. Sakykim veganizmas netgi... Tai irgi toks siektinas pavyzdys. Nes nu kaip pradėdi gilintis tu pamatai daug visokiausių... Tada įvairūs lygiavertiškumo žmonių tam tikrais aspektais žiūrėjimas. Kito tolerancija ir tam tikriems dalykams. Yra dalykų, kurių tu tiesiog negali toleruoti, nes tau nepatinka. Nu ką dar galima būtų pasakyti... Aš pats nesu vat ragavęs gyvenimo ne socialiniam būte ne bendrabutį o, sakykim, skvote. Aš nežinau iš tikrųjų kas tai yra, bet kiek teko klausyt nuomonių draugų ir ten skaityt, tai manyčiau, kad tai irgi galėtų būti toks kaip pasidaryk pats ir pasipriešinimas iš esmės sistemai. Mokesčiai visokie fuckin'. Ir tas pats netgi freeganizmas toks yra, *freeganism*. Tai yra nu tiesiog kada maistas renkamas iš konteinerių. Pas mus tai, aišku, nėra populiaru. Pas mus ir kitaip maisto veikia sistema. Bet, sakykim, turtingesnėse nei Lietuva šalyse, vakarietiškos šalyse, ten Anglija, Prancūzija, tai tu lengvai gali išgyventi iš to, nes... Fuckin' mes nesuvartojam ir taip viskas yra išmetama velniop. Išmetama tonom, tūkstančiais tonų ir mes tai galim nu suvartoti tiesiog. Ir tu pasiimi, tau nereikia už tai mokėt pinigų... Nu aš į politinius dalykus nesiveliu, nes tai reikalauja atskiro gyvenimo etapo.

I: O kuo pankai išsiskiria iš kitų šiaandienos subkultūrų? Ar tai kūryba, ar tai tekstai..?

R: Tai vat šitie dalykai, kurios kaip ir suminėjom, ane. Jų galbūt neturi tie žmonės, kurie gali save laikyti metalistais kažkokiais arba ten rasistais kažkokiais, ten gotais, ten, nežinau, kedininkai ten dabar tokie populiarūs. Kedžio vaikai ten. Nu ta prasme skirtumas tas, kad požiūriai žmonių kitokie. Nu man tai

sunku įvardint kas vienija ten kokius metalistus ar... Kas juos ten tik alus ir... Nes ta pati ten muzika, kurią jie groja iš esmės pankrokas. Nežinau, man daug ten metalistinių kažkokių muzikų yra ten aš galiu sąsajas surasti. Nors jie ten griežtai tvirtina: „ne ne čia metalas, nepisk man čia proto“.

I: O kokia pankų kūrybos tematika? Apie ką tekstai? Jie maištingi ar taikūs...

R: Tiesiog pirmiausia gal, kad orientuot į žmogų, kuris nu gali ir sugeba mąstyt. Ir sugeba iš to, ką gavo į galvą, vat ką jam pasakė tuo žodžių, tekstu, sakiniu kažkokiu... Nu atverti jam akis, kad jis tiesiog nepastebi paprastų dalykų, kurie jį supa. Ir kad galbūt gali pasikeist jo gyvenimas. Tai, nežinau, apie tą patį... Nu karo tematika. Nu populiariu tai yra: „baikime kariauti...“ ten tokie vat. Tiesiog pašaipūniškas požiūris į vartojimą, vartotojišką visuomenę, kuri yra nu buka iš esmės. Valdoma pinigų, kapitalo, nežinau. Masinis vienodinimas, globalizacija. Nu prieš va tokius dalykus, kurie ir sudaro tą sistemą.

I: O kokios grupės lietuviškos, kurios pankiškas idėjas atspindi geriausiai arba ryškiai?

R: Na, sakykim, man visų laikų geriausia pankroko grupė yra *Turbo reanimacija*. Nu buvo. Nežinau ką jie šiuo metu veikia, bet, manau, negroja. Tai va man asociacija vienintelė. O kitos? Nu yra savų niuansų, sakykim, nemažai klausausi *Wasted bullets. Dr. Green* ai irgi galbūt.

I: O koks pankų ryšys su kitom subkultūrom? Tarkim, jie ar konfliktuoja, ar jie nesigilina, toleruoja..?

R: Nu yra taip, kad pas mus ten koks metalistu save laikantis žmogus, tai jis dažniausiai... Dažniausiai, bet ne visuomet jis bus kokių nors rasistinių, fašistinių pažiūrų. Iš kitos pusės va tokie niuansai traukia pačius neonacius visokiausius, kurie ten pas mus apsimesėliai kažkokie. Prieglaudos beišskantys vaikėzai tokie, žinai. Nuskriausti, vargo matę. Tai nu tiesiog nu kivirčų pasitaiko gana dažnai kada... Nu gerai pankiška barikadų pusė kažkokiu būdu ten kartais kyla muštynės, konfliktai, ten kažkas kažką sumušą, užpuola atima. Vien dėl to, kad vieni yra ten kažkokie skinhead'ai ten save laiko, o kiti ten kažkokie pankai. Yra tokių niuansų. Yra ten visokiausių politiniai užsiplieskia ten diskusijos, bet tai yra jau ten nepavojinga ta pusė. Tiesiog idėjų pasikeitimas vienokiu ar kitokiu būdu. Bet sakau į tuos kraštutinius aš kažkaip nesiveliu. Gal čia ir mano bėda...

I: Grįžtant prie tos populiariosios kultūros galėtum gal pagalvot ir pasakyt kokie yra jos privalumai ir trūkumai lyginant su pankų subkultūra?

R: Nu bet kokiu atveju esmė tokia, kad mes negalim visiškai atsiriboti, izoliuotis... Tu bet kokiu atveju tu esi susijęs su sistema. Ar tu ten būsi true ten jau radikalas idėjinis... Nu taip yra tokių žmonių, bet ten jau kiti dalykai. Nu tiesiog nori nenori tu tam tikrus dalykus perimi vis tiek, ane? Nu aš pats va aš pripažįstu, kad mane valdo sistema. Nes aš va turiu eit į darbą, nes aš tada galvosiu, kad kažkas man nutiks gyvenime, jeigu aš nedirbsiu. Mokyti turiu, nes nu visi mokosi. Nu kaip čia dabar tu būsi nebaigęs. Nu, žodžiu, tokie dalykai tu juos perimi. O dabar kokį privalumą konkrečiai įvardint...

I: Nu esu girdėjęs, kad tie *straight edge* kritikuoja pankus už jų vartotojiškumą, alkoholio vartojimą...

R: Nu bet, kaip ir sakiau, tu bet kokiu atveju esi susijęs. Kad ir tie *straight edge* ai, jie... Negi nėra tokio dalyko, nuo ko jie nepriklausytų. Kad jų neveiktų pramonė. Kas vat yra jau čia vienas iš simbolių vartotojiškumo – pramonė. Nu nėra tokių, nebent, aš nežinau, gyvena žmonės visiškai atsiizoliavę, pasidarę savo tik savo. Aš net neabejoju, kad yra tokių žmonių ir daug. Tai nu tiesiog...

I: O apie tos pankų subkultūros kažkokius trūkumus, stereotipus..?

R: Jo pritarčiau, kad tie stereotipai yra, nes... Tu pamatai žmogų jo paniekės tokios, jis koks nors ten kislotnikas ten, nežinau ir viskas jis nebe pankas, čia jau „ne ne ne“. Bet yra tam tikros slidžios ribos, tokie perėjimai, kad nu tolerancija atsiranda žmonių, bet vis tiek tai yra vertinimas. Tai yra vertinimas. Tai kritikavimas savotišku lygiu. Sau pačiam bent jau. Sakykim žiūrint iš populiariosios... Dar prie ano gal biškį... Iš to paprasto visuomenės žmogaus, kad tas sisteminis gyvenimas, tas vartojimas... Tai vat privalumas tam žmogui atrodyt galbūt tai, kad tai yra patogus gyvenimas. Nu vat viskas apie tave gerai, tau niekuo nereikia rūpintis, tavęs nekvaršina galva, tu ten nesigilini apie tam tikrus dalykus, tau ten nereikia. Ir tu vat tokiu būdu esi tas varžtelis. Nu tai yra patogumas vat privalumas. Nu kita vertus tas patogumas galbūt iš to paties taško vartotojui būtų tas pankas trūkumas, kažko jam ten trūksta... Nu bet čia jau...

I: O be muzikos pankai užsiima kažkokia kita veikla? Kaip praktiškai jie stengiasi įgyvendint tas idėjas? Ar vyksta kažkokios, tarkim, akcijos atkreipiančios visuomenės dėmesį?

R: Žinai, šiuo metu, bent jau kiek teko domėtis, tai nėra tokių į viešumą kad išeitų ir tau va „še tau, žiūrėk... va vaikštai... ir žiūrėk, ar tu nematai..?“ Nu tai tokių akcijų aš pastaruosius kelis metus neužtikau, nesudalyvavau, nemačiau ir... Nu anksčiau to būdavo daugiau... Ai nu tai vyksta... Vat yra bendruomenė vat pas mus Vilniuje.. Nežinau true kas yra. Tos bendruomenės nu jie organizuojasi tuos pačius visokius workshop‘us tenais. Nu tiesiog tokie mokymai kažkokie, filmų peržiūros... Tau nereikia ten eit į Vingio kino teatrą kur sėdės gezas apsivaflavęs koks nors ir aiškins tau ką nors. Ten nežinau visokie... Dviračių taisyklos, šokių pamokos, paskaitos. Nu ta prasme švietėjiška tokia veikla vyksta įvairiomis formomis.

I: Tai čia irgi toks iš „pasidaryk pats“ principų toks praktinis įgyvendinimas.

R: Jo jo toksai. Tarkim, mes padarom taip, kaip mes suprantam, o ne ateinam kažkur ir atrandam kažką. Tai visuomet yra įdomiau... Bent jau aš tai laikausi principo vat visuomet yra maloniau kada aš pats. Kada man neparodo pirštu, kad: „va žiūrėk. Nueik ten, pamatysi tą...“. Jeigu man kažkas jau padėjo ant lėkštutės, aš to jau nevertinu kaip aukščiausio malonumo. Galbūt šitokią vertybę prie tų ankstesnių irgi galima būtų pridėti.

I: Dėkui.

Informantas 4

I: Iš pradžių norėčiau paklaust koks tavo amžius ir išsilavinimas?

R: 25 šiuo metu, o baigiau istorijos bakalaurą.

I: O kuo šiuo metu užsiimi?

R: Dirbu „Vilniaus dienų“, gal tiksliau Diena.lt, nu internete.

I: O ar laikai ar laikei save pankų subkultūros nariu ar dalyviu?

R: Anksčiau laikiau stipriau dabar gal tiktai mėgėjas.

I: O kiek laiko esi įsitraukęs?

R: Sakyčiau nuo kokių taip 16 metų. Nu taip jau aktyviau gal ten... Nu ką aš žinau gal iki kokių 20 – 21-erių.

I: O kuo patraukė ta pankų subkultūra?

R: Kaip pati pradžia atsirado, tai gal net nebeatgaminsiu. Gal šiaip ten muzika šiokia tokia. Ten tėvas nuo mažens... Augau prie roko senesnio, žinai, ten AC/DC kokio ten Pink floyd kažkaip skonis vis tiek gal lavėjo po truputį ir... Gal šiek tiek tos visos, vadinkim, tų revoliucinių nuotaikų visada turi. Gal toks biškį radikalesnis visada buvai. Nu tos pačios idėjos patraukė iš pradžių. Pankroko, žinai, muzikos. Bet aš prie muzikos taip labai neprisikabinau. Nepasakyčiau, kad... Gal daugiau iš tos ideologinės pusės.

I: O kaip sužinojai apie pankus? Jau apie pačią tą subkultūrą, tas idėjas.

R: Per draugus tikriausiai. Ta prasme, kad paauglystėj tai jo. Anykščiuose gyvenau, tai ten tokių nelabai buvo, iš principo. Iš Vilniaus keli pažįstami atsirado, papasakojo, po to internetas, žinai, gal knyga viena kita. Ir po to bendravimas. Iš to bendravimo kažką ėmei su tais panašiais.

I: Tai galima sakyti bendraminčiai pasitaikė tokie ar draugai, kurie buvo..?

R: Nu prie to ir privedė jo.

I: O kokia veikla užsiimi ar užsiėmei kaip tas subkultūros dalyvis?

R: Nu tai gal kaip visi. Iš esmės koncertai visokie, susibūrimai, pagėrimai visokie. Nu tokie buvimai kartu. Kažko rimtesnio nebuvau niekur prisidėjęs. Ar ten kažkokius renginius. Nu ar ten kad ir tas, kaip jis vadinasi... Moterų festas, lady festas, kažkas tokio. Nu irgi pankų organizuojamas, yra dabar toks kas metai vyksta. Nu ten už moterų teises, už feminizmą, žinai, ten... Bet kad kažko tokio ne, niekur.

I: O tai tau kaip laisvalaikis daugiau ar gyvenimo būdas?

R: Nu tuo metu, tai buvo jau kaip ir gyvenimo būdas. O dabar turbūt nei laisvalaikis, nei gyvenimo būdas, tiesiog šiaip, kad tos idėjos ir ideologinės nuostatos transformavosi, dabar į kitokią gyvenimą šiek

tiesk įsivilk. Ir tas tas... Nu išlieka labai daug vertybių, žinai, ten visokiausių. Tik jos gal kita forma pasireiškia.

I: O galėtum apibūdinti kas būdinga šiuolaikiniam Lietuvos pankui, ten išvaizda, gyvenimo būdas..?

R: Biškį sunkoka, nes nelabai su jais ir susitinku dabar. Gal gatvėj kažkur nebent pamatai. Nu tokių pankų, kokie buvo tai nebėra. Jie irgi keitėsi gal ta prasme tas hardkoras daugiau atsiradęs. Jis ten išvis transformavosi į kitas rūšis. Mes juos vadinam driskiais. Bet čia gerąja prasme. Ne blogąja, kad jie blogai kažką daro, o gerąja. Tiesiog labai taip ir atrodo „driskiai“.

I: Tai čia tie šiuolaikiniai, tai sakai išvaizda irgi galima..?

R: Galima, aš manau, kad galima. Bet jų idėjos jau šiek tiek kitokios ir ideologinės. Jeigu ten, sakykim, pas pankus daugiau to anarchizmo būdavo anksčiau. Ta prasme grynai už anarchistinę idėją. Dabar aš negaliu teigt, kad jo nėra pa jaunimą, nes aš mažai su jais iš tikro susijęs. Gal susitinku su mokiniais, aš ten jiems istorijoje padedu, viską, bet jie visi tam tikrai nepriklauso, ir... Nu išorės, šono žiūrint, tai sakyčiau, kad tos ideologinės jie gal kaip tik daugiau prarado ideologinės, o gal įgavo kaip tik kažkokios mados, muzikos.

I: O gyvenimo būdas tų šiuolaikinių?

R: Nu dabar matai tokių visokių muzikuojančių ant gatvės ant žemės sėdinčių, soskes alaus geriančių ta prasme. Tai dar tokių yra, bet ar jų daugiau ar mažiau negaliu pasakyti, bet nu dar tas reiškia gyvas dalykas.

I: Tai galima sakyti, kad tokia kaip anksčiau buvo būdinga pankam ta iššaukianti išvaizda. Tai šiandien irgi toks..?

R: Gal ir yra tik jinai nebetiek jau iššaukianti. Jeigu suplyšę džinsai savo laiku buvo iššaukiantys, dabar kas antras vaikšto su suplyšusiais džinsais, čia net mada, čia yra... Ar ten skiauterė kokia būdavo, tai čia visai. Į snukį gali gaut už tai dabar. Vėlgi nu kiekvienas marozas tą skiauterę nešioja.

I: O tarkim kuo skiriasi šių dienų pankai nuo pankų Lietuvoje sovietmečiu? Gal žinai, domėjaisi?

R: Nu aišku gal kad pats judėjimas tikrai buvo silpnesnis negu iškart nepriklausomybės pradžioj. Nu sovietmetis ten kiti apribojimai visi ir panašiai, bet žinok negalėčiau labai pasakyti, kad kažkuo, nes nu... Pankai kada atsirado aštunto dešimtmečio pabaigoj, reiškia, tai devintam dešimtmety jie čia biškį Lietuvoj. Čia kaip visada viskas vėluoja, dar, aišku, sprespauda. Nu tai tik suklesti dešimtam sakyčiau dešimtmety ta prasme.

I: Bet kažkokie skirtumai, nu nežinau, prieš ką jie kovojo ten dar kažkaip? Ar manai, kad buvo sovietmečiu užgniaužti tos valdžios?

R: Ne. Kad visiškai užgniaužti tai aišku ne. Jeigu tie patys, hipiai, ale stiliaigos, Lietuvoj kaip vadinami, jų buvo. Visi apie juos žino, bet jų buvo sąlyginai tai nedaug. Nu aš nežinau skaičių, bet nu, tarkim, du... Keli tūkstančiai, nedaug. Tai ant Lietuvos mąsto nu tai nėra vis tiek daug visuomenei. Nu, aišku, subkultūra, jinai negali būt... Nes jau būtų kultūra tikriausiai. Tai o dėl pankų vis tik apie pankus mažiau esu asmeniškai girdėjęs sovietmečiu negu apie tuos stiliaigas, tuos hipius vadinamus ir panašiai.

I: Bet skirtumai..?

R: Nu jo. Negalėčiau gal taip drąsiai išryškinti, bet turėjo būt skirtumai, nes pats... Galėjo kažkur atsirasti to patriotiškumo, nacionalistiškumo net gal pas pankus. Nors tai visiškai neturėtų būt. Ta prasme pankų neturėtų ribot nei kultūra, nei tautybė, nei kalba kažkokia. Už anarchistines idėjas, tai čia šiem laikam gal net labai pritiktų globalizacija, žinai. Nes nors nieks tokio žodžio niekada nesakė judėjimo pradžioj, bet jis yra. Nu reikia globalizuotis ta prasme panaikinti tuos skirtumus visus. O tada kažkokia forma ten kitokia turėjo būt. Nu aš nesu specialiai domėjęsis ir negaliu taip teigt, bet man taip atrodo.

I: O dabartinius pankus laikytum underground'o ar overground'o subkultūra? Kaip pagrindinė ar labiau tokia vieša..?

R: Gal vis tik pagrindinė vis tiek.

I: Ir buvo ir išliko sakai?

R: Buvo ir išliko jo. Kad jie gatvėj muzikuoja, pagerėlioja nu tai yra vis tiek tik tai ledkalnio viršūnė. Tikras jų gyvenimas vyksta tarp uždarytų durų. Nu šiek tiek to lindimo į viešumą irgi. Tos moterų

feminizmo renginiai. Dar kažkokie *hardcore* to puslapio renginiai jų daugėja jo, viešėja. Bet vis tik, aš manau, pagrindinis darbas eina už uždaru durų.

I: O kodėl siekiama taip atsiribot? Kaip tu manai? Kodėl į *underground* 'ą o ne viešai?

R: Nu čia geras klausimas. Aš išivaizduoju, kad apskritai tos subkultūros, nu jos yra iš principo dabar ta prasme pats biškį jau žinių turiu, ten išminties, pavadinkim. Tai šiaip čia aišku sociologiškai vertinant, net psichologiškai, jiems yra paprasčiau būt uždariem, nes jie yra savų rate. Reiškia visos tavo idėjos jau limpa. Visuomenėj jos nelimpa. Išėisi, garsiai surėksi ant bačkos užlipęs, kad šalin valdžią ir taip toliau, nu durnium palaikys. Nu ta prasme neatsiras gi masinio palaikymo. Tarpusavio ratelyje yra saugiau, žinai, nes jo tave palaiko. Ta prasme čia yra psichologinis kažkoks pasitenkinimas būt uždaram. Ta prasme, nerizikuot patirt nusivylimo, sakyčiau. Ta prasme, nerizikuoji patirt nusivylimo būdamas uždaram rate. Iš kitos pusės gal jiems nėra esmės lįst į viešumą kadangi pats... Judėjimo esmė irgi sako, kad nu neturi būt vedlys, neturi kurt organizacijos, kuri vestų žmones į šviesesnę rytojų ir panašiai. Žmonės patys turi tai suvokt. Kas norės, prisijungs.

I: Tai uždarumas gal dėl to, kad galbūt nėra taip lengva tiesiog tuo panku patapt? Nu turi vis tiek savas tapt. Nes nelaikys tavęs ten tikru panku jeigu tu ten tik apsirengsi ar ten kažką.

R: Nu jo čia reikia pažįstamų atrast ir taip toliau, kad tave priimtų. Čia, aišku, bėdos šito judėjimo. Nors pats judėjimas turėtų skelbtis, kad mes atviri ir priimam, nu bet taip nėra. Ne visi ten... Ypač kai dar jaunimėlis tuo užsiima, jie dar tų žinių neturi, tos patirties gal. Nu tai tos elementarios psichologiniai tokie barjerai „savas – nesavas“ gi pas paauglius labai dažnas yra. Čia net nebūtina būt panku. Visos uždaros grupelės taip elgiasi. Bet čia jo, nu pirštu spragtelėjus panku netapsi.

I: Pereinant prie subkultūros idėjų, vertybių gal apie jas galėtum papasakot?

R: Aš gal taip nesurišiu labai. Yra ten tų pankų enciklopedijų prileista, ten manifestų visokių. Bet jeigu taip savais žodžiais sakant, tai viskas stovi ant anarchizmo idėjos. Kad valdžia yra prievartos aparatas. Valdžia apskritai turi monopolį grąsint smurtu kam tik tai nori. Išleidžia įstatymą, kad minimumas yra tiek, vadinasi jeigu tau moka mažiau, jie naudoja smurtą prieš tą, kuris moka mažiau. Jeigu jie sako, kad negalima eit per raudoną, tu pereini, prieš tave naudoja smurtą, baudas ar ten dar kažką. Už blogiausių smurtautojus tokius tai ir mirties bausmę gausi, ar bent jau iki gyvos galvos gal Lietuvoj, nesvarbu. Bet esmė, kad jo, valdžia turi smurtą, ji yra prievartos aparatas, jos nereikia. Žmonės puikiai sugebam, sako, valdytis patys. Nu tokia va idėja pagrinde stovi, reiškia. Kiti dalykai irgi išplaukia. Tas pats, kad ir... Antimonopoliniai visi dalykai, antikorporaciniai, antireklama ypatingai stipriai. Ta prasme visas tas smegenų plovimas ir panašiai. Nu tos žaliosios idėjos dabar, aš manau, kad stipriai prisidėjusios. Tuo metu, kai aš buvau, tai dar nebuvo taip aktualu. Nu nebuvo kokio šaršalo dėl globalinio atšilimo, užterštumo ir panašiai. Bet jeigu būtų buvęs, manau, būtų įjęs į šitą koncepciją. Ir labai daug pankų šiaip žaliųjų yra. Važinėja dviračiais, valgo... Vegetarai. Čia gal ir galima siet, kad aš irgi vegetaras iš to, žinai. Bet...

I: Tai anarchizmas. O daugiau ten... Nežinau kažkas kaip laisvė dar kažkas...

R: Nu jo, bet viskas tai yra susiję. Panaikinus valstybes ir panašiai, laisvės automatiškai atsiranda. Sakykim bet kokia laisvė keliauti, laisvė apsispręsti, laisvė pasirinkti ir taip toliau ir panašiai. Nes ta prasme tai irgi sąlygojama valstybių yra. Nori ženyti, eik pildyk dokumentus. Kokia čia laisvė? Be to gims tau vaikas, tai vėl eik pildyk dokumentus ir taip toliau. Jokios čia tau laisvės negali būt. Dabar kad ir kameros statomos ant kiekvienos sankryžos. Vėliau atsiras kokie nors mikročipai, kurie seks žmones. Nu tipo saugumui. Gal tikrai bus saugiau, bet tikrai laisvės kiekis sumažėja.

I: O iš vertybių dar kažko..?

R: Bet iš jų daug kas išplaukia po to. Ta prasme, kad ir... Nu jo laisvė iš anarchizmo išplaukia automatiškai. Moralės normų nepaisymas. Bet tai vėl yra anarchizmas ta prasme va valstybė, kultūra, tauta suformuoja savas taisykles visa, kurių laikosi dauguma visuomenės narių ir tu iš jų nori iššokt. Nu va nori skiauterę pasistatyt, nori vaikščiot suplyšęs, nori būt purvinas ir panašiai. Ir tai irgi yra anarchizmas, sakyčiau.

I: Tai kažkoiu protestu, maištu galima laikyt, ane?

R: Nu taip, jo.

I: O dar esu girdėjęs tokį DIY, pasidaryk pats...

R: Nu jo, bet tai čia vėl, aš manau, viskas labai gražiai iš anarchizmo. Prieš korporacijas ir panašiai. Nebenori iš jų pirkt, nebenori jiems krauti pelno, nebenori, kad darbuotojai jų būtų išnaudojami. Reikia mažinti jų pelną, bet, aišku, daiktų reikia. Nu tai juos daraisi tiesiog pats. Ir pinigų neišleidi korporacijom. Nu jo siūlus vis tiek reiks pirkt, nepradėsi avių kirpt, kad siūlą turėtum.

I: Vartot šiaip ar taip reikia.

R: Vartot reikia, bet savo vartojimą apriboji, aišku. Dukart pagalvoji ar tau to reikia. Tuos pinigus dedi kitur. Kad ir labdaros poreikis atsiranda. Aš pažįstu buvusių pankų, kurie labdarą labai mielai... Ta prasme labdara yra normalus poelgis skaitomas tarp jų. Ir aš pats, ta prasme, nelabai jau masiškai, bet paaukot visada. Bet, sakau, pagrindas vis tik būtų, kad kažkam paaukot, kažkam padėt. Va iš idėjos žmonės ten gyvuliukus prižiūri. Nu tai yra iš idėjos, tai yra ne pelno siekianti organizacija, jie nėra monopolija ten iš to neuždirba. Nu tai kodėl ne padėt, žinai.

I: Nu va iškėlei tokias idėjas kaip jos yra ant popieriaus, o kaip stengiamasi ir ar stengiamasi įgyvendinti? Yra tokia kaip protesto, maišto retorika, o ar ji virsta į kažkokį veiksmą?

R: Nu ta prasme pats judėjimas aš nemanau, kad veda link to įgyvendinimo. Savo veiksmais asmeniniais jo, bet sakau tikrai nebuvo ten kažkokios reklamos tų veiksmų. Ten DIY reklamuoti ant kiekvieno kampo ir kad kuo daugiau žmonių užsiimtų, kad laikraščiai apie tai parašytų ir dar televizija reportažą parodytų pankai nedaro. Nu tokios siekio niekad nebūdavo. Jeigu būtų atvarę žurnalistai ir saktų „norim reportažą daryt“, saktų „jo darykit p.... mum“. Bet va to siekio niekad nebuvo. Nes gal kelis kartus ir buvo kalbos, kad reiktų čia kažką daugiau daryt, bet atsirasdavo visada tokių, kurie stengdavosi ideologiškai numušt, nes kam to reikia. Pradėsit žaist pagal taisykles, reiškia. Norit protestą suorganizuot, reikia į savivaldybę eit, prašyt popierėlio, kad tau leistų, mentus paskirtų. Ir viskas ir ta tavo laisvė ir anarchistiškumas dingsta popierizme, žinai. O jeigu tokį ir surengsi, tai daug kas ir pabijotų „čia baudos kokios“ ir panašiai.

I: O muzikos reikšmė tarp tų idėjų? Tas pats ten pankrokas?

R: Man jinai pradžioj gal buvo biškį svarbi. Po to kažkaip nublanko, ta prasme, neradau muzikoj gal tų atsakymų. Nu ta muzika... Gal aš pats daugiau filosofas. Nu filosofu nepavadinsi, bet šiaip galvot pratęs negu ten klausyt ar kažką. Nu tai yra irgi... Visaip gali vertint ten psichologiškai. Kad vienijimasis, kad visi sueina į koncertus, visi vienoj vietoj, čia viskas gerai dėl to. Bet vėl, kad... Ta muzika pasaulio nepakeis, žinai. Kai tą supranti arba priimi tokią nuostatą, nu tai tada kitaip ir elgies. Šiaip muzika, aišku, svarbi. Nuo muzikos prasidėjo viskas. Visi sekė pradžioj muzikantus. Jų apsirengimą ir žodžius, ką jie sako. O po to jau kažkaip po truputį keitėsi ir, aš manau, kad muzika numenko.

I: O ta muzika, kažkokia retorika...

R: Jo retorika išliko ir labai stipri, aišku. Ten tuose pirmuose pankrokuose tai visiškai „čia ir dabar verksim valdžią“ ir panašiai „fuck the system“ ir panašiai, žinai.

I: O galėtum gal pasakyt kokia yra ta pankų kūrybos tematika? Tiek pačių tekstų, tiek zinų...

R: Nu jo zinai tai labai ypatingai jie DIY mėgsta baisiausiai, gamtosauga, kiek žinau, tikrai dabar atsiradus. Nu tos pačios irgi anarchistinės idėjos, žinai. Antimonopolinės ypatingai. Ta prasme, kad varymas ant korporacijos, ant valstybių, ant karų ypatingai. Va pacifistinis judėjimas. Bet vėlgi karus sukelia valstybės. Patys kareiviai neatsistoja ir neina kariaut į kažkurią šalį. Juos kažkas siunčia ir taip toliau. Vėl sakyčiau plaukia ir anarchizmo kažkokios. Bet aišku ir muzika jau tą patį apims. Kažkada mačiau ten net ziną kur pristatinėjo pankų madas ir ten rūbus. Bet greit tokio dalyko nebedarė, nes čia garantuotai daug kas supyko dėl to vos ne vėl reklamavimo. O dabar gal pankas platesnė tokia sąvoka. Apranga nebe taip ir svarbu darosi. Nu ta prasme, kad galvoj yra pankas, o ne išorėj.

I: O kokios pankroko grupės geriausiai tas idėjas atspindi? Ne ne visos, nu žinai... Kiek pankroke svarbūs tekstai ir kiek ta pati muzika...

R: Nu tai *Sex Pistols*, aišku, svarbiausi buvo ir liks kaip patys pirmieji, žinai. Kurie tikrai grynai grynai tiesiai šviesiai tą darė.

I: O Lietuvoj?

R: Tokių tikrų tikrų pankročių? Nu biškį *Waisted bullets*, bet jie gal ne visai pankrokeriai, bet biškį biškį. Nu tai *LMP* pankai visi pankai tikri klausė. *Dr. Green* tai čia jau numeris vienas tikriausiai būtų... Nu tie pankai ten daug ką klausė, kad ir bix'us ten biškį pas juos būdavo. Mamontovas ne. Nu biškį klausydavo dėl tų lyrinių tekstų šiek tiek, bet kaip pankroko tai čia tikrai ne. Bet jo, *Dr. Green* pirmoj vietoj iš karto.

I: O pereinant dabar prie kitų dalykų. Ką manai apie dabartinę populiariąją kultūrą?

R: Korporacijų džiaugsmas. Nežinau kaip čia išsireikšt. Nu taip kaip ir mano laikais ta tokia popkultūra buvo. Buvo kitokia, bet nu formos gal biškį kinta, bet, iš principo, tas pats. Tai yra per reklamą sukištas dalykas, masinio vartojimo produktas, galvot nereikia, pasiimi kramtai, žinai. Labai paprasta. Kita vertus gal ir pats griežtai nebevertini. Ta prasme pats jų neklausau, nes ir skonis visai kitas, bet, sakykim... Jo jeigu nesi tas, kuris ten vaikšto po visus koncertus, po visas Yvas. Kas populiariu, tą graibsto, žinai. O tiesiog atėjo, teliką įsijungė, ką rodė, tas pagrojo ir viso gero. Aš savo tėvo ar motinos popsininkais nepavadinčiau. Kurie ateina vakare, įsijungia teliką, ką rodo, tą pažiūri ir eina miegot. Nu popsininkais tokių nepavadinsi. Nu iš pankišku pozicijų aš vis tik vertinčiau, kad jie yra reklamos aukos, pavadinkim taip.

I: Tai pankai kaip ir prieš pačią sistemą, o kaip jie žiūri į tą popkultūrą? Čia biškį kitoks aspektas negu ta valdžia.

R: Nu bet tai tos pačios korporacijos tą popkultūrą sukuria. Nu tai neigiamas iš karto. Juo labiau, kad ta kultūra nu jokio skonio nelavina, jokių idėjų tau neduoda. Tai yra banalūs tekstai, visiškai nulinis įdirbis muzikoj ir, žinai, žodžiuose ir panašiai. Nu ta prasme net nėra ką galvot. Jeigu paimsi klasikinę, gi niekas neklauso, nei pankai, nei metalistai. Bet vis tiek pasakys, kad geriau klasikinė bent jau negu popsas, kuri bent jau lavina muzikinį skonį kažkokį.

I: Jo. O ar galėtum išskirt kažkokius tos populiariosios kultūros privalumus lyginant su pankų subkultūra? Ar jie tik žiūri iš vienos... Čia mūsų barikadų pusės, čia jų, žinai..?

R: Ne, aš biškį plačiau žiūriu. Ta prasme, aišku, tų pačių teigiamų yra. Sakau va paruoštas produktas, galvot nereikia. Ateini pasižiūrėjai viskas. Jis dažnai ta prasme kažkur ir nemokamas yra. Ta prasme, kad kažkokie ten miesto koncertai nemokami, televizija, laikraščiai, internete, aišku daug kas bendrai nemokamai, ir be pastangų gali pasiimt. Tai čia jau plusas sakyčiau. Jeigu tau to reikia, ta prasme. Ne nu yra privalumų, aišku, nes nebūtų privalumų, tai žmonės to net neimtų. Vadinasi, kadangi tokia didelė dalis žmonių tą seka, kad ir reklamos aukom būdami, bet vėlgi... Jeigu tai būtų vien neigiami dalykai, niekas to nevartotų. Nu aišku, bendrumo kažkoks pojūtis. Nu žinai, kodėl paaugliai tuo užsiima, nes jeigu mokykloj dauguma tuo užsiima, išsiskirt nenori, visi nori bendraut ir panašiai, nu tai tuo užsiima irgi. Nu kažkaip vis tiek.

I: O ar pankų subkultūroj matai kokių trūkumų?

R: Tai aišku. Į alkoholį per daug kas sueidavo, žinai. Kai kas į narkotikus nueidavo. Nu gal nebūtinai ten per tą, bet to laisvės pojūčio jau tiek būdavo ištroškę, kad... Aišku čia psichologai daugiau pasakytų... Nu gal tas pats uždarumas. Kartais skelbiamos idėjos visiškai prasilenkdavo su veiksmis, žinai. Nu vat lyg ir kiekvieną turėtumėm priimt, ir panašiai, bet vis tiek atsirasdavo „nu bet tai lenkai tai tokie ir anokie“. Nu ta prasme jau nebegali po tokios frazės savęs panku skaityt, nes nu tai yra visiškai net neįsivaizduoju. Vat labai maišydavo žmonės. Tiesiog patys mažiau galvodavo, tiesiog sakydavo, ką galvoja ir dar biškį savo anachistiškumo pridėda kažkokio. Jo tokiu ideologiniu apsišvietimu buvo ne visada prastas, bet prastokas, sakyčiau, pas daugumą.

I: O kaip tada tie kiti pankai, sakykim tikrieji, žiūrėdavo į tuos trūkumus? Ar tai buvo irgi priimtina, kaip ir viskas, ar jie į tuos kitus, kurie jau per daug nukrypsta..? Nes visus toleruot tai irgi yra, žinai, toks...

R: Nu jo. Tie ideologiniai diskursai tai visur stiprūs yra bet kur. Jeigu tik įsigilini. Tai kol tu ten įsigilini, tai viskas atrodo paprasta. Vos tik pradėdi galvot, bac čia kažkas ne taip. Kažkaip sunku „jo, aš prieš žudymą, bet ar reiktų žudyt žmogų, kuris ruošiasi kitą žmogų nužudyt. Nu tarkim, apsaugot jį. Bet galimybė tik žudant apsaugot“. Aha. Matai, įdomiai gaunasi ta prasme. Nu tai reiktų, nes tu nori apsaugot nekaltą žmogų. Bet žudyt nenori. Tai va tokie dalykai jo. Ir kaip ten būdavo. Paprastai tie labiau apsišvietę stengdavosi kažką jau pamokyt kitus, kiek to išėina. Bet per daug irgi į tą pastangų nedėdavo. Nu atsiribodavo.

I: Tai savotiškai taip nuo jų atsiriboja ir...

R: Iš principo jo.

I: O kuo pankai išsiskiria iš kitų šiandienos subkultūrų? Ten gyvenimo būdas, idėjos, kūryba. Minėjai, kad kažkiek tas panašu. Bet tokie vat skirtumai esminiai kur nesumaišytum, kad pankas?

R: Va šito dabar nelabai galiu atsakyti, nes tie pankai dabar pagrinde jaunimėlis. Ir tų vyresniųjų yra nedaug likusių jie ten kažkur gal susirenka savaitgaliais pamuzikuot ar paklaust muzikos. Nu bet aš juos jau tokiais pasyviais, kaip save, laikičiau. Tai apie juos jau mažai ką kalbėt. O ta jaunoji karta kur tas veržlumas turėtų būt, iniciatyva visa, tai aš nelabai žinau kadangi nebendrauju visiškai. Gal tik drįščiau spėt. Nu vis tiek kažkokios žinios pasiekia, žinai. Nu mažai gal kuo pasikeitęs, sakyčiau gal mažai. Gal gamtosauga kažkokia atsirado, žaliasis kažkoks motyvas tas, bet daugmaž, aš sakyčiau, panašu viskas.

I: O, tarkim, kaip vertina kitas subkultūras?

R: Dabar ar kaip būdavo?

I: Nu kiek tu žinai.

R: Ta prasme kaip būdavo ar kaip dabar yra?

I: Nu ir kaip būdavo ir kaip dabar gal žinai.

R: Ideologiniai priešai, aišku, būdavo nacionalistai visi, skindead'ai pagrinde. Su forsais jo, bet su visokiais... Bet su jais dažniausiai prie barų kur nors ar pakeliui einant namo ten susitikdavo ir ten muštynės jau įvykdavo. Bet iš pankų pusės mažai tokių dalykų vykdavo, ta prasme, tikrai niekas neorganizuodavo, bet jau man žinant, kad „ė varom sukalsim dabar tuos“. Nu tikrai to nebuvo. Gintis visada, žinai. Duoda į snukį, duodi atgal. O kaip dabar vyksta vėlgi negaliu pasakyti. Bet vėlgi, aš manau, nu neis pankai pirmi muštis. Čia jau prieš idėją smurto.

I: O dar grįžtant prie įgyvendinimo tų idėjų, tai ar užsiima pankai kokia nors kita veikla be muzikos? Tarkim, kažkokios gal vykdomos akcijos, atkreipiančios visuomenės dėmesį į socialines, ekonomines, politines, problemas? Gal žinai ar tokios vyksta, kaip jos vyksta, kaip būna organizuojamos?

R: Nu tas pats, aišku, DIY veiksmas, tai yra pavyzdžio rodymas. Bet aš nesakyčiau, kad jis labai reklamuojamas. Tų flashmob'ų nu nedaro ir negirdėjau, kad darytų būtent jie. Ta prasme, labai daug kas tas socialines funkcijas perėmė visi kiti iš tų pankų. Tą patį, kad ir kažkokias liberalizmo, libertarizmo idėjas, tą pačią anarchistinę idėją perėmė ir sėkmingai dabar populiarina. Ta prasme čia net pankų motyvo net nebėra, čia iš jų darbą jau kažkas perėmė. Organizuotesni. O šiaip tas dėmesio atkreipimas. Nu koncertais, nu rėkimais, nu išvaizda taip kažkaip tas idėjas skelbt. Bet, aišku, tai buvo labai toks nekaltas būdas pasirinktas, kad maždaug „nu jo aš esu iššaukiantis, aš atrodau, ta prasme, žmonės manim pasišlykštės. Bet gal atsiras vienas, kuris paklaus kodėl jie taip daro“. Nu gal va taip kažkaip. Bet masinių kažkokių dalykų, tokio organizuoto darbo... Nu jo ten išpurškimo trafaretų kažkokių ant sienų. Nu irgi galima biškį pavadint. Nu ta prasme jo jeigu pamatė, kad ten kažkas nu doleris lygu nafta. Nu gal kažkas susigalvos ir pamąstyt. Bet nu vis tiek tai yra menki, aš manyčiau, dalykai. Gana silpnai, sakyčiau.

I: Dėkui.

Informantas 5

I: Iš pradžių norėčiau paklausti koks tavo amžius ir išsilavinimas?

R: 23 metai, aukštasis išsilavinimas.

I: O kuo šiuo metu užsiimi?

R: Dirbu.

I: Dirbi ir... O kuo užsiimi subkultūroje?

R: Nu grupėj vokalistas ir šiaip.

I: Žodžių įsitraukęs į tą..?

R: Mhm.

I: Ar laikai save pankų subkultūros nariu ar dalyviu?

R: Na iš dalies tai gal labiau... Ne tai, kad praeities, bet tikrai dalyvauju toj veikloj, domiuosi muzika. Ir ne tik muzika. Kai kuriom ideologijom. Nu šiaip.

I: O kiek laiko esi įsitraukęs į tą subkultūros veiklą?

R: Jau kokie 7 metai bus.

I: Oho, tai jau nemažai. O kuo patraukė pankų subkultūra? Kaip nusprendei joje dalyvaut?

R: Nu tikrai galiu pasakyti, kad, kaip daugumai, nebuvo kažkokių ten, kad šeimoj negerai ar kažkas. Buvo viskas tvarkoj. Turėjau draugų. Iš pradžių metalu domėjau. Paskui buvo tokia barbakano chebra. Ir po truputį sutikau maždaug panašiai mėstančių žmonių ir tiek.

I: O muzika tame vaidmenį vaidino?

R: O čia taip, jo.

I: Tai pagrinde per draugus ir kažkoks muzikinis, ane?

R: Nu kažkokia įvyko transformacija iš metalo. Tokia greita muzika, tokia energinga ir turinti dar kažkokį atitinkamą prieskonį atitinkamam amžiui.

I: O kaip sužinojai apie pačius pankus, apie tą subkultūrą?

R: Tai čia jau buvo legendos. Čia net gi iš XXL'ų dainų ten „pankas nedabytas“, ar ŽAS'ai dainuoja. Ta kažkokia ikona, kad *punks not dead*, visi turbūt žino. Nu ir šiaip tokia.

I: O kuo užsiimi kaip subkultūros narys?

R: Grupėj dainuoju. Nu ką daugiau...

I: Nes, tarkim, kažkokia muzikos leidyba, gatvės menas, žinau, zinai...

R: Tai gal kad tiktai dainuoju ir šiaip su draugais, jeigu ką reikia, padėti ten. Ar kažkoks *do it yourself* dalykas ar kažkas dar. Ar kokia nors šiaip akcija.

I: O pagrinde grupėj?

R: Na taip, labiausiai.

I: O tas pankavimas tau yra daugiau laisvalaikis ar gyvenimo būdas?

R: Seniau tai buvo tiesiog maždaug tai, kas aš esu. O dabar tai yra... Nu kaip, išvaizda tai nepasireiškia, bet kažkokios ideologijos išliko ir dar šiaip kažkokie principai gyvenimo priimtini man.

I: Čia ką iš pankų tos kultūros pasiėmė?

R: Nu taip.

I: O gal galėtum papasakoti kas būdinga šiuolaikiniam Lietuvos pankui? Tarkim, jo išvaizda, gyvenimo būdas..?

R: Nu dabar labai atitolusi yra nuo šaknų ta pati subkultūra. Jeigu lietuvių seniau buvo tokia individuali tokia. Nu grynai lietuviška. Dabar jinai perimta iš Vakarų Europos yra. Atsirado tokios mados kaip vegetarizmas, ko seniau nebuvo. Visokie *straight edge*'ai. Seniau buvo tiesiog daugiau laisvas judėjimas ir nebuvo jokių apribojimų. Nebuvo kažkokių kanonų, kaip reikia rengtis ar kažką. O dabar, nu... Bet iš dalies galiu pasakyti, kad žmonės, kurie groja ten pankroka ar hardkora gali net išvis nesiskirti niekuo apranga. Čia kiekvieno individualus reikalas. Kažkaip individualiai išgyvena kiekvienas tą.

I: Aišku. Tai sakytum, kad šiuolaikinė kultūra kažkuo menkesnė ar sudėtingesnė..?

R: Nu kaip pasakyti... Žmonės labiau tapo, nežinau, socialūs gal. Seniau pankrokas buvo toks labiau asocialus, ten pabrėžti tą, kad mum nereikia tų visų dalykų. O dabar jis yra griežčiau susiskirstęs, ta prasme. Kai buvau ir Minske, Rusijoje ar kur nors Vokietijoje. Tai net gi tarpusavyje tų pankų yra kryptių ten bekiek, nežinau, dešimtim. Ir tarpusavyje jie irgi nesutaria. Aš tai palaikyčiau tą tokį labiau tradicinį. Tą tokį kur labiau svarbus individas, o ne kažkokios nu dogmos ar taisyklės, kurios apibrėžia koks tu turi būt ar neturi būt. Kiekvienas gali daryti tai, ką jis nori.

I: O minėjai va *straight edge*, tai jie Lietuvoj irgi, ane?

R: Yra. Ir seniau hardkore buvo daug ir grupių buvo ir vienu metu mada buvo. Bet dabar tai dauguma, spėju, jau neužsiima tuo reikalu. Bet yra vegetarų daug, veganų.

I: O koks čia santykis su ta pankų subkultūra. Tarkim, tu *straight edge*'ų. Jie yra kaip viena subkultūra ar..?

R: Kaip aš sakiau, kad Lietuva yra per mažas kraštas, kad čia kažkaip galima būtų labai skirstytis, kaip užsieny. Užsieny tie straight edge'ai su tais pačiais pankais nors groja gal tą pačią muziką ir panašiai, tarpusavyje jie ten nesutaria, muštynių būna visokių.

I: Čia jau su pačiais net straight edge'ais, ane?

R: Taip taip. Lietuvoj tai normaliai visi sutaria, aš manau. Aišku, yra tokie akcentai kur, tarkim, vieni nuosaikesni, kiti radikalesni. Tas nesutarimas būna. Bet iš tikrųjų tie koncertai, festivaliai, tai renkasi mišri chebra ir daromi koncertai mišrūs, nes čia... Jeigu vienas muzikinis stilius patinka trim žmonėm, tai čia jau nieko nepadarysi.

I: O gal galėtum papasakot kuo skiriasi dabartiniai pankai nuo pankų Lietuvoje sovietmečiu?

R: Labai labai domėjausi ir galiu pasakyt, kad man labai patinka tas sovietmečio labiau pankų modelis, kai žmonės yra neapibrėžti. Nu aišku, tada buvo maištas visai kitoks, jis, nesakyčiau politizuotas, bet paremtas jau tokia rimtesne laisve negu dabar. Ten buvo tiek ir individo laisvė ir siekis visos visuomenės laisvės. O dabar, sakau, kiek kitaip.

I: Tai sakai anksčiau buvo kažkoks toks kaip bendras priešas? Vat prieš ką buvo kovojama? Tarkim tas siekis laisvės, nes sovietmečiu ta laisvė buvo ribojama. Net ir valdžios. Tai čia turbūt buvo tas kuo labiau tave riboja, tuo labiau tu nori..?

R: Nu taip. Kuo labiau spaudi, tuo daugiau norisi laisvės. Bet, iš tikrųjų, tai galiu pasakyt, kad šiaip nebuvo jis politizuotas, visų pirma. Jis gal buvo prieš komunizmą, bet jis, ta prasme... Seniau pankroke pasireikšdavo ir nacionalizmo išraiškos. Nu dabartiniu požiūriu nacionalizmo. O ten buvo žmonių, kurie jautėsi, kad yra toks savotiškas lietuviškas pankrokas, kad Gedimino stulpai yra normalu. Tekstai nėra kažkokie prieš kažką jie yra apie kažką. Ten visiškai juokingos, gali būt žaismingos istorijos. Jokių suvaržymų, tiesiog jie savo asmeniniu išsilaisvinimu parodo, kad jie yra prieš sistemą.

I: Prieš politinę, ane?

R: Nu taip. Nu ir visuomeninius stereotipus, išvaizdą, visa kita.

I: O šiandienos pankus laikytum labiau underground'o ar overground'o subkultūra? Ir kodėl?

R: Nu čia galiu pasakyt, kad pas mus jau atsiranda toks, kad... Ne tai, kad jau populiaru, bet kad turi būt būtinai geri įrašai ten, ten grupė daro promotion'ą, reklamą, marškinėlius, džemperius. Nu čia vienas toks. Kitas yra vien underground'as ir nenori nieko. Tiesiog, kad savo labui pagrot, pabūt.

I: Pati veikla, pati subkultūra sakytum, kad labiau vieša ar labiau tokia pogrindinė?

R: Labiau pogrindinė, sakyčiau. Vieša tai yra muzika labiau galbūt. Nu linkstama link to. Nors, žinoma, kiek čia to viešumo, bet palyginus su seniau, tai nieks taip nelįsdavo į viršų. O dabar kviečia pankroko grupes į visus... Daug įmanomų festivalių. Ten studentų ir panašiai. Nu ten kažkoku būdu bando, aišku, atsiradus internetinėm galimybėm ten myspace'ais ir visa kita. Galima parodyt visiems daug labiau. Underground'as yra underground'as, nieks per daug nesireiškia, nes... Tikras underground'as ir yra prieš popkultūrą, tai dėl to.

I: Bet dabar jau sakai, kad viešumo daug daugiau negu buvo anksčiau ir tų taisyklių pačios tos kultūros viduje atsiranda?

R: Nu atsiranda dėl to, kad kažkokios, tarkim, Vakarų Europoje atsiradę kažkokie dalykai. Man gaila, kad lietuviai... Nu gal truputį dar to yra, bet kad neturi savo lietuviško pankroko veido. Nes tai yra copy - paste. Nes, sakau, Vakarų kultūra tai labai jau apibrėžta. Jeigu pankas, tai turi būt taip, taip ir taip. Klišių labai daug atsiranda, kurių nebuvo seniau.

I: O dabar dėl ko kovojama ir ar išvis galima sakyti, kad kovojama? Kaip tu vertintum?

R: Nu aš kaip įsivaizduoju, kad dabar visa kova visų pasireiškia tokia, kad turbūt emigruoja. Nors pagal visas pankų ideologijas, tai kuo blogiau, tuo geresnė terpė pankrokui. Bet taip, deja, nėra. Nes atsirado galimybė. Nu daugelis važiuoja į užsienį, į skvotus, į Angliją, Vokietiją. Ten įmanoma nemokamai gyvent. Galima maisto gauti, galima pinigų ten kažkaip prasimanyti, galima gyvent nemokamai kur skvotė ir tiek. O Lietuvoj... Nu sakau, tinginiais tapo visi.

I: Tai ar galima sakyti, kad šiandien pankams yra tas maištas?

R: Nemanyčiau, kad labai realus yra. Nėra. Yra tiktai, kas muzikoje, tai muzikoje visą laiką ten surandi priešų, bet kiek tas priešas yra gyvenime aš nežinau.

I: Tai kažkoks, galima sakyti yra įsivaizduojamas kažkoks dominavimo centras, ane? Į ką jisai nukreiptas?

R: Nu į ką jisai nukreiptas. Visų pirma prieš valdžią gal... Nu prieš individo ribojimą, jo saviraišką. Nežinau prieš ką dar. Nu seniau buvo prieš karo prievolę, tarkim, prieš kažkokį fašizmą, prieš militarizmą. Prieš visas kas riboja žmogaus... Kas čia dar buvo prieš ką... Politika turbūt visada buvo priešas numeris vienas.

I: O galėtum gal papasakoti pankų subkultūros pagrindines idėjas, vertybes?

R: Mano manymu, tai individas yra svarbiausias dalykas. Žmogus, kuris, nu atseit gali be visuomenės, bet taip nėra, aišku. Jo individo laisvė, kad jis galėtų daryti viską, ką jis nori, kad kūrybinės laisvės turėtų ir panašiai. Kad... Nu aš nemanau, kad demokratija turėtų būti didžiulis priešas. Bet nu kas dar iš tų...

I: Kažkoks va kaip tu sakei tas laisvas, tai čia gal su anarchizmu gal galima sieti?

R: Nu galima šiek tiek susieti, bet čia irgi yra. Sakau su tais anarchizmais buvo daug nukrypimų. Seniau vat toj lietuviškoj pankroko scenoj, tai anarchija buvo tiesiog nesuvokiama kaip politinė prasmė. Tiesiog visi žinojo, kad apibraukta A raidė ir čia jau viskas.

I: Esu girdėjęs tą DIY.

R: A *do it yourself*, tai šitas taip, čia prieš individualizmą. Dar vienas pagrindinis priešas, tai čia yra masinė kultūra ir vartotojiška kultūra. Tai *do it yourself*. Dar tam pankrokiui tokiam nuosaikesniam būdingos ir ekologiškos idėjos.

I: O kaip va tas „pasidaryk pats“ kaip jis veikia, kokias idėjas jisai kelia?

R: Nu jis prieš vartotojiškus dalykus. Kad, tarkim, jeigu daiktas sugenda, nebūtinai jį reikia išmesti, nebūtinai reikia viską pirkti, jeigu gali pats pasidaryti. Ta prasmė, kad žmogus pats gali... Nu ta prasmė taip jis parodo, kad jis nepriklauso nuo pinigų, nuo pirkimų kažkokių.

I: Tokia yra idėja, o pankai ar tu vadovaujasi ir kaip vadovaujasi?

R: Nu, tarkim, Vilniui kablo chebra, taip vadinama. Ten tikrai jie... Vienas furoj gyvena pasidaryęs gyvenamą patalpą, kiti ten šiaip. Nu visą klubą įrengė jie. Jie ten visų galų meistrai. Elektra, vandentiekis, viską prasivedė. Ten festivaliai būdavo visokie, vykdavo workshop'ai.

I: Tai irgi tuos festivalius kažkaip..?

R: Jo visalaik ten, tarkim, *Tundroj* (aut. past. muzikos festivalis) ten kablo chebra važiuoja šiaip sau. Nu, aišku, kad nemokamas praėjimas būtų, bet workshop'as koks nors ką nors daro.

I: Tai čia irgi tas toks...

R: Nu taip. Tuo labiau tas toks nuosaikus vartojimas. Kad jeigu kažkas sugedo, daiktas gali atgimti kažkokiu kitu būdu. Gal ir meno būdu. Nu kažkiek pankrokiui menas irgi būdingas.

I: O, pereinant prie pankų kūrybos, gal galėtum pasakyti kokia dabar būdinga tematika pankams? Anksčiau sakei galėjai apie bet ką dainuoti ir šmaikščiai ir griežtai. O dabar?

R: Nu aš girdėjau *Dr. Green*'ų interviu ir pats tam pritariu, kad buvo tokia mintis. Čia jų mintis. Ta prasmė, kad seniau... Nu klausė: „Apie ką jūsų tekstai? - Nu seniau buvo prieš kažką, o dabar apie kažką“. Tai galiu pasakyti, kad jaunų grupių, tai tikrai yra prieš kažką ten daugiausia tekstai. Nu ten politika ten, pacifizmas, dar kas nors. O grupės, kurios groja ilgiau, tai jau apie kažką dainuos, ta prasmė. Gal kažkokią pasakoja istoriją. Aišku, toje potekstėje yra idėja.

I: O tom dainom stengiamasi irgi tas idėjas perteikti ar išryškinti, tarkim, tą pačią „pasidaryk pats“ ar...? Nes apie kažką ar čia yra kažkokia gyvenimiška patirtis, ar..?

R: Gyvenimiška daugiausia. Kas čia dar. Nu tiesiog kokie nors individo pasireiškimo būdai. Nu ten plati tematika gali būti. Aš tai išvis dabar. Man kažkokia tai, mintys dabar apie postapokaliptinę erą, kai viskas galėtų atrodyti. Kažkokios modernios visuomenės galas ar kažkas tokio. Ta *industrial* tematika labai tokia. O seniau būdavo prieš kažką. Apie alkoholį, aišku, rašė. Labai populiarus tema.

I: O dabartiniame tai sakytum daugiau neutrali kūryba?

R: Jaunom grupėm labiau „prieš“, o senom, tai ieškoma... Nu jaunas tai dažniausiai pagal klišes, yra tematika gana siaura. O kur groja ilgiau tai tiesiog vien dėl to, kad norisi kažko ieškoti nuolat. Kokia nors visiškai neįprasta tema sukurti dainą.

I: O kokios lietuviškos pankroko grupės geriausiai tas idėjas atspindi?

R: Nu *SC* visų pirma. Aš dabar dėl lietuviško tai nežinau. Nu seniau buvo, aišku, ten visokie *Toro bravo*.

I: Tai dabar daugiau klausai užsienietiškos ar tiesiog užtenka tau ką tu pats groji?

R: Ne. Paklausau įvairių. Man patinka dabar begalė stilių ir... Dėl pankroko judėjimo, tai aš galiu pasakyti, kad nebūtinai turi būt tokia muzika. Visokių išraiškų yra. Elektronikos ir akustinių ir... Svarbu, kad būtų įdomu, nes tie keli akordai, tai visiem nusibodę. Žodžiu pankrokas yra siaurąja prasme kaip tokia subkultūra, o kita prasme tai čia jau be galo platus judėjimas gali būt. Tikrai muzika, išvaizda ir kelios ideologijos. Galima sukišt ten begalę dalykų.

I: Ką manai apie dabartinę populiariąją kultūrą? Kaip tu ją vertini?

R: Na visi vertins neigiamai. Aš sakysiu irgi taip. Bet kokie žmonės, tokia ir kultūra. Nu kas man patikdavo seniau, seniau nebuvo atskirties tokios. Būdavo dar kažkokia tokia kaip vidurinė kultūra, kuri kažkaip jungdavo. Dabar labai atsiskyrė. Be galo underground'as, tarkim, ir ne tik underground'as, bet ta kokia kokybiška gera muzika nuo popkultūros. Popkultūra seniau dar kažkiek stengdavosi ir gyvai pagrot. Dabar absoliutus grupių darymas pagal klišes. Reikia tik gražių merginų. Nu tai duot žmonėm labai paprastai suprantamų, pigių pramogų, ir kad jie nekreiptų dėmesio į kas vyksta iš tikrųjų, kad būtų neutralūs ir politikoj ir visur. Nu tiesiog nukenksmint visus.

I: O pankai stengiasi kažkaip... Čia grįžtant net prie to underground'o. Tai pankai ar labiau patys siekia atsiriboti nuo to mainstream'o, ar jis pats juos išstumia?

R: Ne, manau, kad bando patys atsiriboti. Vien tas parodytų, kad mainstream'as dabar daug ką bando parodyt atseit, kad pankiška. Drabužių mada, tarkim. Labai populiariu dabar visokie drabužiai, muzikiniai visokie, kiek per teliką galima pažiūrėt, atseit susivėlus tai tipo pankė su kokia grandine ten. Tiesiog tas yra labai juokinga ir ta prasme... Pankrokas tuo labiau nori nuo to toliau.

I: O ar galėtum ir pankų subkultūrą pakritikuot? Gal jinai irgi turi kažkokių trūkumų?

R: Nu tai trūkumų turi kai kurios atšakos galbūt. Dėl radikalizmo. Jie tapdami radikaliais kovotojais prieš kažką, natūraliai tampa už kažką. Tarkim dėl savo ideologijos vienareikšmiško pozityvaus vertinimo. Mes teisingai mažtom. Nu toks tuo pačiu fašizmu pasireiškia, ta prasme, tuo... Ne politine prasme, bet. Nu ta prasme, tolerancijos gal mažėjimu. Bet aš nemanau, kad Lietuvoj tai... Didžiausia bėda yra nu kaip nors gražiai pasakysiu pochuizmas. Toks bukas alkoholio vartojimas ir kažkoks tipo, kad turi būt taip ir taip. Aš ypač su jaunais kai bendrauju, tai man nepatinka baisiai toks konkretumas ir... Aš už kūrybingą žmogų, kuris ten nesakytų „turi būt taip ir taip ir ką tu čia dabar“.

I: O galėtum gal įvardint kuo pankai išsiskiria iš kitų dabartinių subkultūrų?

R: Aš kaip manau tai jis gal skiriasi siaurąja prasme. Plačiąją prasme, tai subkultūros plius minus yra pradas tai tas pats. O skirtumai? Nu nežinau yra kažkokios susiklosčiusios bendruomenės, kurios... Nu muzika didelę reikšmę turi, aišku, bet dažnai išreiškia tą patį, bet pasirenka tik tai būdą pasakyti tą patį. Tarkim, elektroninė *industrial* muzika, jinai irgi ten pasaulio problemas. Aišku, kitais būdais. Nu pankrokas kadangi yra viena iš seniausių subkultūrų, tai manau, kad daugeliui tai yra svarbu ir patinka. Dėl to, kad sena, turinti tradicijas, šiek tiek egzotiška tokia. Nu kiekvienas viduje norėtų pasakyti *fuck the system* nu tai. Kuo ji labai skiriasi nuo kitų. Nu visi pasakytų apranga ir muzika, bet čia tik išoriniai skirtumai. Vidiniai, tai tarp visų subkultūrų galima rasti kažką bendro ir sutarimas tarp jų galėtų būt.

I: O pankai tarkim nesipjauna su kokiom nors kitom subkultūrom?

R: Nu tai čia visi žino su kuo. Su dešinėsios pakraipos skinais, naciais, bonehead'ais ir visai kitais. O aš tai jau atsiribuju nuo tų dalykų.

I: O dėl ko?

R: Dėl to, kad pradėta kištis iš vienos subkultūros i kitą. Atsirado vakarietiškos mados, tai vieni nusprendė, kad kairieji yra blogai, kiti nusprendė, kad dešinieji yra blogai. Dabar viskas labai politizuota. Nes visi galvoja, kad visi pankai – anarchistai, kairieji, ir dar oponuoja komunizmui. O visi galvoja, kad skinai dešinieji visi šitie radikalūs nacionalistai, kad jie oponuoja fašizmui. Ir paklausius pagrindinių pankroko grupių galima būtų susidaryt, kad jie yra prieš fašizmą. Tik politinė, manau, konfrontacija.

I: Jau minėjai muziką, „pasidaryk pats“, o ar pankai užsiima kokia nors kita veikla?

R: Nu seniau, kiek žinau, tai buvo oi oi oi kiek Lietuvoj zinų. Kai dar interneto nebuvo. Dabar internetas beveik užgožė tas... Bet yra leidžiami keli kartas nuo karto. Tai čia irgi tas toks manyčiau romantizmas galbūt labiau. Nes informacijos sklaidos priemonės yra įvairios ir jau nebebūtina visko daryt. Čia labiau toks... Nu sakau, sovietmečiu buvo tikras underground'as, nes tas popierinis daiktas kažką reiškė, už jį kažką galėjai gaut, ar kalėjimą ar baudą...

I: O minėjai va tas ekologijos idėjas. Ką pankai daro tokio? Dabartiniai.

R: Sakyčiau, kad tokio, kaip norima labai sukonkretinti kažkokį judėjimą, dalyko nėra. Čia labai individualiai. Keli gali ten būt ekologai, viską rūšiuoti ten, nevalgyti mėsos dar kažką. Kitiem gali būt visiškai nusispjaut ir būt visiškai nihilistai. Kiti yra žmonės tiesiog kuriantys, nes kažkam ta muzika patinka. Kiti tiesiog jų draugai. Įvairių būdų, įvairių saviraiškos... Yra menininkų, kurie užsiima kažkuo ten. Marga subkultūra.

I: Dėkui.

Informantas 6

I: Pirma norėčiau paklaust, koks tavo amžius ir išsilavinimas?

R: 35, aukštasis.

I: Aišku. O kuo šiuo metu užsiimi? Tarkim, ar dirbi, muzikuoji?

R: Dirbu ir užsiimu visuomenine veikla.

I: Aišku. O ar laikai save pankų subkultūros nariu, dalyviu?

R: O man jau tas pats. Ta prasme, kadaise buvo siekis, po to pasidarė tas pats, o po to ten pradėjo rašyt stebėtojai kažkokios subkultūros dalykus.

I: O kiek laiko esi įsitraukęs į subkultūros tą veiklą?

R: Tuoj „dvam“ metų bus.

I: Dvidešimt, ane? O kuo patraukė būtent pankai, kodėl nusprendei joje dalyvaut?

R: Nes ten viskas buvo galima.

I: Tai toks kaip laisvės, ane?

R: Ne, aš taip nesakiau. Viskas buvo galima, kad ten tipo davai, varykit visaip.

I: Mhm.

R: Visaip, bet fainai.

I: O kaip sužinojai apie tuos pankus?

R: Nu tai, aštuom-antrais Vilniaus mieste buvo, ruskij montalas, ir lietuviai pankai, taip ir sužinojau. Ėjau į pirmą klasę.

I: Tai čia buvo, sakai, per draugus, per bendravimą?

R: Nu žinai, kai eini į pirmą klasę, tai pasaulio pažinimas vyksta, man atrodo, tipo klasifikuoti per draugus aš atsisakyčiau. Nu matai ten, kieme tūsiukas, vieni tokie, kiti tokie, ten išsiaiškini kažkokiu būdu.

I: O muzika, pavyzdžiui, tarkim, kada susidomėjai? Kai pradėjai domėtis pankais, tai ta ir muzika atėjo, ar muziką kažkiek girdėjai ir tada užkabino vat?

R: Aš tai pirma paskaičiau straipsnį žurnale „Tango“, pirmam numery, ten vat man patiko konceptualiai, tada jau nuėjau, įsirašiau kasetę ir pamaniau, kad jo – tai.

I: Mhm. O kokia veikla užsiimi kaip subkultūros tas dalyvis? Tarkim, muzika, leidyba, gatvės menas galbūt?

R: Iš manęs rašo diplominius.

I: Aišku.

R: Ahujiena subkultūros dalyvio veikla, ane?

I: Nu jo.

R: Čiūju šeštą koki.

I: O su muzika tarkim, leidyba?

R: Esu garso inžinierius šiuo metu.

I: Aišku. O galėtum gal papasakot, kas būdinga šiuolaikiniam Lietuvos pankui? Tarkim, išvaizda, gyvenimo būdas?

R: A bybis jį žino, aš per senas. Nu, nežinau, tipo, kad ten visi tie mažvaikiai, bl... visi jie, ten skuduriukai tipo kitokie, bet nuplyšimas toks pats.

I: O, nežinau...

R: O ten tipo tas skautiškas kvailumas tai vis tiek toks pats. Ta prasme, kartos keitėsi, o paternai lieka, man atrodo. Nu aš čia taip neatsakiau į klausimą, bet... Iš dalies čia buvo mano siekių šešto diplominio šnekėt žodžius, kad po to nieko nebūtų galima išspaust.

I: Aišku.

R: Bet šiandien aš taip galiu turbūt, jo rimtai atsakyt.

I: O ar šiandien pankams būdinga iššaukianti išvaizda, kokia buvo būdinga ankstyviesiems?

R: Matai, čia yra mano mėgstama tema, nes šiais laikais galima viskas, išskyrus pisti vaikus. Kitkas iš esmės galima, tai kalbėti apie iššaukiančią išvaizdą tai čia yra visiškai, „kem“ metų senumo terminai. Šiais laikais tai normali išvaizda, tai dėl to klausimas kaip ir niekinis, jis neturi pagrindo.

I: Tai, sakai, nebe rodiklis?

R: Aš manau, kad ne, nes galima gi bet kaip atrodyt, nu gal ten, nu bet šiaip galima, visuomenėj tai yra priimtina, nes visuomenė jau turi pavadinimus. O ten tipo kas pavadinta ir padėta į lentynėlę, tai jau tas kaip ir „mūsų“ dalis.

I: O gal galėtum apibūdint, kuo skiriasi, tarkim, šių dienų pankai nuo pankų sovietmečiu? Tas ankstyvasis...

R: Čiūju apibūdinau, ta prasme, skuduriukai kiti.

I: Ai, o iš esmės... O idėjos kokios?

R: Matai, apie sovietmečio pankus aš nelabai galiu ką pasakyt, pasakiau pradžioj, ten tą tokią pirmoko pasaulio sampratą. O ką ten jie dar, tai bala jį žino, nes aš ten ėmiau vis tiek devym-antrais kapstytis, tai čia jau nebeišeina vadint sovietmečiu.

I: Jo, o tarkim, nuo dabartinių tie, tarkim, ne sovietmečio, bet ankstesni, nežinau net...

R: Čionais, aš taip įtariu, galioja tas pats, tipo galioja tas pats, nu, blogai pasakiau. Ee... Šiaip čiūju tas visas tipo, pradžioj tai tipo pankai, tie tikresni tai yra tas vyresnis mokyklinis amžius. Nu tipo 18-ka – dvim-du, 16-ka – dvim-du šiais laikais. Tai grubiai kalbant, tie visi mažvaikiai – tokie patys.

I: O jau tie, kaip sakytum, vyresni, idėjiniai?

R: O kas tai yra? Jie, nežinau, irgi turbūt atsakinėja į diplominių klausimus (juokiasi). Norėjau tik pabaigt, kad skirtumas tai, kad tada kažkaip naiviau viskas buvo, ten tipo tokio – ten žalia žalesnė ir tyrumas didesnis. Nu bet, kita vertus, nes dabar esminis skirtumas, kad ta prasme, ten informacijos ir tų visų, tipo, kokybinių rodiklių prieinamumas, kad ten tipo visa muzika čia pat, mados čia pat, info apie įvykius – čia pat. O tada tai būdavo žymiai įdomiau ir žymiai daugiau įvykis, ta prasme, kad, galima apibendrint, kad tipo, vartot buvo sunkiau, ta prasme, vartot tą judėjimą.

I: O šiandienos pankus laikytum labiau underground, ar overground? Šiek tiek atsakei, kad...

R: Aš manau, kad Drąsius yra underground, o visi kiti tai normalūs. Drąsius irgi jau yra mainstream'o popkultūrinė ikona, tai jis nebėra, bet tie kunigai, kurie dar slepiasi, tai jie dar yra underground. Čiūju, gi Lietuvoj dar turbūt ir gėjai yra undergroundas, bet jie nenori būt, jie nori būt tipo kaip visi, kad užskaitytų. Čia labai juokiasi, nes tipo, nu gerai, jie tipo out-laws, nu tipo romantiška, nachui čia list, tipo, į tą mainstream'ą. Čiūju, vargina (juokiasi).

I: O patys pankai tada kaip, sakytum, overgroundas? Ta pati kaip subkultūra.

R: Bet tai tu, kaip sociologas, manai, kad šiandien tos sąvokos, nu tipo, ten... Tokio estetinio judėjimo kontekste yra prasmingos?

I: Estetinio nebūtinai, bet...

R: Tai iš esmės estetiškas judėjimas, nu ta prasme, jeigu žmonės ten ką nors veikia, nu tipo, ką nors daugiau kultūriškai, visuomeniškai, tai... Tai dažniausiai, nu, ta prasme, tai yra įtakota to judėjimo, bet tai yra, ta prasme, tų žmonių, tipo, darbas.

I: Individualus kažkoks...

R: Ta prasme, nuopelnai, bet aš ta prasme, ta prasme, nemanau, kad tipo va, čia judėjimas pasiekė, ta prasme, man gal tipo tas pankrokas, jis tuo ir smagus, nes ten nėra judėjimo, žinai, nes ten vat... Ta prasme, paėmus taip primityviai, tipo... Nu tipo yra skinai, kur ten griežtai hierarchija, nes... Dalykas, ir jie vat ieško visur vadų ir tas toks tipo, ta prasme, kaip aš mėgstu krizent, penkiasdešimt trečiųjų metų, ta prasme, vapše, fantastinis filmas, kur atvaro ufonautai į žemę ir sako – *take us to your leader*.

I: Aha.

R: Nu čia tas fainumas, kad nėra, kad čia judėjimas, čia struktūra, čia planas, čia tipo žygdarbiai, čia mūsų muziejus. Pochuj, vat ta prasme, tas, nu kaip, aišku, ne visuomet taip yra ir aš stengiuosi taip, kad tipo pochuj. Mes čia darom, ką norim, ir giliai nekapstom, kad taip reikia, ar taip reikia.

I: O tarkim, idėjos tos pankų? Nes vis tiek, muzika – vienas dalykas, vertybės, kažkas... kažkas tokio.

R: Aš tau ką tik supasakojau mano vertybes, o atstovauti tai po to, ką aš pasakiau, būtų nenuoseklu dabar. Aš galiu atstovaut save.

I: O tas pankiškas...

R: Kas tai yra?

I: Vat kas tai yra, tai ir paklausiu.

R: Nežinau, nesvarbu.

I: Nu tiesiog.

R: Ne, nu kaip, aišku, svarbu, nes daug kur pažiūri – tas pankas, o tas ne pankas, aš irgi galiu taip sakyti, bet aš neturiu tokio, tipo, išmatuojamo kriterijaus.

I: Bet vis tiek skirt galima?

R: Bet atskirt galiu. Aš. Galiu atskirt savaip, tu gali atskirt savaip.

I: O pagal ką tu, tarkim, atskiri, vertini?

R: Ką aš žinau, išoriškai, pradžioj išoriškai, eini į kontaktą, tada turi dar ką ten pavertinti.

I: O, tarkim, jeigu iš tų, nu, išoriškai taip, bet irgi, kaip sakai, dabar bet kas eina, o iš idėjų kaip, nes tiesiog su žmogum gali paprastai bendrauti, jis tau gali patikti arba ne, bet iš tos subkultūrinės pusės, pankiškos?

R: Aš manau, kad aš tau neatsakysiu į klausimą kriterijais. Žinai, ten yra ten, tipo, „susitūsini“, pamatai, kad jo, ten tenais yra kažkokių panašumų, tipo, pakeliui. Pakeliui, tai pakeliui, bet kad ten ženkliai tipo tie patys, tai kažkaip tas pats.

I: Nu jo, o gyvenimo būdas tas pankiškas kažkoks yra?

R: Pas mamą. Pas mamą – geriausias pankiškas gyvenimo būdas. Arba landynėj. Bet tai čia irgi turbūt būdinga bet kuriam studentui.

I: O tarkim, jeigu apie muziką kalbant, pankroką kiek sietum su tom pačiom pankų idėjom?

R: Dabar?

I: Nu, dabar, jo.

R: Emm... Ką aš žinau.

I: Nes neveltui punk, pankrokas.

R: Manau, ten tiesiog žanro istorinis pavadinimas.

I: Bet kuo jis, ar jį galima laikyti pankų subkultūros dalimi?

R: Palikčiau tai sociologams.

I: O pats kaip manai?

R: Nu man patinka pankrokas.

I: O vadinti galima subkultūros simboliu, nežinau net, ar simboliu pavadinti, ar kaip.

R: Ta prasme, ta prasme, atleisk, bet tavo klausimui mano atsakymas yra, kad tas pats. Ta prasme, aš visai nuoširdžiai taip tau atsakau, aš čia gal atrodau, kaip maivausi, bet nu... Šiaip tipo, būdas. Subkultūros būdas mane paveikė.

I: Aišku, o jeigu pereinant prie tos dabartinės, vadinamo maistream'o, tai iš pankiškos pusės kaip yra vertinamas? Ar išvis atskirtum, kad ta pankų subkultūra ir mainstreamas – ar galima juos kažkaip atskirti?

R: Manau, kad tai yra vienas ir tas pats.

I: Vienas ir tas pats.

R: Ta prasme, kad kol tai buvo nauja, gal tai buvo kažkoks tai kontrkultūrinis judėjimas pirmus pusę metų, o paskui ten viską mikliai kooptavo, ta prasme, suprekino ir mašinka nuvažiavo. Ta prasme, seniau ten tipo visur, visur ir visada, vis dar, ačiū Dievui, ten tipo veikėjų kone... Ten tipo tų metų pankroko instrukcija, nu ir davai, mes taip varom, bet... Tam tikru požiūriu pasižiūrėjimas į tą instrukciją viską paneigia, jeigu ten taip ieškai, nu taip tipo varyt, kaip čia pavadint... Varyt puristiškai, ten dar kažką, užsiimt sofizmais, bet nežinau, tas pats iš tikro. Ta prasme, kad iš esmės viskas vyksta vis tiek šitos Vakarų kultūros rėmuose, ten tiesiog vieni vienaip margi, kiti – kitaip margi.

I: Tai laikytum, žodžiu, tą populiariąją kultūrą ir pankus, nu taip, tiesiog dalis ir tiek?

R: Tas pats. Visiškai.

I: Ir tarkim, tokios kažkokios pretenzijos, kažkaip, kaip tos undergroundas, ar kas, tokios pretenzijos nuo jos atsiribot, ar ją kažkaip kritikuot iš tos subkultūrinės pusės nematai?

R: Ne, nu tai yra taisyklių sąvade, visa tai, ką tu vardini.

I: O realiai? Va kaip tas... Kaip tas yra?

R: Ai, nežinau. Turbūt nelabai. Nes nu... Man rodos, šiaip, ta prasme, kad šiems laikams yra būdingas pasimetimas, tipo, ten visko daug, info daug. Kažkokių tai prieštaringų žinių srautų daug ir ta prasme šiaip, tipo, turėt poziciją jau pasidaro per sunku, o neturėdamas pozicijos tu nelabai ką pakritikuoji. Man atrodo. Ta prasme, ten, ten rékt, kad tipo, A – šūdas, ar B – šūdas, galima bet kur, bet tai tiesiog, ta prasme, vapėjimas, tik žodžių kartojimas.

I: Jo.

R: O pozicijos vis tiek nėra.

I: O tarkim, nu yra, kaip sakei, retorika, o tarkim iš praktinės pusės, ar tai bandoma kažkaip tai, nes yra kažkokios idėjos pankiškos...

R: Manau, kad praktinė pusė yra, kaip yra žmonės, ten tipo žmonių rateliai, bendruomenės. Man patinka žodis – chebros. Ateina chebra ir padaro kažką, ką sugalvoja. Arba daro tai kurį laiką, tai, ką jie sugalvoja. Ir tiek, bet... Jie galbūt ir gali dengtis ir lįst po ta viena pankų judėjimo „kaldra“, bet man tai vis tiek yra kalba – čia vat chebra daro ir darė tą, čia chebra daro ir darė tą, ta prasme, aš kažkaip esu labai linkęs žiūrėti į žmones, velniop tą kaldrą, nes jinai ten viską, ta prasme, viską užmala ir žmonių nebesimato.

I: Žodžiu, atsisakai tų stereotipinių, vadovėlinių tų pankišku...?

R: Nu kažkaip jo, nes... Nežinau, įdomiau.

I: O tarkim, kokio ta veikla, jeigu sakai, daro tą, daro aną? Pankams vat, ten, nežinau, yra leidyba muzikos, pati muzika, paskui kažkokie bandymai zinų...

R: Manau, kad ten, ta prasme, muzika, tai jau yra... Tas jų, kaip abėcėlė pradinėj mokykloj. Kad ten kadangi tai buvo prie ištakų, tai reikia groti pankroką. Jo, bet... Ir man čia buvo pastaraisiais metais, žiūri, ta prasme, kaip žmonės, tos grupės groja, kad jie atlieka vaidmenis, nu tipo vat, mes esame pankroko grupė, jisai yra gitaristas, aš esu vokalistas ir jisai yra būgnininkas ir mes darome tai, ką mes turime daryti, nors realiai jiems ten, nu ta prasme, nėra ką pasakyt, ta prasme, kad apie tai dar jie negalvoja, ir tiek, taip kad... Nu ten zinai, jo, ten tipo kažkada buvo madinga, dabar nebūdinga, nes internetas pigiau ir mažiau darbo, ir be to, nu šiaip...

I: O zinuose tada...

R: Darbą dirbt niekam neįdomu niekad.

I: O zinuose kokios idėjos? Gal nuo muzikos kažkuo jie, nežinau, skiriasi? Tarkim, ta išraiška.

R: Ta prasme, aš kažkaip atsisakau apibendrint, kadangi jeigu autorius yra smalsus ir įdomus žmogus, tai tas zinas yra jo atspindys, nes tai dažniausiai yra individualūs darbai, ir tiek. Ta prasme, čia vėlgi yra asmenybės ar kažkokios tai grupės už tų, už tų produktų, kurie stovi. Ir ką jau jie turi pasakyt, tą jau jie

ir pasako tenais, ten tipo, ta prasme, kad ar jie pakartoja kažkokius žinomus tikslus, ar kažką patys sugalvoja...

I: Aišku, o dar teko girdėt tokį „pasidaryk pats“, kaip jis su pankais?

R: Pasidaryk pats, manau, yra šio dešimtmečio vienas pasaulinių šūkių, ta prasme, kad nuo užpernai visi viską daro patys. Tai nėra, tipo, kažkoks tai svarbus tos subkultūrėlės atributas. Ten vėlgi prieš dešimt metų, ta prasme... Tai gal buvo viena iš nedaugelio subkultūrų, kurie tai pabrėžė, kad va čia, vat mes įvairūs, judėjimas ir čia vat mūsų svarbus dalykas. Ir aš labai džiaugiuosi, kad taip buvo, ten buvo sveika, išmokau daryt dalykų, bet kita vertus, ten... Ta prasme, kad tu DIY teminių bendruomenių pasaulyje buvo visą laiką, ten tipo batsiuviai, visokie batsiuviai, duonkepiei, statybininkai, laivų statytojai ir panašiai. Bet, ta prasme, gal esminis skirtumas buvo tai, kad jos buvo teminės, čia mes statom laivus ir mes esam va tas sluoksnis, o ta prasme, pankroke tipo, tipo viską, jau buvo galima daryt viską. Bet sakau, bet tai manau, kad šį dešimtmetį tai yra šiaip, bendra pasaulinė praktika.

I: Aišku. O pankroke ta pastanga – pasidaryk pats – iš kur kilo? Nes, nu, sovietmečiu tarkim, buvo kažkokie apribojimai, deficitai ir taip toliau?

R: Aš manau, kad tas visas pankrokas, jisai vis tiek vairavo labiau iš Vakarų – Anglijos, Amerikos ir panašiai.

I: Ir Lietuvoj tas..?

R: Jo, ir tas greičiausiai kilo iš kažkokio žingsnio prieš vartotojiškumą. Bet dabar tai, aš šiaip manau, kad ta prasme, kad aš dabar biški laukiu to naujojo pankroko, pankroko formos, nes ta prasme, o ką gi dar mes sugalvosim, kad būtų naujai, įdomu visiems. Nes to dabar kažkaip truputį...

I: O dabar, sakai, tas per daug suvartotojiškėja?

R: Gal ne taip, bet ta prasme, tai eina kažkaip iš inercijos biški, tokio nėra, ta prasme, tipo, ten viskas yra gan padėvėta, ir tai nėra, kai aš ten maluosi „n“ metų, man toks jausmas, ta prasme, kad tai yra visų jaunų tų judėjimo dalyvių požiūris, kad taip pat viskas, kad viskas suėsta, sugromuluota, aiškios schemos veiklų ir vat, labai įdomu, kas bus ta naujoji revoliucija.

I: Aišku, ir tie dabartiniai, sakai, iš inercijos ir pasiėmę, kas tai yra, kas tai turėtų būt, tas pankiškumas, jos dar tikrai nesuvokia, bet...?

R: Nu taip, nes mes ten darėm daug ką iš inercijos, bet kita vertus, ta prasme, kad Lietuvos kontekste dar daug kas nebuvo paliesta. Ten įvairios veiklos, ten tipo mano karta pradėjo, ten dar po to pora kartų po to, o dabar čia, kai tipo seni perdylos sėdi ir veikia, ką veikia, tai jaunam skautui žymiai sunkiau būt novatorium, ne taip jau įdomu, tai geriau eit į skeiterius.

I: Aišku. Nu vat turbūt ir viskas, ką norėjau paklaust.

R: Tikiuosi, atsakiau tau bent šiek tiek.

Informantas 7

I: Iš pradžių norėčiau paklaust koks tavo amžius ir išsilavinimas?

R: 35 ir mano išsilavinimas yra bakalauras.

I: O kuo šiuo metu užsiimi?

R: Šiuo metu šiek tiek dirbu. Nu šiaip visą laiką šiek tiek dirbu.

I: O muzikuot?

R: Muzikuoju irgi. Ta prasme aš ten daug dalykų darau. Aš ir dirbu, ir muzikuoju ir užsiimu ten elektronika, ir dar klubą darau, ir... Maždaug tiek.

I: Ar laikytum save pankų subkultūros nariu ar dalyviu bent jau?

R: Labai gera klausimo formuluotė. Taip, laikyčiau. Nes prieš tai visos formuluotės būdavo: “ar laikai save panku?”. Ir tada prasideda.

I: O kiek laiko esi išitraukęs į tą veiklą?

R: Nuo galbūt 16 metų. Tai jau čia kiek? Devyniolika.

I: O kuo patraukė ta subkultūra? Kodėl susidomėjai ja?

R: Nes šita subkultūra traukia nepritapėlius, kažkodėl. Nes atliepia mano nepritapėliškumą, nes nepritapėlis aš buvau. Mokiausi geriau negu vidutiniškai, bet tingėjau. Ir niekada nenorėjau ten pataikyt į visus dešimtukus. Tiesiog mokiausi tai, kas man buvo įdomu. Ir nebuvau socialiai *capable*. Todėl pataikiau į tą pankų subkultūrą, kuri ir traukia tokius nevisai socialiai *capable* ir...

I: O kaip sužinojai jau apie pačią subkultūrą?

R: Nežinau. Turbūt žurnalai "Jaunimo gretos" galbūt. Tokios vienos pirmųjų apraiškų. Nu žinai, atgimimo pankų visas tas aidėjimas. Kažkaip labai tada buvo susiję pankai su atgimimu kaip tokiu. Net atsimenu tokią karikatūrą kur tėtė laiko berniuką ant pečių, o pas berniuką yra skiauterė išskusta ir trispalvė Lietuvos. Tai tų pankų buvo tokioj medijoje, bendram gaudesy medijos. Ir negaliu pasakyti, kad ten pirmąkart pamačiau pankus. Bet maždaug iš ten ištraukiau. Jie man buvo toks medijos personažas negu tikras personažas. Nes kai tau 16. Tada nebuvo ten tiek išsikerojęs tas judėjimas, kad... Kai tau 16 dabar gali rast draugų iš karto čia pilt kur nors prie parkelio.

I: O pati muzika, tas pankrokas..? Nes kiti sako, kad nuo muzikos pradėjo?

R: Ne nu tikras įsitraukimas tai, aišku, muzika. Nes čia šitas judėjimas yra stiliaus judėjimas, stilium apibrėžtas judėjimas. Ten gali prisigalvot visaip, bet visada gali rasti... Na gali pasakyti, kad tai politinis judėjimas, gali pasakyti, kad tai kažkoks prieš vartojimą nukreiptas judėjimas, prieš autoritarizmą nukreiptas judėjimas ir prieš daug kitų dalykų nukreiptas judėjimas. Bet gali rast, kad šitas (aut. past. kitas) judėjimas irgi nukreiptas prieš vartojimą, šitas judėjimas irgi nukreiptas prieš autoritarizmą... Todėl manau, kad pankų judėjimas yra stiliumi apibrėžtas judėjimas labiausiai, nes gali būt anarchistas, kuris yra pankas, bet gali būt pankas, kuris nėra anarchistas. Žodžiu... O stilius tai yra muzika. Ir, aišku, pirmas dalykas, kas tave įtraukia, tai yra muzika ir tai, kaip tu save apsibrėži yra per muziką ir stilių. Tai, aišku, be menkiausios abejonės muzika, nes tai yra pagrindinis laidas, kas jungia, kas suriša pankų judėjimą į vieną, tai yra, kaip sakiau.

I: O kokia veikla užsiimi kaip subkultūros narys? Na minėjai muzika, o..?

R: Aš groju, aš dalyvauju darant pagrindinį klubą, aš dalyvavau darant vasaros festivalius nepriklausomus.

I: O kažkokie zinai, gatvės menas?

R: Na aš dar darau hardcore.lt. Dabar ten nieko nedarau, nes jis ten toks guli ir tiek, bet tai yra, pavadinkim, pankų portalas. Zinai... Dariau ten kažkokius, išleidau gal porą numerių į piešinėlius orientuoto zino. Tokį *cut and paste* orientuotą ziną. Kažkada senai, kai tai buvo judėjimas, ta prasme, zinų judėjimas. Nes kažkada tai buvo labai aktyvi scena, kai kasdien gaudavai tris laiškus. Tiek buvo aktyvu. Kol dar nebuvo interneto.

I: O tas dalyvavimas subkultūroj tau yra laisvalaikis ar gyvenimo būdas?

R: Aš jau nebeskirstau laiko į laisvalaikį ir ne laisvalaikį. Aš šiaip esu prieš šitokią skirstymą. Ir esu už tai, kad visas mano laikas būtų tas, kurį žmonės vadina laisvalaikiu. Todėl negaliu atsakyti į šį klausimą.

I: O pereinant prie dabartinės subkultūros, gal galėtum apibūdinti kas būdinga šiuolaikiniam Lietuvos pankui? Išvaizda, gyvenimo būdas... Šiandien kaip tu matai tą panką, tą subkultūrą?

R: Tai, viena vertus... Matai, dabar kas tas pankas, tai šiais laikais jau sunku pasakyti, nes... Na gerai, yra dalis stilium apibrėžtų pankų. Kur ten dėvi tam tikro pobūdžio kelnes, tam tikrą šukuoseną, ženkliukus, antsiuvus ir taip toliau. Stilium apibrėžti. Yra tokių, bet jų būna iki 20 x. Po to tai baigiasi, tas stilius toks. Tada, matai, yra... Dabar jau tie žmonės pankais savęs tikrai nevadina, juos kažkas iš išorės gali pasakyti: "ai čia tie pankai". Bet jie savęs pankais nebevadina ir jie nebeatitinka pankų stiliškos. Jie atitinka tą galbūt toki požiūrį. O gal jau jie net nebe pankai. Gal aš nebe pankas? Nes aš nebeseku tos... Nu aišku, yra ten kažkas šikio tokio, bet tai laikina. Ta prasme, kad aš bet kada galiu nusipjaut ir man tai nėra nė kiek... Šiaip toks susidėjai ir susidėjai. Tai stilistine prasme, nežinau... Ideologine prasme vėl gi galbūt tai yra tam tikras antiautoritarinis toksai vat požymis, kas vat jungia, iš tikrųjų tas požymis jisai tęsiasi... Supranti, pankų judėjime, aš kažkada dariau toki tyrimą jis nu ten... Čia, aišku, ne stebuklas. Jeigu skaitei bet kokį tyrimą, tai žinai, kad ten rotacija yra žostka, nežinau, 80 procentų per du ar tris metus. Ta prasme, kad 80 procentų žmonių pasikeičia judėjime per tris metus. Bet tie 80 procentų labai didelė dalis jų išsineša tą toki *fuck off attitude* iš pankroko. Ir vat kas dabar labiausiai galbūt sieja

dabartinį pankroko judėjimą, suriša į vieną, tai tas *fuck off attitude*. Tai nėra, supranti, ar tai būtų anarchizmas ar tai būtų autoritarizmas, negali taip pasakyti. Ten visokių tų žmonių yra. Bet va tas *fuck off attitude* yra iš jis išlieka, ir jis išlieka pas tuos žmones, kurie savęs jau senai nebesieja su šita scena. Bet jie išsineša tai, ir atrodo, kad jie gyvena normalų, tradicinį vartotojų gyvenimą, bet visgi pažindamas tu gali rasti juose, jų veikloje ir šiaip kasdieniniame gyvenime tą tokį požiūrį. Na toks labiausiai, kad žmogus yra radikaliai individualistas... Nu nebūtinai radikaliai, ta prasme, kad jis yra individualistas ir jis nebijo eksperimentuoti su savo gyvenimu. Labiausiai va tokį galiu ištraukti požymį.

I: Tai čia šiandien, ane?

R: Taip. Aš taip maždaug tokį galėčiau iš tolo apibendrinimą... Nežinau ar čia sąmonę ar nesąmonę pasakiau, bet maždaug tiek galėčiau bendro išpešti. Nes tie pankai dabar, matai, dabar sutrupėję viskas yra į poaibius. Pas mus dar ne tiek sutrupėję kaip užsieniuose. Tam užsieny jau visai ten išsiskaidęs tas pankų judėjimas į visokias ten pakraipėles. Pas mus dar dar, bet jau irgi išsiskaidęs. Ten galima išskirti, kad ten vat yra tokie ir tokie, žinai.

I: O kuo sovietmečio pankai buvo kitokie?

R: Nu aš tų sovietmečio pankų tai beveik nemačiau, iš tikrųjų. Aš sakau, jie man yra tokie medijos veikėjai labiau. O aš kai įsijungiau, tai buvo jau nebe sovietmetis, jau tas laukinis atgimimas. Bet irgi ta pats *fuck off punk attitude* jisai lieka, aišku. Aš jį matau tą patį. O tie pankai jie gal buvo labiau... Galėjai juos labiau pagauti stilistiškai. Nes tada dar su tuo stilium buvo lengviau... Jeigu tu truputį į šoną nuo normos, tai jau pankas, žinai.

I: O dabar jau ta pati apranga jau, galima sakyti..?

R: Matai, įsiurbė pankroką sistema, medija didžioji mašina. Įsiurbė ir apropiavo į save. Tu pažiek dabar į moterų šukuosenas. Jos būtų laikomos radiklios pankiškos šukuosenos '87ais arba '94ais metais. O dabar tai yra ten, ką aš žinau... Arba galų gale ten Robbie Williamso skiauterės. Tai yra įsiurbta ir galų gale tas prabluro (aut. past. nublanko). Galų gale tos grupės MTV. Tai va prabluro tas vat stilistinis apibrėžimas. Ir dabar ir tai, kas per MTV yra pankas, ir tai, kas į taborą važiuoja irgi yra dar vis pankas. Nors aš tokių jau nelabai ir pažįstu kas į taborą važiuoja.

I: O dabartinius pankus laikytum daugiau underground'o ar overground'o subkultūra?

R: Žinai, yra ir to ir to. Nes pradžioj tie šešiolikmečiai, kurie pradeda, jie, aišku, užsikabina per MTV. Ir, aišku, jie visi yra, žinai ten perka pankų kostiumus akropolyje. Bet po to tai kažkas nuo jų atsisijoją, kažkas lieka, ir tas, kas lieka, tai jau lieka turbūt labiau under.

I: Tai galima sakyti kaip toks kažkoks tikrieji ir netikrieji..?

R: Ne. Tie tikrieji – netikrieji čia yra klaida. Čia, žinai, *more punk than you* tai čia nėra... Ne ne. Mano žodyne tokios sąvokos nėra. Yra tiesiog tie, kurie įsitvėrė to kamieno ir jo laikosi labiau, ir yra tokie, kurie nuo to kamieno po to atitolsta biškį. Ar po to ar ir niekada prie jo neprisiliečia, prie to, nežinau... Negaliu pasakyti, kad tai yra kažkoks grynuolis, ne. Čia irgi būtų klaida. Čia jau painu, čia jau prasideda problematiška užčiuopti tą, žinai, kas tas kamienas toksai. Va pasakiau kamienas ir iškart op save už liežuvio. Nu ne ne. Kamienas blogai. Nėra to tokio kamieno. Visą laiką yra ta matoma pusė ir ta nematoma pusė. Ir ta nematoma pusė stengiasi būti nematoma.

I: O kodėl stengiasi būti nematoma? Ar tai yra pačių noras atsiskirti ar, kaip kiti, įvardija, ta sistema juos išstumia?

R: Ta sistema nieko neišstumia. Ta sistema šiais laikais suvalgo viską, nes jai reikia visko, jai reikia įvairovės. Nes jai reikia staiga naujų išpūdžių ką parduoti. Čia jinai skatina viską "duok čia, come come".

I: Tai nuo to gal kaip tik ir bėgama?

R: Tai taip. Manau, kad tie, pavadinkim taip, pankai, kurie yra slapti, kaip sakyti, nesimanifestuojantys, tai jie bėga. Jų tikrai nieks neišstumia ir neišmeta į pakraštį. Jie bėga, jie atsiriboja.

I: O perinant dabar prie pankų subkultūros pagrindinių idėjų, kokias jie iškelia vertybes? Nu minėjau tas požiūris, bet...

R: Žinok negaliu negaliu išsukt vertybių. Vertybės turbūt yra individualizmas visų pirma ir autoritetų nepaisymas ir naikinimas. Ir tai yra sunkus darbas. Ta prasme, kad aš kai esu vyresnis, tai tu turi dirbt, kad tu naikintum savo autoritetą jaunų žmonių akyse. Tu turi pastoviai stengtis, kad netaptum autoritetu.

I: O galėtum gal įvardint kuo pankai išsiskiria iš kitų subkultūrų? Kodėl pankiškumas gauna savo atskirą nišą, nes..?

R: Aš, tiesą pasakius, pagalvojau šiandien. Tik tai stilium spėju.

I: Nes individualumo irgi... Nu noras išsiskirt...

R: Nu taip, visi dabar individualūs, bet supranti... Bet šitoj subkultūroj yra radikalus individualizmas. Ta prasme, kad jeigu aš dabar norėsiu, tai aš bet ką padarysiu. Ir mano draugai mane supras. Tarkim man taip dabar susišvietė, kad toks vat veiksmas mane dabar išpildys, ir aš tą veiksmą padarysiu. Aišku tas būdinga visiem šešiolikmečiam. Nieko čia tokio. Jie visi daro nesąmones, jie visi ten kabo žemyn galva nuo tilto ar dar ten ką nors daro. Tai vėlgi čia, nežinau ar tai išskiria. Nu neišskiria nėvelnią. O kas vat tas bruožas be stiliaus aš negaliu pasakyt. Sunku. Turbūt nėra. Kiti gal pasakytų kažką ten sakytų ar tai anarchizmas ar tai antiautoritarizmas ten kažką kažką. Bet tu gali rasti ir to pačio antiautoritarizmo pankų judėjime ir to pačio antiautoritarizmo hipių judėjime. Ar ten transerių judėjime.

I: Tai vis tik pagrinde yra ta laisva saviraiška, nu kaip tu sakei, vat...

R: Nu bet pas gotus ką ne laisva saviraiška?

I: Nu jo.

R: Kaip jie ten išsipusto, ir kaip kiekvienas ten unikalus, ir kaip stengiasi. Gražu pažiūrėt.

I: Pereinant prie pankų kūrybos, tiek muzikinės, tiek tų pačių žinų, kokia tematika vyrauja? Ar galima išskirt kažkokius dalykus apie ką jie..? Kaip jie išreiškia tas idėjas pankiškas arba..?

R: Įdomus klausimas. Čia va ta tokia turinio analizė. Tos turinio analizės aš senokai jau nedariau, bet, viena vertus, tai tiesiog balių dainos. Nu imkim muziką, nes muzikoj labiausiai visa tai matosi. Balių dainos: “man patinka gerti alų”, vienas dalykas. Kitas dalykas, tai mentai *fuck off*, valdžia *fuck off*, politikai meluoja. Toksai. Trečias, galbūt kažkoksai jumoristinis, nerimtas.

I: Pašiepiantis galbūt?

R: Jo, aišku, labai pankrokas labai ironiškas ir autoironiškas irgi. Labiausiai turbūt negu visada dabar yra autoironiškas pankrokas.

I: O tas maištas pankų, ar atrastum šiandien?

R: Tas maištas, tas šešiolikinis maištas, aišku, jisai veši. Tai visada *fuck off* mentūra yra tas šešiolikinis maištas. Arba “ aš miegosiu kiek tik noriu, nesikelsiu, nes miegosiu kiek tik noriu” kažką ten. Tokie. O daugiau jeigu žiūrėt, kas čia...

I: Nu minėjai prieš vartojimą vat, prieš valdžią tokia retorika.

R: Jo jo prieš valdžią prieš vartojimą. Yra tokia retorika, vis dar yra. Bet čia tokia tradicinė pankų retorika. Aš buvau Ispanijoje pas vieną tokį draugelį, nu ir jis ten turi grupę ten kažką tipo. Sakau: “o apie ką jūsų chebra, tekstai?”. Sako: “nu, žinai, *usual punk stuff*”. Tai va tai...

I: Tai tokia yra retorika. Nu kai kada pašiepianti, kai kada priešiška. O ar bandoma kažką daryt? Vat praktinis aspektas ar yra to viso apie ką šnekama?

R: Praktinis atsakas tai yra eskapizmas. Atsiribojimas. Atsiribojimas nuo didžiosios kultūros, nuo vartojimo kultūros, tiek kiek, aišku, tai gaunasi. Nes būna įvairiai. Svarbus aspektas yra “pasidaryk pats”, kaip čia pasakyt, filosofija ar etika pankų judėjime. Tai vėlgi susiję su nevartojimu ir nepriklausymu nuo išorės. Kad jeigu tu esi tik vartotojas, tai tu tampi priklausomas, tu nieko negali. Tu nieko negali susitverti. O iš tikrųjų tu gali pasidaryti pats daug dalykų. Ir tas “pasidaryk pats”, jisai išlaisvina tave ir įgalina tave, ir tu tuo pačiu būdu ir protestuoji prieš tą sistemą, kurios tu nekenti. Dabar iš žmonių atimtas socialumas, žmonės labai suskaldyti tiek paties vartojimo, tiek kitų dalykų, o pankų subkultūra stengiasi suteikti žmonėms kažkokį bendrumo, solidarumo jausmą, kad jie jaustųsi viena bendruomene, viena šeima...

I: O praktiškai, kuriuose atvejuose tai yra? Nu girdėjau vat sovietmečiu kokias ten gitaras sunku buvo gaut, nu tai va pasiėmė susiorganizavai ir pasidarei.

R: Nu gitaras pankai perka. Perka, nes kad pasidarytų gerą gitarą tiesiog nebuvo dar tokio gero meistro panko, kuris pasidarytų gerą gitarą pats. Bet vis nemiršta fūzų (aut. past. gitarinis efektas) projektai. Vis karts nuo karto išlenda kažkas, kas gamina fūzų. Tai nėra masiškai, čia labiau toksai atvejas, paryškinantis, kad tokių atsiranda. Ne tai, kad visi gamina. Aišku ir fūzus perkasi, bet... Tarkim, koncertų pasidarymas savarankiškai. Vietos, festivalio organizacija savarankiškai be profesionalių ten koncertų organizavimo paslaugų ten. Patys ten sceną susirenčia, patys ten susijungia viską, patys mokosi tą garsą daryt. Ir šiaip ten patys organizuoja koncertą ten su visais... Viskas, kas yra koncerto ir festivalio organizavimas. Ir vietos susiradimas, ir apsauga, ir tulikus iškast, ir maitint, ir taip toliau.

I: Aišku.

R: Tai visas tas DIY susiveda į paslaugų sferą. Kad patys paslaugą pagamina, o ne perka tos paslaugos. Na o su fiziniais objektais, tai gal nėra taip lengva. Aš pats verdu alų, tai čia yra vienas atvejis. Bet gal yra tokių, kurie ten, nežinau...

I: Aišku kažkokius tokius... O ar vyksta kažkokios akcijos, kiti veiksmai, atkreipiantys visuomenės dėmesį?

R: Nu matai, aš šneku už labai siaurą poaibį, iš tikrųjų to vat Vilniaus pankroko. Ir mūsų tokia kaip ir bendra idėja yra nelįsti į išorę. Nes ten nėra ko lįst. Ta prasme atkreipti visuomenės dėmesį į ką? Į tai kokia jinai yra supuvusi? Tai ne mano čia yra dabar prasmė išmokyti visus gyventi. Aš bent save išgelbėt stengiuosi. Ir tai yra daug darbo, o kitus mokyt gyvent, tai ne. Bet čia yra daugiau mano požiūris, kiti gal turi kitoki požiūrį. Aišku, aš, kaip grupės muzikantas, aš daug dirbu pisdamas protą žmonėm. Bet stengiuosi nenaudoti tiesioginės nuosakos. Aš tai bandau ištraukti per ironiją, per visokius ten... Kaip ten tas vadinasi... Metaforas. Va tokią kritiką ištraukt ir pateikt žmonėm. Nes aš groju koncertus ne tik pankų publikai. Aš kaip tik stengiuosi groti koncertus, kur yra nepankų publikos, nes man tada labai patinka pa... Tokį nekaltą klausytoją ir kartais, kai pavyksta būna įdomu, įdomus santykis su publika.

I: O kaip tu vertintum tą popkultūrą, populiariąją kultūrą? Ar anoj pusėj yra kažkokių teigiamų aspektų?

R: Nu kodėl, būna labai gražių pop gabalų.

I: O pati ta pop sistema, kultūra. Ar tai yra vien toks, ieškojimas kažkokių naujovių. Naujumas. Viskas ten įtraukiama. Ar ji ką nors duoda?

R: Aš tai matau kaip pinigų gaminimo mašiną. Jie duoda produktą vartotojui, kuris yra ištroškęs naujo produkto. Jie tą produktą uoliai gamina. Aišku, jie pastaruoju metu ne gamina, o tik regurguruoja kažką tai seno. Kita vertus, laikai tokie. Jau čia visi labai... Naujas dalykas jau dabar aukso vertės. Gaudo verslo rykliai per visą pasaulį naujus dalykus, kad būtų naujas. Tai man jinai atrodo liūdna ta popkultūra, nes jinai regurguruoja, pervirškina ir atriaugėja seną... Senus daiktus ir juos parduoda vėl žmonėm iš naujo ir iš naujo. O žmonės, kvailėliai, žinai, jie atviri, jie pasitiki tais davėjais ir laukia, kada čia jiems paduos dar vieną... Dar kartą perdainuotą "Tarp Vilniaus ir Kauno bokštų" dar vieną variantą, žinai. Tai va taip aš matau pop sceną. Bet ten kartais būna gražių dainų. Tik ne Lietuvos pop scenoj. Lietuvos ne. Jie tiek neneša.

I: O iš pankų pusės ar matytum kažkokių trūkumų? Nu kur galėtum kažkaip pakritikuot tuos pačius pankus? Nu nes, aišku, daug kas yra priimtina ir pačiam, nes išitraukei, bet kažkokių dalykų gal yra tokių kurie..?

R: Na pankrokas yra tas pats vartojimas. Irgi. Na, ta prasme, kad aš matau koncertus. Aš kas savaite matau pankroko koncertą ir pankroko koncertas yra 200 litrų bačka šiukšlių. 200 litrų bačka šiukšlių reiškia, kad įvyko vartojimo aktas. O vartodami mes stipriname sistemą. Ta prasme nu mes darom tai, ko jinai nori. Visiškai. Mes irgi darom tai, ko jinai nori. Ir tai mane neramina. Man yra liūdniausia šitame visame judėjime tie 200 litrų šiukšlių. Nes šiukšlės yra tiesioginis vartojimo matas. Labai galima pasverti kiek čia buvo suvartota, kiek buvo prasukta oficialių pinigų. Oficialūs pinigai yra tai, ko aš noriu išvengti. Tai – prieš ką aš. Arba, tiksliau sakant, aš esu labiau ne tai, kad prieš oficialius pinigus, bet už neoficialius pinigus. Už tuos pinigus, kurie... Visų pirma aš esu už nepinigus, jeigu taip išėina. Už nepiniginis mainus, bet jeigu jų neišėina išvengt, tai bent jau už tuos pinigus, kurie papuolė tikriem žmonėm be tarpininkų. Tai dėl to aš ten palaikau daug kitokių iniciatyvų. Ten visokius ten mainų

turgelius, ir visokius ten ūkininkus, kurie patys augina ir patys pardavinėja, ką augina. Ir amatus kaip tokius, kaip žinią. Kaip amatų puoselėjimą, nes man yra labai svarbu žinoti kaip padaryti dalykus. Ir taip toliau. Tai va. O jeigu apie kritiką, tai pagrindinė kritika yra 200 litrų šiukšlių bačka. Kitas dalykas tai, aišku, kritika yra ta, kad kad ir kiek jie nerėktų “fuck off police”, jie pamatę mane arba Verbaitį iškart tokie... Nes jie dar nemoka persilaužti per tą autoriteto tą lūžį. Dažnas žmogus nesupranta, kad autoritetas, tai ne tik tie išoriniai autoritetai. Yra viduj autoritetai. Ir tas vat liūdina, kad tai... Na kad iš esmės tas pankrokas, jis neįgyvendina savo pažadų. Jisai yra veidmainiškas.

I: Ačiū. Viskas, ko norėjau paklaust.

R: Tai ačiū, labai geri ir įdomūs klausimai.

Informantas 8

I: Koks tavo mažius ir išsilavinimas?

R: Man 23, šiuo metu rašau diplominį darbą.

I: O kuo šiuo metu dar užsiimi? Tarkim, darbas...

R: Darbas baigėsi, bet užsiimu socialiniais projektais, groju keliose grupėse, mokausi džiazinio vokalo, rašau diplominį. Ką aš dar veikiu? Skaitau knygas, klausausi muzikos.

I: Ar laikytum save pankų subkultūros nariu ar dalyviu?

R: Dalyviu labiau.

I: O kiek laiko esi įsitraukusi į subkultūros veiklą?

R: Lygiai nuo 14. Tai būtų 9 su biškiu metų.

I: O kuo patraukė subkultūra? Kodėl nusprendei būtent joje dalyvaut?

R: Nes buvo išbandymų metas. Kai tau 14, nežinau kur dėtis, ieškai kažko savo. Eini vienur, atsitrenki, eini kitur ir vėl atsitrenki. Nu taip ir ieškai. Kur neatsitrenki, pasilieki.

I: Tai pankai ir buvo ta..?

R: Taip.

I: O kaip sužinojai apie pačius pankus?

R: Nu aš į Vilnių persikrausčiau iš kaimo, dešimties. Tai bevaikštant po miestą pasidarė aišku, kas čia tokie.

I: Ai tai pažįstami kažkokie..?

R: Ne nebuvo jokių pažįstamų. Tiesiog eini gatve ir matai skirtingus žmones. Ir ten vienas rėkia „o, pankas, o banglas, o skeiteris, o tas“. Ir taip žiūri vaikas ir galvoji „o geras“. Nu ir paskui pasiklausinėji kas čia per dalykas, ką jie čia veikia, kodėl jie taip. Aišku, nieks nieko nežino, nes prestižinė mokykla ten išvis tokių nesąmonių negali būt, kaip kažkoks stilius tavo. Baik bajerius. Bet paskui nusileido.

I: O su muzika vat kaip tie dalykai? Nes daug kas sako, kad nuo muzikos viskas prasidėjo. Nebūtinai nuo grojimo, bet nuo klausymo.

R: Nu muzika yra kiekvieno žmogaus svarbi dalis. Nėra žmogaus, kuriam nepatiktų muzika. Bet jinai patinka kiekvienam labai skirtinga. Man šiaip patinka visokia muzika.

I: O pankrokas? Pati groji pankroką?

R: Nu groju kaip išeina. Groju pankroką, dainuoju išvis neaišku ką. Visiškai eksperimentai per eksperimentus lipa viens per kitą.

I: O kokia veikla užsiimi, na minėjai groji, bet galbūt dar kažkokia veikla? Tarkim, ten zinai, gatvės menas, muzikos leidyba, koncertų organizavimas.

R: Maketuoju viršelius, dažniausiai juos pati piešiu.

I: Zinų, ane?

R: Ne ne zinų, albumų. Tada va dabar kaip tik mano diplominis darbas yra apie Kablį. Jisai bus ta prasme žurnalas ir elektroninis žurnalas ir turės savo ten maikutes, ženkliukus, visą atributiką. Bus ir muzika ir žonglieriai įtraukti ir sienų menas. Toks kaip... Po vienu stogu mes kaip visi alternatyvščikai

gyvenam. Tai reikia kažkokio leidinio visiem. Tai va darau tokį. Dar užsiimu socialiniu projektu. Bandom gaut leidimą socialinės reklamos stendui. Nu čia ant dienų išsispręs ar gausim ar ne. Tada užsiimu dar vienu projektu, kuris vadinasi... Yra knyga apie graffiti meną. Kaip meną, o ne kaip teplionę. Nu žodžiu, tokie vat reikaliukai.

I: O savo dalyvavimą subkultūroj laikytum laisvalaikiu ar tai jau tapo gyvenimo būdas?

R: Nežinau, man gyvenimas – malonumas. O jeigu malonu, tai ir darai. Tai galima sakyt gyvenimo būdas.

I: O perinant dabar apie pačią subkultūrą plačiau, ar galėtum apibūdint kas būdingas šiuolaikiniams Lietuvos pankams? Išvaizda, gyvenimo būdas...

R: Nu jeigu žiūrint į jaunimą dabartinį... Nu aišku, aš ir pati tą patį dariau. Eini į koncertus, prisigeri, aišku. Nu tipo pašoki, viskas tvarkoj. Grįžti slapta. Nu toks, žinai, mažas maištukas neaišku prieš ką. Nors iš tikrųjų galų gale bloga tik sau pasidarai.

I: O išvaizda, tarkim...?

R: Išvaizda, tai kuo radikaliau, kuo... Ten grandinės. Jos šiaip ne tik grožiui praverčia, bet ir per sprandą užduot kam nors, kas negražiai ką sako. Nežinau, skiauterės, tai čia visiem aišku kieno atributas.

I: Aišku.

R: Indėnų. Pasivogė pankai, vien dėl to, kad norėjo išsiskirt. Bet tuos išvis tai sugalvojo... Kaip ten jos vardas ir pavardė, pamiršau. Bet tai močiutei dabar 70 metų ir jinai garsi dizainerė. Va Vivien, man atrodo, jos vardas. Ji ir sukūrė visą tą stiliuką.

I: Tai, sakai, šiandien pankus, kaip ir anksčiau, iš išvaizdos galima atpažint, ane?

R: Galima atpažint, bet vyresni tai, žinai, biškį susubtilėję. Tų visų ženkliukų nėra tos skelbimų lentos, taip vadinamos. Ten nėra ant nugaros 30 grupių visokių. Kaip nors kukliau, solidžiau. Nu ta prasme ne tiek solidžiau, nu jau rimtai žino, kas patinka. Ir tiesiog vieną, dvi, tris, kad... Nu žinai.

I: O galbūt domėjaisi ar žinai kuo skiriasi dabartiniai pankai nuo pankų Lietuvoje sovietmečiu?

R: Sovietmečio pankai turėjo prieš ką maištauti. Dabartiniai pankai. Nu, iš tikrųjų, tai yra paauglių stiliukas. Nu pankas, tai galima pasakyt tiesiog maištas kitu žodžiu. Man maištas, mano maištas yra stilius ir viskas.

I: O sovietmečiu kas buvo tas maištas?

R: O sovietmečiu buvo rimtas maištas, nes ten buvo rimta sistema. O dabar yra maištas prieš mamos blynus aštuntą vakaro.

I: Tai nebeliko, sakai, to tokio..?

R: Nebėra prieš ką maištaut. Mes visi labai giliai esam tokioj keistoj klampynėj, kur nei šūdu, nei gėriu nepavadinsi. Bet įklimpę giliai.

I: Tai gal ir bandoma tą suvokiant kažkaip išreikšt?

R: Nu kad visai gerai plaukiasi, žinok.

I: O dabartinius pankus laikytum underground'o ar overground'o subkultūra?

R: Dabar, kai tiek visokių... Aš atsimenu kai man buvo mažai metų. Nu čia buvo prieš dešimt metų beveik. Tai aš ieškodavau per visus įmanomus skudurykus, kad rasčiau bent vieną kaukolytę arba žvaigždutę ant ko nors. Tai buvo paieškos vertos nu, nežinau, tikrai daug laiko ir pastangų. O dabar nuėjai į parduotuvę, pist plest yra. Turi. Nebėra tikslo. „O, kaukolytė, hm“. Nebeįdomu.

I: Tai tie simboliai, kurie anksčiau buvo reikšmingi, dabar..?

R: Jo dabar visa medija tai pavertė elementaria mada ir nebelieka tikslo. Nu tipo... Jie atima iš mūsų maištą.

I: Bet vis tiek ta pati subkultūra... Laikytum, kad dabar jau tapo vieša ar jinai..? Nu dabar ta išvaizda ar muzika galbūt dabar viešesnė, bet pati subkultūros esmė ar išliko pagrindinė? Kaip manai?

R: Kad, žinok, būna visokių konfliktų kur žmonės ateina ir tipo: „kodėl jūs mus teisiat pagal drabužius?“ ir paskui „oi kokie jie purvini, kokie šalikai neskaltbi“ ir taip toliau. Nu čia nuo pačio žmogaus priklauso, nes ta visuomenė (aut. past. pankų visuomenė) niekad nebuvo uždara. Visą laiką, kas tik norėdavo prisijungt, buvo sutinkamas šiltai. Ir iki šiol taip yra. Ir man atrodo, tikiuosi, kad tai nepasikeis.

I: Bet pats tas veiksmai ar yra viešas, aiškiai matomas?

R: Nu ta prasme, kas nori, tas randa. Nebus, kad ten „sveiki, kably koncertas“ ir ten tai sako per tv3 žinias. Ne to niekada nebus.

I: O dabar jeigu kalbant plačiau apie pankų subkultūrą, galėtum gal išskirt kažkokias pagrindines idėjas, vertybes?

R: Idėjos ir vertybės tai savės, kaip individualaus, vertinimas ir sugebėjimas būt grupėj, bet nebūti mase.

I: O, tarkim, laisvė? Nu individualizmas, aišku, irgi kažkiek su ta laisve.

R: Nu jo, tai yra gražios idėjos, tikrai gražios. Aš už jas. Bet jos praktiškai ... Kiekvienas jas turi įgyvendinti atskirai. Kol mes kiekvienas pradėsime daryti, o ne nusispjovę ten „gal ne šiandien, gal rytoj“, tai to niekad ir nebus. Bet idėja graži.

I: O daugiau tokių idėjų, kuriomis gyvenama toje subkultūroje? Ar vien tik tas individualizmas?

R: Kūryba, be abejo. Nu ta prasme, kad kažką naudingo, gero, smagaus tiek patiem, tiek kitiems atnešt. Tiesiog. Be jokio ten užmokesčio, be jokių ten cenzūrų, be nieko. Tiesiog turi atiduoti, kas nors turi irgi tau atiduoda. Nu tiesiog tokie manai galima sakyti.

I: Tai čia toks kaip „pasidaryk pats“ kažkas tokio?

R: Jo.

I: O tas „pasidaryk pats“ subkultūroj kaip jisai reiškiasi? Kaip tu matai tą praktiškai?

R: Koncertų organizavimas... Praktiškai? Kai nusipeši sau viršelį, jį sugebi atsispausdinti ir paleisti žmonėms per rankas. Kai nereikia ten kreiptis į kažkokią spaustuovę. Ten „paremkit mus“ ar kažką. Ar ten į kokią *Baltic optical disk* „gal galit išskirti tuos 500 kompaktų, nu čia nedaug“. Tokių ne. Pasidarom patys. Jeigu mažai, susiorganizuosim, kad būtų daugiau. Tada kas čia dar... Dviračius patiem susitaisyti, kompiuterius patiem susitaisyti. Nu ta prasme, tuos elementariusius dalykus, už kuriuos dažnai žmonės prašo labai daug pinigų. Pavyzdžiui kirpimas. Aš pati kerpu žmones ir jie sako: „kiek aš tau skoloj? O kiek tau atrodo verta? Puodelis arbatos tiks? Tiks.“ Ir viskas.

I: Tai čia toks kaip antivartotojiškas toks, kad jei sugedo nebūtina išmesti ir pirkti vėl, o..?

R: Nu jo. Nes Anglijoj tai, pavyzdžiui, nu mano mama gyvena su angliu ir ten „oi nutrūko laidžiukas“, „oi išplyšo sagutė“. Viską meta lauk. Kur viskas užversta. Jau maža to, kad jie iš šiukšlių susipylė po savim antrą Britaniją. Tai jie dar šiaip viską išmėto, ką galima pataisyti ir panaudoti dar sykį.

I: O pereinant prie tos pankų kūrybos, nebūtinai muzikos, gali būt ir zinais ar gatvės menas tas pats, kokia yra tematika?

R: Tematika tokia, kad dauguma va šitų užsnūdusių snobų, nors gal aš ir nesu teisi, bet jie atrodo, kad miegotų. Jiem atrodo, kad kažkas turi už juos nuspręsti, kažką už juos padaryti. Jie galvoja, kad jie nėra atsakingi už savo gyvenimą. Ir paskui kaltina vieni kitus, kad „o šits man blogai padarė, sukūrė man blogas aplinkybes ir dabar aš jaučiuos blogai“. Tai kažkoks noras juos biškį pažadinti, kad jie patys turi jaust atsakomybę už save, už savo gyvenimą ir ką jie čia apskritai veikia.

I: O kokios pankroko grupės, tavo nuomone, geriausiai tas pankiškas idėjas atspindi? Nes kaip kartais galima suprast kad yra tokie tikrieji ir netikrieji pankai.

R: Tai čia toks pat tikrumas kaip ir tikras vyras ir tikra moteris. Arba žvaigždės. Matom, pačiupinėt negalim. Fik znajet ar jos tikros. Gal tai tik iliuzija. Tai taip pat ir su tuo tikrumu.

I: O ta pankų kūryba kokias idėjas iškelia, apie ką kalba?

R: Labai įvairiai, iš tikrųjų. Nes vieni kalba apie patirtį ir kas iš to gaunasi. Kiti šiaip sudeda savo fantazijas, kurios būna linksmos tiesiog. Tada būna apie pomėgius. Ten, tarkim, mėgstu gerti alų ar ten mėgstu žaisti kompiuteriu ar ten dar ką nors. Nu ta prasme apie gyvenimiškus dalykus, su kuriais susiduriame kasdieną.

I: O kokios pankroko grupės, grojančios pankroką...?

R: Kokios? Tau reikia konkrečių?

I: Nu vat kokia sakytum jau numeris vienas? Sakytum pankiška, žodžiu...

R: Iš lietuviškų *Erkė maiše* gerai varė. Tada... Kas čia dar gerai varo arba varė? *Green* ai man labai patiko. Nu *Toro bravo* duodavo biškį tokio stimulo į kepenis ir ne tik. Tada... Kas čia dar? *SC* kas be ko.

I: O pankų subkultūroj be kitos veiklos gal vyksta kažkokios akcijos atkreipiančios visuomenės dėmesį į..? Kaip tu sakei „atsibuskit“ ir taip toliau...

R: Buvo čia tokia demonstracija prieš NATO. Bet senokai, taip prieš 8 – 9 metus. Tada... Nu šiaip, iš tikrųjų, mes ir patys užsnūdę, jeigu tiesą pasakius. Nes visuotinė nuotaika labai persiduoda.

I: Tai sakytum šiandien to maišto kaip ir nelabai liķę?

R: Yra, aišku, yra parako tiek, kad kai driokstels vieną dieną, tai bus labai gražu pažiūrēt. Kasdien saliuantai.

I: O į ką nukreiptas tas protestas, maištas?

R: Protestas prieš džiaugsmą už liūdesį.

I: Kiti sako prieš valdžią prieš tą popkultūrą...

R: Popkultūra jinai nenumirs kol yra žmonių, kurie neturi savęs ir seka kažkam iš paskos ir nori būt kaip kažkas, o ne savim. Tai tol jinai ir bus. O valdžia. Ką valdžia? Gaila man jos. Jiem taip žmonēm sunku, siaubas. Įsivaizduok. Atsibundi aštuntą ryto, eini devintą į darbą. Visi krauna tau popierius kažkokius neaiškius, tu ten nieko nesupranti. O jeigu supranti, tai jų vis tiek yra per daug. Grįžti ten penktą. Dar kažkas kažkokį kyšį siūlo. Aišku, tu paimi, nes valgyt nori. Kainos žiaurios. Nu vienu žodžiu... Kaip pasiklojo, taip tegul miega.

I: O ką manai apie dabartinę popkultūrą? Nebūtinai muzika, bet bendrai.

R: Kad aš jos labai per daug ir nematau. Nėra ten kultūros, tiesą pasakius. Kur popkultūroj yra kultūra? Popchaltūra, jo sutikčiau, matau.

I: O galėtum gal kažkokius ir pankų trūkumus išskirt?

R: Trūkumus? Aišku, geria per daug. Ne, yra judėjimas ten straight edge‘u. Bet kai per daug radikalai, tai žmonēm kažkaip nurauna stogą ir jie visiškai išprotėja kažkodėl. Nesuprantu kodėl. Nes nesuranda to tokio vidurkio, kad būtų ir smagu ir neprasigertų. Nu vat tokio trūksta. Nes būna labai dažnai, kad žmonės prasigeria. Kad ten geria kasdien ir paskui susivokia, kad... Nu asmeniškai man taip buvo. Šešiolikos aš susivokiau, kad per paskutinius pusę metų nebuvo dienos, kad aš negerčiau alaus. Ir man tai pasirodė žiauru. Kiekvieną dieną, o čia faina bokaliukas, kitas. Bet paskui susivoki, kad oooo. Kad aš lietuvių kalboj jau nieko nesuprantu. „Kur ten tą kablelį dėt? Ai einu į barą“.

I: Tai čia toks per didelis piktnaudžiavimas ta laisve.

R: Kai žmogus turi per daug laisvės, jisai nebežino ką su ja daryt. Bet kai negalima, tai būtinai reikia padaryt tai, kas negalima. Nu čia paauglių čia toks bajeris, kad jeigu negalima, tai būtinai reikia padaryt. O ką reikia, tai nepriversi.

I: O va straight edge‘us minėjai, tai čia irgi galima vadint pankų subkultūros dalis?

R: Jo. Jie tiesiog žmonės manantys esantys kur kas veiklesni, nes jie nevartoja alkoholio. Jie ten sportuoja, daro kažkokius ten susirinkimus. Nu... Bet jie kažkodėl mano, kad jie yra geresni, dažniausiai. Bet tie, kurie nemano, tai su jais viskas tvarkoj. Aš už tai, kad mes visi lygūs, tik skirtingai išprotėję.

I: O ar pankų judėjimas šiandien turi ką nors bendro su vegetarizmu..?

R: Oi vegetarai, veganai, skinai... Čia yra labai daug tų pakraipų ir labai daug kratinių visų tų pakraipų žmonių. Kur ten geria žiauriai, bet mėsos nevalgo. Arba valgo mėsą ir negeria. Nu va tokių visokių. Kiekvienas sau susiranda kamputį kur jam gerai ir tiek. Jeigu žmogui gerai, tai reikia tik pasidžiaugt.

I: Tai tas vegetarizmas irgi prie pankų? Ten kažkokios žaliosios idėjos, alkoholio nevartojimas, tai irgi dabar jau tapę yra..?

R: Nėra tapę, tai tiesiog atsirado. Kažkam galvoj užstrigo šita idėja, kad čia taip gerai. O kai kam neužstrigo. Pabandė, nepatiko, metė.

Informantas 9

I: Iš pradžių norėčiau paklaust, koks tavo amžius ir išsilavinimas?

R: 25 metai man. Dizaineris esu pagal specialybę.

I: O kuo šiuo metu užsiimi?

R: Aš laisvai samdomas dizaineris. Pagal autorines sutartis dirbu. Niekam neįsipareigojęs. Ta prasme, esu pats sau darbdavys. Susirandu pats sau klientus, klientai susiranda patys mane.

I: O ar laikytum save pankų subkultūros nariu ar dalyviu?

R: Tai žinoma. Dalyviu tai jau tikrai laikyčiau, bet dabar mano dalyvavimas yra šiek tiek kitoks negu anksčiau.

I: O kiek laiko esi įsitraukęs į tą veiklą?

R: Kokius 8 – 9 metus.

I: Kuo patraukė subkultūra? Kodėl nusprendei joje dalyvauti?

R: Gal tai įvyko gan natūraliai, nes tas procesas yra natūralus. Ta prasme, maišto. Maištingas jaunatviškas maištas, jis natūraliai ateina arba neateina. Patraukė... Kas buvo stipriausia... Stipriausias motyvas, kuris patraukė, buvo, žinoma, muzika. Ir tam tikros idėjos, kurios pasireiškė toje muzikoje.

I: O draugai, pažįstami čia jau paskui buvo?

R: Taip. Čia grynai mano iniciatyva buvo. Aš nebuvo įtakojamas kažkokių mados, stiliaus ir panašiai. Tai atėjo natūraliai, gal net labiau per muziką negu per aprangą.

I: Kaip sužinojai apie pačius pankus, apie tokią subkultūrą?

R: Mane gal prie to privedė, kaip ir minėjau, muzika. Aš tiesiog klausiau tam tikros muzikos ir po to kažkaip netikėtai atsidūriau tarp tam tikrų žmonių ir tiesiog natūraliai gavosi, kad... Kad pradėjau groti ir pradėjau... Kaip čia pasakyti... Koks klausimas buvo?

I: Kaip sužinojai apie pačią subkultūrą?

R: Jo tai sužinojau. Na va taip ir buvo, kad aš per tą muziką ėjau, žinai. Ir paskui, kai domėjausi kokia yra muzikos stilistika. Tada pamačiau, kad tai yra pankrokas, kad tai yra siejama su pankais. Tada pradėjau domėtis idėjom, apie ką tie tekstai, ir pamačiau, kad aš manau lygiai taip pat kaip jie. Pas mane lygiau tokios pat idėjos, aš lygiai toks pat esu maištininkas. Tai gal tas ir toliau pastūmėjo domėtis tuo ir plėsti akiratį.

I: Kokia veikla užsiimi, kaip subkultūros narys? Minėjai muziką...

R: Tai groju, tekstus rašau.

I: Aišku. O daugiau? Ten muzikos leidyba, gatvės metas, zinai...

R: Leidyba taip. Kiek aš su savo projektais muzikiniiais esu padaręs. Išleidęs savo jėgom, aišku... Ta prasme, kartu mes išleidom su grupėm, kuriose grojom, išleidom ten 3 – 4 albumus.

I: O kaip tas vyksta? Ar patys viską darot ar kaip?

R: Ta prasme, žinoma, pirmi įrašai visą laiką būna namų sąlygom įrašyti ir jie būna tiesiog padaryti savarankiškai. Bet mes tai pirkom įrašų studijos laiką. Įrašėm įrašų studijoje. O visa kita, kompaktų kepimas... Tą dažniausiai atlikdavau aš, nes kaip dizaineris, aš sumaketuodavau tuos viršelius dažniausiai. Tai va. Ta mano specialybė kaip ir padėdavo mano muzikai. Tam tikra meno rūšis gelbsti tam tikrai meno rūšiai.

I: O dalyvavimas subkultūroje tau yra laisvalaikis ar gyvenimo būdas?

R: Žinoma, kad gyvenimo būdas. Už tai, kad aš kitaip pasaulio nebematau. Be to pankroko viso, ta prasme... Aišku, aš į jį žiūriu gal šiek tiek kitaip negu save vadinantys senieji pankai. Aš gal savęs net tuo panku nevadinčiau. Aš esu tiesiog tos subkultūros dalis, aš kažkokia atšaka tos subkultūros. Nes jinai atšakų daug turi. Tie senieji pankai, jie visą laiką pažymi, kad šaknys visą laiką turi būt tos pačios, bet tai laikui bėgant neišvengiamai auga į kitus subkultūrinius... Į subkultūras kitas, į kitus stilius. Kaip pankrokas, pavyzdžiui, išaugo į postpanką, posthardkorą kokį nors. Kalbant apie muziką. Ir apie apsirengimą, ta prasme. Kartu su muzikiniiais stiliais keičiasi ir apranga. Bet idėjos pagrindas lieka tas pats.

I: Aišku. O gal galėtum papasakot kas būdinga dabartiniam Lietuvos pankui? Kokia jo išvaizda, gyvenimo būdas..?

R: Ta išvaizda per daug ir nesikeičia. Tie patys standartai išlieka. Dauguma žmonių yra palikę Lietuvą, nes čia reikšti savo nuomonę visą laiką buvo kažkoks tabu, nežinau, ir... Ir tų žmonių nedaug likę ir tų tikrų aktyvistų nedaug likę. Tai buvo visiškai kitaip anksčiau. Tai galima pasakyti, kad viskas žymiai

blankiau dabar nei anksčiau. Bet, kas liečia apsirengimą, jis vis dar toks pats. Jis per daug nesitransformuoja. Na pankrokas pastaruoju metu tapo gan madingu, ta prasme, kalbant apie naujausias mados tendencijas. Naujausios mados tendencijos pasiėmė daug ir pankroko, pavyzdžiui. Nu čia irgi natūralus procesas, kad tai, kas yra požemyje, visą laiką išskyla į viešumą ir tai yra natūralu.

I: Tai sakai šiandien pankams vis dėl to būdinga kažkokia iššaukianti išvaizda?

R: Žinoma, aišku. Tai ir visą laiką bus.

I: Gal esi domėjęs kuo skiriasi sovietmečio pankai nuo dabartinių?

R: Sovietmečio pankai buvo... Jie buvo kitokie negu dabar yra. Nes sovietmečiu buvo žymiai... Jie žymiai daugiau protestavo, žymiai daugiau galėjo pasireikšti tiek muzikoje, tiek... Na tai buvo tiesiog bumas. Tai buvo nauja, tai buvo nežinoma, tai buvo... Jie atrodė iššaukiančiai ir jie gąsdino žmones, ir jie turėjo tam tikrų idėjų, kurių kiti bijojo, kurių bijojo saugumas. Ir jiems tas buvo labai didelis stimulus, manau, tą plėsti ir eiti toliau. Jie norėjo išsiskirti, jie norėjo nebūti priespaudoje. Ir tas užsidegimas buvo žymiai didesnis anksčiau. Kas liečia dabartį, tai manau, kad dabar viskas tiesiog nusistovėjo gal. Žmonės gavo tai, ką nori. Jie gavo laisvę. Ir kai kurie perteko ta laisve tiesiog. Pavyzdžiui, degradavo ar panašiai. Čia kaip pažiūrėsi. Kai kurie, sakyčiau, nesuvaldė laisvės ir... Ir save prazudė.

I: O į ką nukreiptas tas maištas, sakei? Prieš ką siekiama protestuoti, maištauti?

R: Tai čia... Maištas tai kai kuriems yra dažniausiai vien tik išvaizda. Tu maištauji vien tik savo išvaizda. Kad tu atrodai kitaip, kad tu protestuoji. Ta prasme, tu parodai kitiems, kad galima ir kitaip atrodyti. Kad taip turi būt priimta, kad yra kaip yra ir taip turi būt.

I: O į ką nukreiptas?

R: Dažniausiai tai yra.. Pankrokas, ta prasme, visa anarchija yra nukreipta prieš sistemą, prieš valdžią. Ta prasme, prieš jos taisykles, prieš jos požiūrį į visuomenę, nu prieš viską, prieš valdžią... Pankai ir valdžia yra amžini priešai.

I: O šiandienos pankus laikytum labiau underground'o ar overground'o subkultūra?

R: Dabartinius?

I: Taip.

R: Matai, visą laiką bus underground'as ir overground'as. Tai...

I: Tarp pačių pankų net, ane?

R: Netgi taip, taip. Ypač didesniuose miestuose, didesnėse šalyse tas labai... Tas... Tas pastebima. Ir dažniausiai overground pankai būna... Jie išsiskiria tik išvaizda, pas juos idėjų nėra. O underground'iniai jie turi ir idėjų ir išsiskiria išvaizda. Realiai ta išvaizda gali kartais visiškai nesiskirti, bet taip yra, kad tai priklauso nuo žmonių požiūrio į viską. Nes vienam pankui ten, sakykim, over gyvenančiam jam gali tiesiog nemalonu pasirodyti tiesiog bendrauti su tais underground'iniais pankais. Nu tai tiesiog nepriimtina.

I: O tas underground'as, kuriame jau tie, sakai, idėjiniai pankai, ane? Tai kaip tu manai dėl ko yra atsitraukiama į tą pogrindį?

R: Nežinau. Aš nenorėčiau spręsti už... Nu ne taip, kad spręsti, bet nenorėčiau išvis daryti kažkokių išvadų šiuo klausimu, nes manau, kad viskas yra daugiau negu noras... Ta prasme kad tave kažkokia įtaka, kad tave įtakoja pasitraukti į tą underground'ą ar iš jo išeiti. Ta prasme, realiai tai dažniausiai būna, kad tavyje jau tas yra. Ta prasme protestas. Tu su juo užaugi. Auklėjimas. Tam tikras auklėjimas gali įtakoti tave pasirinkti būtent šią subkultūrą. Na daug dalykų iš vaikystės, ir panašiai. Tiesiog aš manau, kad tas subkultūros puoselėjimas pankų, jisai susiformuoja žymiai anksčiau negu gali atrodyti. Ta prasme, tai susiformuoja ankstyvoje vaikystėje.

I: O galėtum gal plačiau papasakot apie pankų subkultūros pagrindines idėjas, vertybes?

R: Ta prasme, tai yra... Nu kiekvienam skirtingai, pavyzdžiui. Man didžiausia vertybė yra... Aš žinau, kad anarchijos niekada nebus. Pavyzdžiui čia yra didžiausia vertybė – anarchija, kad visi būtų laisvi, kad visi darytų tai, ką nori. Paprastai pasakius. Bet to niekada nebus, bet tuo galima tikėti ir tuo galima gyvent. Tiesiog kaip individas turi pasirinkt tokį gyvenimo būdą ir gyvent, ta prasme. Tam tikro grupė

žmonių tu gali jaustis puikiai. Anarchistų grupėj, pavyzdžiui. Na vertybės, aišku, laisvė. Laisvė daryti tai, ką nori. Visą laiką remiasi į meną. Tai gali būti įvairios meno šakos.

I: Tai čia kažkokia saviraiška. Tai kaip vat ta laisvė įgyvendinama? Sakai laisvės idėja. O kaip tai yra praktiškai įgyvendinama?

R: Vieni įgyvendina tai, pavyzdžiui, narkotinių medžiagų vartojimu, kai kurie gėrimu. Kiti per meną. Vieni groja, kiti paišo. Nu daug meno sričių, pavyzdžiui, kai kurie užsiima ekstremaliais dalykais. Nori patirt ekstremalių pojūčių. Nu jie gali neatrodyt kaip pankai, pas juos idėja bus pankiška. Ir jie darys tam tikrus dalykus, kurie ypatingai parodys, kad jie nori būt laisvi. Tie pomėgiai rodo, kad tu nori būt laisvas, kad tu nori padaryti kažką tai neįtikėtino, kažką tai išskirtino, žinai.

I: O kokia pankų kūrybos tematika? Tarkim, muzikoje ar zinuose.

R: Tai ir išsakoma dažniausiai nepasitenkinimas valdžia. Kad atsibodo kovoti su amžina netiesa, su korupcija. Tikėti melu, kuris skleidžiamas per televiziją. Kad šitas pasaulis ritasi tik į vieną pusę, į susinaikinimą. Kad visas pasaulis ritasi į kažkokį totalinį kapitalizmą, nežinau. Tai tų idėjų skleidimas per muziką, jisai kviečia žmones tiesiog parėkauti kol dar neatėjo pasaulio pabaiga ir pasakyti kažkokius paskutinius žodžius. Ta pasaulio pabaiga gali būti kiekvienam asmeniškai suprantama. Kažkam pasaulio pabaiga yra kada sistema padarys taip, kad valdžia apie kiekvieną žmogų žinos viską. Jinai žinos kur tu esi, ką tu veiki, su kuo tu esi. Kai tu būsi valdomas, tu neturėsi laisvės. Tokiam žmogui, ta prasme... Man tai yra tolygu mirčiai. Tu ne laisvas esi, tu miręs. Tu esi kontroliuojamas. Tai čia yra pasaulio pabaiga tokiam žmogui.

I: O kaip vertintum dabartinę populiariąją kultūrą?

R: Aš labai skeptiškai anksčiau žiūrėjau į šitą kultūrą, bet, aš manau, kad kuo daugiau kritikos... Kuo daugiau kritikos valdžiai, kuo daugiau kritikos karams, kuo daugiau kritikos rasistiniams pasireiškimams tuo yra visiem pankam ir, manau, kad visam gerovės plėtojimuisi geriau. Kad ir kaip atrodyt pankas, mano nuomone, jis visą laiką bus... Jis nebus blogas ant tiek, kiek bus blogas kareivis.

I: Ar pankų subkultūroje pats matai kažkokių trūkumų?

R: Na aš trūkumų tame nematau, nes kitaip tuo netikėčiau turbūt.

I: O gal žinai ar organizuojamos kažkokios akcijos, kažkokie dalykai atkreipiantys visuomenės dėmesį į įvairias problemas?

R: Taip. Tai visą laiką buvo kas yra prieš karą, ta prasme. Pasisakymai prieš karą, pavyzdžiui, stojimas į NATO.

I: O kaip organizuojami tokie pasisakymai?

R: Na yra tam tikra grupė žmonių. Tie kurie, sakykim, užsiima tos informacijos skleidimu. Bet tai yra labai daroma geranoriškai ir be jokių ten išsišokimų didelių. Tiesiog nenorėčiau sakyti to, nes tiksliai ir nežinau.

I: Kuo pankai skiriasi nuo kitų dabartinių subkultūrų?

R: Pankai jie visą laiką savo idėja bus... Savo idėjos aiškumu, savo idėjos kryptim jie bus visą laiką labiau apibrėžti negu kokie nors reperiai ar gotai. Aišku, tos subkultūros yra nuostabios. Ta prasme, jos yra artimos, jo. Bet jos idėjos mažiau turi, ta prasme. Pavyzdžiui, kas sieja reperius ir pankus, tai yra gatvė. Tai irgi yra tam tikras maištas, bet pas juos yra mažiau tų idėjų, tų ir globalistinių idėjų, ta prasme. Ir visokių kitokių, kurias aš anksčiau minėjau. Tai tuo ir skiriasi pankai nuo reperių, pavyzdžiui. O paskui gotai jau yra prie metalistų, metalistai turi savo idėjas. Yra neonacių idėjos, kurios irgi yra labai... Stipri idėja, viena stipriausių. Aišku, jinai visiškai priešiška pankrokui. Jinai labai, manau, yra stipri ir ir labai stipriai gali patraukti savo pusėn, kas bent šiek tiek tiki tokiom vertybėm.

I: Dėkui.

Informantas 10

I: Iš pradžių norėčiau paklaust koks tavo amžius ir išsilavinimas?

R: Aukštasis išsilavinimas, amžius 25.

I: O kuo šiuo metu užsiimi?

R: Dirbu, teatro technikas esu.

I: O su muzika kažkas..?

R: Groju.

I: Tai čia *Va taip vat*, ane?

R: Ne. *Va taip vat* buvo. Dabar vietoj manęs groja Vilius. O aš dabar tokį projektėlį turi *Sodžiaus vaiduokliai* ir *Toro bravo* dar paprašė pagrot gitara, tai mėginsim. Gal pavyks, gal ne.

I: O ar laikytum save pankų subkultūros nariu ar dalyviu?

R: Ta prasme dalyviu? Aš po tuo skėčiu. Jeigu galima išskleist skėtį pavadinimu pankrokas, tai aš po juo palindęs.

I: O kiek laiko esi įsitraukęs į tą veiklą?

R: Ta prasme, žiūrint ką skaičiuosi. Jeigu skaičiuosi nuo tada, kai aš nuėjau į koncertą pirmą kartą, trylikos metų, tai gan ilgai. Bet, aš manau, kad ta veikla yra, kai pradėjai pats veiklą daryt, o ne tik vaikščiot. Ta prasme, puoselėt tą subkultūrą, vadinkim, o ne būti jos žiūrovu.

I: Bet iš esmės pradėjai domėtis tai nuo trylikos?

R: Nuo trylikos, nu iš esmės, kaip ir visi smalsuoliai vaikai vaikšto. Ir viskas, kas yra draudžiama ir įdomu ir spalvota... O po to patiko pati idėja, vadinkim, nuo tam tikros klasės. Ir nuo tos... Nu kitaip gyvent nebemoku, žodžiu. Laisvai tik tais.

I: O kuo patraukė pankų subkultūra būtent? Kodėl nusprendei joje dalyvaut?

R: Vėl gi daug kas formavosi draugų lygmeny. Ir mūsų labai daug draugų buvo. Toks buvo ratas, kurie domėjomės alternatyvia muzika. Ir, vadinkim tai, ten koks nors repas nepatinka, metalas irgi nepatinka. Toks, vadinkim, gatvės žmogus, bet nenori būt gezas. Tai tuo metu gatvės žmogus buvo tik tai pankas arba tas, vadinkim, marozas. Bet tas marozas – rajonų gal žmogus, o va pankrokas – Antakalnis, centras. Ir taip su tais visais draugais kartu būnant, bendraujant, tas ir patraukė. Kad po to visas tavo gyvenimas ir draugai ir viskas ratu sukasi aplink tą kultūrą.

I: O kaip sužinojai apie pačius pankus? Apie subkultūrą tokią?

R: Nebuvo tokio... Kažkaip tuo metu net *googlės* nebuvo. Tiesiog susidomėjau ta alternatyvia šukuosena. Ir viskas gavosi gan kvaila. Mane pavadino panku kieme vien dėl to, kad aš nešiojau išaugtinius džinsus sesers. Jie buvo raudoni, man netiko. Nu tipo, kaip berniukui, ten buvo „berniukiška – mergaitiška“. Bet man vis tiek reikėjo juos nešiot, nes tėvai neturėjo mano džinsam pinigų. Vietoj to, kad būtų gėlytė, tai jie užsiuvo plėmu, nu tokiu lopu. Nu ir kažkas man sako: „o, pankas“. Nu ir va taip va. Taip atsitiko, kad aš susidomėjau kodėl mane taip vadina. Ir ar yra dar tokių pačių debilų, kaip aš. Ir, pasirodo, yra. Tai taip ir įsitraukiau netyčia.

I: O kokia veikla užsiimi, kaip subkultūros narys? Minėjai, kad groji šiek tiek, o kažką daugiau?

R: Groju grupėse, nu jau čia man penkta. Tą muzikinę veiklą darau. Užsiimu futbolu. Daug dabar festivalių dariau futbolą. Nuo pradžios iki galo. Trimeriu išvarau žolę, pastatau vartus ir lošiam. Tai buvo ir *Darom* festivalis ir *Padarom* po to. Ir su *FC Vova* aktyviai važinėju po užsienį. *FC Vova* irgi toks pankroko futbolo klubas.

I: Tai, sakai, toks kaip ir „pasidaryk pats“? Tiesiog patys susiorganizuojat...

R: Jo, „pasidaryk pats“. Nu čia yra dvi pusės, iškart galiu pasakyt. Viena pusė yra... Vienu nuomonė, kad pankrokas turėtų būt rūsys nuo kitų, o kitų, kad pankrokas turėtų būt nemokamas. Tai, kad rūsys nesumokės muzikantam kurui iki Rygos, tai čia aišku. Jeigu koks muzikantas pirmadienį atvažiuoja dar nežinomas į Lietuvą. O kavinė, ta G kontora, vis tiek sumokės. Ir kad kavinę daryt, reikia vis tiek kažkokio popieriuko. Nu tą popieriuką pasidarėm, tai išsiskyrė dvi nuomonės. Viena, kad mes blogi ir popieriukus darom pankai. O mum whatever, nu nežinau, man po... kas ką galvoja. Aš darau taip, kad viskas būtų nemokama.

I: O zinai, gatvės menas..?

R: Dariau ziną, vadinosi *Neskaityk*. Vienas numeris išėjo per *Darom* antrą festivalį. Daug buvo apie futbolą rašyta ir po to užmigau vieną ziną išleidęs. O gatvės menas, nežinau. Ta prasme, ten kažkada papaišydavau durnas būdamas, bet nepropaguojau.

I: O tą savo veiklą laikytum daugiau laisvalaikio ar tai jau gyvenimo būdas?

R: Ne, ne laisvalaikio tikrai. Tuom gyvenu.

I: Galėtum gal papasakot kas būdinga šiuolaikiniams Lietuvos pankams? Tarkim, išvaizda, gyvenimo būdas, kiti dalykai?

R: Nu nežinau, visiems pankam, kaip ir visiems žmonėm būdinga laisvė. Bet tai laisvę kitaip suprantantys žmonės. Nu tipo daug kas nesupranta tos laisvės ir kitų dalykų... Va dar poeziją rašau, jeigu taip pridėt prie to, kuo aš užsiimu. Tai poezija mano tokia aktyvesnė veikla. Nes aš laikau, kad pankrokas tai buvo labai senai. Čia tik pavadintas tas stilius, kai atsirado punk muzika. Ir jie darė viską priešingai, kad šokiruot liaudį, bet tie tikrieji ir suprantantys laisvę buvo poetai nuo senų senovės. O kuo būtent Vilniaus ar Lietuvos pankai išsiskiria ar išvis? Niekuom. Pankrokas yra didelė šeima per visą pasaulį. Ir jie kažkokio standarto neturi. Ir neturi tokio, nežinau, išskirtinumo. O gal kiti žmonės mato ten... Standartizuoja : “va čia tai pankas”. Bet žmogus, kuris nori raudona striuke vaikščiot, tai nereiškia, kad jisai sugalvojo vat specialiai užsidėt raudoną. Jis to nori.

I: O ar dabartiniams pankams būdinga iššaukianti išvaizda kaip anksčiau būdavo?

R: Matai tipo... Jeigu iššaukianti išvaizda, tai... Čia gal toks amžiaus dalykas. Po to vis tiek rengiesi taip, kaip patinka. Pavyzdžiui tie '77 pankai, tai iki šiol Anglijoje kaip teko... Metus gi gyvenau, tai nors ir 45 metai žmogui, bet jis vis tiek su ta kožą, prisiūta ten viskas. Ten kitos eros tai tokie cruster'iai, tai ten visi murzini, juoda medžiaga, baltos našifkės (aut. past. antsiuvai). Dabartiniai, žiūriu, chebra... Treningas tapo ne madoj, tai va treningus apsirengia, našifkėm apsisiuva. Yra tas vat būtent nestandartinis atrodymas kažkoks išlikęs, nes nenori visi būt vienodi. Bet, manau, kad čia amžiaus dalykas. Dabar mažėja tų visų stendų. Iš savęs stendo nebedarai. Visos našifkės tau įsigeria į vidų ir tu taip galvoji, bet tau jau nereikia užsirašyt ant savęs, kad tu taip galvoji ir viskas.

I: O gal žinai kuo skiriasi dabartiniai pankai nuo sovietmečio pankų?

R: Tai esmė pagrindinė vėl... Laisvės supratimu. Mūsų dabartinė situacija yra laisva Lietuva, laisvos rinkos. Nu rinkos čia po... pankui, bet kad informacija pasiekama iš visų pasaulio kraštų, vadinkim, labiau vakarietišku. Ir gali keliaut, vat tas Šengenas. Tai mūsų laisvė yra vat paimt ir lėkt vasarai kur nors į Anglijas. Ten susipažint padalyvaut festivaliuose ir taip toliau. Žodžiu, tos laisvės daug daugiau. Tarybinis tas toksai buvo vėl gi... Tarybinis valdžios aparatas buvo žymiai griežtesnis, ribodavo tą laisvę. Yra tas laisvės siekimas. Pankrokas buvo nešiot Lietuvos vėliavėlę, ko dabar pankai nedaro, nes čia, pavadinkim, labiau nacionalistinė veikla. O tuo metu buvo pankrokas, nes tada nacionalistinė veikla buvo nešiot Tarybų sąjungos vėliavėlę. Tai turbūt pagrindinis skirtumas ir būtų, kad sovietmečio pankai buvo labiau nacio.. Nu susipašę su Lietuvos kultūra ir nacionalistinėm pažiūrom, kad mes norim savo valstybės, va čia mes taip suprantam savo laisvę. Jie maišė tą pasipriešinimą, maištą pankroko su pasipriešinimu politiškai.

I: O šiandien prieš ką maištaujama?

R: Nežinau, žodžiu, prieš ką nepatinka, prieš tą maištaujama, bet esmė, ką aš žinau... Yra daug po tuo pačiu skėčiu palindusių žmonių. Tai vieniems atrodo, kad jų teisės yra svarbiau už visai kitokias problemas. Kitiems gamta ir tarša. Tretiem alkoholizmas – blogis. Penktiem išvis į viską nuspjaut “iš vis ko jūs čia maištaujat? Gyvenkit, kol gyvi”. Ten... Rasi visko, visą mišrainę.

I: O dabartinius pankus laikytum underground'o ar overground'o subkultūra?

R: Tas over ir underground'as yra toks panašus žodis. Ta prasme, tik socialiniai dalykai. Jeigu 25 su skiautere, o vienas be, tai tas yra pankas. O jeigu 25 pliki ir vienas su skiautere yra pankas. Ir aš dabar net nepasakysiu.

I: Bet ta pagrindinė veikla ar ji yra labiau vieša ar ji nėra tokia atvira..?

R: Bando daug kas į viešumą kelt. Dabar, kai laisvės per akis. Pavyzdžiui, ten Anglijoje, Bristoly, tai ten skvotuoja va tokius fabrikus, kuriam aš gyvenu. Daro socialinius centrus. Daug lengviau jiems turėt...

Mitingus daryt, kažkokias protesto akcijas, veikla kažkokia užsiiminėt. Aišku, su tuo lengviau gaunasi *black flag*'ai, vadinami. Tie, kurie jau eina ir daužo kioskus visus. Tie irgi dažniau išlenda. Bet... Nežinau, man atrodo, kad čia Lietuvoj ir šiaip pasauly mažai kas underground'o liko. Visi viską žino. Kam to reikia, tas žino. Ir plačiau nesiplečiam. Tipo iš serijos, kad reikia, kad daugiau sužinotų, kad rašom, reklamuojamės. Kam reikia, tas tikrai sužino. Išsiaiškina, ateina, pasižiūri koncertus ir... Tai va tas per vidurį. Nėra slapta organizacija ir nėra, kad mes čia laukiam jūsų. Kaip čia žalgiris daro: "ateik vilnieti, palaikyk komandą". Nėra taip.

I: O dabar jau pereinant prie pačios subkultūros pagrindinių idėjų, vertybių, kokias tu jas matai šiandien?

R: Vertybės yra galbūt šeima. Vienintelis dalykas... Vadinkim, vienintelė subkultūra turbūt pasaulyje, kur gali nukeliaut po visą pasaulį nesumokėt nė cento, nes... Nu jeigu grojantis žmogus, grojanti pankroko grupė. Tu groji už kurą, važiuoji toliau. Tave pamaitina. Lygiai taip pat tu darai čia. Kai atvažiuoja grupė, randi kur pagrot, surenki jiems už kurą, juos apgyvendini, pamaitini. Pačiuose tokio priešiško koncertuose viens prieš kitą nebuvo ir bent jau nėra. Aš nežinau, gal bus. Bet esmė, kad visi draugiškai...

I: Solidarumas.

R: Solidarumas. Žodžiu, vadinkim, ta... Nežinau to žodžio vartot nevartot, tolerancija. Bet tiesiog nekreipi dėmesio. Jeigu tu vat užsimanei užsilpt ant kolonėlių ir pakakot, tai daug kam yra po... Aišku, atsiras kokių ten grinder'ių, kurie taip darys, ir atsiras kokių ten traditional skinhead'ų, kurie prieštaras. Bet, man atrodo, kad geruoju ten jiems nepasibaigs.

I: Tai tas solidarumas, dar minėjai laisvė..?

R: Laisvė. Šeimos tokia situacija gaunasi, kad daug kas ten šeimą ir prieglobstį randa. Vat pavyzdžiui, nuo savo problemų pabėgi ir su taip pačiais draugais šventi ir naujus metus, ir... Gaunasi socialiai toksai tinklas vat gatvės žmonių, vadinkim, švietimas. Ta alter... Alternatyvūs filmai, matyti pasauly kitom akim negu rodo telikas. Bendraminčių iškart atsiranda. Nu žodžiu, toks būrelis, užklasinė veikla. Vat.

I: O kokia pankų kūrybos tematika? Ar toje pačioje muzikoje ar zinuose?

R: Vienintelio ko nėra, tai nėra šito lyderio kažkokio ar kažkokios knygos ar tiesos, kurios visi klausytų ir vat jeigu tu nori būt pankas, tu turi daryt taip ir taip. Yra ten, kaip ir sakiau, kiekvienas savo.

I: Tai kažkokia patirtis individuali?

R: Jo ir visa ta tematika.

I: O maištas kūryboje ar matomas?

R: Nu maištas toks dalykas. Žinai, žmogus maištauja prieš save patį. Čia filosofiskai aš jau atsakinėju, bet... keturios eilutės apibūdinsiu:

Tu vėl maištauji savyje,

nerasdamas tikro savęs.

Tu ieškai kelio savyje,

kuris nenori rast tavęs.

Va tiek. Ir... Nu aš nežinau, vieni maištauja ir po to pamato, kad gaišo jie maištaudami apie tai, nes yra ir blogesnių dalykų. Po to... Ir tas menas yra daromas... Va užsidegiau, kad man šiandien reikia pasidaryt 10 molotovo kokteilių ir pasidariau. Bet aš jų aš kitą rytą atsikėlęs nebenoriu sprogdint. Tas maištas gaunasi durnas. Nu nesu aš psichas, bet žavu. Lygiai taip pat kažkam išpaisyt sieną reikia. Lygiai taip pat zine išpeikt kažkokį restoraną vieną kitą greito maisto. Kitiems, pavyzdžiui, baisiai gint gyvūnų teises. Kol pamato, kad žmogaus teisių nėra, tai dar iki gyvūno toli. Ir taip augi ir maištauji. Ir visas menas apie tai.

I: O ką galėtum pasakyt apie dabartinę popkultūrą?

R: Nu jos kaip ir nėra. Nu kultūra yra senoji. Aš beje kultūros vadybą baigęs. Kultūra yra senoji tokia. Ta popkultūra yra tokia, vadinkim, šiukšlė. Šiukšlė užsidirbt pinigų. O po to jinai kečiasi. Vienąkart buvo disko, kitąkart jau ir rokas. Ir roko koncertai buvo tokie grandioziniai, kad juos galėjai vadinti pop. Šiandieną jos nėra, nėra kažkokio tokio. Yra labai daug subžanrų ir tie subžanrai yra arba pop arba ne. Yra pop punk'as yra pop rokas. Nu įsivaizduok, rokeriai, kurie groja sklepe su starkos bonka, ir varo į

kelis festivalius, ir tie, kurie jau ten Oasis, vis tiek vadinasi rokas. Ir tie Green day'ai ir tie patys Dr. Green. Nu va taip.

I: O galėtum gal išvelgt kažkokius pankų subkultūros trūkumus?

R: Kad pankrokas - kaip ir bet koks gyvas organizmas. Turi ir plusų ir minusų, ir gerų ir blogų bruožų. Ir jisai turi irgi, kaip gyvas organizmas, taisyti ir gest. Ir aš tokių blogų bruožų neišvelgiu. Viskas taip, kaip turi būt. Jeigu jisai genda, reiškias, turi pagest, kol visi atsičiuchins, kad jis genda ir jį vėl padarys normaliu. Jeigu jisai per daug išpindėjęs, turim 20 festivalių Lietuvoj pankroką, tai turi vat tie 20 būt, kol visiem atsibos ir sulįs į rūsius. Nu jisai kaip gyvas organizmas, kaip žmogus. Kiekvienas unikalus organizmas yra unikalus. Su savo trūkumais, su savo privalumais.

I: O ar čia Lietuvoj vyksta kažkokios akcijos, protestai atkreipiantys visuomenės dėmesį į įvairias problemas?

R: Buvo čia tas Stop NATO, buvo tie Nijolės kailiniai kažkada.

I: Tai čia iš pankų pusės, ane?

R: Jo, kad stop ten... Už gyvūnų teises, kad... Nu aš irgi už tai. Dabar jau daug yra sintetinės medžiagos. Aš ne už tai, kad nevalgyk to gyvulio, bet kad dėl kailio žudyt jau nebe tas amžius. Tas stop NATO, tai irgi ta pati karinė organizacija, skirtumo nebuvo. Tai čia vis tiek gal plačiau atmerktos akys. Nu tu matai, iš sąjungos į sąjungą, iš karinės organizacijos į karinę organizaciją bėgioji. Ir tu, kaip žmogus, kuris čia gyvena, vis tiek šiek tiek politiškai įtrauktas. Vis tiek čia gyveni, moki mokesčius, atsiskaitinėji su valdžia ir taip toliau. Tai tas... Pavadinkim taip, pankrokas neegzistuos be valdžios, nes nebūtų prieš ką protestuot. O protestų tokių didelių nebuvo. Buvo riaušės kur tas sausio 18 ar kada ten, prie Seimo. Tai bet ten buvo atėję pankai pastovėt. Ten visą reikalą darė marozai iš rajonų.

I: Dėkui.

Informantas 11

I: Iš pradžių norėčiau paklaust koks tavo amžius ir išsilavinimas?

R: Man yra 24 metai, aš baigiau bakalauro studijas ir dabar pertraukiau magistro. Nu beveik baigiau aš tą magistrą, nu bet pertraukiau.

I: O kuo šiuo metu užsiimi?

R: Dirbu, groju grupėj. Nu šiaip daug veiklų turiu ir su teatru šiaip dirbu. Dar šen bei ten.

I: O ar laikytum save pankų subkultūros nariu ar dalyviu?

R: Nu ta prasme, dalyviu tai tik tiek, kiek aš ten... Iš esmės, kad aš groju grupėj ar turiu draugų, bet...

I: Kiek laiko esi įsitraukęs į tą veiklą?

R: Nu gal kokius 8, gal 10. Nu 10 gal nebus metų.

I: O kuo patraukė būtent pankų subkultūra? Kodėl nusprendei joje dalyvauti?

R: Nu viskas prasidėjo, iš esmės, nuo muzikos. Kad tiesiog mėgau klausyti šiek tiek kitokią muziką, ten gilintis į kažkokias... Patraukė ant pankroką, o paskui... Kaip sakyti, viskas išėjo į tai, kad aš papuoliau į tam tikrą kaip bendruomenę, sakykim. Kur atsirado kažkokios kitos veiklos ir užimtumas atsirado.

I: Kaip sužinojai apie pačią pankų subkultūrą?

R: Nu nežinau, aš taip nesigilinau apskritai. Man atrodo, pankrokas yra sena terminologija. Mūsų tėvai dar vartojo. Muzika tiesiog yra muzika.

I: O draugai, pažįstami tai čia jau po to atsirado, ane?

R: Nu turėjau ten porą draugų kažkokių, kurie ten, panašiai kaip aš, domėjosi kažkuo. Vat iš muzikinės pusės, iš esmės, ne iš ideologinės ar anarchistinės, bet viskas nuo to prasidėjo.

I: O tik muzika užsiimi, tik grupėj groji kaip subkultūros dalyvis?

R: Nu taip, sakykim, taip.

I: O tai laikytum daugiau laisvalaikiu ar gyvenimo būdu?

R: Nu pats grojimas, sakyčiau, kaip laisvalaikis, bet šiaip muzika daug domiuosi. Tai užima tą mažą muzikos apskritai dalį mano gyvenime.

I: O gal galėtum papasakot kas būdinga šiuolaikiniam Lietuvos pankui? Jo išvaizda, gyvenimo būdas..?

R: Nu išvaizda, tai visada, aišku, ten nuo paauglystės pradedant ten skiauterėm ir taip toliau. Bet čia tokių jaunesnių gal daugiau. Ta išvaizda jiems labai svarbi ir galbūt ta išvaizda ir yra svarbiausia, praktiškai. O realiai man patinka, kad tarp dabartinių pankrokerių... Nu žmonės mąsto kaip pankai, bet jau nebeatrodo dažnai taip.

I: O gyvenimo būdas kažkuo..?

R: Nu taip tai ta alternatyvų paieška, man atrodo, daug kam. Nuisisukt nuo vartotojiškos kultūros ir kažką tai pradėt daryt. Nu tipo do it yourself. Pasidaryk pats viską.

I: Aišku. Tai sakai šiandieną pankams būdinga iššaukianti išvaizda?

R: Nu daliai dar aktualu. Bet, man atrodo, tai labiau paaugliškas maištavimas ir tiek. Bet ir visuomenės tiesiog nėra tokia konservatyvi ir to, man atrodo, nereik žmonėm to iššaukiančio rūbo ar kažko.

I: Tai jau nebe maišto simbolis?

R: Nu taip.

I: O tie jau vyresni, tai jų išvaizda gali būt..?

R: Nu tikrai nepasakytum apie daugelį iš vyresnių scenos dalyvių, kad jie ten kažkokie pankrokeriai. Nu iš jų išvaizdos nepasakytum.

I: Tai pas juos jau viskas daugiau yra idėjinis, ane?

R: Nu taip. Visokių yra. Bet dauguma turbūt ne išvaizda savo.

I: O gal domėjaisi kuo skiriasi šių dienų pankai nuo pankų Lietuvoje sovietmečiu?

R: Skiriasi, gan stipriai skiriasi. Aš asmeniškai esu susidūręs su keleta ten tų senųjų pankrokerių, kaip Varveklis ten toksai buvo. Krikštijamas kaip pankų tėvu Vilniui. Dabar Londone gyvena, jam ten keturiasdešimt keli metai, nežinau. 40 – 50 metų amžiaus, jis vis dar pankrokeris. Nu skiriasi veikla. Jie, matai, labiau viskas buvo nukreipta prieš valdžią ten. Nu labai politizuota viskas. Tie patys pankrokeriai anuometiniai nešiodavo, tarkim, svastikas visokias ir panašiai, bet tai yra toks kaip priešpriešą statė. Šiuolaikiniai visokie nacionalistai, naciai ir sako, kad senieji pankai buvo tikrieji pankai, nes jie palaikė tipo ten visokias rasistines idėjas. Nors ta simbolika ne tam buvo vartojama.

I: O prieš ką buvo maištaujam anksčiau? O dabar prieš ką?

R: Nu skiriasi, matai, viskas po truputį apskritai. Tarkim, anuo metu ten ta muzika buvo Sex Pistols'ai buvo kažkas, ir jų ta muzika apskritai Lietuvoj pankroko beveik nebuvo. Ten pirmosios kažkokios kreivos grupės ir jie... Nu prieš sovietinę valdžią viskas buvo. Tai grynai į tą pusę akmenys mėtomi. O... Kiek tai įmanoma. Pasakodavo chebra kaip juos ten į psichiatrines ligonines guldydavo už, tarkim, išvaizdą. Ir kitokių visokių dalykų. O dabar žmonės protestuoja prieš kitokius dalykus. Vėl valdžia keičiasi, santvarka keičiasi. Nu tai yra toks amžinas, man atrodo.

I: Bet tas maištas būdingas visada, ane?

R: Manau, kad taip. Nu kas iš tų pankrokerių... vieniems maištas yra pagerti, kitiems į politikas kažkur tai kištis. Nežinau...

I: O šiandien, kaip tu manai, prieš ką maištaujama? Nu tada buvo aiškus priešas.

R: Nu šiandien, jeigu aiškesniais priešais, tai priešai tampa galbūt kitos institucijos, tarkim... Pradėkim nuo religinių institucijų, kaip bažnyčia. Prieš tą einama. Prieš visokius nacių, nacionalistus, neo-nacių, fašistus, prieš rasizmą, prieš... Nu tokias žmonių laisves ribojančias institucijas. Ar policija ar kažkas. Tai yra tokie taikiniuose visada.

I: O dabartinius pankus laikytum underground'o ar overground'o subkultūra?

R: Nu ta pati subkultūra yra, manau, kad vėl skilusi. Net Vilniui tam pačiam jinau skilusi į kelias dalis ir yra chebra susipykę. Ten vieni daro visišką underground'ą Kably ten klube, kur ten tyliai rūsy užsidaro ir kažką tai veikia. Kiti daro ten baruose viešai, nu internete per facebook'ą skelbia koncertus ir iš to gal ir pinigų šiek tiek užsidirbinėja, ir panašiai. Tai ta scena gali būt ir tokia ir tokia.

I: O pagrindas kur jos yra tada?

R: Pagrindas underground'e, nu Vilniuje. Aišku, visada yra ten tų, sakau, pankrokerių... Tokių vaikų su riedlentėmis, kuriems ten žiūri MTV ar ten klauso tą amerikietišką pop punk'ą, ir jie galvoja, kad jie yra pankrokeriai. Na tebūnie.

I: O galėtum gal plačiau papasakot apie pankų subkultūros pagrindines idėjas, vertybes?

R: Aš manau, kad, visų pirma, tai yra labai subjektyvu. Nu daug ir iš mano draugų, nu jie nesako, kad „aš esu pankas“, nes galų gale tu pats bręsti ir pažiūros keičiasi. Bet kaip aš suprantu pankroką ir kaip aš tai vertinu, man asmeniškai, yra tokios vertybės, kad pasidaryk pats ir, kad tiesiog stengtis kuo daugiau veikt, ir kad kuo mažiau tavo laisvės kažkokios būtų ribojamos. Nu tai tokia savarankiška veikla. Tau nereikia, kad kas nors pirštu baksnotų. Tu pats gali daug ką pasidaryt ir pats gali suprast kaip elgtis ir kaip tau gyvent. Tai vat, paprasčiausiai.

I: Tokia laisva saviraiška, laisvas..?

R: Taip, taip.

I: O daugiau?

R: Nu aišku, yra ten organizacijos. Nu Lietuvoj tai nėra gal. Nu šiek tiek ten buvo plisti pradėję ten gyvūnų teisių organizacijos, vegetarai, veganai. Aš asmeniškai nesu vegetaras, tai...

I: Tai čia irgi prie pankų, ane?

R: Nu, sakykim, ten užsienio toj pačioj Vakarų Europoj tai daug kas jau persimaišė. Ten subkultūros apskritai, visi skeiteriai, pankai. Ir ten taip globaliau pas juos tie dalykai yra. Yra ten visuomenėj aktuali problema, sakykim, bet galbūt pankrokeriai labiau agituoja į tai atkreipt dėmesį ir eina į viešumą. Aš manau, Vilniuje panašiai. Tiesiog dabar biškį aprimę tie visi politiniai dalykai ir taip toliau. Kažkaip anksčiau atsimenu būdavo aktyvesni žmonės šitoj pusėj.

I: O galėtum gal apibūdint kuo pankai skiriasi nuo kitų dabartinių subkultūrų?

R: Nu gal toks labiau gatvinis gyvenimas. Žmonės nėra prieraišūs labai ten, sakykim... Nu gerai ten stilius, išvaizda, taip. Bet jiems nereikia ten pirkt brangių rūbų, kad jie būtų pankrokeriai. Ir toks... Nežinau kaip pasakyt, va ir lietuvių daug keliauja per užsienius, skvotuoja, gatvėse miega ir taip toliau. Nu čia toks, nežinau... Mažiau tų materialinių, žinai, sureikšminama. Kitos ten subkultūros... Nu yra irgi tas šiuolaikinis tas repas, jisai tapo toks ne apie gatvių kovas, o apie, sakykim, tokius gyvenimiškesnius dalykus. Ir ten ta išvaizda galbūt nebe tokia svarbi, kaip ten tie deimantai ir plačios kelnės.

I: Kokia pankų kūrybos tematika? Nebūtinai muzikoje, gali būt ir zinuose ar gatvės menas.

R: Nu taip. Yra čia žiauriai platu, aš nežinau. Pradedant nuo to, nežinau, koks nors anarchistic black cross apie žmones, kurie politiniais kaliniais tapo. Ir, tarkim, bendravimas ir palaikymas su jais ten zinuose gana dažna tema sutinkama. Kur, tarkim, kas vyksta Baltarusijoje, kur daug visokių žmonių po paskutinio teroro akto ten sulaikė anarchistus ir kaltinami yra anarchistai, nes taip valdžiai yra patogiau.

I: O anarchistai čia irgi prie pankų?

R: Jo, taip taip. Tai labai būdinga pankroko subkultūrai.

I: O ar kūrybos kažkokios maištingos idėjos atsispindi?

R: Jo, jos visada atsispindi ir vyrauja. Ir apskritai ta muzika visa... Nu tiek muzika, tiek tie graffiti piešiniai ar ten kas...

I: O kokios pankroko grupės aiškiausiai atspindi tas pankiškas idėjas?

R: Vilniaus scenoj?

I: Nu jo. Lietuvos.

R: Nu galima pradėt nuo to, kad dauguma grupių dabar jau yra išsiskirstę dėl vienokių ar kitokių priežasčių. Jeigu mes kalbėsime apie apskritai egzistuojančių, tai visos pankroko grupės nešė tokią kažkokią politinę žinutę. Yra ten tokia *GFT* grupė šiuolaikinių, kurie ten visokias riedlentinių tematikas, nu atitolę nuo tų dalykų.

I: O daugiau tų dabartinių grupių kažkokių kur galėtum sakyt pankiška?

R: Nu *Toro bravo* grupė, bet jie į skinhead'us labiau. Vis tiek skindead'ai yra gana glaudžiai subkultūra surišta su pankroku, nes jie turėjo bendrą istoriją Anglijoj. Jų ten idėjos šiek tiek skiriasi, jie ten turi ir tų anarcho pažiūrų, bet jie labiau gal nukrypę į darbininkų klasės problemas, ir...

I: Pereinant prie kitokios temos, ką manai apie dabartinę popkultūrą, populiariąją kultūrą?

R: Man atrodo, jinai visada buvo popkultūra ir... Aš nežinau, man jinai niekad nesimpatizavo. Kažkaip nesidomiu aš ten. Televizijos nežiūriu, radijos neklausau beveik. Kažkaip aš labai daug ir nesusiduriu, man to nereikia.

I: O kaip manai kokie trūkumai jos? Na kiek susiduri.

R: Aš nežinau kur yra plusai jos. Realiai nu bukinama visuomenė ir tiek. Nu gali eiti žiūrėti šokių dešimtuką arba gali nueit ir už ten penkis litus pasižiūrėt Kotrynos bažnyčioj ten koncertą ar ten į Operos ir baleto teartą, pažiūrėt modernų šokį. Jeigu tu iš tikrųjų tuo šokiu domiesi. Tai va tokia kultūra reprezentuojama yra visuomenėj. Viskas gerai reiškias.

I: O pankai kažkokių trūkumų turi, kas tau nepriimtina?

R: Žinoma. Man asmeniškai netinka šiuolaikinis galbūt jaunimas. Bet galbūt taip visada atrodo. Apie mus gal irgi taip galvojo, kad buvom tik kažkoks tas jaunimas, kuris tūsino, gėrė, narkotikus vartojo. Nu... Tiesiog nieko nedarė, tik ateidavo į koncertus tik pasitūsint ir pagert. Bet nu vėliau ten biškį žmonės bręsta. Tai ir dabar tas jaunimas žiauriai neaktyvus. Apskritai aš sakyčiau, kad mūsų karta buvo... Mes kai pradėjom grot ten, nežinau, 2005 metais, tai tuo metu dar buvo tokių jaunų grupių bumas. Ir po tos mūsų kartos... Nu buvo dar kažkokių tokių žybtelėjimų pora grupių tokių, bet kažkaip nesusiformavo niekas. Kelios grupės, ant pirštų galima skaičiuot. Nu čia iš muzikinės pusės. Bet šiaip žmonės neaktyvūs. Anksčiau labai daug veiklos būdavo toj pankroko scenoj.

I: O kokia ta veikla būdavo?

R: Nu tarkim, nuolatos kas nors sugalvodavo kokį šeštadienį ar sekmadienį, paskelbdavo internete, kad šiandien bus, tarkim, dviračių workshop'as. Visi suvažiuoja su dviračiais, atsiveža įrankių visokių ir remontuojasi dviračius. Nu tai vėl ta idėja, kad susiranka žmonės, kažką bendro padaro ir taip toliau. Bet plus ta idėja, kad ekologija ir taip toliau. Kaip alternatyva automobiliui Vilniuje, gali būt dviratis labai puikiai. Ir tiesiog irgi yra tokia potekstė, kad galima ir dviračiu važinėti. Bet įvairių veiklų ten sugalvodavo žmonės. Visokių meninių užsiėmimų, apmokymų, kas ką sugeba geriausiai galbūt. Nu susirenkam ir padarom kokį akustinį vakarą, be elektros koncertą. Būna su žvakėmis ir nu. Tai vėl kažkokiam kontekste yra su politine idėja, bet tai yra paprasta. Dieną praleist be elektros, pavyzdžiui. Arba nepirkt nieko vieną dieną. Ar ten dar kažką padaryt. Arba tiesiog vegetarišką maistą surenka ir ten gamina.

I: Tai toks kaip „pasidaryk pats“ ir toks antivartotojiškas...

R: Taip taip, būtent antivartotojiškas.

I: O ar organizuojamos kažkokios akcijos, atkreipiančios visuomenės dėmesį į tam tikras problemas?

R: Anksčiau būdavo ten visokių eisenų NATO, Europos sąjunga, visokių vyko ten pasipriešinimo akcijų. Buvo čia dar tokių kažkokių pirstelėjimų, kaip sakant. Tokių kažkaip šiuo metu nevyksta tokių dalykų. Atrodo, kad nelabai visuomenė nori ten girdėt ir kam įdomu, tas ateina ir prisijungia.

I: O dar grįžtant prie to underground'o ir overground'o, ar tą pagrindinę dalį pati populiarioji kultūra nustumia į pašalius ar ji pati kažkaip atsiskiria?

R: Nu manau, kad galbūt labiau atsiriboja pati savarankiškai. Nes nu... Kas nori, tas gali nueit ir nusipirkt bilietą į ten *Be2gether* festivalį ir ten nuvažiuoti, pasilinksinti, išleisti krūvą pinigų ir ten juos palinksmins šauniausios grupės ten pasaulio ir viskas gerai. Bet yra kaip alternatyvus... Nu šiais metais gal kurį laiką nevyko grynai dėl žmonių pasyvumo, nes nieks nenorėjo prisijungt. Bet buvo toks *Darom* festivalis, tai žmonės nuvažiuodavo ten patys tris savaites statydavo, tą aplinką paruošdavo festivaliui, tada patys koncertuodavo ir patys susirinkę šiukšles išvažiuodavo ir nu.. Ir taip kur kas geriau praleistas laikas. Ir naudingiau ir tau ir visiems, ir smagiau pačiam pasidaryt, man atrodo, ir žinot, kad pats padarei, o ne kažkas pakišo. Kam paskui nepatenkintam burbėt, žinai.

I: Dėkui.